

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

D E B İ Y A T R O M A N

JÖN TÜRK

Ahmet Mithat Efendi

Jön Türk / Roman

E D E B İ Y A T R O M A N

JÖN TÜRK
Ahmet Mithat Efendi

Çevrimyazı:
Murat Belge

O Ğ L A K / EDEBİYAT /ROMAN

Jön Türk / Ahmet Mithat Efendi

© Murat Belge / Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 1995

Bu çalışmanın bütün hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılarının dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kapak ve iç tasarım: Serdar Benli

Dizgi düzeni: Fenice light 10 / 15 pt.

Ofset hazırlık: Oğlak Yayınları

Baskı: Şefik Matbaası, Tel: 551 55 87

Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Genel Yönetim: Senay Haznedaroğlu

Yayın Yönetmeni: Raşit Çavaş

Meşrutiyet Caddesi, Kiblelizade Sokak 1 Tepe Han D:6

Şişhane-İstanbul Tel: 251 71 08-09, Faks: 293 65 50

Birinci baskı: Ağustos 1995

ISBN 975 - 329 - 054 - 3

JÖN TÜR K

Vakamız 1315 senesinde vukua geliyor. Mahall-i vaka dahi İstanbul'da Keşkekçilerbaşı'nda "konak yavrusu" ıtla-kına şayan güzel bir evdir.

Vakıa şu "konak yavrusu" tabiri bugünkü günde âdetâ unutulmuş bir tabir hükmüne girdi. "Konak" kalmadı ki yavrusu olsun. Eski zamandan kalma koca koca konaklar bir yangında yandıkça arsaları parça parça satılarak mahalleler teşkil eyledi. Yanmayanları da verese tarafından evvela enkazı bu ticaretle iştigal edenlere satılıp yıkıldıktan sonra arsaları kezâlik yeniden yeniye mahalle olmak üzere parça parça satıldı. Konak da kalmadı yavrusu da. Ama hikaye edeceğimiz vakanın mahall-i vukuu olan yeri biz hâlâ bir "konak yavrusu" diye tavsif edeceğiz.

Kocaman bir bahçe, dört dönüm kadar, yani altıbin beşyüz arşın bir bahçe. Müteaddit kuyulardan, tulumbalar-dan maada birbuçuk masura dahi Kırkçeşme suyu ile bir vakit o semtin en mamur konak bahçesi idi. Hikâyemizin zaman-ı vukuunda "konak bahçesi" sıfatına lâayık olacak ziy-

net ve mamuriyeti kaybetmiş ise de sularının mebzuliyetinden ve vaziyet-i arziyesinin cenuba teveccühünden maada meyve ağaçlarının da kesretinden dolayı iki mahir Arnavut bahçıvanı bunu isticar etmişler, cayır cayır para kazanıyorlar. Konak bahçeliği zamanında her biri en alasından olmak üzere birçok incir, kayısı, erik, şeftali, vişne vesaire ağaçları yetiştirilmiş. Bahçenin şimal ve şimal-i garbî tarafları, yani en muzır soğuk rüzgârların esecekleri taraflar kapalı ve mahfuz oldukları için buranın meyveleri hep turfanda olarak hasıl olur. Arnavutlar bahçenin kirasını bu meyve mahsulünün nısfından ve belki de sülüsünden çıkarırlar. Ağaçtan hali tarlalara dahi taze soğan, salata, maydanoz, dereotu, sarmısak, rengârenk turplar gibi satışı daimi olan şeylerden maada semizotu, ıspanak, taze bakla, fasulya, patlıcan gibi sebzeler dahi ekerek o kadar para kazanırlar ki her sene ustaların birisi mahsul-i tasarruf birçok para ile memleketi olan Görice'ye gider ve İstanbul'da kalan arkadaşının hisse-i temettüünü de beraber götürüp ailesine teslim eyler. Bahçıvanlığa zerre kadar vukufu olan ve işten anlayan adamlar için kiraya verilecek şeylerden olmayıp kendisi işleyecek ve işletecek şeylerdir ama bu bahçenin sahibi erkek değil. Senede altmış lira kira ve hanenin sebze ve meyvesi bedava verilmek şartıyla icar olunmuş.

Bu bahçenin sokak cihetine doğru ortalık yerinde bir konak yavrusu. Haremde onaltı selamlıkta altı oda, birkaçar sofa, güzel bir hamam vesaire. Fakat bir hayli zamanlardan beri adamakıllı bir tamir görmemiş. Boyası tazelenmemiş. Onun için biraz harapça görünüyor. Hayır! Harap değil. Bina

pek sağlam. Kerestenin, paranın bol zamanında yapılmış. Gayet sağlam ama gözlere öyle görünüyor. Hele içi pek mamur. Sonraki sahipleri tamir ve tezyin ehemmiyetini daima içerilere hasredegeldiklerinden konağın içi hakikaten pek mamur. Hatta en evvelki inşasını tezyin eyleyen tepe camları, sofa setleri, musandıralar, çiçeklikler, raflar filanlar kaldırılarak binaya yeni binalar şekil ve sureti verilmeye gayret olunmuş. Vakıa bu gayretteki yanlışlık böyle şeyleri anlayanlara, bilenlere haftı olamaz ise de bu hanenin eshabında o gus-tolar olmadığından hanelerini alafranga yapmak istemişler de bu arzu ile o canım eski letafet-i mimariyeyi zayi etmişler. Bu tahriben tecdit gayreti mefruşatta dahi görülmüş. Eski divanlar, minderler kaldırılmış. Yerine köşeler, kanapeler, koltuklar, sandalyeler konulmuş. Yatak odaları, karyolalar, komodlar, gece servisleri filanlar ile doldurulmuş. Aynalı dolaplar, lavabolar dahi unutulmamış. Alaturkadan kamilen çıkarılıp alafranga edilmiş vesselâm. Yalnız binanın eski usul-i mimarî-de yapılmış olması hâlâ kaybolamayarak yeni iltizam olunan alafrangalık ile o usulün arasındaki nisbetsizlik erbab-ı vukufun gözlerine batıp duruyor.

İşte düğünümüz bu konak içinde vukua geliyor. Konakta sakin olan familya ile bir muarefe peyda edelim mi? Plevne muharebesinde esir olan Miralay Gazanfer beyin babası kuzat-ı askeriyeden Yusuf Kenan bey merhum işte konağı eski usul-i mimariyesinden çıkarıp yeni usule koyan zattır. Konak ona dahi babası İstanbul payelilerinden Saadettin Efendi merhum tarafından ırsen intikal etmiş idi. Galiba Saadettin Efen-

di bu konağı inşa ettiren olmayıp o dahi eski haliyle satın almış da tamir ettirmiştir.

Plevne muharebesinde esir olan Gazanfer bey mekteb-i harbiyemizin bundan kırk kırkbeş sene evvel yetiştirmekte olduğu erkanıharbiyenin en güzidelerinden idi. Yani ulûm ve sanayi-i askeriyece bittabi zamanımıza nisbetle nakıs, ve fakat ulum-i riyaziyece zamanımız derecesinde mükemmel ise de an-asıl ulemâzade olmanın dahi pek büyük bir yardımı ile Arabi ve Fârisi'de behresi [nasibi] büyük ve binaenaleyh kitabet-i Osmaniyesi pek mükemmel idi. Haremi Dilşinas hanım berhayattır. Bir Çerkes cariyeye olmak hasebiyle tederrüs etmemiş bir ümmi ise de pek güzel terbiye görmüş bir hanımdır. Zaten de maneviyatı düzgün ve ahlakı uygun olduğundan kendisini herkes sever. Hüsn ü cemal cihetiyle vaktinde benât-ı Havvanın en namdarlarından imiş. Ancak bilahare kocasının vefatından sonra o kahraman askerin yeis ve matem-i badema hayatının mecra-i yegânesini teşkil ettiğinden kırktan öteye geçmiş olan sinin-i ömrüne bir de şu matem-i daimî acılığı munzam olunca biçare kadıncağız o gençlik revnak ve letafetini bileküllüye kaybetmiş. Hatta "cami yıkıldı ise mihrab yerindedir" meselinin de hükmü kalmamış.

Gazanfer bey Rusya muharebesinin mukaddematını teşkil eden Sırp muharebesine gitmezden biraz evvelce Dilşinas hanımla tezevvüç etmiş idi. Dilşinas hanım cariyeye ise de yine kuzat-ı askeriyeden birisinin dairesinde âdetâ evlâd gibi bir mevkide bulunduğundan Gazanfer bey ile vuku-ı izdivacı öyle cariyeye alım satımı yolunda olmamıştır. Cihazı

mükemmelen mürettep bir hanımı istinkâh suretinde vukua gelmiştir. Hatta konağın alafranga olarak tefrişi meselesi de bu münasebetle vukua gelmiştir.

Yeni müteehhil [evli] bir adamın taze zevcesini bırakıp muharebeye gitmesi vakıa pek acı bir müfârekat sayılır. Lâkin din ve millet yolunda telef olan şehid ve kalan gazi olmak tebşiratıyla mübeşşer olan bir Osmanlı askeri için bu müfârekatların da hükmü olamaz değil mi? Evet, gözlerden yaşlar tereşşuh eder. Son muanakada [sarılma] yürekler göğüs kafesini paralayıp dışarıya fırlayacaklarmış gibi halecana gelir. Ama bunların cümlesi beşeriyete mahsus ahval-i tabiîyeden olup Müslümanlığa, Osmanlılığa mahsus olan ahval-i maneviye karşısında bunların hiç hükmü kalmaz. Asker her halde vazifesini ifaya gider.

Cenkler meydanlarında dönüp dolaşan Gazanfer bey nihayet Plevne'ye düşer. Şanca birkaç galibiyete faik olan Plevne mağlubiyetinden sonra yirmi bin kadar silah arkadaşlarıyla beraber Rus esaretine dūçar olur. Bir hayli zamandan beri İstanbul ile münkati olan muhaberesi hal-i esaretle yeniden başlar. Biçare Dilşinas'ın şuna buna yazdırdığı mektupları okudukça "muhabere muvasalanın nısfı gibidir" hükmü ne kadar doğru olduğunu o koca gazi Gazanfer anlayıp teslim eder. Ah ki sevgili zevcesinden gelen mektuplar onun kendi el yazısı değil. Kendi duygularının tercümesi değil. O satırlar, o kelimeler Dilşinas'ın ruhundan çıkmamışlar. Ya birkaç para mukabilinde arzuhalcilerin veyahut komşu çocuklarından birisinin kaleminden dökülmüşler. Zavallı Dilşinas bunlara kadın

tabirince "aman çok diller dökünüz" diyor ise de bunların dil dökmeleri kendi tercüme-i ihsâsına benzeyebilir mi?

Şu halin Gazanfer beye derece-i tesirini anlamak bizim için pek lazımdır. Zira terbiye-i nisvan hakkında bugün bizce hemen taammüme yaklaşmış olan fikir ve gayret bundan otuz sene mukaddem bu kadar umumî değil idi. Kızların yazıp okumaları onların mesturiyet ve mahcubiyete mecbur olmaları kazıyesiyle henüz tevfiik edilemiyor idi. "Dostuna name mi yazacak?" itirazı henüz pek kuvvetli olup buna mukabil "hayır! kocasına mektup yazacak" sözü bir zaaf-ı miskinaneden kurtulamıyor idi. Ezkiya-yı erkân-ı harbiyeden olmasıyla beraber Gazanfer beyin dahi talim-i benât gayretini beğenemeyenlerden olmasına ister iseniz taaccüp ediniz. Bey herhalde kızlara dinlerini, mezheplerini, âdâb-ı islamîye ve insaniyelerini öğretmek lüzûmuna kanaatle beraber öyle eline kalemi aldığı gibi karşısındaki erkekleri durduracak mertebelerde talim-i nisvanı bir türlü zihnine sığdıramıyor idi. Ama şimdi şu hal-i esarete İstanbul'dan aldığı mektuplar kendi zevcesinin sözü olmayıp ara yerdeki başka bir kâtibin sözleri olmasından müteessir olunca bu fikri değişti. Nasıl değişmesin ki kendisi dahi yazacağı, yazdığı mektuplarında gönlünün her istediğini o kağıda koyamayacak. Zira o sözleri doğrudan doğruya zevcesi okumayacak. Ara yerde bir bigâne okuyup Dilşinas hanım o sözleri o yabancının ağzından işitecek.

İşte bu ahval-i elimenin tazyik ve icbarıyla Gazanfer bey: -Allah ile ahdım olsun ki kız evladım olur ise mükemmelen okutturup yazdırayım!

demiş idi. İşte sözün sırası geldi. Şimdi haber verelim ki Gazanfer bey Sırp Muharebesine gidinceye kadar evlâdı olmamış idi. Bazen vukua gelir ise de gider iken zevcesini hâmil bırakmak dahi vâki olmamış idi. Esaretten avdeti üzerine sevgili Dilşinas'ı ile tekrar kavuştuğu zaman cenab-ı Hak baba olmak saadetiyle dahi kendisini mesud edeceğini tebşir etmiştir. Bir sene sonra Dilşinas hanım dünyaya bir kız getirerek Gazanfer'in muradı hasıl olmuştur. Zevcesi kız doğuranların erkek doğuranlar kadar memnun olmamaları hâlâ kesir-ül-vuku olan ahval-i garibedendir. İki nev'i evlâd arasında bir fark aranacak olur ise "hayırlı evlâd" olmaları nokta-i nazarından o fark hemen de yoktur. Hattâ biraz ince eleyip sık dokunacak olur ise, kız evlâdın erkekten nafi olduğu bile meydana çıkar. Zira onbeş, onaltı sene sonra babasına "damad" namıyla hazır yetişmiş koskocaman bir arslan getirecektir. Babayı "büyükbaba"lık şeref ve saadetine erkek evlâttan daha tez nail eleyecektir.

Bizim Gazanfer bey dahi zevcesinin kız doğurmuş olmasına erkek doğurmuş olması halindeki sevineceği kadar sevinemedi ise de hal-i esarette Allah ile ettiği ahd hatırına gelince memnuniyetin noksan kalan ciheti itmam olundu. Sevin-di. Hem günler geçtikçe sevinci artıyor idi. Allah ile ettiği ahdi daima ihtar etsin diye kızının adını da "Fatma Ahdiye" koydu.

Kadın kısmına meram anlatmak biraz güç olur. Değil mi? Hele kadın Dilşinas hanım gibi biraz da cahil olursa! "Ahdiye" ismini hiç kimsede işitmemiş olduğundan kadın bu ismi beğenmedi. Kocası bu ismin sır ve hikmetini anlattı. İlk

defasında Dilşinas sesini kesti ise de kanî olmamış idi. Zevce ve zevce arasında bu mesele defaatle tekerrür ve teceddüd eyledi. Her defasında da Gazanfer bey izahat-ı cedide ile kızını "Ahdiye" tesmiye etmesi mükemmelen tedris ve talimi için Allah ile etmiş olduğu ahdı ihtar eylesin maksadına mebni olduğunu Dilşinas'a anlatmaya mecbur oldu. Bin teessüf ki Gazanfer bey bu kadar kuvvetli olan ahdini ifa edemedi. Ahdiye'nin doğmasından bir sene sonra İstanbul'da zuhur eden bir kolera esnasında o zalim hastalıktan irtihal ile Dilşinas'ı dul ve Ahdiye'yi yetim bıraktı.

İşte Keşkekçilerbaşı'ndaki konak yavrusu hanede sakin olan aile ile muarefe peyda eyledik. Bir ana ile kızıdan, Dilşinas ile Ahdiye'den ibarettirler. Bir ihtiyar ayvaz, ve mutfakta bir zenciye aşçı ile yukarı hizmetinde kart bir Ermeni karısını da hesaba koyarsak beş nüfustan ibaret bir hane halkı ki o konak yavrusunun yalnız selâmlık dairesini işgal edebilerek harem dairesini kiraya veriyorlardı. Bahçeyi isticar eden Arnavutlardan aldıkları ayda altı lira üzerine harem dairesi icarı olan beş lirayı zam ederek onbir liraya varan şu mecmu üzerine bir miralay ailesine tahsis olunacak erâmil ve eytam maaşını da ilâve edince bu aile pek güzel geçiniyordu. 1315 senesinde tahririyle meşgul olduğumuz düğün vukua geldiği zaman kiracıları çıkarmak lüzumu dermiyan olunmuş ise de damad tarafı dahi uslu akıllı adamlar olduklarından

selâmlığı teşkil eden altı odaya herhalde sığışılacağı hesabiyle kiracıları çıkarmak lüzumu da bertaraf edilmiştir. Hem bu kiracıları ki sekiz on seneden beri ikamet ederek ve kirayı te'diye hususunda hiçbir güçlük göstermeyerek âdetâ familyaya iltihak etmişçesine hoş geçiniliyor.

Evet! Gazanfer bey ailesiyle muarefe peyda ettik. Ama bizim muarefemiz zamanında Ahdiye hanım henüz beşikte idi. Bugünkü günde romanımızın kahramanı olan Ahdiye henüz bir yaşında! Bu muarefe kâfi midir? Beşikten gelin köşesine vusulüne kadar mürur etmiş olan onbeş, onaltı seneyi birden-bire atlayıvermek caiz olamaz.

Çerkes inadı! Bunu bilenler bilir. Bilmeyenlere tarif için şu kadar diyebiliriz ki Çerkesi inadından döndürmek bir Müslümanı dininden döndürmek kadar güçtür. "Ondan da ziyade güçtür" dersek bile mübalağaya haml etmemelidir. İşte Dilşinas hanım kızının ismi Ahdiye olmasını hâlâ beğenmiyor. Hattâ kızını bu ismi ile çağırmayıp daima "Fatma" diye nida ve hitap ediyor. Kiracılar alışmışlar. Dilşinas "Fatma" dedikçe murad Ahdiye olduğunu anlarlar ise de biraz uzakça olan âşinalar daima şaşırıyorlar. Dilşinas hanım bir Fatma'dan bahsettikçe ondan murad Ahdiye olduğunu birden-bire anlayamayarak bazı istizahda bulunanları bile oluyor.

Lâkin kocasının Allah ile ettiği ahd dahi Dilşinas nezdinde böyle bir Çerkes inadı ile iltizam olunmuş idi. Hiç o sevgili koca Hak tealâ hazretleriyle bir ahd eder ve o ahd irsen Dilşinas'a intikal eyler de Dilşinas o ahdı ifa etmez olur mu? Kendisi ümmî, esasen o dahi kızların tedris ve talimine mute-

riz ama işin içinde kocasının ahdı var. Zaten bazı hasbıhaller arasında:

-Dilşinas! Şayet ömrüm vefa etmez de bir emr-i Hak vâki olur ise sana en büyük vasiyetim Ahdiye'nin okutup yazdırılmasıdır.

18 demiş! Artık anlaşılıyor ya? Kızının talim ve terbiyesi Dilşinas için emr-i ilahi derecesinde bir mecburiyet hasıl etmiş. Kız büyüyor. O büyüdükçe Dilşinas'ın mecburiyeti de büyüyor. Fakat o zamanlar evad-ı inâsın talim ve terbiyesi için vesait bugünkü kadar ne çok, ne mükemmel! Ahdiye'nin ise dar-ı dünyada bir validesinden başka kimsesi yok. Ne amca, ne dayı, ne hala, ne teyze! Bereket versin ki harem tarafında oturan kiracı ailenin de derdest-i talim bir kızı var. Remziye hanım. Çocuklar henüz altışar, yedişer yaşlarında iken iki hemşire gibi civarda en yakın olan ve evlâd-ı zükûr ve inâsı mahlûtan talim ve tedris eden bir mektebe devam ediyorlar.

Kızlar onbir, oniki yaşlarına kadar bu mektebe devam ettiler. Yeni usul-i tedrisin bahş eylediği teshilât sayesinde okudular, yazdılar. Birkaç hatimden maada usul-i tecvidi Kurânı da öğrendiler. A'mâl-i erbaa [dört işlem] derecesinde hesap bile yaptılar ise de taksim ameline bir türlü akıl erdiremiyorlar idi. Coğrafyayı da duvarda asılı olan bir harita üzerindeki isimleri okumak derecesinde gördüler. Ha, bakınız ilmihali pek güzel öğrendiler. Dinin farzlarını, vaciblerini, sünnetlerini, müstehablarını, haramı, mekruhu, her şeyi pek mükemmel öğrendiler. Hem de tahsiilin bu cihetinde Dilşinas

hanımın büyük bir muaveneti oldu. Hanımın ümmîliğine nazaran buna şaştınız mı? Hiç şaşılacak yeri yok. Dilşinas için yegâne ilim bundan ibaret olup kendisi de öğrenmek istiyor. Her akşam:

-Ey, Fatma! Söyle bakayım bugün ilmi halden ne öğrendin? Ben de öğrenmek istiyorum kızım!

diye Ahdiye'yi önüne oturtur, söyletir, dinler. Dinlediği şeyleri beller de. Şayet anlayamadığı, belleyemediği yerler varsa, başka vakitler tekrar sorar. Mutlaka öğrenir. İşte bu musahabe, dersleri Ahdiye'ye de mükemmelen belletir. Mâ-lum a, insan okuduğu zaman tamamıyla belleyemediği şeyleri bilâhare kendisi başkalarına okuttuğu zaman anlar, beller.

Kızların onbir, oniki yaşlarına kadar bu mektebe devam eylediklerini haber verdik. Ya ondan sonra? Vakıa kiracı aile:

-Başörtüsü ile gidebilirler.

mütâlaasında bulundu ise de Dilşinas Hanım bu mütâlaalara gelemiyor. Onun nazarında onbir, oniki yaşındaki kızlar âdetâ kadındırlar. Hem asıl mesele bunda değil; tahsilin bundan ilerisi o gittikleri mektepte de yok. Bazı eş dost:

-Darülmuallimâta [kız öğretmen okulu] vermeli,

diyorlar. Darülmuallimâta mı? Allah esirgesin! Dilşinas'ın Darülmuallimâta giden kızlar hakkındaki nazarı pek fena. Birçok zevzeklerin bilerek bilmeyerek Darülmuallimât tâlibatının serbestlikleri, açık saçıklıkları daha bilmem neleri neleri hakkında söyledikleri masallara Dilşinas hanım tamamıyla sahihtir, diye kail olmuş. Hiç kızını Darülmuallimâta

gönderir mi. Hattâ harem dairesindeki kiracılara bile göndertir mi?

Ahdiye'nin kütüphanesini hemen tamamıyla *Muhammediye*'ler, *Ahmediye*'ler, *Battal Gazi*'ler, filanlar teşkil ediyor. yeni romanlar oraya girmek şöyle dursun, *Âşık Garib*'ler, *Şah İsmail*'ler, *Kerem*'ler bile girmiyor. Vaktiyle bir kere Dilşinas hanım bunlardan birisini okudukları zaman dinlemiş, âşık bilmem kimin rüyada cam-ı aşkı nûş ettiğini işiterek Türkçesinin de killetinden nâşi anlayamayıp kadınlardan istizah ettiği zaman:

-Rüyâsında mâşukası olan kızı görmüş de can u gönül-den âşık olmuş.

cevabını aldığı zaman bu hikâyeler hakkında ilk husumetini peyda etmişti. Hikâyenin daha ilerilerinde âşık ile âşıkânın sazlarla müşaare ettiklerini görüp işittiği zaman kendisi bile dinlemeye tahammül edememiş idi. Bunları kızına nasıl okutsun? Kocakarı masallarında böyle aşka, muhabbete dair mebahıs bile Dilşinas'ı bizar eyliyor idi. Ahdiye'nin kütüphanesindeki kitaplar meyanında okutup dinlemekten validesinin en ziyade lezzet aldığı kitap Eyüp Sabri Paşa merhumun *Mahmudü's-Siyer* nam kitabı idi. Hazret-i Resul-i Ekrem'in siyer-i şerifesine dair olan bu kitabı Ahdiye'ye birkaç defa okutmuş ve birçok yerlerini ağlayarak dinlemiştir.

İlk mektepten çıktıktan sonra pek de uzak olmayan komşulardan Hoca Abdüllatif efendi namında bir zat bulundu. Zaten büyücek bir mektebin Arabî ve Fârisî muallimi olan bu ihtiyar adam ziyadesiyle de hüsn-i hal sahibi olduğundan epe-

yice hatırı sayılır bir ücret mukabilinde haftada üç gün iki kıza ders vermeye tayin edildi. Leyali-i muayyenede gelir, başları örtülü olan çocuklara Arabîden ve Farisîden birer ders verirdi. İşte Ahdiye'nin lisanca olduğu gibi fikirce dahi terakkiyatını temin eden tederrüs ve taallüm bu olmuştur.

Validesinin ika ettiği mûmanaatlar Ahdiye'yi âsar-ı cedide mütalâasından katiyyen mahrum bıraktığını zanneyler misiniz? Ahdiye fıtraten zeki bir kızdır. Hem de bir "içli kız"dır. Refikası Remziye zekâda kendi derecesinde değil ise de cüret ve cesaretle kendisine bile faiktir. Bhusus ki Remziye Ahdiye kadar baskı altında olmadığından âsar-ı cedideyi birer birer edinmekten nefsinin mahrum etmiyor. Bu yeni yeni eserlerin akla imkâna muvafık olan hikâyâtını istimadan ailesi dahi mütelevviz oluyor. Ahdiye bu telezzüze iştirak eyliyor ama kendilerinin sakın oldukları selâmlık dairesinde değil. Oraya bu yoldaki âsarın girmesi katiyyen memnu. Kiraçların sakın oldukları harem dairesinde okuyor. Dilşinas hanımdan bu işi mektum tutuyorlar. O kadar mektum ki bazan komşuları nezdine geldiği zaman o kitapları görmüyor bile.

Bu halde valdesi tarafından ika edilmek istenilen memnuiyet Ahdiye hakkında pek hayırlı olmuş bulunduğuna şüphe etmezsiniz. Yalnız Remziye'nin nail olduğu müsaade dahilinde yetişmiş olsa idi Müslümanlığa dair olan terbiyeden mahrum kalarak sırf yeni fikirler içinde yetişmiş olur idi. Yeni fikirler içinde! Anlıyor musunuz? Bunu pek iyi anlamanızı arzu ederiz. O yeni fikirlerin en aşağı dereceleri bile bazı müşkül-pesendleri bihakkın düşündürmektedir. Halbuki yeni fikirlerin

yüksek dereceleri o kadar müthiştir ki o derecelere varanlara "Müslüman" demek yalnız "Müslümanım" diye ikrarlarından dolayı mümkün olabilip, tasdikleri araştırılacak olursa hiç de mümkün olamayacağı görülür. "Hafazanallah! Tanassur etmişler" mi diyeceğiz? O yeni fikirlerde nasraniyet dahi yoktur. Fikirleri o dereceye kadar tevessu edince nasraniyet dahi kalmaz. Bunlara "Avrupalı" demek belki caiz olabilecek ise de sözün doğrusunu söyleyelim ki terakkiyat-ı fikriyenin o derecesi Avrupa'da mehasin-i ahlâk gayretinde bulunanlar nezdinde de istihsan edilememektedir. Hikâye-mizin ilerilerinde bunlardan da bir nümuneyi görerek şurada ahvalini tasvir ettiğimiz Ahdiye ile farklarını muvazene edebileceğiz. Bizim Ahdiye yeniyi eskiyi mezc ederek hakikaten mükemmel bir talim ve terbiye dahilinde yetişmiş bir kız oluyor idi. El hüneri olarak biçip dikmek ve nakış ve dantelâ yapmak derecelerini buldu. Yalnız muzikadan bilkülliye mahrum kaldı. Muannid Çerkes nezdinde muzikanın şeytan sedası olduğu itikadı öyle yerleşmiş ki kerpetenler ile söküp çıkarmak kâbil değil.

İşte 1315 senesinde Keşkekçilerbaşı'ndaki konak yavrusu hanede vukua geldiğini hikâyeye başladığımız düğün bu Dilşinas hanımın kızı bu Ahdiye hanımın düğünüdür.

"Kime veriliyor" mu dediniz?

Hikâyenin bu ciheti şu kısmımızdan başka kısımlara aittir. Yeri gelmeden bir bahsi diğerine katmak hikâyenin

tadını kaçıır. Zaten düğün esnasında şunun bunun ağzından buna dair bazı sözler işiteceğiz.

Bir Çarşamba akşamını bir Perşembe sabahına isal eden gece Ahdiye hanımın kına gecesi oldu. Hariçten çalgı getirmek, hele çengi oynatmak gibi şeyler Dilşinas hanımın hanesine sığar mı?

Çalgısız çegânesiz düğün de olmaz. Artık Dilşinas'ın itirazlarına bakılmayarak bir kibar komşudan güzel bir piyano getirildi. Yine komşu hanımların utları, kemanları, yalnız birisinin mandolinası, ve birkaçının defleri saz takımını teşkil etti. Dilşinas hanım böyle bir meserret gününde para sarf edemeyecek kadar fakir değil. Ahdiye'nin yetimliği, sabaveti müddetinde ailenin servet-i asliyesi eksilmek şöyle dursun Dilşinas'ın iktisat ve tasarrufu semeresiyle arttıkça artmış bile. Binaenaleyh kına gecesi için uzaklardan davet edilmiş olan hanımlara yemekler verildi. Geceye mahsus olacak meyve tep-sileri pek mükellef ve mükemmel surette hazırlandı. Şerbetlere, şekerlemelere, pastalara, dondurmalara varıncaya kadar her şey düşünüldü. Yatsı namazlarını kılacak olanlar kıldıktan sonra fasla başlandı. Her biri bir başka ustadan meşk etmiş bulunan ve hemen hiçbirisi tarafından usul-i musikiye riayet vazifesi düşünülmemiş olan hanımlar beş altı saz birden fasl ettikleri zaman muzıkada matlub olan birlik ve taktıa-i muntazama hususunda büyük büyük kusurlar ediyorlar ise de muzikanın dehayıkına vakıf hanımların nedreti hasebiyle işbu usulsüzlüğün kimse farkında olmuyor idi. Piyano-nun diyapazonu ile sazların diyapazonları arasında akord

hasıl edebilmek bu hanımların kârı olabilir mi? Bu halde ince sazların piyanoya refakat edebilmeleri ihtimalin haricine çıktı. Piyanistler nöbet nöbet ayrı çalışıyorlar. Bazılarının ustaları parmakları bozulmasın diye!.. Alaturka hiçbir şey öğretmemişler. Alafranga marşlar, polkalar, valsler çalışıyorlar. Hatta bazı müterakkileri opera ve operetlerin en kolay parçalarını da çalabiliyorlar. Ama usul denilen şey alafrangada da var. Buna ne kadar riayet ettiklerini ve falsolarının azlığını, çokluğunu kim fark edecek? Mevcut hanımların hemen kâffesi nezdinde alafranga muzıka bir gürültüden ibaret olmak üzere telakki ediliyor.

Bazı taze kızlar ve hemen kızlar kadar taze kadınlar raks hevesini de izhar ettiler. Dilşinas hanımın itirazlarına artık kim bakar? Bizim eski alaturka rakslarımız hanımlar nezdinde dahi şayan-ı istihya görülmeye başladılar ise de alafranga rakslar gereği gibi moda hükmünü almıştırlar. Hele polkalar iyice umumileştiler. Lâkin piyanistlerden bazılarının çaldıkları polka havalarına raksçı hanımlar ayak uyduramamaya başladılar. Kabahat çalanlarda mı, oynayanlarda mı olduğuna dair tekevvün eden mubahaseyi çaldığı polkanın tempolarını dürüst çalabilen bir iki hanım halledebildiler. Bunlar çaldıkları zaman oynayanlar âdeta gereği gibi dürüstçe oynuyorlardı.

Gece ilerledikçe alaturka raks etmek hevesleri de arttı. Oynamaları rica olunan hanımlar ziyadesiyle nazlandılar ise de bazı yaşlıca hanımlar tarafından dahi mazhar-ı teşvik olunca mahcubiyeti bertaraf eylediler. Bu defa dahi alaturka muzı-

kanın usulündeki mübalâtsizlik bunların raksına mani oluyor idi. Yörüksemai usulüyle raksa alışmış olan hanımlar aksak usulüyle raks edemiyorlar. Zaten sazlar da bu usulün hakkını veremiyorlar. Bir mubahase dahi bu yüzden zuhura geldi. Her taraftan lâkırdıya karışıldı. Nihayet en yaşlı hanımlardan birisi:

-Sazları bırakınız. Ses ile okuyarak ve el çırparak raks olunsun.

deyince, alaturka raks dahi bu suretle düzeltilmiş oldu.

Mahaza pek güzel eğleniliyordu. Hele bazı hanım kızlar Peruz gibi Eleni gibi tiyatrolarda okudukları kantolar ile erkeklerden ziyade kadınlar meyanında şöhret kazanmış olan aktrisleri pek güzel taklit eylemiş olduklarını bu gece ispat ettiler. Zavallı Dilşinas hanım hiddetinden terler döküyor ise de kime meram anlatacak? Damadın validesi makamına kaim olan kırklık, kırkbeşlik Zeliha hanıma biraz dertleşecek olduy-
sa da hanımı kendi fikrine celb edemeyeceğini görüp buna dahi haylice üzüldü. Halbuki taze kızlar yalnız o kantoları belki de o aktrislerden daha güzel okumak suretiyle değil, bazı kantolara mahsus olan raksları icra suretiyle dahi ispat-ı maharete gayret ediyorlar. Bu maharetler pek beğenildi. Alkışlandılar. Geceyarısından sonraya kadar müsamere devam eyledi. Ol kadar eğlenildi ki ertesi gün yüzyazısı olmasa idi eğlencede sabaha kadar devam olunacak idi de kimse şikâyet etmeyecek idi.

Bulunsa bulunsa bu eğlencelerden yalnız bir müşteki bulunabilirdi ki o dahi Dilşinas hanım olur idi. Adî bir muzı-
kayı bile havsala-i kabulüne sığdıramayan bu kadıncağız ne

alaturka, ne alafranga raksları hiç zihnine sığdıramıyor. Hele o tiyatro kızlarını takliden o kantoları bütün bütün edeb daire-sinden haricde buluyor. Kimseye meram anlatamayacağını bildiği cihetle sükut ediyor ise de içinden ateş dereleri çağ-lıyor.

Acaba Dilşinas hanım bu nefretinden dolayı haklı görü-lebilir mi?

Kimsenin fikrine itiraz olunamaz. Fikrinden dolayı kimse muaheze edilemez. İşte başkalarına mani olmuyor ya! Bununla iktifa etmeli. Şu kadar ki böyle şeylerde Dilşinas hanım görgülü bir kadın olsa idi de başka emsali ile bu kına gecesini mukayese etse idi, bunu en ehven, hakikaten kibara-ne bir cemiyet olmak üzere telakki ederdi. Bu mukayese için iki makisünaleyh bulur idi. Birisi eski zaman kına geceleri, diğeri de yeni zaman.

Eski zaman kına gecelerinde "çengi" denilen cemaat-i rezilenin "oyun çıkarmak" tâbiriyle komedyâ yollu yaptıkları şeyler temaşasından hakikaten haya edilecek rezaletler idi. Çocuk olduğumuz halde hatırlarımızdan bir türlü çıkamaz. Çenginin birisi erkek kıyafetine girer, dudakları üzerine bir de bıyık resm eder. Yine kendilerinden kızlar, kadınlar ile o kadar rezaletler yapar idi ki o zamanın perdelerinde Karagözün reza-letlerini de geçer idi.

Yeni zamanın bazı kına gecelerini hiç sormayınız. Hele birtakım erkek çalgısı da olursa var ya! Hele kına gecesi esa-sen kadınlara mahsus olmak üzere tertip olunmuş bulunduğu halde hısımdan, akrabadan, konudan komşudan bazı deli-

kanlılar dahi mücerred uzaktan!.. dinlemek için selâmlık tarafında bulunurlar ise var ya! Bunların bazıları hakkında kulaklarımıza o kadar sesler gelmiştir ki ne bilelim ama yalnız Müslüman değil, gayrimüslim düğünlerinde dahi ahvalin o türlüleri istib'ad olunur [uzak görülür]. "Yeni fikirli" ve "yeni terbiyeli" hani ya şu "alafranga" kızlar! Daha evvelce bu kızlardan oldukları halde bilâhare kadın olmuş bulunan alaf-ranga hanımlar! Bunların serbestî-i ahraranesinin bihakkın tasviri emrinde Hüseyin Rahmi'nin o kalem-i pür-iktidarı bile âciz kalır.

İşte bu eski ve yeni kına gecelerine kıyasen bu akşamki kına gecesi hakikaten Osmaniyane ve edibane bir kına gecesi olmuş ve herkes pek güzel eğlenmiş olduğundan ne ser-bazlığın ifratından, ne de taassubun tefritinden dolayı bi-hakkın muaheze edilecek hiçbir şey görülmemiştir. İşte bunun için dedik ki ertesi gün yüz yazısı olmasa idi eğlence sabahla-ra kadar devam edecekti de kimse şikâyet etmeyecek idi. Nasıl şikâyet olunabilir ki geceyarısına doğru çocuklar uyumuşlar idi. Bu misillü kadın cemiyetlerini haşarılıkları ile bizar eden o mini mini muaccizler birer tarafa büzülüp gürültüleri patırtıları ortadan kalkmış idi. Lâkin ferdanın yüz yazısı olması nısf-ül-leylden biraz sonra eğlenceye hâtime çekti. Gece yatısına davetli olmayan yakın komşular çekil-diler. Konak yavrusu hane geniş olduğu için gece yatısına ka-lacak olan hanımlar bazı kına gecelerinde olduğu gibi arzanî serilmiş olan yataklara üçü dördü bir yerde yatırılmak mecbu-riyeti bu kına gecesinde görülmedi. Kiracı hanımlarla Dilşinas

hanımın yatak takımları zaten lüzumundan fazla oldukları gibi eşten dosttan dahi bilistiane misafirler pek ferih ve fahur yatırıldılar.

İnsan alıştığı yataktan başka yerde yatar ise yerini yadırgar. Hele her zamanki uyku zamanı geçer ise yerini yadırgamaktan ziyade uykusu gecikir. Bunu herkes böylece tecrübe etmiştir. Değil mi? Bu gece şu hal uzacak yerlerden davet ve celb olunmuş bulunan bu misafir hanımlar nezdinde de vâki oldu. Bazı odalara serilmiş olan üçer dörder yatak içindeki hanımlar epeyce yuvarlanıp çabaladıkları ve uykuyu almak için gereği gibi çalıştıkları halde o tatlı uykuyu bir türlü celb edemiyorlardı. Bazıları karanlıkta uyumaya alışkın olduklarından yanmakta bulunan gece kandilinden bizar olurlar idi ise de kendi hanelerindeki hükümleri burada geçmez ki o rahatsızlığı defediversinler.

İmdi aradan beş on dakika sükût ile geçtikten sonra iki yataktaki hanımların yataklarının kenarlarına kadar gelerek güya diğerlerini rahatsız etmeksizin konuşabilmek ihtiyaçları baş gösterdi. Hatta "diğerleri" dediğimiz zevat dahi yavaş yavaş bu yolda musahabeler teşkil eylemeye koyuldular. İşte bu suretle beş altı odanın beş altısında da hususi muhavereler meydana aldılar.

Bu beş altı odalardaki muhaveratı aynen kayd ve zapt etmeye imkân mevcut olsa dahi lüzum yoktur. Bunlardan

bazı en mühimce olanlarını ihbar ile iktifa edeceğiz.

Bir odanın iki yatağı arasında cereyan eden sözler şöyle eğlenildiği, böyle hoşlanıldığı vadilerini geçtikten sonra iki hanımdan birisinin:

-Hepsi âlâ ama rivayete göre damad Nurullah bey pek mükemmel tahsil görmüş imiş. Muzıkası ile, resmi ile bir tahsil ki âdetâ Avrupalı. Zavallı Ahdiye pek iyi bir kız ise de tahsil ve terbiye cihetinden Nurullah beye küfüv ad olunmuyor. Birisi pek alafranga, öteki pek alaturka. Dilşinas hanımı bilmez miyiz? Onun kızı!

tarzındaki mülâhazasına diğer hanım:

-Vakîâ orası öyle. Şu kadar ki Ahdiye boylu poslu, kaşlı gözlü gayet güzel bir kızdır. Beğenmemek kâbil midir?

yollu mukabele etmiştir. Diğer bir odada iki yatak arasında:

-Bence şu kız şu oğlan birbirlerine pek lâıyk iseler de Dilşinas hanımın damadı Nurullah beyden hoşlanacağını pek de ümid edemem. Zira Dilşinas hanım alafranganın gayet düşmanı olup damad ise tamamıyla alafranga bir adam olduğunu söylüyorlar. Her söylenene inanılmaz ise de:

-Ah! A kardeşim! İş tamamıyla bunun aksinedir. Nurullah vakîâ pek mükemmel talim ve terbiye görmüş delikanlı ise de kadınlar hakkındaki tecrübesi iktizasınca öyle pek alafranga ailelerden hoşlanmıyor imiş.

yollu bir muhavere cereyan ederek Nurullah beyin Ahdiye'yi beğenmesi alafranga namıyla alaturkayı bütün bütün unutmuş, âdetâ frenkleşmiş olan ailelerden hoşlanmadığın-

dan neşet eylediği dermeyan olunuyor idi.

Kezalik bir diğer odada dahi üç hanım arasında cereyan eden muhavere birisinin:

-Dilşinas hanımın hal ve vakti yolunda, hem de gereği gibi yolunda ise de Nurullah bey henüz bir baltaya sap olmamıştır.

yollu mülahazasına ikincisi:

-Fakat babası hiç de züğürt değildir. İradıyla pekâlâ geçinir. Kirli çıkı bir adamdır.

diye mukabele etmiş ise de bu mukabele hüküm götüremeyip üçüncüsünün:

-Zenginlik başka, zengin olmaya namzed olmak yine başkadır. Bir genç adamın zenginliğine hiç itibar etmemeli. Servetini sefahat yolunda mahvedebilir. Asıl talim ve terbiyesine bakmalı ki züğürt dahi olsa muhtac olduğu serveti kendisi kazanabilir. İşittiğime göre, Nurullah bey hukuk mektebinden ikincilik ile çıkmıştır. Böyle bir delikanlı mehâkim-i adliyede en büyük memuriyetlere namzet olup hiç memuriyete geçmeyerek yalnız vekalet edecek olsa yine büyük büyük paralar kazanabilir.

yollu verdiği izahat diğer ikisini de ikna edebilecek hakayikdan ad olundu, insanlar nikbinlik fitratından ziyade bedbinlik fitrâtiyle meftur olduklarına nazaran şu muhaverele-ri icra eden hanımların en terbiyeli en nik-endiş zevattan olduklarına şüphe kalmaz. Zira muhaverelerin hülâsâ-i hükümleri gelin ve damadın aleyhlerine olmaktan ziyade lehlerine olmak üzere kabul olunabilir. Yalnız bir odadaki muhavere bu

kabulün haricine çıkacak bir surette vukua gelmiştir. Muhavenin mukaddematı yine Nurullah ile Ahdiye'nin birbirlerine liyakat ve adem-i liyakatleri hakkında baş gösterip sonlarında gayet zeki, mütecessis, ahval-i âlemden haberdar olmak iddiasıyla müddei bir hanım:

-Hemşireler! Sizin bilmediğiniz şeyleri de ben biliyorum. Ahdiye ve Nurullah birbirine lâıyk olsunlar, olmasınlar. İş bunda değildir. Bu işin içinde başka bir roman vardır. Âdetâ bir roman! O romanın aşk ve muhabbet cihetinden bir kahramanı Nurullah ise de öteki kahramanı Ahdiye değildir. Ondan başka birisidir. Eğer benim bildiklerimi Dilşinas hanım bilse idi mümkün değil Ahdiye'nin Nurullah ile nikâhına razı olmaz idi. O meraklı kadın bilahâre kızının başını ateşlere yakmak hususunda zerre kadar bir ihtimalden ürker. Dar-ı dünyada bir Ahdiye!

sözlerini meydana koyunca muhatıb hanımları bir hayret bürüdü. Bildiği ne gibi şeyler olduğunu hiç olmazsa biraz çıtlatması diğer hanımlar tarafından ne kadar rica edildi ise de bilgiç hanım mümkün değil hiçbir şey çıtlatmadı. Bir kadının ketm-i esrar hususunda bu kadar sebat edebilmesi kâbil midir? Kadın kısmının ağzında bakla ıslanamayacağını pekâlâ bilen diğer muhatıb hanımlar bilgiç hanımın bu ısrarını görünce zahiren bir şey diyemediler ise de içlerinden bu hanımın âdetâ bilgiçlik tasladığına, yani yalancıkdan bir balgam attığına hükm ederek muhaverelerini bi-t-tedriç sükûta vardırıdılar.

Tulû ve gurubu ile Perşembe gününün hududunu tayin edecek olan güneş epeyce bir vakitten beri tulû etmiş idi. Yevm-i Perşembe, Ahdiye'nin yüzyazısı günü hulûl eylemiş idi. Kına gecesi meşgalesiyle geç uyumuş olan düğün halkı pek erken kalkabilirler mi? En gayretlilerinden birkaç hanım kalktılar. Diğer birkaçını daha kaldırmaya lüzum ve mecburiyet gördüler. Zira gelinin tuvaleti icra olunacak.

Büyücek bir oda alelusul kahve odası ittihaz olunmuş idi. Uykudan kalkanlar birer ikişer bu odaya geliyorlar idi. Biraz sonra odada hayli cemaat peyda oldu. Gelenlere takdim olunacak şey yalnız kahveden ibaret değil idi. Çay, tereyağı, birkaç türlü peynir, zeytin, süt, birkaç türlü reçel hep şu "sabah kahvesi" nam-ı umumîsi altında yad olunan hazırlığın eczay-ı mütemmimesinden idi. Hanımların meratib-i medeniyesine göre her biri istediği şeyi ya emredip getirtiyor, yahut kendisi alıp tenavül eyliyor idi.

İlk musahabe-i subhgâhiyi teşkil eden sözler geceki kına gecesi eğlenceleri olmak tabîdir. Şöyle eğlenildiğine, böyle eğlenildiğine dair sözler ki muzikalara, rakslara dair intikadatta kadar da varılıyor. Bazı hanımlar gerek muzıkanın ve gerek raksın alaturkasını ve diğer bazıları alafrangasını sevdiklerinden bahs ediyorlar. Birini sevenler diğerini hiç sevmiyorlar, zemmediyorlar. Ama sözün doğrusu hanımların en çoğu ne sevdiklerini bilerek seviyorlar, ne sevmediklerini bilerek sevmiyorlar. Yalnız bir iki tanesi var ki sevdiğini ve sevmediğini

bilerek seviyor veyahut sevmiyor. Şu kadar ki muzika ve raksın gerek alaturkasını ve gerek alafrangasını sevmek veyahut sevmemek için evvel be evvel bunların bihakkın icrasına lüzum gösteriyorlar ki asıl en doğru söz bu söz olduğuna şüphe edilemez. Öyle değil mi ya? Bir şey alaturka olsun alaf-ranga olsun fena icra olunduğu halde elbette sevilmez. İyi icra olunduğu halde elbette sevilir. Gariptir ki sevmek hususunda reylerin en çoğunu kazanan kantolar oluyorlar. Kantoları sevmeyen hemen hiç yok. Sevdiklerinin sebeplerinden bahs etmiyorlar ise de kâri ve kârielerimiz pekâlâ anlarlar ki alafranga taraftarı olanlar bunları alafrangaya benzetererek sevdikleri gibi alaturka taraftarı olanlar dahi bunları alaturkaya benzeterek seviyorlar. Hakikat-i halde bunlar ne alafrangadırlar ne alaturka! Muzıkadırlar vesselam! Şen muzıkadırlar. Kolay muzıkadırlar. Bu şenlikleriyle, bu kolaylıkları ile elbette hoşla giderler. Ağır ve güç muzıkları beğenip hoşlanmak kudret ve istidadı herkeste bulunabilir mi? Muzika dahi edebiyat gibidir, edebiyatın mizah kısmı pek kolay, pek şen olduğundan herkes anlar, herkes beğenir. Fakat iş edebiyat-i âliyyeye intikal edince anlayanların adedi azala azala abd-el-umum hiç de beğenilecek şeylerden ad olunmaz.

Kahve odasında sabah kahvesi musahabesi şu surette başlayıp bir hayli devam dahi ettikten sonra musahabe âdetâ bir müzakere suretine tahavvül etmeye başladı. Gelini kim giydirecek? Hanımlardan birisi:

-Keşki bir modistra getireydik.

diyecek oldu ise de diğer hanımlar ve bahusus en şık hanımlar:

-A canım, modistra elbise dikmesini bilir. Ama giymesini bilir mi? Fakir kadınlar, kızlar kendileri ne zaman, ne giymişler ki giyinmesini bilsinler? Provalarda bin türlü kusurlarını bularak uzun uzadıya tarifat ile tashih ettirmeyecek olsak elbisemizi dikemeyecekler de. Gelini giydirmek bizim işimiz!

diye bu temenniye red ettiler. Hem de bihakkın red ettiler. Avrupa'da dahi en büyük modistralar bile "elegant" bir madam kadar giyinmesini bilmezler. Giyinmek hüneri asıl tiyatro artistlerinde bulunur ise de bunlara dahi telebbüs dersi verecek madamlar hiç de nevadirden değildir. Hele bizim burada reyleri mesmu olacak modistralarımız yok hükmündedirler. Buna mukabil giyinmesini pekâlâ bilen hanımlarımızın miktarı çok ve hem de pek çok olduğundan Ahdiye'yi giydirmek için modistraya ihtiyaç göstermeyen hanımların şu dâvâları hodpesendliğe asla haml olunamaz.

Tazelerden, şıklardan beş altı hanım gelin giydirmeye ayrıldıkları sırada epeyce yaşlılardan iki üç hanım dahi cihaz sergisini düzeltmeye ayrılmışlardı. Vakıa daha Pazartesi ve Salı günleri Dilşinas hanım birkaç ahababının muavenet-i müşavereneleriyle gelin odasını, yatak odasını tanzim etmiş ve gecelik takımını şuraya ve paçalık takımını buraya, hasılı her şeyi yerli yerine koymuş ve koydurmuş idiyse de görgüleri kendisinden ve müşavirlerinden daha pek çok ziyade olan o iki üç hanımlar bunlarda bir hayli kusur bulduklarından ve buldukları kusurları diğer gustolu hanımlara dahi tasdik ettirdiklerinden cihaz ekspozisyonunda şöyle bir tashihe gerçekten

lüzum olduğu âdetâ ittifak-ı ârâ ile hükm olunmuş idi. İşte bu iki üç hanım cihaz yerleştirilmesini tashihe gittikten sonra gelin giydirmeye intihap olunan hanımlar dahi yerlerinden dāvrandılar.

Cihaz yerleştirmek kolay ama gelin giydirmek o kadar kolay mı ya? Bu iş hemen hemen sanayi-i nefiseden ad olunur. Hele "gusto" denilen hakem dahi buna karışır ki sanayi-i nefiseden ma'dud gösteren müşkilâtı bu gusto meselesi bilküllüye artırır. Bahusus iş yalnız bir iki reye bırakılmayıp da altı yedi rey işe karışacak olursa müşkilât daha başka bir suret kesb eder. Her rey saib olabilir mi? Ârâ-yı mütehalife-den yalnız birisi saib olmak ve diğerleri gayri saib kısmında kalmak ahval-i tabiiyedendir. Fakat reyinde isabet görülme-yen hanımların reyleri nasıl red edilecek? Birisini bile darıltmak nezaket-i nisvaniyeye sığmaz.

35

İşte biçare Ahdiye bu ârâ-yı mütehalife içine kendisini kaptı, koyuverdi. Sanki bir manken imiş de kendisinin ağzı dili yok imiş, kendisini ilbas edecek olanlar ne derler ise itti-baa mecbur imiş gibi bir teslimiyet-i tamme!

Zaman her şeyi taklib ve tahvil eylediği gibi şu gelin giydirmek meselesini dahi o kadar tahvil etmiştir ki büyük-babalarımızın valideleri veyahut kaynanaları bugün gelip de gelin ilbasını görecek olsalar başka bir milletten gelin giydiliyorlar zannına düşerler. Bir zaman gelinlerin yüzlerini yazar-

lar idi. "Yüz yazısı" namıyla bu ameliyatın elyevm yalnız ismi kalmış ise de cismi bilküllüye mün'adim olmuş değildir. İstanbul'a pek yakın yerlerde, meselâ Çanakkalesi gibi İstanbul'un bir mahallesi olan mahallerde bile hâlâ gelinlerin yüzlerini yazarlar.

Bu "yüz yazmak" ne olduğunu bilir misiniz? Bilmezseniz dahi tekdir olunmazsınız. Taşralar ahvaline vakıf olanlar bilirler. Efendim! Evvelâ gelinin yüzünü yolarlar. Ne o? Taaccüp ettiniz ha? Siz taaccüp ededurunuz, biz hikâyede devam edelim: evet! Evvelâ gelinin yüzünü yolarlar. Hani ya şu deri üzerinde ayva tüyleri yok mu? Hani ya cildin en güzel ziyneti ki ziyaya mukabil peyda ettiği vaziyetler ile her kıl üzerinde hemen hurdebinî denecek kadar hafif elvan-ı kuzahıyye izhar eden ince tüyler? İşte onları yolarlar. Bunun için şeker veya hut pekmezi kestirip akide şekerinin mayası demek olan ağdayı vücuda getirirler. Sonra bu ağdayı yüzün derisi üzerine yapıştırıp kıllar güzelce sarsın diye biraz zaman terk olunduktan sonra bir ucundan çekip çatır çatır koparırlar. Bunun ne vicânak bir amel olduğunu o acıyı çekmiş olanlardan başka kimse bilemez. Ağda yüzden koparıldığı zaman o güzelim ayva tüyleri ağdaya yapışmış olarak koparılan kökleri ağda üzerinde ayan beyan görülürler. Gerdandan baş saçları hizalarına kadar yüzün her tarafına birçok defalar bu belâlı sakız yapıştırıla yapıştırıla yüz tamamıyla yolunduktan sonra derisi tıpkı defler üzerine gerilmiş kursaklar gibi parıl parıl parlar.

İşte yüz bu suretle yolunduktan sonra üzerine bir kat

beyaz düzgün ve onun üzerine de bir kat koyu zambak sürerler. Hani ya şu kâğıt yapıştırmak için eritip mayı haline konulmuş olan zambaklar yok mu? İşte öyle bir mayı gelinin yüzüne sürerler. Badehu gayet ince kırılmış gümüş veyahut altın gelin telleri ve beyaz ve sarı ince pullar ile bu yüzü nakşetmeye başlarlar. Meselâ alnı üzerine çifte ay yıldız ve yanaklar üzerine mühr-ü süleyman ve çeneye bir devair-i müttehidülmerkez gibi eşkâl-i acib ve garibeyi resmederler ki şu halde gelinin yüzü bir nikâb-ı acibe ile tastamam örtülmüş olur. Ne korkunç şey! Değil mi? Ama o zaman bu yüz yazısı güzel olmak gayretinde bulunan kadınların can attıkları bir tuvalet idi. Hattâ biz yalnız tellemeyi, pullamayı söyledik de kaşların simsiyah ve yanak ve dudakların kıpkırmızı boyandığını ve gözlere çekilen sürmelerin uçları kulaklara doğru uzatılıp götürüldüğünü yazmadık.

Buna kadınlar mütehassir olmakla beraber o zamanların teşrifat-ı nisaiyesi bu tuvalet için her kadına müsaade vermez idi. Yüzün tamamıyla yazılması yalnız geline mahsus olup, gelin olan kıza derece-i karabetine göre bazı kadınlara yalnız alınlarını yazmak için müsaade olunabilir idi.

Bu müstekreh âdet kalktıktan sonra yerine bundan daha ehveni, daha güzeli kaim oldu. Bugün için "yüz yazısı" namı bâki kalmakla beraber yeni çıkan şeye "gelin başı bağlamak" namı verildi. Bu vazife hamam ustalarına tevdi olunup ifa edene de "kutucu usta" denildi. Gelinin yüzü ibtidalarında yine yolundu. Yine düzgünlendi. Fakat teller pullar yerine "yapıştırma" denilen murassa paftalar yapıştırıldı. Kaşlarına

38

rastık ve gözlerine sürme yine çekildi. Başına birçok elmastan maada sorguçlar dahi takıldı ki hükümdaran-ı selevin başlarına taktıkları alâmet-i şehriyarîdir. Gelin elbisesi behemehal sırmalı olmak lâzım gelip düğünden sonra hiçbir işe yaramayacak olan bu pahalı elbiseyi kimse yaptırmayıp kira ile yağlıkçılardan kaldırmak âdeti galebe eyledi. Bu halde gelinler evvelki gibi umacılıktan kurtuldular ise de yine medenî addolunmak liyakatına yaklaşamadılar. Şehriliğe mahsus olan sadelik ve o sadelik içinde güzellik ve o sade güzellik içinde zenginlik nokta-i nazarından en nazar-rüba gelinler zamanımızda görülmeye başladı. İşte beş altı hanımın çiredestî-i mahareti olarak bugün Ahdiye hanım üzerinde icra olunacak ameliye-i ilbasiye bu olacaktır. İhtimal bir zaman gelir ki bugünkü gelinlerimiz dahi bize pek umacı görünerek daha sade bir gelin aranır. Nasıl ki gelin giydirmek hususunda taklid eylediğimiz Avrupa'da bugünkü gelin kıyafetleri de göze batmaya başlamışlardır. Alfred Naquet gibi tezvic meselesini sadelendire sadelendire kaffe-i rüsûm ve alâyıktan kurtarıp bilküllüye serbest bırakmak gayretinde bulunan efkâr-ı cedide-i hürriye erbabı bugünkü gelin kıyafetini yani sair nisvandandan mütemeyyiz bir kıyafetle gelin teşhirini âdetâ utanmaya şayan maayibden addetmektedirler.

Ahdiye hanım için en makbul bir kumaşın mai, açık mai renklisinden yarım dekolteden biraz ziyadece üç rubu dekolte

güzel bir gelin entarisi yaptırılmış idi. Telebbüs hususunda mālûmatı her hanımdan ziyade, binaenaleyh reyî cümlesine faik olan Fettan hanım birçok tuvalet resimlerini tetkik ederek vukuf ve mālûmatlarına kendisinin itimadı olan sair birkaç hanımın da tasdiklerini kazanarak modistraya edilen tarifler üzerine yaptırılmış bir entari ki bazı müsriflerin gösterişten başka bir emele mebni olmayarak Paris'e ölçü gönderip yaptırdıkları elbiseye kat kat faik bir enfes asar-ı hıyatiye olmuş idi. Garnitürü yukarıdan aşağıya kadar limon çiçeklerinden ibaret olan bu entariyi Parisli hem de kibardan bir geline giydirmiş olsalar en müşkül pesend Parisli madamlar dahi intikad ve muaheze edecek yerini bulamazlar idi. Fettan hanım:

-Bu entari üzerine en muvafık düşecek saç taranması La Vallierè'in kuaförü olabilir,

39

dediği zaman şu meclis-i müşaverenin âzâsı olan hanımlar bu sözü lâyıkiyle anlayamadılar. Fettan hanım refikalarından birinin saçlarını düzeltircesine tarifatla anlatmaya çalıştı ise de yine anlatamayınca:

-*Larus*'un kamusu yok mudur?

dedi. Halbuki bu hanede Osmanlıca kamus bile bulunmadığından bu suale taaccüp olundu. Fettan hanım bilhassa saçların taranmasını keyfe tâbi bırakmayarak herhalde bir nümune-i tarihîye tatbik etmek istediğinden yakın komşulardan doktor İrfan beyin hanesine adam koşturdular. Giden adam matlub olan cildi kimseye bulduramayacağından cümlesi bir hamal yükü eden *Larus* koleksiyonunu kâmilten

getirmeye memur idi. Bereket versin ki doktor İrfan bey hanesinde bulunarak hangi cild matlub olduğunu bir pusula ile sormuş ve aldığı cevap üzerine "kuaför" kelimesini havi olan cildi, dördüncü cildi göndermiş idi.

Fettan hanımefendi bu ciltten "kuaför" yani baş taramak lûgatını buldu ki iki büyük sahifeye yetmiş kadar resim konularak erkek ve kadın başlarından ol miktarının nasıl tarandıklarını irae ediyorlardı. Refikaları olan hanımlar bu resimleri temaşa eylediler. Jacques de Lagrange ve Ode sur Seine ve Charles Sâbi asrı gibi saç taranışlarına bir hayli gülüştükten ve bahusus kalyonlu hotoza sürekli kahkahalar salıverdikten sonra bir gelin başı için beğenecek birkaç resim buldular ise de La Vallière'in saçlarını hakikaten cümlesine faik buldular.

Fettan hanımefendi intihabını bu vechile tasdik ettirmiş olmasına memnuniyetle dedi ki:

-Şimdi şu iki tarafın bükümleri arasına şu incecik altın tellerden birer tek tel saldırır isek bükümler ne büyük letafet kesb ederler. Bu resimde tepe açık gibi görünüyor ise de biz oraya taç koyacağız. Tacı bir şinyon üstüne koymakta o kadar büyük letâfet bulamam. İşte şu sonlara doğru grand düşüş saçları üzerine bir taç dahi konulmuş ise de letafeti olmadığına dikkat buyuruluyor ya? Hem bizim gelinin başına koyacağımız şey tam bir taç da değildir. Âdetâ bir diyademdir. O diyademi şu açık görülen tepeye oturtur isek hakikaten güzel olur.

Bu sözler Fettan hanımın zaten hakkı olduğundan o

hakkın tesliminde kimse tereddüt etmedi. Fakat saçları bu Lavalliyer usulünde kim tarayacağı soruldu. Fettan epeyce mağrurane bir tavır ile "ben" diye meydana atılıp gelini oturtular. Tarağı eline alıp mahir bir saçcı kadın tavrıyla taramaya başladı. Bir tarayıp bir de resme bakıyordu. Bu bakıma göre hani ya kitabı getirttikleri ayn-ı isabet olmuş idi. Eğer kitap gözleri önünde açık bulunmasaydı Fettan hanım belki La Vallierè kuaförünü benzetmekte âciz kalırdı. Resim karşısında olarak taradığı baş ise tamamı tamamına bir La Vallierè kuaförü oldu, hele gayet incesi intihap olunmuş bulunan altın teller uçları ta saçların köklerine kadar sokulup da saç telleriyle beraber büklümleri teşkil ederek sarktıkları zaman bu kuafür mensubesi olan matmazel La Vallierè'in başında da bu kadar letafetnisâr olamamış bulunduğunu herkes hükmeyledi.

Fettan hanım için işin en gücü saçların taranmasından ibaret idi. Saçlar tarandıktan sonra diyademi ve sair elmasları yerleştirmek o kadar güç bir şey değildi. Açık mai entari giydirildiği zaman limon çiçeklerinin o fidan gibi boyu sarması ve vücudun şurasına burasına kollar atması dahi giydirci hanımları epeyce düşündürdü. Epeyce yordu. Fakat bir saat kadar sây ü gayretten sonra gelin tamamıyla giydirilip iş bittiği zaman yapılan işi herkes beğendi. Şu yakınlarda görülen gelinler birer birer derhatır edilerek her birinin baş taranmasında ve esvabında ve esvabın telebbüsünde görülmüş olan kusurlar birer birer sayılıp döküldü. Onlarda görülmüş olan kusurların hiçbirisi Ahdiye'nin gelinlik halinde

görülmemekte olduğuna ittiḥad-ı lisan ile karar verildi.

Evet! Onlarca bu böyle idi. Yaptıkları işin hiçbir kusuru yoktu. Fakat geliniz de bir de biraz sonra geline bakmaya gelen kadınlara sorunuz. Acaba hiçbirisi beğenecek miydi? Geline bakmaya giden kadınların da bir şeyi beğenebilmek mümkünattan mıdır ki Ahdiye'yi de beğenebilsinler.

Zavallı Ahdiye aynalı dolabın karşısında kendi kendisini beğeniyordu. Biz dahi görmüş olsak hiç şüpheniz olmasın ki biz dahi beğenecektik. Uzuna karib bir boy! Etine dolgun bir vücut! Gür lepiska saçlar, yine bu renkte mebzul kaşlar, iri gök maisi gözler, gayet mevzun bir burun, bir ağız, bir çene, hele hafif bir tebessüm çehre çerçevesinin bu letâfet-i asliyyesini o kadar artırır ki çeşm-i temaşanın hayran kalmaması kâbil değildir.

Evet, Ahdiye kendisi dahi gelinlik tuvaletini pek beğendi. O beğenişten mütevellid latif sevinç tebessümleriyle etrafta bulunan hanımefendilerin ellerinden öperek kendisine gösterilen bir koltuk üzerine oturdu.

Bir yandan gelin cihazı sergisinin bir kat daha tanzimi ve diğer taraftan gelinin ilbas ve iksası işleri görüldüğü sırada bu hizmetlere iştiraki olmayan hanımlar kendi giyinmek işiyle iştigal etmişlerdir. Kadınların giyinmesi! Ne büyük iş! Ne uzun iş! Muradımız itirazdır zannolunmasın. Kadın telebbüs ve tezyin için ne kadar ihtimam ederse yeri vardır. Vakıa şair

"Hacet meşşata nist ruyi dilara mira" demiş, vakıa erkek nazarında kadının telebbüs ve tezyini ikinci derecede ehemmiyet alabilecek şeylerden görülmüş ise de madem ki kadının kendi hüsn-ü cazibesine itimadı tezyini ile olacak, o halde kadını bu sây ve ihtimamda tamamiyle serbest bırakmalı. Ta ki celb-i enzar hakkındaki ümitlerine hael gelmesin de kadınlığa mahsus olan bütün etvar-ı lâtime-i galibanesiyle hakikaten tamamiyle celb-i enzara muvaffak olsun.

Bugün tuvaletlerini icraya ilk kıyam eden hanımlar istedikleri gibi tezyine bol bol vakit bulabilmişler ise de gelin giydirmek hizmetinde bulunanların vakitleri o kadar müsait değildi. Zira koltuk resmi için tam vakt-i zuhr [öğle zamanı] tayin edilmiş olup ondan evvel kuşak bağlanmak resmi dahi icra olunacaktı. Vakıt ise kuşak bağlanmak resminin icrası için hemen hemen hulûl etmişti.

Bazıları için vaktin darlığıyla beraber odalarında birer birer tuvaletlerini icradan sonra hanımlar meydana çıkmaya başladıkları zaman konağın letâfeti bir kat daha arttı. Kına gecesi esnasında ve sabah kahvesi hengâmında görülen hanımlar şimdi sanki tenasuh etmişlerdi. Orta yaşlılar süsleriyle âdetâ gençleşmişler. Ya gençleri? Artık onlar bilkül-liye âfet-i can ü cihan şeyler olmuşlar. Her birinin elbisesi vücudunun kısm-ı âlâsına yapışmak ve etekleri en lâtime mevceler teşkiliyle sürünmek için ne kadar ihtimama muhtac iseler o kadar ihtimam ile yapılmışlar. Bunların bazıları şefkat nişan-ı zîşanının birinci rütbesini haiz ve hamil olarak büyük kordonların teşkil eyledikleri hamâil o fidan boylara bir letafet-i zâide bahş edi-

yorlar. Şefkat nişanının ikinci üçüncü rütbesini haiz olanların da yalnız büyük kordonu eksik. Zira tezyin için cümlesinin hamil oldukları elmaslar miktarca birbirinden pek az farklı. İhtimal kıymetçe farkları pek büyük olsun. Fakat baş ve gerdan ve göğüs ve kol ve parmak takımlarının miktarınca âdetâ hiçbirisinin noksanı yok. İhtimal bazılarının müstemilatı kendi malları olmayıp da ariyeti olsunlar. Erbab-ı temaşa için bunda bir beis yok. Çeşm-i temaşa herkesin kendi malı ile ariyeti emval arasındaki farkı aramakla mı meşgul olacak? Hayran hayran temaşa için hepsi müsavidir. Öyle değil mi?

Süslü hanımlar meydana çıktıkları zaman salon ve sofalar öyle bir hale girdiler bir gün şu hanede sanki bir gelin değil kırk gelin var olduğuna şüphe edilemez idi. Vakıa Ahdiye hanım başındaki tacı ile, gelin odasında henüz iclâs edilmemiş olduğu tahtı ile aynıyle bir kraliçe halini kesb etmiş idiyse de diğer süslü hanımların bu gelinden eksikleri ne? Zülûf-lerindeki birkaç altın telle elbisesini tezyin eden limon çiçeklerinden ibaret! Zira taç sairlerinin başlarında da var. Sairlerinde nişan kordonları var ki onlar dahi gelinde yok. Hem hüsünşinas olan gözler için gelinden ziyade bu hanımları temaşadan mütelevviz olmak muhakkakattandır. Bir öksüzü gelin etmişler. Vakıa kraliçeler, gibi, imparatoriçeler gibi giydirmişler ama, çocukluk hali, gelinlik mahcubiyeti ile bu kraliçe tacının sıkleti altında ezilip gidiyor. Öteki hanımlar ise bu çocukluktan çoktan kurtulmuşlar. Tuvaletlerini kendilerine ve kendilerini tuvaletlerine alıştırmışlar. Her biri cüret-i nisvanîyenin hangi derecesine kadar varmaya müstaid ise varmış.

Yüzüne bakacak olanlara mukabil utanarak gözlerini yere dikmek mecburiyet-i mahcubanesini çoktan unutmuşlar. Bilâkis meydan okurcasına bir nazar-ı galibaneye almışmışlar. Bunlar kadın! Gelin ise çocuk!

İşte her tedarik ikmal olunarak hanenin içi böyle hurilerle malâmal cennet-misâl olduğu sırada:

-Hanımlar, yol veriniz. Kuşak bağlanacak!

diye bir seda peyda oldu. Kuşak bağlanacak? Zavallı öksüzün babası yok. Amca, dayı gibi başka bir velisi de yok. Kuşağı kim bağlayacak? Herkes bunu düşünürken soygun kadınlardan birisinin delâletiyle bir efendi büyük salona doğru yürümeye başladı. Gençliğinde uzun boylu bir adam olduğu elhaletühazihi ihtiyarlıktan bayağı belı bükülmüş olduğu halde bile yine orta boylu adamlardan daha yüksek görülmesiyle istidlâl olunuyor. Belı bükülmüş olması ise arkasında olan yeni latanın ard eteği diz uyluklarına doğru yükselmiş olduğu halde ön etekleri yerlere sürünmek derecesinde uzanmış olmasından anlaşılıyor. Yüzü yerde bir adam olduğundan yüzünü herkes lâyıkiyle göremiyor ise de süt gibi beyaz sakal latanın siyah rengi üzerinde daha büyük bir letâfetle celbenzar ediyor. Yüzünü görebilen bazı hanımlar ise bu lâtif ihtiyarın penbe rengine ve civar-ı vechinin tenasübüne hayran oluyorlar.

Tanımadınız mı? Abdüllâtif efendi! Ahdiye hanımın

hocası Abdüllâtîf efendi! Kuşak bağlamak resmini ifa edecek bir akraba bulunmaz ise ne yapılır? Vaz mı geçilir? Yok! İşte buna Dilşinas hanım mümkün değil razı olamaz. Dünyada bir tek ciğerparesini bu şereften mahrum bırakamaz.

Ahdiye zaten baba görmemiş, baba muhabbetini tanımamış olduğundan baba makamına ikame ederek bir muhabbet-i duhterane ile sevdiği hocasının kuşak bağlamak resmini icra etmesi için validesine rica eylediği zaman Dilşinas hanım bu ricanın tekerrürüne meydan bırakmadı. Ricayı hemen muallim efendiye nakil ve tebliğ etti. Çoraplarından âbani sarığına varıncaya kadar mükemmel bir bohçalık ile bu ricayı teyit eyledi. İşte hoca Abdüllâtîf efendi dahi hakikaten bir hiss-i pederane ile kendisine tahmil olunan vazifeyi ifaye geldi.

Dilşinas hanım hoca Abdüllâtîf efendiyi alelusul baş örtüsü ile salon kapısından istikbal ederek kapıya karşı olan dil' üzerinde gelin için hazırlanmış olan tahta doğru götürdü. Bu taht mor çuha kaplı güzel bir sed üzerine konulmuş ufak bir kanepeden ibarettir ki üzerine hafif bir askı asılmış ve iki tarafına iki büyük ve güzel vazo içine gayet lâtîf ve tabii birer limon ağacı yerleştirilmiştir. Ama bu limon ağaçlarıyla tahtın kubbesini teşkil eden askı birbirine o kadar güzel uymuş, o kadar güzel bir tenasüb peyda etmiştir ki hiçbir şeyi beğenmek şanından olmayan en müşkülpesend hanımlar bile hiçbir yerde böyle sadelik içinde bu kadar güzel bir gelin tahtı görmediklerini itiraf eylemişlerdir.

Abdüllâtîf efendi Dilşinas hanımın kendisini bu taht

üzerine oturtmak azmini görünce büyük bir tereddüd gösterdi ise de Dilşinas hanım:

-Kızım Ahd... şey, Fatma'ya öksüzlüğünü tahattur ettirmemek istiyor iseniz henüz hiçbir kimsenin oturmamış olduğu şu kanapeye oturmalısınız. Ve illâ cümlemizi mahzun ve mükedder edersiniz.

deyince ve zaten hanımın yüzüne baktığı zaman... hani ya şu sedasının ihtizazından şüphelenerek "neden sedası böyle çatal çatal çıkıyor?" diye yüzüne baktığı zaman göz pınarlarında birikmiş olan iki elmas-pare sirişkin solgun yanakları üstüne doğru aktığını da görünce ricayı tekrar ettirmeksizin kanape üzerine oturdu. Zavallı Dilşinas! Zavallı Dilşinas! Bugünkü günde bir peder vazife-i mukaddesesi olan şu kuşak bağlamak resmini kocasının, sevgili şerik-i hayatının yerine başka birisinin ifa etmekte olduğunu görür de müteessir olmaz mı? Abdüllâtif efendiden daha yakın bir kimse yok a. Veleve ki kocasının kardeşi olsun bugün şu makamda her kim olsa kocasının fıkdanını ihtar ile biçare Dilşinas'ı mutlaka ağlatacaktır. Ama bu acı teessür yalnız Dilşinas'dadır. Ondan başka kimsede yoktur. Hattâ Fatma Ahdiye hanımda bile yoktur. baba görmemiş, baba ne olduğunu bilmez ki müteessir olsun.

Abdüllâtif efendinin gelin tahtına oturması üzerinden iki üç dakika ancak geçmişti ki salon kapısından Ahdiye hanım sağ tarafında refikası ve ders şerikesi Remziye hanım olduğu ve sol tarafında hoca Abdüllâtif efendinin ihtiyar zevcesi bulunduğu halde girdi. Hazır bulunan hanımlar tarafından maşallahların haddi hesabı olmadığı gibi Remziye'yi

taniyanlar böyle bir yevm-i mesudu kariben onun hakkında da temenni eyliyorlar. Gelinin salona girdiğini gören Abdül-lâtif efendi oturduğu kanapeden derhal kalktı. Mor setten aşağıya fırlayıp gelini karşıladı. Ahdiye bir baba karşısında diz çökerek ayaklarını öpmek vaziyetini aldı ise de ayağa bedel hocasının iki ellerini birden tutup defaatle öptü. Lâtif ihtiyar dahi hem gelinin elinden öpüyor, hem de:

-Hak teâlâ hazretleri mesud ve müteyemmen etsin kızım. İkinizi kemal-i mesudiyet-i bahtiyarâne ile bir arada kocaltsın!

temenniyatını dermeyen ediyor ise de bu sözleri şurada bizim yazdığımız gibi münsecim [uyarlı] bir surette söylemeye takat bulamayıp rikkat ve teheyücün birbirine karıştığı şu anda bu kelimeleri zihninde buluncaya ve bahusus dudakları arasından çıkarıncaya kadar tir tir titriyor, buram buram terliyor, biçare ihtiyar Dilşinas hanımın uzattığı bir şal kuşağı Ahdiye'nin beline bağlamak lâzım geldiği zaman ellerinin titre-mesinden bir türlü muvaffak olamayacağını herkes gördü. Kendi zevcesinin yardımıyla beraber pek büyük güçlükler ile ancak bağlayabildi.

Şu müessir resim dahi bu vechile icra olunduktan ve Dilşinas hanımın bittedarik bohça ile göndermiş olduğu üç yüz kuruş kadar çil parayı gelinin başına saçtıktan sonra huzzarın teberrüken ve birtakım çoluk çocuğun tam'an o parayı kapışmaya koyulmalarından fırsat bularak salondan çıktı gitti.

Düğünlerde halkı yemeklemek meselesi! Mâlum a? Külfetin en büyüğü bu şey olduğundan zamanımızda bu âdet

yavaş yavaş kalkıyor. Keşke hızlı hızlı kalksa! Keşke def'aten kaldırılıverse! Hoş, bâdî-i emirde bunu ilga etmek geline bakmaya gelmek âdetini ilga kadar müşkül görünür ise de bu âdetlerin ikisi de o kadar mucib-i şikâyetdir ki halk ne olursa olsun göze aldırarak bunları lağv ettikleri gün binay-ı istibdadı hedm ile hürriyeti iade ve idame etmişçesine bir muvafakiyyet-i azimeye nail olmuş sayılacaklardır.

Geline bakmaya gitmek! On sekiz mahalle aşırı yollar-
dan kadınlar sökün ederler. Davetli değiller. Fakat onlar da-
vetlilik, davetsizlik bilir mi? Bazı yeni düğünlerde geline bak-
maya gelecek olanlara evvelce birer kart irsaliyle onları da bu
suretle davet etmiş olmak yolu bulunmuş. Ne güzel yol ama
kadınlar o güzel yollara gelirler mi? Mahalle bekçisi kapıda!
Bir de jandarma var. Bir de polis var. Heyhat! Önlerine gelen-
leri paralarcasına edilen hücumlara bunların hangisi tâb-
âver-i mukavemet olabilirler.

Mutlaka girecekler. Hem çarşafalarını, ayakkabılarını
çıkarmak da yok. Çıkarsalar nereye koyacaklar? Kim muhafa-
za edecek? Eğer hava biraz da yaşlık ise var ya, vay o düğün
hanesinin haline! İçine dört beş tulumba alınarak yangından
kurtarılmış haneye benzedi gitti. Şimdi tasavvur buyurulsun.
Hane içi bu halde bulunmakla beraber yüzlerce davetli misa-
firlere yemek çekilecek. Bizim Dilşinas hanımın düğünü gibi
orta halli bir düğünde lâ-akall kırk elli sofraya yemek verilecek.
Bunun için her takımı ile dışarıdan ahçı tutulmuş. Sofracı tu-
tulmuş. Birkaç sofraya birden verileceği cihetle yemek buharı ön
tarafını istilâ etmiş. Yağ kokusu zerde kokusuna karışmış.

Herkesin alelâde kuşluk yemeği saati olan vakitten üç dört saat evvel yemek verilmeye başlamış. Başka türlü sofraları yetiştirmeye imkan yok ki! Henüz karınları açılmamış olanlar yemek yemeye davet, yani sözün doğrusu icbar olunuyorlar. Bu kadar erken başladığı halde de sofraların sonları saat sekizlere, dokuzlara kadar devam ediyor. Bu sofralara oturtulacak olan biçareler açlıktan gebermeye takrib ediliyorlar.

Sofracılıktan bîhaber olan terbiyesiz hizmetçinin birisi bir veya birkaç hanımın üzerine kuru bamya sahanını giydirmiş. Avuç dolusu paraya mal olmuş bulunan rubasına hanımların ciğerleri yanıyor ama ne diyecek? Her taraftan "uğurdur inşallah" teselliyetlerine boyun eğmeyebilecek mi? Bir sofradan halk kalktıktan sonra evlerin hal-i tabiiyelerinde olduğu vechile sofralar ve levazım-ı mâlûmesi sabunlu sular ile yıkanacağına bu kadar ihtimama vakit müsait olmamak hasebiyle sadece bir kuru bez ile silmek suretiyle iktifa olunuyor. Yağ yağ üstüne binmiş, kir kir üstüne. Havlu, peşkir namlarıyla misafirlere verilen bezler ele alınabilecek halden çıkmışlar. Mide olsun da bunlardan iğrenmesin.

Fakat çare yok! Görenek! Eğer bir sınıf misafirleri yemeğe davet etmeyecek olsalar gücenmek muhakkak. Bunların hemen kâffesi bir düğün hediyesi de getirmişler. Kimisi soğan zarı kadar ince birer gümüş kupa. Kimisi yine bu yolda yapılmış eski biçim bir çift zarf ve fincan! Veleve ki hediyeler biraz daha girân-baha olsunlar. Ne kadar girân-baha olmak lâzım gelirse davetlilerin şikâyetleri o kadar artacak. Zira bir familya yılda düğün ve loğusa gibi sekiz on cemiyete davet

edilecek olur da her birine de az çok girân-baha hediyeler götürecek olursa aile bütçesi bozuldu gitti.

Düğünlerimiz için şu fıkramızda tasvir ettiğimiz şeyler tasvire şayan olan şeylerin binde birisi olamaz. Yalnız bazılarını ihtar edişimizden kâri ve kârielerimiz külliyyatına intikal edebilirler. Hiç şüphe edemeyiz ki bu beyhude külfetleri, bu kuru kalabalıkları kendileri de istihsan etmezler. Hele zihinlerini biraz daha tevsî ederek ve gözlerini biraz daha açarak "cihaz" namıyla ne kadar lüzumsuz şeylere ne çok paralar sarfedildiğini düşünecek olurlarsa ev yapmak demek olan düğünlerin âdeta ev yıkmak ile hükümde müsavi düşeceğine kendi kendilerine hükmederler. Orta halli bir adamın gelin edecek üç kızı oldu mu? Vay haline! Meğer ki bol ağırlık verecek taliplere rast gelsin ama zamanımızda ağırlık ile kız alabilecek baba-yiğitler şöyle dursun, aldığı kızı beslemek gayretiyle alacak kahramanlar bile nedret peyda etmişlerdir. Selâmet-i umumiye, terakkiyat-ı medeniye, teksir-i tenasül, muhafaza-i servet nokta-i nazarlarından şu tezviç ve tezevvüc meselesinin pek ziyade muhtac-ı ıslâh olduğu inkâra mecal olmayıp inşallah kâriben bu ıslâhın müyesser olduğunu görürüz diye duada kusur etmeyelim. Belki kabulgâh-ı Rabb-ı izzete vasil olur.

Bir gayret-i intikad bizi sadedimizden biraz teb'îd etti ise de bakılsa şu enzar-ı ibrete arz eylediğimiz noktalar dahi beyan-ı saded dahilindedir. İşte bugün Dilşinas hanımın hanesinde gelinin giydirilmesi dakikasından bed ile hane derunu şu tasvir ettiğimiz manzarayı almıştı. Abdüllâtif efendi kuşak bağlamak resmini bil-ifa çıkıp gittiği dakikada derun-ı hane

bir düğün evinin peyda etmesi mutad olan fevkalâdeliği tamamıyla peyda etmişti. Bu dakikadan bed ile damadın vüruduna intizar olunuyordu.

Damat Nurullah beyin koltuk resmini icra etmek üzere düğün evine gelmesi için tamam vakt-i zuhr tayin olunmuş idi. Bu delikanlının hususiyat-ı ahvalini bilenler bu yolda tayin olunan vakitlerde asla hulf etmeyeceğinden emin idiler. Binaenaleyh bu emniyette olan birkaç hanım civardaki bir camide öğle ezanı okunduğunu işittikleri zaman damad beyin handiyse geleceğine hükm ederek ona göre hazırlık görülmesini Dilşinas hanıma ihtar eylediler. Dilşinas hanım:

-Biz hazır ve âmâdeyiz. Teşriflerinden başka bir şeye intizarımız yoktur,

demekle beraber sokak kapısından gelin tahtına kadar damad ve gelinin güzergâhı üzerinde tanzime muhtac bir şeyler varsa icablarının icrası için şöyle seri bir covelânda bulundu, lâkin düzeltecek hiçbir düzgünsüzlük bulamadı.

Cemaat camiden çıkacak kadar zaman geçti. Nurullah beyden henüz eser yok. Zaten isticale de ne lüzum var? Düğün evi pür neş'e. Koltuk resminin geciktiği, gecikeceği kimsenin hatırına bile gelmiyor. Vakıa gelin henüz mevki-i mahsusuna ik'âd edilmemiş. Ve binaenaleyh geline bakmaya gelenler için zaman-ı intikad bermutad hulûl etmemiş ise de intikadcılar bir hayli zamandan beri intikadata başlamışlar. Ne gelini beğeni-

yorlar, ne tahtı, ne döşemeyi. Hattâ o büyük kordonlu hanımları da beğenmiyorlar. Beğenmeyenler ekseriyetle kimlerdendir bilir misiniz? Mahrumlardan!.. Kendi kudretlerinin fevkinde gördükleri esbab-ı refah ve saadete imrenmekle kalmıyorlar. Bunları nazar-ı husumetle görüyorlar.

Öğleden bir saat geçti, damat Nurullah bey henüz gelemedi. Olabilir ya. Gelinin kolunu koltuğuna alacak bir damad olur olmaz süs ile iktifa edemez. Başkalarının traşı bir çeyrek sürer ise onun traşı bir saat sürer. Potinlerinden fesine kadar her şeyin yerli yerinde ve temiz pak olması zamana muhtacdır. Düğün halkından hiçbir kimse damadın vürudunda bir teehhür görmüyor. Herkes kendi temaşası, kendi intikadı ile meşgul oluyor. Yalnız Nurullah beyin evkat-ı muayyeneye ne derecelerde riayetkâr olduğunu bilen birkaç hanım bu işte biraz teehhür görüyorlarsa da onlar dahi teehhüre ehemmiyet vermiyorlar. Her zaman evkat-ı muayyeneye riayetkâr olan bir adam şöyle bir düğün günü o riayete halel îras edebilir. Beş on kere düğün münasebetiyle bile vakt-ı muayyene riayet etmiş olduğu tecrübe edilmiş değil a.

Öğleden iki saat geçti. Cemaat içinde:

-Yahu! İkinci oluyor. Koltuk ne zaman yapılacak?

sözleri söylenmeye başlandı. Vakıa henüz bir ehemmiyet-i mahsusa ile söylenen sözlerden değil ama bu sözleri işitenlerde biraz tavr-ı tasdik ve tasvib görülüyor. Nurullah beyin evkat-ı muayyeneye ne kadar riayetkâr olduğunu bilen birkaç hanım bu işteki teehhüre ehemmiyet vermeye başladılar. Mutlaka "bir özr-ü şer'î olmalıdır ki Nurullah beyi muay-

yen olan saatten böyle iki saat sonraya kadar tehir etsin.” mütalâalarına kadar koyuldular. Bunlardan birisi sebeb-i tehhürü Dilşinas hanımdan sordu. Dilşinas epeyce dalgın bir tavırla:

-Vallahi hanım kızım, ne diyeyim bilmem! Öğle ezanında geleceğini haber vermişlerdi. İki buçuk saat kadar bir tehhür vukua getirdi. Neredeyse şimdilerde gelir.

cevabını verince bu cevap Nurullah beyi tanıyan o birkaç hanımda itminan-ı tam hasıl edemedi.

Kına gecesi şenliklerinden sonra yataklarına girmiş ve bir zamana kadar uyuyamamış bulunan hanımlardan birisinin hasbıhal yollu yatak komşusu bulunan diğer hanımlara başkalarının bildiklerinden ziyade kendisi bazı şeyler bildiğini söylemiş olduğu hatırlardadır ya! öğle ezanından sonra üç saat geçip de ikindi vakti hulûl eylediği halde damad Nurullah beyin henüz zuhur etmemesi üzerine bu bilgiç hanım diğer yatak komşularını birer birer arayıp bulmuş ve ağızdan kulağa bir fiskosa girişmişti. Yanlarına sokulup da neler söylendiğine kulak vermiş olaydık kulaklarımıza mucib-i merak olacak bazı sözler vasıl olurdu. Ezcümle işitirdik ki:

-Hanım hemşireler, galiba bildiklerim dosdoğru çıkacak. Bu damat beyefendi gelecek idiyse şimdiye kadar gelip çıkmalıydı. Akşam ezanından sonra koltuk resmini yapacak değil a! Pek zannediyorum ki bu düğün, bu bayram bir facia suretini alacak.

Bu sözlerin bize nasıl tesir edeceklerini bilemez isek de bunları işiten iki hanıma tesirleri pek ziyade olduğunu, beniz-

leri sapsarı kesilmiş olmasından anlayabiliriz. Hattâ keyfiyet bir suret-i elektrikiye ile düğün halkı arasında dahi şüyü buldu. Yalnız "Damat bey henüz gelmedi"den ibaret değil, "Galiba hiç gelmeyecekmiş" suretini de geçerek birkaç dakika zarfında "Düğün bozulacakmış" derecelerine kadar da vardı.

Bu sözlerin biçare Dilşinas hanımın kulağına vâsıl olmaması kâbil midir? Gürül gürül ikinci ezanları okunmaya başladığı halde damadın henüz zuhur etmemesini tevîl için hiçbir yol bulunamıyordu. Damadın hemşiresi olup düğünde hazır bulunan Zeliha hanımın yanına sokularak:

-Hanım hemşire! Siz bu hallere ne mânâ verirsiniz?

diye sordu ise de Zeliha hanımı kendisinden daha ziyade müteessir buldu. Onun hayreti kendi hayretini de geçiyor. Vakt-i zuhrda mutlaka koltuk resminde hazır bulunmak kararında olduğundan başka bir haber veremiyor. Nurullah beyin hanesine bir adam saldırıldı. İki kilometre kadar uzak bulunan haneden bir cevap alabilmek için hiç olmazsa yarım saat beklemek lâzım geliyordu. Yarım saat! Böyle bir hengâmede ne uzun zamandır. Veleve ki Nurullah beyin hanesi daha yakın olsun, evin hanımı işte burada, düğün evinde. Nurullah'ın bir de babası var ama şu saatte onun da hanesinde bulunacağına hiç ihtimal verilemez. Fakat ahval gittikçe digergün [bozuk] oluyor. Zira kadınlar meyanında bir cûş u huruş mukaddimesi görülmeye başladı. Üç beş yüz kadının içtima etmiş oldukları bir düğün hanesinde yüz kadarının olsun terbiyesizlerden olacağı ve bunlar içinde beş on tanesinin dahi edepsizlerden bulunacağı tahmini güç şeylerden değildir. Bu edepsizlerden

en cüretli olan birisi Dilşinas hanıma hitaben:

-Hanımefendi! Hanımefendi! Düğün var, yüz yazısı var diye memleketi başınıza topladınız ama hani ya damadınız nerede?

deyince bu cüret diğer edepsizlere ve onlardan dahi terbiyesizlere intikal ederek her ağızdan bir söz çıkmaya başladı. Filvaki hiçbir koltuk resminin ikindiden sonraya kadar gecikmesi görülmemiş, işitilmemiş bulunduğu hoşnutsuzluk taammüm ettikçe ediyordu. Biçare Dilşinas hanımı hiç sormayınız. Hicabından, kahrından yerler yarılrsa yerlere geçecek. Mahut bilgiç hanım ise tavr-ı muvaffakiyet ve galibiyeti artırdıkça artırıyor:

-Meğer işittiklerim hep sahiymişler. Bu düğün bozuldu, efendim, bozuldu. Zaten derme çatma bir şey olduğundan Ah-diye hanımın şem-i ikbali bir "püf" ile söndü gitti.

diyor. Ve bu sözü artık yalnız kendi iki refikasına değil dinlemek isteyenlerin hepsine hitap edercesine söylüyor.

Saat ona yaklaştı. Nurullah beyin hanesine gönderilmiş olan adam geldi ise de sadra şifa verecek bir haber getiremedi. Küçük bey sabahleyin hanesinden çıkmış, hamama filan gidecekmiş, babası olan büyük bey dahi ikindi üstü hanesinden çıkmış akşam güveyi sofrasına gelecek ve namazında hazır bulunacakmış. Hanesinde bundan başka haber yok.

Ey bu haberlerden ne çıkar?

Uzak yerlerden gelmiş olan hanımlar ikişer, üçer çarşaflarını, carlarını istemeye ve hanelerine avdet arzusunu göstermeye başladılar. Artık çenelerini bıçaklar açamamakta olan Dilşinas biçaresi bunlara:

-Ne acele ediyorsunuz hanımlar, elbette nerede ise gelir çıkar.

diyebilmek için olanca cüretiyle cebr-i nefis ediyor ise de ağzında çıkan sözler işitilip anlaşılabilir bir surette çıkamıyorlar. İştilse anlaşılabilir ne fayda? Saat on bire geliyor. İkişer üçer derken beşer altışar, hattâ sekizer onar hanım kabileleri avdete başladılar. Zavallı Ahdiye neye uğradığını bilemiyor. Bu belay-ı azimin derece-i dehşetini tayine bile muktedir olamıyor. Refikası Remziye'nin elini tuttu. O dost elini buz gibi soğuk buldu. Sanki biçare Remziye'nin damarlarında kanı kurumuş, halbuki Remziye Ahdiye'nin elini ateş gibi sıcak bulmuştu. Öyle olacak ya! Şedid sıtma gibi bir hal kızcağızı istilâ etmiş. Baş ateşler içinde! "Remziye'ciğim, bu hal ne hal?" suallerine Remziye bir cevap bulabilmekten aciz. O dahi bu halin ne hal olduğunu soracak bir adam arıyor.

Konak bir yandan boşalıyor. O terbiyesiz ve edepsiz takımı bolaşıp gitseler cana minnet fakat onlar giderler mi? Onlara seyir lâzım. Dram veyahud komedyâ olduğunu fark ve temyize yanaşmak bile şanlarından olmayan bu güruh-ı esafil ve erazil şu işin sonu neye müncer olacağını görmek için bekliyorlar. Asıl kibardan ve erbab-ı haysiyetten olanlar gidiyorlar. Hem de ciğerleri pür-hun olarak gidiyorlar. Gerek geline ve gerek validesine ne yolda beyan-ı tâziyet edeceklerini bile-

meyerek giriyorlar. Hatta ta'ziyet lâzım mı? Onu da kestiremiyorlar. İşin içinde bir büyük sır var ama ne olduğunu, ne olabileceğini bir türlü anlayamıyorlar.

Misafirlerin muteberleri kâmilan gittiler. Hane içinde mahut esafil ve erazilden başka kimseler kalmadı. Hoca Abdullâtif efendinin haremi Zehra hanım bunlara:

-Hanımlar haydi siz de gidiniz. Görüyorsunuz ya? Düğünümüz, derneğimiz bozuldu. Saat on biri geçiyor.

diye nida ediyor ama biçâre Dilşinas ile ondan daha biçâre olan kızcağızı Ahdiye'nin gözlerinden baran-ı bela gibi yaşlar boşaltan bu acı sözler o sokak karıları nezdinde istihza handelerinden başka hiçbir tesir hasıl etmiyorlar. Hattâ Zehra hanımı red ve tahkir ile:

-Hanım, hanım! Hem suçlu hem güçlü derlerse o da sizsiniz. Geline bakalım diye işimizi gücümüzü bırakıp geldik. Şimdi de bizi kovuyorsunuz, ha!

yollu başladıkları tekdiri bitirmek bilmiyorlar. Nihayet kapıdaki polis ve jandarma ve bekçiye içeriye alarak bu esafilı cibrî gibi bir surette ihraç ve tarda mecburiyet elverdi. Aman yarab! Bunların çıkarken ettikleri edepsizlikleri görmeli ve söyledikleri bî-edebâne sözleri işitmeli idi... Hayır, hayır! Ne bu haller görülecek hallerdendir, ne de bu sözler işitilecek sözlerdendir.

Akşam ezanına yakın bir zamandaydı ki polis efendi, "Öyle ise biz de gidelim"den ibaret bir haber gönderdi. Öyle ise! Aman yarab ne mühim söz! Yani düğün dernek berbat oldu ise!..

Öyle ya bari onlar dahi gitsinler, hattâ Dilşinas hanım bunlar için hazırladığı ipekli mendilleri gönderdi ki polis efendi için iki ve jandarma için bir ve mahalle bekçisi için dahi yarım lira bu mendillerin birer ucuna bağlanmıştı.

Onlar dahi gittikten sonra hanenin içi hemen hemen her zamanki haline avdet etmiş oldu. Yalnız ahçılar ile sofracılar her zamanki hale munzam sayılırlar ise de bunlar alt katta bulunduklarından üst kat ahalisi ana kız Dilşinas ve Ahdiye ve görümce Zeliha ile kiracılardan ibaret kaldı.

Bir çeyrek saat kadar bir zaman geçti ki bunların güya cümlesi dilsiz imişler gibi hiçbirisinin ağzından bir kelime çıkmıyordu. Ezandan sonra damad Nurullah beyin pederi Kâşif efendi kendi ehibbasından iki zat ile güveyi taamında bulunmak için selâmlık tarafına geldiler. Ayvaz bunları istikbâl ve kendilerine mahsus odaya ithal eyledi. Vürudları haberi Dilşinas hanıma vâsıl oldukta biçare kadıncağız Zeliha hanımı da elinden tutup çıldırmış gibi koştu ve aralık edilen kapıdan:

-Aman Kâşif efendi hazretleri, başımıza gelen bu hal nedir?

sualini derecesi pek kolay tahmin olunabilecek bir telâş ile irad eyledi. Halbuki Kâşif efendi hanım gelinceye kadar olanı biteni Ayvaz'dan öğrenmiş ve o da hanımdan bes beter bir hale girmişti. Dedi ki:

-Vallahi hemşire hanımefendi, ne diyeyim? Ne diyeceğimi ben de bilemiyorum. Bizi bir felaket vurdu. Ama nasıl bir silleye uğradığımızı vallahülazim bilemiyorum.

-Mahdum bey hanenizden bugün saat kaçta çıktı?

-Tahminen saat dördte.

-Çıkarken gördünüz mü?

-Evet! Her gün mutadı olduğu vechile bugün dahi elimi öperek çıktı.

-Hal ve şanında bu işten pişman olduğuna dair bir âlâmet görebildiniz mi?

-Hayır, efendim, hayır! Allah göstermesin. Pek şen, pek hevesliydi. Güveyi sofrasında ve namazında mutlaka hazır bulunmaklıgını tekrar tekrar ellerimi öperek rica etti. Asıl bu gün ve bu akşam hayır dualarıma muhtac olduğunu bildirdi. Ben oğlumdan eminim, hanımefendi, hemşireciğim. Bize bir felâket isabet etti.

-Ne gibi felâket diye tahmin edebilirsiniz?

-Hiçbir şey tahmin edemem. Bu bir kazay-ı nâgehâni olacak. Oturduğu yerde oğlumun üstüne duvar yıkılmak gibi bir kaza.

Babası bu sözü söylerken kızı Zeliha dahi büyük bir hayretle başını sallayarak babasını tasdik ve teyit ediyordu.

Bu aralık mahalle imamı ve iki muhtarı ile vücu-ı mahalleden üç dört adam daha geldikleri cihetle Dilşinas hanım Zeliha ile beraber yine harem tarafına çekildi. Bu biçareler bir düğün evine değil sanki bir cenaze evine geliyorlarmış gibi geldiler. Vücuhdan olan adamlardan birisi hiç de içeriye gir-

memek reyinde bulunmuş idi ise de imam efendi bu hareketin pek uygunsuz bir hareket olacağından bahisle arkadaşlarını cebre yakın bir surette idhal eylemişti. Kâşif efendi imama ve imam Kâşif efendiye hayretlerini nasıl beyan edeceklerini bilemeyerek şaşkın şaşkın birbirinin yüzlerine bakıyorlardı. Çar-naçar sofraya oturdular.

Hazırlanmış olan taamı tenavül eyledilerse de ne yediklerini biliyorlardı, ne içtiklerini. Yemekten sonra biraz hasbıhal eylediler. Fakat Nurullah beyin teehhürünü ne gibi bir sebebe haml edebileceklerini tayinde aciz kaldılar.

İmam efendi ile cemaati çekilip gittikten sonra Kâşif efendi Dilşinas hanımı tekrar davet eyledi ve:

-Hanımefendi hemşireciğim, henüz kendimizi yeise kaptıracak bir hal göremiyorum. Müsaadenizle gideyim, oğlumu taharri edeyim.

61

Her zaman traş olduğu yeri bilirim. Oradan arayım. Zabıtaya müracaat edeyim. Bu gece vakit geç olacağından netice-i tetkikatımı yarın size bildiririm. Kızım Zeliha burada, yanınızda kalsın!

mukaddimesinden başlayarak birçok teselliler verdi. Bu tesellilerin Dilşinas hanıma bir hüsn-i tesiri oldu ise de o da Nurullah beyin teehhür veya gaybubetine kendilerinin sebebiyet göstermemiş olmalarının tahakkuk etmesi yüzünden mütehassıl bir teselli oldu. Böyle düğünlerin bozulması nadir-ül-vuku şeylerden değildir. Fakat en ayıp olan ciheti alacağı kız hakkında tetkikat-ı ahiresinin gösterdiği mecburiyet üzerine damadın caymasındadır. Kâşif efendinin temini ve Zeliha

hanımın teyidi vechile Nurullah beyde böyle bir caygınlık olmadıktan sonra çocuğun bir kazaya uğramış bulunmasına inanmak lâzım geldi.

Evet! Biçare Nurullah bir kazaya uğramıştı. Hem de ne büyük kaza! Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri düşman başına vermesin. Bakınız ertesi gün Kâşif efendi Dilşinas hanıma gönderdiği tezkerede ne diyordu. Diyordu ki:

"Hemşirem hanımefendi hazretleri! Oğlum Nurullah bey oğlunuz her zaman traş olduğu berber dükkânında dünkü gün saat tamam beşte traş olmuş. Koltuk resmini icra için devlet-hanenize gitmek üzere dükkândan çıkacağı sırada iki polis hafiyesi gelmişler -İsminiz Kâşif efendi zâde Nurullah bey değil midir? سوالini bilirad cevap-ı tasdik altıktan sonra -Bu sene mekteb-i hukuktan çıktınız, değil mi? سوالini dahi irad etmişler. Buna da tasdik cevabı alınca -öyleyse buyurunuz, sizi zaptiye nâzırı paşa hazretleri istiyorlar.- diye hazır bulundurdıkları arabaya bindirmişler. Kendileri dahi beraber binerek götürmüşler. Berberden bu haberi aldığım anda geç vakte bakmayarak zaptiye nezaretine koştum. Oğlumu görmek istedim! Va-esefa ki göstermek istemediler- nâzır paşa hazretleri görmeksizin sizin görmeniz uyamaz.- dediler. Belâ ve felâketin ne kadar büyük olduğunu anladım. Vakıa, 'Merak etmeyiniz. Pek o kadar mühim bir şey değildir. Galiba bir düşman şerrine uğramıştır. Birkaç istintak ile birkaç gün sora kurtulması memuldur.' dediler ise de sizi aldatmaya ne hacet, böyle şeylerden birkaç istintakla birkaç gün zarfında kurtulmak mümkün olabileceğine inanmam. Zira ben mahalleniz imamı ve saire

ile konağınızda iken polisler hanemi de basıp oğlumun odasından bir hayli kitap filan kaldırmışlar götürmüşler. Benim kitap odamı dahi aramışlarsa da bir şey bulamamışlar. Oğlumda evrak-ı muzırta bulunabileceğine asla ihtimal veremem. Zira politika ile meşgul bir delikanlı değildir. Daima böyle şeylerden ihtiraz eder. Bir düşman iftirasına uğramış olduğu muhakkaktır. Herhalde korkacak bir kusurumuz olmadığina emin isem de böyle işlerin öyle birkaç gün değil a, birkaç hafta ve belki de birkaç ay zarfında da bitirilemediğini nice emsali ile istidlâl edebilirim. Sizi aldatarak teselli vermeyi hiç münasip göremeyeceğimden işte tahkikat ve mütalâatımı dosdoğru yazdım. Sürekli bir habere muhtaç olduğumuzu ketm edemem. Bilhassa kızım Ahdiye hanımın şu felâkete karşı tamamiyle sabır ve metanet göstermesini tavsiye ederim."

Allah cümleyi muhafaza buyursun, böyle felâketler zamanında insanın iz'anı tıkanır, kuvve-i müfekkiresi halelpezir olur. Nasıl düşüneceğini, ne yolda bir hüküm vereceğini bilemeyerek şaşırır kalır. İşte bu hal Dilşinas hanım ile kızında maaziyyetin vaki oldu. Hele Ahdiye dünyanın germ ü serdine dair hiç tecrübesi sebk etmemiş bir çocuk olduğundan böyle bir hale ne hikmete mebni kahırlanmak lâzım geleceğini de zihninde bir suret-i ciddiyede tayin edemiyordu.

Kâşif efendi ilk mektubu sabahleyin yazmış olduğu halde akşam üstü bir mektup daha gönderdi. Gündüz zaptiye nezaretine bir daha gitmiş. oğlunu mutlaka görmek için yalvarmış, yakarmış. Yalnız olamazsa zabitler huzurunda olsun

bir kerecik görmek istirhamında bulunmuş ise de merhamete dair bir eser görememiş. "Bugün Cuma, büyük memurların gelmemiş olduğundan kat-ı nazar oğlunuz ihtilâttan memnudur. Uzaktan bile göremezsiniz"den başka cevap alamamış.

Bu mektup dahi zavallı Dilşinas hanımın ye'sini artırdı. Hoca Abdüllâtif efendiyi tahkik-i ahvale memur ederek onun getirdiği malûmat dahi hep Kâşif efendinin verdiği mucib-i yeis ve keder haberleri teyid eyliyordu. Bundan sonra günler geçiyor, her günün hali dünkinden daha ziyade mucib-i yeis ve nevmidî oluyor. Biçare kadınların hanelerinin hali ölü hanesinin ahval-i küduretinin mākûsu oldu. O hanelerin en büyük yeis ve matemi ilk güne mahsus olup badehu günler geçtikçe kederlerin azalmasına mukabil bu hanenin en hafif hal-i küduret misali ilk günü olup ondan sonra günler geçtikçe yeis ve matem hali artmakta idi.

Üç ay böyle zucretli bir halde geçtikten sonra bir gün Kâşif efendiden bir mektup daha geldi. Bu mektubu Ahdiye ber-vech-i ati okudu:

"Hanım efendi hemşirem! Yekdiğerimizi taziye edecek bir gündeyiz. Şimdi oğlum ve oğlunuz Nurulllah'a veda ederek geldim. Tevkif olunalı üç ay olduğu halde bir defacık olsun görüşmeye müsaade istihsal edememiştım. Bugün Akkâ'ya nefyolunuyor.

Hapisanede, vapurda, şöyle ayakta bir görüşmeye müsaade verdiler. Sizin ellerinizi ve Ahdiye hanım kızımın gözlerini öpüyor. Namus ve insaniyetin kedisine tarh eylediği vezaifde kusur etmeyeceğini ve kendi yüzünden size hiçbir

ziyan gelmesine rıza göstermeyeceğini yeminler ile temin ediyor. Ne yapalım hemşireciğim asrımızda böyle felâketlere dūçar olan yalnız biz değiliz. Biz Akkâ'ya sürülmekle yine hafif bir belâyâ dūçar olmuşuz demektir. Bunun daha Trablusgarpleri, Yemenleri, Fizanları da var. Sabre delim. Hak teâlâ mazlumların ahını zalimlerde bırakmaz.”

Ahdiye bu mektubu okurken Dilşinas hanım bir iki defa baygınlıklar geçirdi ise de kızına renk vermemek için bütün kuvvetini topluyordu. Nurullah beyin bugün şu haneden tabutu çıksaydı haneyi ne halde bırakacak idiyse hane ve ehl-i hane o halden de besbeter bir hal-i yeiste idiler. Hele biçare Dilşinas hanım üç aydır yaş döken gözlerinde artık menabi-i sirişk kurumuş zannında iken bugün dahi dökecek sel gibi yaşlar bulduğuna kendisi de şaşıyordu.

II

BU BAŞKA ROMAN

/// -Bir muammasınız Nurullah! Bak yine "Nurullah" dedim, Nuri bir muammasınız.

-Anlayamadım Ceylân.

-Adam içinde adamsınız. Birbirine hiç benzemez iki adamı hamur etmişler, ondan bir Nuri yapmışlar.

-Hâlâ anlayamadım. Asıl muammayı siz yapıyorsunuz.

-Hayır, efendim. Benim yaptığım muamma değil. Açık-
tan açığa söylüyorum. Efkarı açık olanların sözleri de açık olur.

-Lûtfen biraz izahat verseniz. Adam adam içinde! Şimdiye kadar işitmediğim yeni bir söz. Birdenbire anlayamamakta mazurum.

-Bunda anlaşılmayacak ne var? Teorilerinize (nazariyatınıza) bakarsak serbest fikirli bir adamsınız. Yeni adamlardansınız. Halbuki pratiklerinize (ameliyatınıza) bakınca hâlâ eski zamanlar çürüklüğü içinde pala çalıp giden bir... bir... Öf nasıl tâbir edeyim. Bizim Türkçemizde bu tâbirler de yok ki. Bir timid (mahcub) bir... ha! buldum: bir mıymıntısınız.

-Ben ha!

-Evet, siz!

-Güzel hanım! Şu hükmü ne gibi esaslar üzerine bina ettiğinizi de lûtfen izah buyurur musunuz? Bir zandan mı ibaret? Yoksa metin esaslar üzerine mebni bir hüküm mü?

-En evvel kâni olmalı, emin olmalı ki bir zandan, bir vehimden ibaret değil. Esaslar üzerine mübteni bir hüküm. Ama esasların derece-i metanetini tayin için henüz tamik-i tettebbua muhtacım. Bakınız aşikâre söyleyim: geçen gün sizin evde Fransızca musahabemizde beni red için "Ceylân hanım! Sizin teorileriniz bir matmazeli bir delikanlı ederek kapıp koyuvermek teorisidir," diyordunuz. Bense sizi "Bir delikanlıyı bir matmazel etmek istiyorsunuz," diye red eyliyordum. Şimdi şu iki teorinin arasını bulmalıyız.

-Ondan kolay ne var? Kız kızlığını bilmeli, erkek de erkeklğini, Size daima söylediğim bu değil midir? Teori başkadır, pratik başka.

İnsan birçok kitaplar okur. Bu kitapları da insanlar yazmışlardır. Efkâr-ı beşerdeki tehalûf ve tezaad onların kitaplarında da cem olunmuştur. Bu efkâr-ı mütezade ve mütehâlifeyi zihnimizde cem ve muhakeme ederek biz dahi bir fikir peyda ederiz. O bizim teorimizi, nazariyemizi teşkil eder. Ama onu mevki-i fiil ve icraya koyabilir miyiz? Dünyada hiçbir adam bulamazsınız ki her fikrini mevki-i icraya...

-Her zaman sayıkladığınız şeyi bir daha tekrar ile yorumlayınız rica ederim.

-Siz dahi her zaman red ettiğim şeyi tekrar ile yorumla-

manızı rica ederim. İnsan, hattâ bir kız bile birçok şeyleri öğrenmeli. Fakat içinde yaşadığı mevkiin muktezasına tevfik-i muameleden ayrılmamalı. Kız kızlığını bilmeli, erkek de erkekliğini.

-Pekâlâ! Ben kızlığımı nasıl istersem öyle bilmekte hürüm. Fakat siz erkekliğinizi niçin bilmiyorsunuz? Neden serbest bir kız yanında miskin bir diğer kız gibi davranıyorsunuz? İşte artık büsbütün âşikâr söylüyorum. Yıllar oldu ki sizinle münasebetteyiz. Çocukluğumuzdan çıkar çıkmaz bir münasebet-i refikânede bulunduk. Medeniyet-i cedide hakkındaki tetkikatınız, tetebbuatınız insanoğlunun... Yalnız insanoğlunun da değil, hem de insan kızının hukuk-ı medeniyelerini size anlatmış olduğunu gösterdiniz. Ben de muallimeden bu yoldaki tetebbuatın netayicine ve okuduğum Avrupa âsarından o netayici intac etmiş olan mukaddemata doğru zihnimi zevk eylemiş bulunduğumdan sizi kafama denk buldum. Apaşikâre söylüyorum. Sevdim! Ne o? Bir kızın bu cüretini beğenmiyorsunuz ha?"

-Hayır! Buraya kadar beğenmeyecek bir şey yok. Vakıa bizim hissiyat-ı kavmiyemize [milli duygularımıza] göre bir kız "sevdim" demeyecek. Yalnız söylediğini kabul istidadında bulunduğunu gösterecek. Bizim hiss-i şairanemize göre bir kız bir peri-i dilsitandır ki erkek onun bir sitâyişkâridir. O bir sanem-i hüsn ü melâhattir ki kürsüsü üzerinde kemal-i vekârıyla oturacak ve erkek tarafından onun zîr-i pay-i kürsüsüne arz ve takdim olunan tuhfe-i garamı red etmemesiyle kabul eylemiş olacak. Maahazâ gerek kadında, gerek erkekte görülen te-

rakkiyat-ı fikriyye şimdi bu hisleri safderunluk derekesine indirmeye yüz tutmuştur. Onun için ben de bunları layetegayyer addetmeye lüzum görmüyorum. "Sevdim," demenize ses çıkarmıyorum. Ama bir şartla! Bu hududun haricine çıkmamak şartıyla.

-Ha, evet, bundan sonrası beğenilmeyecek. Sevdim. İnsan birini severse eski zaman kızları gibi sevdasını kimsele-re söylemeye bile cesaret edemeyerek verem olup gitmez ya? Sevdasının zevkini sürmek ister. Hicran ve hasretten yanıp yakılmak miskinliği şu zaman için tahayyül edilebilecek şeylerden midir?

-Bunu sormaya ne hacet? O şeylerden olmadığı madde-ten sabit olunmuş bulunalı âdeta eskidi bile. Şimdi kızların elleri kalem tutuyor. Yanmayı, yakılmayı bırakınız, gönülleri hangi delikanlıya ısınyorsa onunla yazışıyorlar. Fotoğrafya teatisinden başlayarak cüretlerine, fırsatlarına göre görüşüyorlar da.

-İşte biz dahi bu serbestlikten istifade ediyoruz. Bakınız görüşüp konuşuyoruz.

-Kardeş gibi! Değil mi?

-Öyle ya?

-Hayır, hiç de öyle değil! Birbirini seven bir kız ile bir delikanlı kardeş gibi sevişmek gayret-i eblehanesinde bulunurlarsa Âşık Kerem, Şah İsmail zamanlarındaki kızlara, oğlanlara bile benzememiş olurlar.

-Evvelleri diyordunuz ki: Kadın ve erkek hikmet-i medeniye nazarında müsavi olduklarından bir kadın ile erkeğin hiç

olmazsa iki erkek gibi serbestâne münasebet-i dostanede bulunmaları neden memnu olsun.

-Evet, hiç olmazsa! Bu "hiç olmazsa" kadarını bazı pek nadirlerimiz güç hal hasıl etmiş oldukları gibi biz dahi hasıl edebildik. Buna teşekkür ederim. Fakat düşünmeli ki ikimiz bir neviden değiliz. Nev'i zükurun gayet-i muhabbeti ile nev'i nisvanın gayet-i muhabbeti kardeşlikten başka bir şeydir. Bu tabiidir. Tabii olan bir şey inkâr, red olunabilir mi?

.....

-Sükût ha? Siz her zaman böyle yaparsınız. Teorilerinize hiç diyeceğim yoktur. Fakat iş pratik cihetine geldimi, delil ve bürhanınız tükenince böyle sükût-ı mağlubaneye iltica edersiniz.

-Sükût-ı mağlubane değil! Efkârınızı red için söylenecek sözler içinde sizi incitecek gibileri bulunur da incinirseniz diye! Her milletin kavanin-i diniye ve dünyeviyesinden müte-hassıl bir usul-ı medeniyeti vardır. Sizin ve emsalinizin nazariyeleri o usul-ı medeniye ile tevfiik kabul etmezse size uyarak o usul ve kavanini ayaklar altına mı alalım?

-Hangi medeniyetin kanunları? Menşei Hindistan'a kadar varan yedi sekiz bin senelik medeniyet-i Brahmaniye kanunları mı? Gözlerinizi yalnız Şark'a dikip oradan ayıramayacağınıza biraz da Garb'a çevirseniz a. Avrupa ve Amerika'nın yeni medeniyeti "medeniyet" değil midir? Her tarafta hukuk-ı nisvan davasıyla kıyam olunmuyor mu? "Nisvan" deyince kızlar dahi dahil değil midirler? Acaip! Bu ne kadar haksızlık? Bir beyefendi tehhül edecek. Görücüler gelir. Cari-

ye alacaklarmış gibi kızı uzun uzadıya muayene ederler. Beğenip beğenmemek hakk-ı muhakkirânesi bunlarda. İlk muayenede beğenirlerse, ikinci muayenede nefesini koklarlar. Gece horlayıp horlamadığını tahkik ederler. Bilmem ne, bilmem ne. Sonra da utanmadan cihazını sorarlar. Babasının servetini sorarlar. Bunlar ne? O biçare kız varacağı herifi rüyasında bile görmez. "Pek alafranga" diye bazı daha çürük akıllıların tayiblerine rağmen damat beyin bir fotoğrafı irae olunur ise o!.. Yeni moda, alafranga bir iş olur. Her ciheti kız için bir güne hakaretten ibaret olan düğün yapılır. Bademâ kızcağızın dirliği düzenliği kocasının ağzından çıkacak iki kelimeye merbut kalır: "Boş ol!" Nuri bey, hâlâ bu fikirlerde misiniz? Hâlâ bunu medeniyet diye kabul ve tasdik edecek fikirlerde misiniz?

-Aman Ceylân hanım beni korkutuyorsunuz.

Bir teheyyc-ü tıflane ile "Avrupa ve Amerika'nın yeni medeniyeti" diye bir meseleden istidlâle kadar varıyorsunuz ki o yeni medeniyetin ehli olanlar Avrupa ve Amerika'da bile hâlâ nevadirdendir. Kadından erkekten on binde birisi o medeniyet-i cedideyi kabul etmiyor. İstanbul'da sizin nazariyelerinize müşterek olanlar nasıl nevadirden iseler Avrupa ve Amerika'da dahi öyledir. Hem onların usul-i muaşeretleri bize asla kıyas olunamazken, hattâ birçok derecelere kadar serbesti-i nisvan onlar için bir ihtiyac-ı mübrem demek iken bile o taife o derece ekseriyeti teşkil edebilmesine la-akal bir asır zaman ister. Binaenaleyh siz çocukçasına ifrat-perestliğiniz ile haki-katen beni korkutuyorsunuz.

-Tamam! İşte gönlünüz bu teorilerde benimle beraber olduğu halde pratik cihetine gelince böyle yakanızı korkuya kaptırırverdiğiniz için dedim ki: Adam adam içinde bir adam-sınız. Bir muammasınız.

Şu muhaverenin kimler arasında güzâr eylediğini anladınız mı? Birisi biçare Dilşinas'ın damadı, zavallı Ahdiye'nin menkuhu Nurullah bey ki "Ceylân" tesmiye olunduğu yine kendi sözlerinden anlaşılan bir hanım kız gayet frenk-meşrep bir şey olduğundan "Abdullah" ve "Seyfettin" gibi esami-i mürekkebeyi sevmeyişi cihetle yalnız "Nuri" demekle iktifa eder. Hatta bir kere Nurullah ile bunun için bir mubahaseye girişmişti. Nurullah:

-Canım Frenklerde dahi "Diyödone" ve "Diyölafua" gibi mürekkeb isimler yok mu?

dediği zaman, Ceylân:

-Var ama şimdi bu isimler Frenkler nezdinde de şık sayılmıyorlar.

diye mukabelede bulunmuştu. Bu kesim kızlar, kadınlar, hattâ erkekler nezdinde en büyük kanun "şıklık" değil mi ya? Şık olan her şey makbul, şık olmayan her şey merdud olacak ki "modern" yani terakkiyat-ı zamaniyeye göre uygun "yeni adam" olabilsin.

Bu roman başka bir romandır. Bunun başka bir roman olduğunu biz daha evvel haber aldık. Hatırınıza geliyormu ki Dilşinas hanımın hanesinde Ahdiye hanımın kına gecesinde herkes yatağa girdiği ve yatak komşuları arasında bazı hasbıhaller peyda olduğu zaman bir bilgiç hanım ne demişti? Hatırınızda mı? Demişti ki:

"Hemşireler! Sizin bilmediğiniz şeyleri de ben biliyorum. Ahdiye ve Nurullah birbirine layık olsunlar, olmasınlar. İş bunda değildir. Bu işin içinde başka bir roman vardır. Âdeta bir roman! O romanın aşk ve muhabbet cihetinden bir kahramanı Nurullah ise de öteki kahramanı Ahdiye değildir. Ondan başka birisidir. Eğer benim bildiklerimi Dilşinas hanım bilseydi, mümkün değil Ahdiye'nin Nurullah ile nikahına razı olmazdı. O meraklı kadın bilâhare kızının başını ateşlere yakmak hususunda zerre kadar bir ihtimalden ürker. Dar-ı dünyada bir Ahdiye!"

İşte şimdi anlıyoruz ki romanın öteki kahramanı da Ceylân hanım imiş. Asıl ismi "Ayşe" iken Fransızca "biche" kelimesinin Türkçesi olarak "Ceylân" tahallüs eden bir hanım.

Bu Ceylân hanım kim oluyor?

Romanımız ilerledikçe tercüme-i hali meydana çıkacaktır. Fakat şimdiki halde Nurullah ile olan muhaveresinden yukarıda gördüğünüz parça size Ceylân'ın nasıl bir Ceylân olduğunu tanıttıramadı mı? Pek serbest, pek serbaz bir kız ha? Böyle kızlar şu zamanımızda henüz nevadirden, hem de pek nevadirden oldukları için biraz istiğrap etmekte haklısınız. Hikâyemizin zaman-ı vukuu olan 1315 senesinde, yani bundan dokuz sene evvel bu nedred daha ziyade idi. Tek tük denilecek kadar azdı. Şu muhavere 1315 senesinde de güzâr etmedi. Ondan evveli güzâr eyledi. Bir sene kadar evvel.

Her şeyde ifrat da fenadır, tefrit de! Kızları esen yellerden esirgemek gayretiyle kafesler derûnunda kanarya kuşu gibi yetiştirmek de tehlikelidir bir hürriyet-i tabiiye ile başıboş

gezen sakalar, isketeler, ispinozlar gibi bırakmak da. Bu serbest-i tabiî halinde gezip yaşayan kuşlar da vakıa gûna-gûn tehlikelere maruzdurlar. Kendilerinden daha kuvvetlileri elinde zebun ve makhur kalırlar. Fakat kafesteki kanarya bir an için kapısını açık bulur da karşıdaki ağacın dalına kadar gidip konar ise en aciz, en miskin kuşların taarruzlarından bile kendisini müdafaa edemez. Şu kadar ki kanaryamıza idman vereceğiz, kendi kendisini müdafaaya muktedir olmak için cesaretlendireceğiz diye mevzuiyet-i asliye ve tabiiyesinden çıkarak olursak vakıa bir zamana kadar bu sevimli kanaryayı bir atmaca olmuş zann-ı batılına düşer isek de o herhalde nazik bir kanarya olmak tabiatından harice çıkamamış olduğundan "Ben bir atmacam" cesaretiyle saldırdığı kuşlar pençesinde yine makhur olur ve böyle istidad-ı tabiîsi haricine çıkmış olmak gayretiyle saldırdığı için dūçar olduğu felâketine acıyanlardan ziyade gülenler hak kazanır.

Muhaverede elbette dikkat buyurulmuştur ki Ceylân hanım kendi mini mini felsefesinin esasını Avrupa'dan almış, ama bazı cihetlerini eksik almış. Hele bazı cihetlerini lüzumundan pek çok fazla almış. Öyle bir suret-i garibede ki Avrupa'da kendisine küfüv olabilecek sınıfın içinde bulunsa eksik almış olduğu cihetlerinden dolayı kendisinin Nurullah beye isnad eylediği mıymıntılığı kendine isnad ederlerdi. Lüzumundan fazla almış olduğu cihetlere gelindiği zaman dahi "Aman bu Türk kızı ne başı açık şey! Ne cüretli şey! Bu kız değil adetâ bir delikanlı. Hem de cüretini serbazlık derecelerine vardırılmış en tehlikeli bir delikanlı" diye Avrupalı kızlar

dahi Ceylân'ın yanından kaçarlardı.

Romanımızın ilerilerinde Ceylân hanımın filvaki takarrübü ne kadar tehlikeli bir mahluk olduğunu meydana koyacak türlü haller görülecektir. O kadar acip ve garip haller ki kari ve karielerimizden birtakımı ihtimal ki bu hallerin perde-i sükût ile setri daha münasip olacağı fikrinde bulunacaklardır. Hayır!

Bu felsefe-i muzır ve mühlîke bizde henüz asla mevcut olmamış bulunsaydı setr ve ihfasından belki bir faide, bir faide-i muvakkate beklenebilirdi. Ama Ceylân bu sınıf içinde bir misli daha bulunmayan nevadir-i muhayyireden olduktan sonra ondan biraz noksan addolunacaklar birkaç ve daha biraz ehven olanlar daha ziyadeye bâliğ olurlar. Nihayet git-tikçe felsefelerinin tehlikesi azala azala "şık hanımlar" sınıfına kadar varıldığı zaman ne kadar çoğaldıkları görülür. Bunların ser-âmedleri Ceylân gibi Avrupa'nın mesail-i nisvaniyeye dair olan matbuatını okudukları gibi serbestî-i nisvandan müstefid olan birçok erkekler dahi o kariyat-ı serbest-i perestana yardım ederler. Mütalâa ettikleri şeylerin netayicinden onları haberdar ederler. Nev-i nisvana karşı bu tavr-ı ahraranede bulunmayı da bir şıklık sayarlar. Binaenaleyh bu hakayıkı onlardan gizlemeye çalışmak bir heyet-i müstebidenin çehre-i hürriyeti nazar-ı halktan setr etmesine benzer ki mümkün olamadığı yakında görülmüş olan kendi misalimizle müstedildir. "Hürriyet" bir dereceye kadar, bir bakıma göre, ondan istifadeyi bilenlere kıyasen pek nâfi, mukaddes bir nimet olmakla beraber diğer bir bakıma göre, diğer derecâta nazaran ve bahusus

ondan istifadeyi bilmeyenlere kıyasen ne kadar tehlikeli bir nimet olduğunu da işte şu birkaç aylık hayat-ı ahraranemizde görmüşüz, anlamışızdır. Binaenaleyh iyiliklerden ziyade fenalıklar meydana konulur ise onlardan tevakki [kaçınmak] için daha ziyade mucib-i istifade olacağı şu asırda cümleden evvel Emil Zola'nın nazar-ı hikmetini açmıştır da nâşı Panteon'a, o kubbe-i vatanperverâna nakl olunmak derecesinde mazhar-ı hürmet-i millet olan o büyük muharrir kalemini bu tasvir-i muayibe vakfeylemiştir.

Evet, hakikat böyle diyor. Bir murdarlığı örtmek ile onun levsinden tevakki edilmiş olamaz. Onu açmalı, âleme göstermeli, âlem onu görmeli. Sıhhat-i ahlakiye için ne kadar muzır olduğunu anlamalı da ona göre ondan tevakki ve mücanebet etmeli.

77

Evet sıhhat-i ahlâkiye! Aynıyle sıhhat-i bedeniye gibi bir sıhhat-i ahlâkiye! Sıhhat-i bedeniye hususunda muzır, müfidi bilmek ne kadar lâzım ise sıhhat-i ahlâkiyece dahi tehlike ve selâmet cihetlerini bilmek o kadar lâzımdır. Bir sokakta açılan müzahrefat çukurunun üstüne geceleri fener asmak gibi. O çukuru yok farz ederek oraya feneri asmazsak, onu âleme gösterip nazar-ı dikkat ve ihtirazlarını davet ve celb eylemezsek erbab-ı gafletten birçoklarını o mühlikeye düşürmüş oluruz.

Hele biz Nurullah ile Ceylân arasındaki musahabenin bâkiyesini de dinleyelim:

Ceylân son sözünü söylediği zaman Nurullah sükûta varmıştı. Hem de epeyce derin, epeyce sürekli bir sükût. Hattâ biz dahi yukarıki fıkramızda vermiş olduğumuz bazı izahatı bu sükûtun müddeti arasına sıkıştırıverdik. O sükûtu ihlâl eden yine Ceylân oldu. Dedi ki:

-İşte mukabeleden yine âciz kaldınız. Mukabele kâbil değil ki edesiniz. Zaten şu teorilerde gönlünüz, fikriniz benimle beraber olduğuna şüphe bile edemem. Nasıl olur ki bir delikanlıya her şey caiz, her şey mübah olsun da bir kıza hiçbir şey caiz hiçbir şey mübah olmasın? Delikanlı her gördüğü kadına, kıza göz koyup bıyık burabilsin de kız, hattâ yahut kadın bir hafif tebessüm bile edemesin? Bir erkek için tecviz olunabilen serbestliğin yüz binde birisi bir kadında, bir kızda görülecek olsa mahvolduğu an o andır. Biz erkek efendilerin adetâ eğlencesi olmuşuz, kalmışız... Bize karşı her hal ve tavırda onlar muhtar, müstahak. Biz? Oo! Biz eşyadan madud. Hayvandan bile madud değil, nerede kaldı ki insandan madud olalım.

-Ama artık ifrat ediyorsunuz. Mübalağa...

-Hayır! Hiç de ifrat etmiyorum. Belki tefrit ediyorum. Düşününüz ki beğenilmek hevesi beşeriyet için cibilli, tabiî, fitrî bir şeydir. Biz kadınlar beğenilmeyi bittabii isteriz. Fakat yolda veya bir çayırda kendimizi beğendirmek istediğimiz erkeğe mukabil gelince şemsiyemizi indirip siper almaya mecburuz. Neden? Dünyanın hangi tarafında böyle bir mecburiyet vardır?

-Buraları böyle! Hattâ tevahhuşun bu derecesi bir mecburiyet-i diniye değil bir âdet-i beldedir. Lâkin sizin dediğiniz gibi serbesti Avrupa'da bile yoktur. Taklidiniz yanlıştır.

-Yok mu? Amma yaptınız ha! Haydi bakayım bedihiyatı da inkâr ediniz. Mariage libre (ahrarane izdivaç) mebahisine dair hiçbir şey okumadınız mı? Kocasını kız kendisi intihab etmek lüzumu bugün suret-i mukakkakada sabit olmadı mı? Bir kızın kocasını anası, babası, bunlar yok ise sair velisi intihab etmek medeniyete en tehlikeli bir şey olacağına hükümler verilmedi mi? O kocaya kızın velileri varacak değil, kız kendisi varacak.

-Âdi familyalarca böyle ama kendi mertebe-i medeniyesini bilen familyalar nezdinde kız suret-i mahsusada velileri tarafından mezun olmadıkça ve yanlarında familya âzâsından bir kimse bulunmadıkça karîben nişanlısı olacak ve hattâ olmuş bulunan delikanlı ile görüşemez. Onların muaşeretleri bize benzemedikleri için sair âdi familyalarda vâkıa bu kadar dikkat yoktur. Familyaların mertebe-i medeniyeleri indikçe kızlarda hiç de baskı kalmaz. Mariage libre, yani ahrarane izdivaç davaları da ancak bunlar için doğru görülebilmektedir. Biz ise bunlara hiç benzemeyiz. Bizim kızlarımızı kendi hallerine bırakırlar ise...

-Vallahi şimdi aklıma gelmişti. Ya davulcuya varır, ya zurnacıya! Değil mi? Varsın davulcuyu, zurnacıyı beğensin. Kim ne hakla karışacak? Bir kemancı çingeneye varmış prensesler yok mu? Yalnız Avrupa'da değil, bizde bile! Bir krallıkta boşanıp adi bir adama varmış kadınlar yok mu?

-Fakat Avrupa'da dahi bu efkâr-ı ahraranenin muarızları var. Onu da biliyorsunuz ya? Gazeteler bu yoldaki izdivaçlar için neler yazdılar!

-Biliyorum. Hem maatteşekkür itiraf ederim ki birçok cihetlerini yine sizden öğrendim. Mariage libre usulüyle izdivaçların sürekli olamayacağı kaziyesi. Değil mi? Varsın sürekli olmayıversin. Birisinden ayrılan diğer biriyle birleşebilir.

-A gözüm bu mariage libre erkeklerden ziyade yine kadınların ziyanını mucib olacağını size uzun uzadıya anlatmamış mıydım?

-Ben de o fikirlerinize uzun uzadıya mukabelede bulunmamış mıydım? Her kaytan bıyık çelebi rast geldiği kızı iğfal ediverecekmiş. Vâkıa kızlar bizimkiler gibi miskinlerden ibaret olursa bu dediğiniz pek haklıdır. Biçareyi aldatırlar. Kız iken valde eder sonra terk ediverirler. Zavallı mazlumeye ağlamaktan başka hiçbir suret-i intikam, hiçbir vesile-i teselli kalmaz. Ama düşününüz Nuri beyefendi hazretleri! Düşününüz ki şimdi Avrupa'da kızların ellerinde hançer var, revolver var, vitriyol şişeleri var.

-Aman Ceylân! Terakkiyi!.. Bu derecelere kadar vardır-dınız ha!

-Aman zahir! Gazetelerin her günkü nüshasında böyle bir vaka-i intikam görüyorsunuz! Değil mi? Veriniz kadınların hukukunu kendi ellerine. Bakınız kadınlar kendi hukukunu muhafaza edebilirler mi, edemezler mi görünüz. Fakat karşınızda bir alay cahil ve miskin bulundukça istediğiniz gibi hükmeder, keyfiniz veçhile oynarsınız.

Nurullah bey hakikaten kıvranmaya başladı. Alâim-i mağlubiyet her cihetten yüz gösteriyordu. Ceylân'ın da dediği veçhile kendisi kalben bu hislerin ve fikren bu hulyaların fevkinde değil ise de o tahayyülat ve tasavvurat fiile çıkacak olursa cemiyet-i medeniye dahilinde husule gelecek hercümercin dehşetini pek büyük görüyordu.

Böyle gördüğü için nazariyesi başka, ameliyesi başka bir adam olup yine Ceylân'ın dediği gibi bir muamma halini, hem de halli müşkül bir muamma halini kesbediyordu.

Ceylân musahibinin şu hal-i acizini bir tavr-ı galibiyetle temaşaya başladı. Nihayet tavrındaki ciddiyeti tadil ederek ve zaten güzel olan esmer çehresinin letâfetini gayet tatlı te-bessümlerle artırarak dedi ki:

-İnsaf et, Nuri! Merhamet et! Bak sana artık senli benli söz söylüyorum, henüz hakkım yokken böyle söylüyorum. İnsaf et, düşün! Bir genç kız sana diyor ki şu münasebet-i biraderaneyi, şu gayr-i tabîi halinden çıkaralım. Tabîi bir hale koyalım. Birbirimizi seviyoruz. Muhabbetimizden istifade edelim. Ama sende bin düşünce varmış. Seni men etmem, hürriyetini yine sana bahş ederim. Hazır şu akşam ev hali fırsat eldeyken neden istifade etmeyelim?

-Aman Ceylân! Ne söylüyorsunuz Allahı severseniz? Çıldırınız mı?

-Neden çıldırayım? Sen çıldırtırsan belki de çıldırırım ama iş henüz çıldırmak derecelerine gelmedi. Tabiiyat dahilinde idare-i efkâr ediyorum. Canım bir erkek bir kadının visali için köpek gibi yalvardığı, ağladığı, sızladığı halde hiç mucib-i istiğrab olmuyor da bu niyaz kadın tarafından vaki olunca

neden mucib-i istiğrab oluyor? Nuri! Sevgili mıymıntı! Bırak şu mantıksızlığı!

-Canım bir delikanlı bir geceyi hali bir hanede bir kızın yanında geçirmiş denilirse...

-Evvvela bu kadar hususi olan şeyi kim haber alıp da ne diyecek? Velew ki haber alsınlar. Ne derlerse desinler. Sen erkeksin. Sana bir şey demezler. Mahvolacak ben değil miyim? Varayım mahvolayım.

Söz buralara gelince Nurullah kızarmaya başlamıştı. Kan başına çıkıyor, rengi al al olduğu gibi hararet-i gariziyesi [fitrî] de tezayüd ediyordu. Bu tezayüd-i hararet kanı içindeki serumu, suyu bit-teshin buhara münkalib eylediğinden cildinin mesammatından harice fışkıran o buhar derhal bit-tekasüf evvela darı danelerinden küçük, daha sonraları nohut kadar ter katreleri teşkil eyliyorlardı. Ceylân'a bir cevap vermek için ruhunun olanca kuvvetini ceme çalışıyordu. Ama çalıştıkça o kuvvet-i ruhiyeyi acze münkalib olmuş görüyordu. Ceylân da delikanlının şu dûçar olduğu buhrana acıdı. Hücumlarını tadi-le lüzum gördü. Dedi ki:

-Düşündüğün, çekindiğin cihetleri biliyorum dostum. Fakat... ihtisasatımın bir ihtisas-ı hayvani olmadığına emin ol. İşte teklifimi tadil ediyorum. Geceyi burada geçirme. Tedarik etmiş olduğum akşam taamın! birlikte edelim. Bunca zamandan beri münasebet... münasebet-i refikanede, münasebet-i biraderanede bulunduğum sevgili Nuri ile bir kerecik olsun iki lokma taamı beraber tenavül edelim. "Olmaz" deme Nuri:

Evet! Nurullah da olmaz diyemedi. Artık inadın bu dere-

cesini o da çok gördü. Hiç olmazsa bir büyük beladan bir ehven suretle kurtulmayı tercih ile o tehlikeli kıza istediği cevap-ı muvafakatı verdi.

"Bir Düğün" serlevhasıyla hikâyemizin kısm-ı evvelini teşkil eden fıkra da âzay-ı vaka ile peyda etmiş olduğumuz muarefe kadar bir muarefeyi henüz burada musahabelerini yazdığımız ve felsefelerini muhakeme ettiğimiz iki zat haklarında peyda edemedik. Vakıa Nurullah beyin sergüzeştini gereği gibi tafsilatla yazdık ise de neşeti hakkında henüz haberdar olmadığımız halde yazdık. Ceylân hanımın dahi ne kıratta bir matmazel olduğunu tanıdık, ama kimin nesi olduğuna dair henüz bir haber alamadık. Bu akşam için kararlaştırılmış olan hususî, hem de gayet hususî ziyafette bu iki muhib ve muhibbenin -frenklerin dedikleri gibi- başbaşa nasıl zaman geçirip ne yolda eğlendiklerini görmezden evvel kendilerini tanımaya mecburuz.

Birinci kısmın sonlarında Nurullah beyin Kâşif efendi zâde olduğunu görmüş, öğrenmiştik. Bu Kâşif efendi eski vülat [genel valiler] kapı kethüdalığından mütekait bir adamdır. Zaten de dünyalığını gereği gibi tedarik etmiş bulunduğu La Fontaine hikâyelerinde Felemenk peynirini delip içinde gûşegîr-i inziva olmuş bulunan tarik-i dünya fare gibi Kâşif efendi dahi hanesi derununa çekilmiş ve kendi halinde yaşamakta bulunmuş bir adamdır. Haremi çoktan vefat

etmiş. Haremde ilk mevludu olmak üzere kırkını mütecaviz bir dul kızı Zeliha hanım hanenin hanımlığı makamını işgal eyler. Kâşif efendi izdivaç hakkından fariğ addolunacak kadar henüz ihtiyar sayılmaz ise de Nurullah bey gibi yetişkin bir oğlu olan böyle bir bekâra gencecik bir kadın ile izdivac yakışmayacağı gibi her şeyden mahrum kalmış bir kocakarıyı kendisi de istemez.

Kâşif efendi bundan otuzbeş, kırk sene evvel hatırı sayılan kâtiplerdendi. "Katib" kelimesinin o zamanki mânâsını tahattur ediyor musunuz? "Münşi" demek değil. "Edib" demek de değil. Yalnız ve sadece kitabet-i resmiye erbabı hiç değil. "Kâtib" ha! Kâtib demek her şey demek. Gazete muharriri, kitap müellifi, tumturaklı tebriknameler, teşekkürnameler münşisi. Her şey! Her şey! "Kâtib" kelimesi bugünkü "Muharrir" kelimesinden daha şümüllü bir mânâyâ malik bir kelime. Hâlâ bugün muharrir olan bir adamın her şeye dair yazı yazması matlub değil mi ya? "İhtisas" maddesi henüz hükmünü tamim edemedi. "Muharririm" diyenden her yolda yazı yazmasını talep ediyorlar. İşte Kâşif efendi zamanın böyle bir kâtibiydi. Epeyce Fransızcası var. O zamanın "Fransızcası var"ı sehl-il tefehhüm şeyleri okuyup gah kamuslara, gah kendisinden daha kuvvetlilere müracaatla tefhimine kendisince de emniyet hâsıl olduktan sonra Türkçeye nakilden ibarettir. Kudret-i ilmiye ve kalemiyesi şundan ibaret bulunmakla beraber Kâşif efendi gayet zeki, dur-endiş bir adamdır. O zamanlar Kemal bey ve rüfekasının Londra'da, Paris'te tab ve neşreyledikleri matbuat-ı ahraraneyi de edinip okur ama bazı ihti-

yatsızlar gibi aleniyetten tamamıyla ihtiraz eyler. Hatta bundan otuz üç sene mukaddem kanun-ı esasî ilan olunduğu zaman hürriyetin tamamen muhibbi olmakla beraber kanun-ı esasînin mahiyetini o zaman hiç anlamayanların anlayanlara nisbetle ekseriyet-i azime teşkil ettiğini görmüş de kendi hürriyetperverliğini meydana vurmuyarak mebahis-i hürriyeyi hâlâ esrardan olmak üzere telâkkide devam etmiş. En sonra hükm-i istibdad olanca sıkletiyle halkın üstüne çökmüş bulunduğu sırada Kâşif efendi hürriyetperest ama bittabii daha hafi, daha muhterizane. Böyle bir zamanda hafiyelerin şerrinden kendini kurtarabilmiş olması pek büyük bir eser-i muvaffakiyet sayılır.

Bu adam için oğlu Nurullah beyi de kedisi gibi terbiye etmek bir emr-i tabiidir. Nurullah bey tamam 1290 senesinde doğmuş olduğundan şimdi hikâyemizin zaman-ı vukuunda yirmi dört, yirmi beş yaşında bir delikanlıdır. Tıpkı babası gibi orta boylu, tıpkı onun gibi etine dolgun, kumral, endamca mütenasip, babasının kopyası güzel bir adamdır. Hürriyet-i insaniyeyi sevmekle beraber herkesten muhteriz. Âsâr-ı ahra-
raneyi pek büyük bir lezzetle okur. Hem Türkçesini, hem Fransızcasını okur. Zira Mekteb-i Sultanide ikmal-i tahsil etmiş de sonra mekteb-i hukuka girmiş, bir sene evvel oradan dahi çıkarak "tez" imtihanlarını vermekle meşguldür. Bir adamın efkârı dürüst, ahlakı dürüst olur, gözü gönlü envar-ı maarifle münevver bulunur da, hürriyeti sevmemesi, istibda-
da muhabbet etmesi kâbil olur mu? Ama şehadet-i hürriyeyi göze aldırarak kadar cüretli bir âşık-ı hürriyet değil!

Mekteb-i hukuk imtihanlarında ikinciliği temin etmiş olduğunu evvel dahi haber vermiştik. Hukukiyunu değil kâmil insanları tasnif edecek olsalar Nurullah beyin birinci sınıfa isbat-ı ehliyet edeceğine şüphe olunamaz. Zira "hüsn-ü ahlakı müktesebat-ı ilmiyesinin revnakını müzdad eder" diyeceğiz ama bizde o "ahlâk" denilen şey henüz muayyen değildir. Bu hüsn-ü ahlâktan maksat beş vakit namaza beş daha katmak, bilcümle menhîyattan [dini yasaklar] tevakki ve mücanebet etmek ise Nurullah bey bunlardan değildir. Eli değerse namaz da kılar. Ramazan-ı şerifte camilere devam eder. Hattâ halk saim [oruçlu] iken kendisi muftıdır [iftar eden] bulunmayı vicdanına yediremediğinden oruç dahi tutar. İşret etmez ise de lüzumu görülür ise birkaç konyak ve mastika, bira filan için hiç de tevahhuş göstermez. Ama hiç yalan söylemez. Kimse-nin hakkını yemez. Reyinde riya ve müdahaneye kapılmaz. Ahbabına karşı yüreği açık ve lisanı azadedir. Kimseyi incit-tiği, kimseye fenalık ettiği işitilmemiştir. Gençlik âleminin mukteziyat-ı tabiîyesinden de mütevahhiş değil. Benat-ı Hav-vaya meyli mükemmeldir. Ama öyle umumhaneler müdavimi değil. Karda gezip de izini belli etmeyen pişkin delikan-lılardandır. Mâlum a, bu pişkin delikanlılar bir muhaddereyi iğfalden mücanebet ederler. Onların alış verişi kendi çeki ve düzenlerine zaten alışmış olanlar iledir. Keşke öyle de olmasa ama bizim işimiz yalnız beyan-ı temenniden ibaret değildir. Tasvir-i ahvaldir. İşte Nurullah bey böyle bir delikanlı, bu yolda bir iyi çocuk olup müddet-i ömründe kumardan hiçbir zevk alamamış olduğunu da haber verirsek tasvir-i ahvalini itmam etmiş oluruz.

Yukarıki fıkranın sonlarında Nurullah beyin tasvir-i ahvalini okurken bu pişkin delikanlının Ceylân hanım nezdinde gayet tutkun, mahcup, âdetâ bir mıymıntı olmak üzere telâkki edildiğini tahattur eylediniz mi? Eğer Nurullah'ın mahiyet-i sıhhiyesi biçare Dilşinas hanım nezdinde muhakkak ve mâlûm olsaydı bu delikanlıyı pek serbaz, pek hovarda, pek alaf-ranga, pek şık bularak mutlaka kerimesi Ahdiye'yi ona vermekte pek büyük bir ihtiraz gösterirdi. Ahval-i âlem böyledir. Herkesin, her şeyin iyiliği, fenalığı onları telâkkiye göredir. Bizim iyidir diye telâkki ettiğimizi siz fenadır diye reddedersiniz. Hangimiz haklıyız? Buna hükmetmek mümkün olamaz. İyi ne, fena ne olduğu evvelce tayin olunmalı ki bunlara edilecek kıyastan bir doğru hüküm çıkarabilelim.

Maahaza Ceylân hanımın olur olmaz kimseleri beğenmeyecek bir kız mı olduğuna, yoksa ilk karşısına çıkacak adama ruy-i kabul gösterecek makuleden mi bulunduğu da henüz hükmedemeyiz. Durunuz şunun da neşetini biraz taharri edelim:

Bu kızın babası da sağdır anası da. Babası Kâzım bey bir büyük dairenin kethûdasıdır. Hem de pek çok senelerden beri. An-asıl Babîâli'de mektubî-i sadaret kaleminden çıkmış. Orada en büyük hüneri mübeyyizlikmiş. Hüsn-ü hattı pek mükemmeldir. Fakat ondan başka bir hüneri yok. İfade-i merrama ancak muktedir. Kâzım beyin en büyük malumatı taayyüş [yaşama] hususundadır. İyi yaşamayı pek âla bilir. Her şeyin iyisini anlar. Çünkü mensup olduğu daireye her şeyin iyisi alınır. Gayet alafranga meşrep bir adamdır. Fransızca

"Bonjur" demesini bilmez ise de daha gençliğinden beri polka oynamakta pek mahirdi. Rum ve Ermeni kadınlarından müteşekkil bir cemiyette, yani bir alafranga... cemiyette bulunacak olsa evza-ı frengânesi ve etvar-ı zendostanesi ile celb-i enzar-ı dikkat eder. Zevcesi Sezayidil hanım dahi mensup olduğu daireden çırağ edilmişti. Orada vazifesi perendebazlık olup bu tâbirden rakkaselik manâsı murad olunur. Hakikaten gerek alaturka gerek alafranga ayak oyunlarında yektalardan addolunur.

Yalnız oyunculukta mı ya? Böyle büyük bir daireden çıkmış olan bir perendebaz ne kadar da kurnaz. Ne kadar da dilsaz olur ya! O gûnagûn kıyafetleri saha-i temaşaya, meydan-ı raksa çıktığı zaman nazar-ı hayreti celb edemeycek çolpa mizaçlı bir miskine giydirirler mi? Sezayidil hanım dahi gayet alafranga, hattâ bila-ihiraz haber veririz ki yaşı kırkı geçmiş olduğu halde henüz gereği gibi şakrak, fıkırdak bir şuhtur, bir şeydadır. Dilşinas hanımla Sezayidil bir yere gelecek olursa birisi kocakarı zannolunur, diğeri civan. Halbuki ikisi hemen bir yaştıdırılar.

Anası babası hakkında vermiş olduğumuz malumat Ayşe Ceylân hanımın menşeyini tayine kifayet eyler. Bu ana baba elinde büyümüş olan bir kız hariçten başka hiçbir terbiye görmemiş olsa dahi Nurullah bey ile muhaveresinde gördüğümüz Ceylân olacağı istib'ad edilemez. Halbuki Ceylan'ın asıl hariçten aldığı terbiyeler şu mahiyet-i asliyesini bir kat daha bast edecek yoldadır.

Bu esmer güzeli ta tufuliyetinden beri güzeldi. İki yaşını

geçip de yarım yamalak söz söylemeye başladığı zaman fitratında meknûz [saklı, gömülü] olan cevher-i zeka ve cerbeze ile o kadar acip ve garip sualler sorar veyahut sorulan suallere o kadar tuhaf cevaplar verirdi ki görenlerin, işitenlerin şaşmamaları, gülmemeleri kabil olamazdı. Çocuğun bu hali babasının mensup olduğu dairece dahi anlaşıldığı zaman badî-i emirde haftada, on beş günde bir kere oraya celb olunmaya başladı. Büyük hanımlar bu çocuğun tuhaflığıyla pek tatlı eğleniyorlardı. Zaman geçtikçe çocuğun celbi günleri sıklaştı, mini mini Ayşe yalnız büyükleri değil küçükleri de eğlendiriyordu. Cariyelerin koğuşlarında bu kız pay edilemiyor, kucaktan kucağa atılıp kapılıyor, esmer yanakları üzerine günde bin buse konduruluyordu.

Yedi sekiz yaşına vardığı zaman Ayşe'nin hali bilkülliyeye başkalaştı. Sazende cariyeler hangi sazları çalıyorlarsa Ayşe bunların hepsini karıştıra karıştıra hepsi hakkında vukuf hâsıl etti. Az çok hepsini de çalabiliyordu. Hele her perendebaz cariyenin rakslarını daha güzel taklid ederek o yaştayken âdetâ mükemmel bir perendebaz kesildi. Cariyelerin söyleştikleri Çerkes lisanı pek hoşuna gittiğinden her şeyin Çerkescesini soruyor ve aldığı cevapları bir daha unutmuyordu. Çerkes lisanını tamamıyla hüsn-ü telaffuz, Çerkes doğmaya mütevakkıf olduğundan Ayşe'nin Çerkescesi cariyelerin kulaklarına pek yarım yamalak!.. geliyorlardı. Ama bu hal esmer çocuğun terakkisine hizmet ediyordu. "Ayşe hanım şunu da söyle, bunu da söyle," diye cariyeler kızın sormadığı şeyleri de söyleterek gülüşüp eğleniyorlardı. Bu Çerkes lisanında cid-

diyet yok ise de Ayşe bu dairede Fransızca'yı da öğrenmeye başladı ki bunda büyük bir ciddiyet vardır.

Cariyelere piyano meşk etmek için bir, ve arp ile keman meşk etmek için diğer bir ve alafranga, raks meşki için dahi bir ki, üç Fransız muallimesi bu dairede müstahdem bulunduğu gibi küçük hanımefendilere Fransızca öğretmek için bir de gayet muktedir bir Fransız muallime haftada üç gün devam etmektedir. Bu muallimenin küçük hanımefendiye Fransızca öğretemeyeceğini anlarsınız, ya! Hanımefendiler öğrenmeye gayret edebilecekler değil ki muallime dahi bunlara Fransızca öğretebilsin. Bilâkis muallime bu dairede Türkçe öğreniyordu: hem de serian terakki ediyordu.

Lâkin orta yerde afacan bir Ayşe bulunur da bu Fransız madam ve matmazellerinin nazar-ı dikkat ve ehemmiyetlerini celb etmez olur mu? Çocukluğundan beri Ayşe ile eğlenmekte olan cariyelerin biraz itidal kesbeden tehalükleri yerine Fransızların rağbetleri kaim oldu. "Gel Ayşe, git Ayşe, otur Ayşe, kalk Ayşe" gibi emirler verip de Ayşe hasb-el tekerrür bu emirleri anlayarak icraya dahi başlayınca Fransızlar eğlenceden bayılıyorlardı. Tabî her gün bu emirler nehiyler tezayüd ediyor. Ve birtakım sualler bunlara munzam oluyor. Mini mini Ayşe cevap vermeye icbar ediliyordu. En kolay lisan öğrenmenin yolu da bu değil midir? Babası Kâzım bey bu hali görünce:

-Kızım Çerkesçeyi ne yapacaksın, asıl Fransızca'yı öğren. Alafranga, hem de tam alafranga olmak için Fransızca lâzımdır. Kibar kızları hep Fransızca öğreniyorlar. Bazıları

muallimeler tutup bazıları da Frenk mekteplerine gidiyorlar. Çerkesçeyi bırak! Fransızca öğren. Eğer Fransızcanı beğenirsem sana neler alırım neler!

diye teşvike başladığından ve kibar kızların Fransızca öğrendiklerini o afacan Ayşe zaten bir sem-i gıpta ile işitmiş bulunduğundan babasının teşvikatıyla bitteşevvuk artık Çerkes cariyelerin yanlarından kaçır ve Fransızların yanlarından ayrılmaz olmuştur. Bir gün babası Ayşe'ye bir alfabe getirdi. Gayet güzel basılmış, güzel ciltlenmiş bir kitap. Birçok da resimlerle sayfeleri tasvir edilmişti. Ayşe sevincinden çıldırdı. Daireye kitabı beraber götürüp Fransızlara gösterdi. "Vay Ayşe okumak öğrenecek" diye zevzek Fransızlar çırpınmaya başladılar. O günden itibaren Ayşe Fransızca okumaya başladı. Dikkat buyurulmalı ki Türkçe okumaya başlamazdan evvel Fransızca okumaya başladı.

Türkçenin lüzumu bundan sonra anlaşıldı. Dairede iki tane hoca hanım da var. Ne küçük hanımlardan, ne cariyelerden bu hoca hanımların yanlarına sokulanlar yok a! Zavallılar âdetâ bir tufeyli tavrıyla oraya sığınmışlar. Ayşe için mübaya olunan ve sırma işlemeli bir keseye konulan yaldızlı elifbadan bir ders dahi bunlar açtılar. Ama bunların dersini Kâzım bey derece-i kifayede bulamadı.

Hoca hanımlar yeni usul-ü tedris bilmiyorlardı. Bunu Kâzım bey kendisi tedrise başladı. Vâkıâ Kâzım bey kızının Türkçedeki terakkisine pek memnun oluyordu. Zaten Ayşe için hiçbir şeyde güçlük yok ki. Afacan çocuk zeka-i mücessem! Ya o kuvve-i hâfıza? Bir gördüğünü, bir işittiğini unut-

mak Ayşe'de yok ki derslerine uzun uzadıya çalışmak lüzum ve mecburiyeti de yok. Ayşe bir yandan haşarılıklarını yapıp gidiyor. Kitaplarda gördüğü resimleri taklid dahi bu haşarılıklardan madud ise de bu da kendine başkaca bir ders makamına kaim oluyor. Ayşe'ye "Bir arslan resmi yap" denildiği zaman yaptığı resmi arslana benzetiyor. Hattâ kitapta arslan yatmış olduğu halde resmedilmiş ise onu afacan Ayşe iki ayağı veyahut dört ayağı üzerinde kaim bir arslana da az çok tahvil edebiliyor.

Türkçedeki terakkisine babası memnun oluyor ama Fransızcadaki terakkisini takdire muktedir olsaydı asıl buna memnun olurdu. Ayşe on yaşına girdiği zaman Fransızca'yı tamam Fransız şivesiyle söyledikten fazla üçüncü lektür kitabını da saldır saldır okuyor ve okuduğunu ekseriyetle anlayıp anlayamadığı yerleri Fransızlar şerh ve tefhim ettikçe pek âlâ anlayabiliyordu.

İşte Ayşe'nin suret-i neşeti budur. Bu neşeti görünce Nurullah bey ile gördüğümüz musahabesinde gösterdiği o dehşetli nazariyat-ı serbazanesine hayretimiz azalır, değil mi?

Kâzım beyin hanesi Kâşif efendinin hanesine uzak değildir. İki yüz metre kadar bir sokağın bir ucunda birisi ve diğer ucunda diğeri sakindir. Kâzım ve Kâşif tanışırılar ise de aralarında sıkı fıkı muhabbet ve ciddi dostluk derecesinde münasebet peyda olamamıştır. Bu kusur Kâzım'da değildir.

Kâzım hezar-âşnâ bir adam olup gülmek oynamak olduktan sonra herkesle münasebetini dostluk derecesine değil onun öte tarafına, uhuvvet mertebesine kadar vardırmaya şâtırdır. Hanesi erkek misafirsiz kalmaz. Kendisi de bazan gece yatısı misafirliğe de gider. Kâşif efendi mâlûmumuz olan etvar-ı muhterizânesi ve tavr-ı merdüm-girizânesi ile Kâzım'a sokulmadığı için münasebetleri bir muarefe-i âdiyeden ibaret kalmıştır.

Kadınlar tarafı böyle değil! Ayşe bir Beyoğlu bebeği fakat Frenklerin "poupée parlante" dedikleri lâfazan bir Beyoğlu bebeği addolunduğu zamanlar sanki karnına fonograflar konulmuş da çocuklar için istibad olunacak sözleri söylüyormuşçasına görenleri, işitenleri hayrette bıraktığı zamanlar Kâzım beyin haremi Sezayıdil hanım ile Kâşif efendinin dul kızı Zeliha hanım arasında muarefe ve münasebet peyda olmuştur. O zamanlar Zeliha kırkını mütecaviz orta yaşlı bir dul değildi. Otuzunu henüz geçmiş bir taze duldu. Hattâ zevcini yeni kaybetmiş olduğu için gam dağıtmaya ihtiyaç ve mecburiyeti dahi Sezayıdil ile münasebetini tesri ve takviye eylemiştir. Mâlûm a! Sezayıdil gayet şakrak, parlak bir perendebaz olduğundan Zeliha gibi kederdide bir taze dul onun sohbetinden münşerih olur. O zamanlar Ayşe hünez altı-yedi yaşlarında olup, Nurullah dahi onbeş onaltı yaşlarında iseler de Zeliha ile Sezayıdil arasındaki münasebet çocuklara intikal edememiştir. Nurullah Mekteb-i Sultanî'ye devam edip yalnız Cumartesi akşamları gelir ve Pazar akşamları gider olduğundan o akşamı babası ve ablası ile geçirirdi. Büyük tatil geldiği

zaman ise hane-i pederde ancak birkaç gün misafir kalıp badehu tatil zamanını Kadıköyü'ndeki Fransız mektebinde muallimlere refakat ve müsaferet gibi bir suret-i hususiyede leyli ve niharî olarak geçirirdi. Bu devamın tahsil hususunda ne büyük ehemmiyeti olduğunu babası Kâşif efendi tamamıyla takdir eylediği gibi Nurullah bey kendisi dahi takdir etmiş olduğundan tatil zamanından bu suretle istifadeyi en büyük istifadelerden addeyliyordu.

Nurullah bey Mekteb-i Sultanî'de kemal-i tahsil ederek çıktığı zaman Ayşe hanım onbiri bitirip onikiye ayak atmıştı. "Ceylân" mahlasını da almıştı. Hattâ Fransızlar "la biche! la biche!" diye bu ismin Fransızcasını Türkçesinden evvel vermişlerdi de Ayşe bunun Türkçesini "Karaca!" ve "Ahu!" suretinde teşkil etmeyi beğenemeyerek "Ceylân" kelimesini tercih etmişti. O zaman Nurullah bey dahi ondokuz yaşını bitirip müsabaka imtihanını kazanarak mekteb-i hukuka girmiştir.

Mekteb-i hukuk yalnız niharî olduğundan ve Nurullah için boş yere vakit geçirmek tecviz olunur bir hal olmadığından Ayasofya medresesi müderrislerinden sît ü şöhret-i ilmiyesine hayran olduğu Hafız Mehmet Efendinin elini öpüp mektebe devam saatlerinin müsait olabileceği bir zamanda diğer bazı şûrekâ ile beraber ulûm-i Arabiyeyi tamike lüzum gördü. Mercanyokuşu'nda matbaacılık ve sahafılık eden Mirza Hüseyin Ali namında bir İranî'den dahi Farisî tilmizine başladı. Edebiyat-ı Osmaniye'ye ve bhusus âsâr-ı ahrarane-ye muhabbetini de bundan evvel haber almış idik. Herhalde şu işğalât-ı tilmizane Mekteb-i Sultanî derecelerinde

mümanaat-i İka edemediğinden ablası Zeliha hanım ile Sezayıdil hanım arasındaki münasebet-i dostane Ayşe Ceylân ile Nurullah arasındaki ilk münasebeti de teşkil eylemiştir.

Aralarında ilk münasebet husule geldiği zaman Nurullah beyin Ceylân'ı nasıl bir nazar ve hisle telâkki etmiş olduğunu bilmek şu romanımız için ehemmiyet-i mahsusayı haiz bir keyfiyet ise de sözün doğrusu ilk münasebette Nurullah bu kızın zekâ ve cerbezmesine hayretten başka hiçbir duyguda bulunmamıştır. Onbir yaşını henüz bitirmiş olan bu çocuk hakkında Nurullah gibi bir delikanlı ne histe bulunabilir? Kızın müstakbelini düşünerek, ha? Hâlihazırdaki veleh ve hayret henüz istikbali tahayyüle müsait değil ki! Onbir yaşında bir kız Fransızcayı ailelere mahsus bazı tabirat ve temsilattan kat-ı nazar olunur ise o yaştaki bir Fransız kızından daha dürüst söylüyor. Birkaç seneden beri üç dört Fransız madam ve matmazelinin içlerinde bulunarak musahabelerine iştirak etmiş. Bunların en akıllısı olmak lâzım gelen enstitütris bile otuz beşi tecavüz etmiş olan sinîn-i ömrüne rağmen henüz terütaze addolunacak bir kadın. Hukuk-i tabiîye-i nisvaniyesine ne kadar talepkâr olduğunu setre bile mecburiyeti olmayan bir kadın. Diğerleri ise kimisi çalgıcı, kimisi oyuncu! Yani sanatkâr. Haricde bunların dördünün dahi amant'ları (muhibleri) var. İhtimal ki bazılarında birden ziyade amant dahi var. Bunlar musahabat-ı nisvaniyelerini la biche'ten (Ceylan'dan) hiç saklamıyorlar Ceylân'ın sabavetinde [çocukluğunda] onu musahabelerine teşrik için bir maniiyet görmüyorlar. Ya Çerkes cariyeler! Oo! Bunların taharru-

sat-ı nisvaniyelerini ne siz sorunuz, ne biz söyleyelim! Belki kariben bazı pek küçük örneklerini Ceylân'ın validesi Sezayîdil hanımda görürsünüz.

Nasıl! Şu mektepten çıkan Ceylân'ı ahval-i nisaiyeye dair vukuf-ı küllî sahibi bir kadın diye telâkki edebilirsiniz ya! Fakat Nurullah böyle telâkki etmemişti. Çocuk diye telâkki etmişti. Fransızca lisanındaki maharete ve ondan münbais olarak Türkçesindeki cerbezeye de bu çocukluğuna nazaran veleh ü hayran kalmıştı. Ha! Bakınız, az kaldı unutacaktık. Kitaplardaki resimleri taklid ile elini kurşun kalemine pek güzel alıştırmış olan Ceylân yazı kalemine dahi alıştırmıştır. Babası hüsn-ü hatta pek mahir olduğu için kızının bu sanat-ı nefisede temeşşukunu kendisi deruhde etmiştir. Alelusul sülûsten başlatıp "rabbiyesir"den sonra "ba, beb, bah, bed, ber, bes, bas, bat, ba', bef, bak, bek, bel, bem, ben, bu, be, bila, bi" diye ebcede kadar, meşklere sırasıyla vermiş ve badehu nesih cihetine nakl-i meşk ederek nihayet rik'ayı dahi o zamanlar üstâd-ı hünerver İzzet Efendi merhumun âdetâ yeniden icat derecesinde bir maharet-i hattatane ile meydana koyduğu rika-i celisinden başlatmış ve ind-el-nas maruf olan rik'aya kadar vardırmıştır. Bu halde Ceylân'ın yazısı "kadın yazısı" olmak mertebesinde kalmamıştır. Kalem sahibi hanımlarımızın insaf ve aflarına istinaden ihtar ederiz ki kadın yazısı erkek yazısına nisbetle besbelli olur. Usul ve kavaid-i hattatiye altında pişirilmiş bir yazıya malik olan kadın âdetâ mefkuddur [yoktur]. Bunlar içinde Ceylân bir müstesnadır ki yazısı erkek yazısından fark olunmaz. Hattâ her şeyi taklitte bir maharet-i

fitriyesi olan bu kızın yazısı babasının, üstâdının yazısından dahi kolay kolay fark edilemez.

Zeliha ve Sezayîdil hanımların müsasebet-i muhibbane-leri zaten pek kuvvetli iken Nurullah beyin Mekteb-i Sultanî'den çıkarak Ceylân hanım ile de görüşmeye başlaması üzerine bu iki hanım arasındaki münasebetin bir kat daha kuvvet bulmuş olması bu hikâyemizce bir dikkat-i mahsusaya muhtaç ahvaldendir. Sezayîdil hanımın hususiyat-ı ahvali malûmumuz oldu ya, müvesvis ve mütecessis kimseler için bu kadının Kâzım bey gibi herhalde sade bir kocadan tamamiyle mutmain olabileceği hususunda ıstıbah hasıl olursa badî-i emirde vehleten ıstıbad edilmemek lâzım gelir. Zira Sezayîdil pek koket, pek yosma olup her nerede olur ise olsun kendisine karşı gülümseyen erkeklere mukabele-i bilmişilden çekinmez, bu nokta-i nazardan denilebilir ki Ceylân'ın Nurullah beyle olan musahabesinde gösterdiği o serbezana cüretlerin bir kısmı da validesinden bu yolda ettiği temeşşuklar eseridir. Fakat Sezayîdil hanımın hususiyat-ı ahvaline yakın hasıl edildikçe böyle bir sui-zandan beraatı görülür ve teslim edilir. Sezayîdil açık meşrepli bir kadındır. Ama büsbütün açılarak kendisini kepaze edecek ahmaklardan değildir. Güzel ve yosma erkeği sever. Lâkin kendiliğince sever. Kendisini de o erkeğe sevdirmek girîvesine [çıkamazına] ayağını uzatmaz bile.

Ama Nurullah bey sabahları biraz geç gitmek ve

akşamları erken gelmek ve geceyi hanesinde geçirmek programından ibaret bulunan yeni maişetine tahavvül edip de ya kendi hanesinde Sezayıdil hanıma rastgeldiği veyahut Kâzım bey ile görüşmek için aralıkta bir onların hanesine gittiği zamanlar Sezayıdil hanımın erkekler içinde Nurullah bey hakkındaki ihtisasatı gereği gibi münbasit olduğu dahi inkâr olunamaz.

Derûnundan geçen şeyleri delikanlıya anlatmak cüretini beklememeli. Bu ihtisasat onun canı içerisinde bir sırdır ki onu Zeliha hanıma, hiçbir kimseye ifşa edemez. Edemiyor. Nurullah beyin Ceylân hakkında henüz bir hissi, hiçbir niyeti bulunmadığı şu mebadide bilahare kızını bu delikanlıya tezvic etmek hayali Sezayıdil hanımın zihninden geçse mazur ve belki de musib [isabetli] görünecek ise de o hayal dahi zihninden geçmiyor. Yalnız bu çocuğa yaklaşımdan, onun altında bulunduğu dam altında bulunmaktan, onun biraz yüksekçe söylediği sözler esnasında sesini işitmekten hoşlanıyor. Pek hoşlanıyor. Pek çok mütelevviz oluyor. Buna bir aşk mukaddimesi diyebilirsek de can altında mahfuz bir sır olmak haysiyetiyle bu hükmü dahi suret-i katiyede veremeyiz.

Sezayıdil hanımın Nurullah bey hakkındaki bu ihtisasatının romanımızca bir tesiri görüldü ise o da delikanlı ile kendi kızı arasında peyda olan münasebetin terakkisini men'e çalışacak yerde bilâkis tezyide çalışması suretinde görüldü. Aradan bir sene kadar zaman daha mürur edip de on üçüne yaklaşmış, hattâ varmış olan kendi kızı Ceylân'ın bu yaşta makasid-i nisvaniyenin kâffesine arzu-keş bir kadın olduğunu

görüp duruyor. Bilip duruyor. On altı, on yedi yaşına varmış olduğu halde henüz mevkiini tanımayan ve kendini bilmeyen aptal kızlar gibi değil.

O yaştaki delikanlıları bile cüretiyle mahcup bırakacak bir açık kız. Ama kızı ne kadar açık olursa olsun ve Nurullah ile münasebetini ne kadar ileriye götürürse götürsün Sezayıdil hanım için korkacak bir şey görülüyor. Sevip varmak, sevip almak cihanda ilk defa olmak üzere kendilerinde görülecek hal değil a!.. Varsın bu gençler dahi böyle tezevvüc etsinler.

İşte zaman ve ahval bu derecelere vardığı esnada Sezayıdil hanım Nurullah ile kızının izdivaclarını tahayyüle başladı ise de bu tahayyül Nurullah hakkındaki kendi ihtisasatını men etmeyip artırdıkça artırıyordu. Gâh oluyordu ki o gizli aşkının hayalatına yakasını büsbütün kaptıran Sezayıdil:

-..... Benim olmayacak ise bari kızımın olsun.

diyordu. Bu sözü söylediği zaman bila-ihhtiyar söylüyordu. Zira der-akab aklını başına alınca ettiği bu divanelikten mahcup kalıyordu.

Ayşe Ceylân hanım on üçüncü sene-i ömrünü dahi hitama yaklaştırdığı hengâmlarda Nurullah beyin dahi ihtisasatı başkalaşmaya başladı. Malûm a, Nurullah bey de ard eteğinde namaz kılınacak perhizkâran-ı civanandan değildir. Sezayıdil'i uzaktan yakından gerek tesadüfi gerek iltizami olarak gördükçe kendi gustosuna pek muvafık buluyor. Biraz daha sonraları bu komşu hanım abla ile komşu birader düşürdükleri münasebetler üzerine lâkırdı söyleşmeye de başladı-

lar. "Komşu valide," "komşu oğul," demiyoruz. Yaşça bu analık ve oğulluk müstehil [imkânsız] addolunmasa bile Sezayıdil'in yosmalığına karşı "valide" hitabına kimse cesaret edemez. Lâkırdı dahi etmeye başlamaları üzerine Sezayıdil'in kendi zevk-i merdane ve recûlânesine [erkeksiliğine] muvafakatı arttıkça arttığını Nurullah bey dahi red ve inkâr edemiyor.

Lâkin hususiyat-ı ahvalini anladık ya? Bu delikanlı her kuşun eti yenilemeyeceğini bilen ve validesi makamındaki ablasının muhibbesi olup şimdiye kadar şan-ı nisvaniyesi masun kalmış olan bir kadına taşkınlık edilemeyeceğine hükmeden pişkin delikanlılardandır. Bahusus ki o zaman Sezayıdil ile Nurullah bey arasında Ayşe Ceylân dahi taze bir fidan gibi sivrildi, yetişti.

Evet! Hâlâ Ceylân hakkındaki ihtisasatı dahi bir âşıkın bir âşıka hakkındaki ihtisasatına benzeyebilmekten pek uzaktır. Romanımızda bu parçanın başlarında gördüğümüz musahabeler esnasında Ceylân'ın dediği gibi şu iki gencin arasında bir münasebet var ama bir münasebet-i refikaneden, bir münasebet-i biraderaneden ibaret. Bunlar artık Sezayıdil yanında da, Zeliha yanında da kardeş, kız kardeş gibi konuşurlar... Bahusus Zeliha hanım yanında! Zira bu dul kadıncağız nazarında Nurullah hâlâ çocuk, Ceylân dahi hâlâ Beyoğlu bebeği! Bu iki kadından birisi veyahut her ikisi nezdinde buluştukları zaman musahabe ve muhavereleri merteb-i ehemmiyetini yükselttikçe sözü Fransızcaya nakl ediyorlar, Frenk lisaniyla uzun uzadıya söylüyorlar. Bazan

mubahasenin harareti artıyor. Görülüyor ki münazara, hattâ mücadele ediyorlar. Lâkin ne söylediklerini, nelerden bahs ettiklerini anlayamıyorlar.

Bereket versin ki anlamıyorlar. Anlasalardı yalnız Zeliha hanım değil o serbest, şakrak fıkrak Sezayıdil bile bunların arasına girerek birini hareme tıkar ve diğerini selamlığa atardı.

Anladınız ya! Fakat anlamakta henüz pek ileriye varmayınız. Bu münazaralar hâlâ şu kısmın iptidalarında gördüğümüz musahabe suretini almamışlardır. Fakat rical ve nisvanın hukuk-i tabiîyelerine, filânlarına dair olan mebahis bilâhare Ceylân'a o gördüğümüz cüreti verdirecek mebahis idi. Bunlar kadını öyle bir surette tasvir ediyorlardı ki Zeliha hanımın kadın denilen muhaddere-i masumeyi öyle tanıyabilmesi şöyle dursun, Sezayıdil dahi tasvir olunan kadın gibi bir kadın yanında bulunacak olsa başını örtmeye lüzum hisse derdi. Zira o tasvir olunan şey kadın değil âdeta bir erkek sureti idi. Hem de pek atak, pek saldırcı bir erkek.

On üçünü bitirip on dördüne girmiş bir kız ile hukuk mektebine müdavim yetişkin bir delikanlı arasında vukua gelen işbu musahabat hiçbir validenin, hiçbir abla ve teyzenin havsalasına sığamayacak surette olmakla beraber henüz korkulacak mahzurlara yol açacak sureti dahi bulmamış olduğuna biz eminiz. Bu bahisler sosyoloji bahisleriydi. Femi-

nizm bahisleriydi. Görenekten madud olan birtakımı mânasız şeylerin terbiye-i medeniyemizi bozmuş olmasından bahs olunuyordu. An-asıl Rumlara mahsus iken onlarla imtizac-ı maişetten dolayı bize dahi intikal etmiş olan türlü türlü zünun-ı batılaya gülünüyordu. Bizde kibarlık ile fıkarcılık pek nisbî bir şey olup dünkü acezenin bugün bir ikbal tevcihiyle kibardan olması ve bugünkü kibarın teveccühden düşerek bir idbar ile aceze meyanına karışması gibi ittiratsızlıklardan bahs olunuyordu. Ekmeğini kendisi kazanıp yemek gayret-i merdanesi henüz meydana çıkmayıp meslek ve memuriyetinde terakki için etekler öpülmesinden hayâ edilmemesine şaşılıyordu. Bu musahabelerde ne erkeğe benzer erkek, ve ne de kadına benzer kadın görülememesinden dolayı tuhaf tuhaf hasbıhallere giriliyor ve arabacısına gönül veren bazı hanımlara ve esâfil-den bir karıya âşık olup kendi kazandığını değil babasından irsen nail olduğu serveti yediren ve bu âşkı ile hüngür hüngür ağlayan erkeklere gülünüyordu. Daha sonraları, yani Ceylân dahi artık kadınlık mertebesini ihraz etmiş bulunduğu zamanlar bu mebahis bir kat daha yükselip Avrupa'daki "mariage libre" yani "ahrarane izdivaç" metalibine kadar vardırılmıştır.

Otuz seneden beri matbuatımız dahilî olsun, haricî olsun az çok ehemmiyet götürebilecek mebahisden memnu tutulduğu cihetle Avrupa'nın bu yoldaki terakkiyat-ı fikriyesine Fransızca bilmeyenler vakıf olamamıştırlar. "Feminizm" denilen mebhas-ı nisvan Avrupa kadınlarını öteden beri dūçar ola-geldikleri pestane bir mazlumiyetten kurtarıp hukuk-u insaniye ve medeniyeye lāyık ve nail etmek gayret-i merdanesinden

ibarettir ki Avrupa'yı yalnız zahiren tanıyanlar için böyle bir gayrete şaşmamak kâbil değildir. Zahir halde kadınlara bu kadar hürmet ve riayet gösterilsin de hakikat-i halde o kadınlar pest görülsün. Mazlum görülsün, buna imkân verilir mi?

Halbuki böyledir. O görülen hürmet-i zahire âdetâ adam aldatıcılıktan ve daha doğrusu kadın aldatıcılıktan ibarettir.

Bizim medeniyet-i islâmiyemizde bir kadın bıdaından [kendi anamalından] maada her hukukuna malik olduğu halde hiçbirisine lâıık görülmeyerek erkeğın keyfine tâbi kalması nasıl inanılamayacak bir hal ise Avrupa medeniyetince dahi kadının bir ihtiram-ı tam içinde tutulduğu görülmekteyken hakikat-ı halde hemen hiçbir hakka malik olmaması bu derecelerde inanılamayacak olan ahvaldendir. Meselâ Mehmet efendinin bir kızı olur. Kız oldukça adı "Matmazel Mehmet" olur. Ahmet efendiye teıvic olunduğı zaman babasının ismi zail olarak "Madam Ahmet" olur. Vakıa onun meselâ Fatma gibi bir ismi de vardır ama "küçük isim" denilen o isim ile kendisini ancak en yakın akrabası çağırabilirler. Asıl ismi kocaya varmak ile kaybettiğı baba isminden sonra bir de koca ismidir. Demek ki kadının ismi bile yoktur. Babasından draıoma namıyla ne kadar para getirirse getsin, sair akrabasından ne kadar miras yerse yesin, eğer hin-i izdivaçta "teırik-i serıet" mukavelesi akd olunmamış ise kadın kendi servetine malik sayılamaz. Herhalde kocasının tasdiki olmaksızın hiçbir mukaveleye, hiçbir senede imzasını koyamaz. Kocası kendisini her nereye götüreceı olsa "gitmem" diyemez. Bir itaat-ı

mutlaka ile itaata mecburdur. Bir kere akd olunan izdivaç bir daha bozulmazdı. Kilisenin yeryüzünde kendi bağladığını gökyüzünde Cenab-ı Hak dahi bağlamış olduğu hükmüyle bir daha fekk-i nikâha imkân bulunamazdı. Kilise nazarında dahi makbul olan bazı esbab-ı faciadan dolayı yekdiğerinden ayrılan zevc ve zevce bir daha teehhül edemezlerdi. Fransa'da talâk kanunu vaz olunarak fenalığın bu ciheti biraz tahfif edildi ise de kadınların hukuk-u saireden mahrumiyetleri meselesi hâlâ devam ediyor. Talak kanununun vazı addolunan Alfred Naquet gibi düşünücü adamlar izdivacın henüz akdinden mukaddemki ahvalden bed ile talâkın vukuundan sonraki ahvale kadar her şeyi düşünerek beşeriyetin iki nevi arasındaki münasebeti daha ziyade ıslaha çalışıyorlar. Ve âdetâ izdivaç edecek erkek ve kadını bilkülliye serbest bırakmak yollarını arıyorlar ise de büyük büyük müşkülâta tesadüf ediyorlar.

İşte Ceylân'ın Nurullah ile musahabesinde "mariage libre" yani "serbest izdivaç", "ahrarane izdivaç" dediği keyfiyet budur ki izdivaç edecek olan kadın ve erkeğe ebeveynin bile karışmamaları derecelerine varıyor. Zira yirmi bir yaşına kadar ne kızların, ne erkeklerin teehhül hususunda selâhiyet-i tammeleri bulunmayıp velilerinin muvafakatı hasıl olmayınca teehhül edemiyorlar da onun için bu hürriyete lüzum görüyorlar.

Diğer cihetten nisvanın terakkiyat-ı medeniyeleri yol almış. Ama ne kadar? Kadınlar meyanında bizzat çalışıp kazanmayan ve yalnız kocasına yar olup kalan kadınlar bir ekaliyete kadar azalmışlar. Köylerde kadınlar minelkadim erkek-

lerle beraber çalışageliyorlar ya. Fakat şehirlerde dahi kadınlar evvelâ fabrikaları doldurmaktan başlayıp yapma çiçek ve dikişçilik gibi sanayii yed-i inhisarlarına almışlar. Daha sonraları postaneleri, telgrafhaneleri, telefon haneleri kadınlar doldurmuş. Mağazalarda tezgâhtarlık, veznedarlık hizmetleri aglebiyetle kadınlara kalmış. Şu son zamanlarımızda kadınlar tabip oluyorlar, avukat oluyorlar. mühendis oluyorlar, hattâ arabacı oluyorlar. Ey, havayic-i hususiyelerini kendileri tesviye eden bu gayretli ve latif nev-i beşer artık erkeklere boyun eğebilirler mi?

Bunun içindir ki el-haletü hazihi [şimdiki halde] Paris'de doğan çocukların yüzde otuzu evlâd-ı tabiîyeden olmak üzere yani bizcesi "piç" olarak doğuyorlar. Bu evlâd-ı tabiîye işte bir nev'i ahrarane izdivaç demek olan aman [âşık] ve metreslerin mahsulüdürler. Bunlar o hizmete mahsus olan devairde bakılıp büyütülüyorlar.

Bu usulde mahzur bulanlar da çok, muhassenat [yarar] bulanlar da. Bir çiçekci kız bir makineci oğlanla bağdaşiyor. Bir çocuk dünyaya geliyor. Müessese-i mahsusasında bakılıyor. Herif kızdan bıkip terk edecek olsa kız bu müfarekâta [ayrılmaya] razı olmadığı surette vay herifin haline. Bir hançer darbesi, bir revolver kurşunu, bir şişe vitriyol muhakkakan hazır, her tarafta yüzlerce emsali görülüyor. Kancıklık kız tarafında görülürse yine aynı hal muhakkak. Metresini öldürmüş katiller mehakim-i cinayette amanını [âşıkını] öldürmüş metreslerden az görülüyor.

Vakıa bunlar nâsın [halkın] aşağı tabakasını teşkil edi-

yorlar, ise de bu ahval yukarı tabakalarda dahi nevadirden değildir. Bir kız ile bir delikanlı arasında mercimeği fırına vermek kibar tabakasında da görülüyor. Hem gereği gibi çok görülüyor. İğfal edilen bir biçare kızcağız familyasının merhametine nail olarak doğan çocuğu yok etmek ve bu sırr-ı mülevvesi ört bas eylemek muvaffakiyetine nail olurlarsa febiha ve illâ namusu berbad olmuş sayılarak mânen mahvolup gidiyor. Alfred Naquet diyor ki:

-Bu misillu hususat-ı faciada namussuzluğu o biçare kıza isnad etmemeli, asıl onu iğfal eden alçak herife isnad etmeli.

Bu fecayi içinde "valideliğe gayri lâıyk" sernamesi altında fıkralar gazetelerde gözlere batıyor ki hükümleri doğurduğu çocuğu yok ederken yakalanmış bedbahtların teşhirinden ibarettir. Gazetelerde görülenler o cinayet-i müdhîşeyi beceremeyip yakayı ele verenlerdir. Ya becerebilip yakayı kurtaranların miktarı?..

Yine gazetelerde "Desespoir d'amour" yahut "amour tragique" sernameleri de nevadirden hiç değildir. Bu sernameler altındaki münderecat dahi ya bir çapkın tarafından iğfal edilmiş kızın intiharından veyahut izdivaçlarına ebeveynin muhalefeti mâni olan âşık ve âşikanın ölüm yatağında birleşmeleri için telef-i nefse mecbur olduklarından ibarettir.

İşte ahrarane izdivaç taraftaranı bu fenalıklara çare-i ıslah bulmaya çalışanlardan müteşekkil olup bu maksadın gerek lehinde ve gerek aleyhinde o kadar sahifeler, sütunlar yazılmıştır ki mütalâa edenler hangi tarafı iltizam eyleyecekle-

rinde mütehayyir [hayrette] kalırlar. Bizim Nurullah bey gibi akli başında olanlar hiçbir şeye katiyen karar veremezlerse de Ceylân hanım gibi akli başında olmayanlar bu neşriyata vakıf oldukları zaman neye karar vereceklerini de bilemerek bütün bütün baştan çıkarlar giderler.

Babasının mensup olduğu dairedeki Fransız kadınlarından aldığı ilk mayayı Frenk kitaplarından okuduğu şeylerle büyültmüş olan Ceylân hanım Nurullah bey ile sebk eden [geçen] musahabelerinde, mübahaselerinde bu mesaili [meseleleri] birer birer meydana sürdükçe Nurullah bunların bazılarını tasdiklen ve bazılarını reddlen tabiî birçok tafsilata girişecektir, değil mi? İşte bu tafsilat zıkr olunan mesail-i içtimaiyeden her birini tevsi ede ede Ceylan'ın zihninde itmam ve ikmal eylemiş idi ki eğer Ceylân Avrupa'da bulunsa da bir konferansta şu vukuf ve malûmatını ortaya koysaydı feminism ve sosyalizm mesailinde âdeta pişvalardan [başkan] olmak üzere alkışlanırdı. Lâkin bu pişvalık onu alkışlayanlar nezdinde ne kadar mefharet addolunur ise akılları henüz çileden çıkmamış olanlar nezdinde de o nisbette rezaletten addolunur.

Meşhur Pierre Loti geçen sene *Les Désenchantées* namıyla bir roman neşretti. İstanbul'da "Cenan Hanım" namında bir kibar kadın ile münasebet-i muhibbanesini musavvir [anlatan] bir roman. Ahlâk-ı islâmiye ve Osmaniyeye fev-

kalâde riayetle yazılmış ise de o riayetin altındaki tasvirat-ı hususiye biraz ehil ve erbab olanlar nazarında tesettür edemez. Cenân ve hemşiresi ve diğer bir kadın ile evvelâ mükatebeden [yazışma] başlamış ve sonraları hususî ve halî bir hanede mülâkatlara kadar varılmış bir münasebet ki İstanbul'umuzun bu yoldaki esrar-ı hususiyesini bilenler için hakikaten pek muhterizane yazılmış, pek kapalı yazılmış bir romandır. Bu romanda Pierre Loti'nin kendisinden ibaret olan kahraman o kadar ihtiyatlı, o kadar cüretsiz ve Ceylân'ın tabirince o kadar mıymıntı ki ona nisbetle bizim Nurullah âdetâ en cüretli bir kahraman sayılır. Ceylân'ın Nurullah ile son muşahabesini gördünüz ya! Cenân ile Ceylân mukayese edilecek olursa birisi işte kafes içinde doğmuş bir kanarya ve diğeri daldan dala sıçrar bir bülbül addolunur. Şu kadar ki Ceylân'a şu mebahisteki cüret bir haftada, bir ayda, bir yılda hâsıl olmuş zannetmemelidir. Kendisinin dahi dediği veçhile yıllarca devam eden bir münasebet-i refikane, bir münasebet-i bira-derane neticesinde hâsıl olmuştur. En son günkü muhavaresinde gördüğümüz cüreti eğer Ceylân üçüncü, beşinci mülâkatta bir erkeğe göstermiş olsaydı, "mecnundur!" diye bir hükm-ü katiye isbat-ı ehliyet edeceği şüphesizdir. Fakat bu cüret üç dört senede hasıl olmuş bir şey olduğu için Nurullah nezdinde o açık kızın cinnetini hükmettirmeye medar olamaz.

Ceylân'ın talihi pek yaver imiş ki yolu üstüne bir Nurullah çıktı da onu böyle yıllarca işgal eyledi. Nurullah'dan başka birisi karşısına çıkmış olsaydı dört beş sene sonra görülen vukuat-ı fecia dört beş sene evvel görülür idi. Âdeta

Ceylân'ın henüz sabi sayılacağı bir zamanda görülecek olan netayic kadınları, kocakarıları değil, akl-ı kâmil sahibi erkekleri de hayrette bırakırdı. Halbuki Nurullah bu kızın meziyat-ı nisvaniyesiyle kendi ezvak-ı reculânesini tatminden ziyade şeytancasına zekâsını şu görmüş, anlamış olduğumuz suretteki mübahaset ile cuş u huruşa getirmekten lezzet alıyordu. Bir yandan Ceylân ile mübahase ettikçe, diğer taraftan kadınlık istidadının ne mühim, ne müthiş derecelere kadar münbasit olabileceğini derin derin düşünerek kendisini bir acibe-i hilkat mukabilinde buluyor ve bu acibe-i hilkatin garabetine hayran oluyordu.

Eğer Nurullah, Ceylân ile mülâki olmayıp da benat-ı Havva meyanında böyle bir kadın ve bahusus böyle bir kız bulunduğunu değil bulunabileceğini kendisine haber vermiş olsalardı, ne kadar delail-i muknia irad edilirse edilsin, mümkün değil inanamazdı. İşte böyle inanılması kâbil olmayan bir harika karşısında bulunmak o müdekkik delikanlıyı veleh ü hayran ediyordu. Nasıl etmez ki, birçok mübahaselerde mağlûbiyet kendisinde kalıp bazı kere delâil ve berahin-i katia ile ispat-ı müddei ederek Ceylân'ı mağlûp ediyor ise de bu afacan kız kendini mağlûp eyleyen o berahin ve delâil ile birkaç hafta sonra Nurullah'ı mağlûp etmek, yani o alim ve fazıl delikanlının esliha-i müdafaasını yine onun aleyhinde istimal gibi harikalar göstermek bu kızın mahsusatından idi.

Günler, haftalar, aylar geçip de bu kısmın mukadde-matında gördüğümüz muhaverenin zaman-ı vukuu yaklaştığı esnada Nurullah Ceylân ile olan musahabesini biraz daha

tatlılandırmaya başladı. O zamana kadar eşhas-ı gaibeye isna-
den mevki-i mübahaseye konulan aşk meselesini kendilerine
takrib eyliyordu. O zamana kadar sevimli bir çocuk muamele-
sinden pek de ileriye geçmediği Ceylân'a sevmeye lâayık bir
kadın muamelesi ederek âdetâ meyl-i derununu ihsas edecek
bazı efkâr ü güftarda bulunuyordu da zaten birdenbire parla-
maktan Ceylân'ın güç men edebildiği âteş-i âşkını nev'uma
körüklüyordu.

Bu muharrisatın tesiri Ceylân'da pek çabuk görüldü.
Nurullah Ceylân'a doğru bu yolda bir adım atıyorsa Ceylân
beş adım atarak takarrüp ediyordu. "Bir muâmmasınız, Nu-
rullah! Bak yine 'Nurullah' dedim. Nuri! Bir muammasınız."
sözleri Ceylân gibi bir kızın ağzından Nuri gibi bir delikanlıya
ilk defa olarak sudur edebilir mi? Bu mukaddime ile başlamış
olan musahabede Ceylân "Sizi kafama denk buldum, apaşı-
kâre söylüyorum, sevdim!" sözünü bir kızın bir erkeğe söyle-
yebilmesi için ne kadar mukaddemat ister. Bir kızın erkeğe
değil bir erkeğin bile bu sözü bir kıza söyleyebilmesi için pek
çok mukaddemat ister, öyle değil mi?

İşte bu musahabenin vukuu zamanları takarrüp ettikçe
Ceylân ile Nurullah arasındaki musahabeler kariben şu netice-
yi gösterecek suretlere giriyorlardı.

Bir defasında raks üzerine musahabe ediliyordu. Nurul-
lah alafranga raksa pek de vâkıf olmadığından vals oyunları
hesabat-ı musikiyece üç tempo üzerine yürütüldüğü halde
esnay-ı raksta bu üç temponun bir harekete tahvil edilmesin-
deki hurdeyi [inceliği] anlayamıyordu. Gerek babasının men-

sup olduğu dairedaki perendebazlardan ve gerek doğrudan doğruya kendi validesinden sanat-ı nefise-i raksı künhüyle, hakikatiyle öğrenmiş bulunan Ceylân bu hurdeyi, üçü bire kalbetmek dakikasını tarife girişti. Fakat ne kadar tarif etse bir türlü anlatamadığını görünce Nurullah'ı kaldırdı! Onu kadın ve kendini erkek farz ederek sağ elini Nurullah'ın beline dolayıp sol eliyle onun sağ elini tuttu. Alelusul delikanlı dahi sol elini kızın sağ omzundan aşağı ve sağ memesinden yukarı bir kısım vücuduna vaz'etti. Ceylân "tarala, tarala" diye bir vals havasını ağzıyla terennüm ederek Nurullah'ı tahrike başladı. Fırıl fırıl dönüyorlar ama pek gayri muntazam dönüyorlar, delikanlının bacakları titriyor, üç temponun bir harekete munkalip olması hurdesini evvelce anlayamadığı halde şimdi hiç de anlayamayacak bir hal-i perişaniye geldi. Raks bırakıldı ama bırakılmasını ikisinin de yüreği istemiyordu, çünkü iki vücut ilk defa olmak üzere bu anda yekdiğerine temas etmişti.

"Kadın Mektupları" diye gerek filhakika aklâm-ı nisvan-
dan çıkmış olsun ve gerek aklâm-ı rical tarafından nisvana
isnad suretinde yazılmış bulunsun, birtakım mektuplar neşro-
lunur ki ihtisasat-ı nisvaniyeye dair münderecatlarında haki-
katen pek büyük letafetler bulunur. Bunların bazı sıravari
olanlarında mükemmel bir roman münderic olur. Mektupları
imza eden kadın bir sergüzeşt-i âşıkaneenin daha mukadde-

mat-ı husulünden başlayarak netice-i visale kadar bittedric vukuatı mahremi olan diğer bir kadına yazar. Bazan asıl roman visalden sonra başlayacağı için münce olacağı felâkete kadar hikâyede devam olunur. Evet, ekseriya bir mace-ray-ı aşkın neticesi bir felâket olur.

Biz bu hikâyemizin Ceylân ve Nurullah'a ait olan kısmını dahi böyle yazabilirdik. Daha doğrusu biz yazar idik değil Ceylân'a yazdırır idik. Ceylân bu romanı "roman yazmak" için değil ise de velev ki bilâihtiyar olsun yazmıştır. Zira Nurullah ile olan macerası yalnız buraya kadar tarif etmiş olduğumuz mülâkatlardan ibaret değildir. Bir iki seneden beri aralarında mükâtebe dahi başlamıştır. Mülâkatlarındaki mübahaseler nasıl bittedric ehemmiyetini artırılmış ise müraselelerindeki mektuplar dahi münderecatlarının ehemmiyetini bittedric artırmışlardır.

Şu valsın üç temposu raksın hareket-i vahidesine nasıl münkasım olduğunu talim zamanlarına doğru Ceylân'ın mektupları âdeta âşıkâne fakat biraz ihtirazlı âşıkâne bir suret almaya başlamıştı da Nurullah'ın mektupları pek nasihane, biraderane, pederane bir surette yazılır olmuştu. Nurullah bu kızın şedit ihtisasatından birkaç defalar pek ziyade ürkmüş olduğu için aşk duygularınca Ceylân'ın gulûv [saldırı] mertebelerine varmasını hiç istemiyordu. Fakat çılgın kız Nurullah tarafından ne kadar istiğna ve nasihatlerinde ne kadar etvar-ı biraderane görüyorsa kendi duygularını o kadar artırıyordu. Nurullah'da "mıymıntılık" olmak üzere intikad ettiği ihtiyatkârlığı asıl mektuplarında intikad ediyordu. Yüz yüze gel-

dikleri zaman şifahen söylemeye cüret bulamadığı şeyleri mektuplarında uzun uzadıya bahse çekip Nurullah'da gördüğü "kızlara lâayık bir mahcubiyet"i gizli gizli istihzalarla ref'etmeye çalışıyordu. Kendi gösterdiği "delikanlılara lâayık bir cüret"i dahi mazur göstermek için bu cüretlere yine Nurullah'ın mahcubiyetiyle sebebiyet verdiğiine dermeyanla kabahati yine delikanlıya yükletiyordu.

Hele vals dersi verildikten sonra Ceylân'ın ümitleri artarak ona mütenasiben cüret ve cesareti de müzdad oldu. Bakınız bu vak'a üzerine yazdığı mektubu aynen derc edelim de münasebet-i vakıanın ne suret kesb etmiş olduğunu görünüz:

"Azizim Nuri Beyefendi!

"Ne kadar bahtıyarım bilir misiniz? Âdeta neş'e-i bahtıyarî ile sermestim. Dünden beri yerde miyim, gökte miyim, bilmiyorum. Fakat sanki bütün cihan bir neş'e kesilmiş ve o neş'e dahi benim bütün cism ü canıma nüfuz eylemiş gibi bir haldeyim. Bu halim tabî bir hal değildir. Âdetâ bir cinnet olmalı. Fakat ne tatlı cinnet!? Eğer bu cinnetin lezzetini âlem bilseydi Hâfız-ı Şirazî'nin bir gün bana okumuş ve mânâsını vererek öğretmiş olduğunuz.

"Âkılân-u divane gerdidaz pi zincir ma"

mısraının hükmü gelir çıkardı. Bu mısraı bana söyleyeli iki sene olduğu halde unutmamış olduğuma memnunsunuz ya! Hiç ben işittiğim şeyi unutmuyum? Hele sizin gül dudaklarınızdan çıkan sözlerin bir kelimesini, bir harfini unutmam.

"Ah efendim, dünyada en büyük lezzet galibiyettedir"

derler, ne doğru bir sözdür. Muvaffakiyet ve galibiyet-i âdiye bile insana büyük bir lezzet izaka eder [tattırır]. Ya sizin o inad-ı müstağniyanenize galebeden hâsıl olacak lezzetin dereceleri nerelere varır? Yaşasın vals! Bundan sonra ömrümde valsten başka oyun oynamayacağım. Vücudumun vücudunuza ilk teması vals sayesinde müyesser olmuştur.

"Benim vücudum sanki bir ateş, bir cehennem imiş de temas değil tekarrübü bile sizi cayır cayır yakacak imişçesine benden mütebaid olduğunuz halde bizi vücut vücuda ilk defa olarak değdiren vals olmuştur. Vals oyununa minnettar olmazsam nankörlük etmiş olurum, beyim."

"Münasebetimiz kuvvet buldukça mülâkat ihtiyacı dahi kuvvet buluyor. Allah aşkına olsun, efendim, mülâkatımızı biraz daha sıklaştırmak inayetini diriğ buyurmayınız. Mülâkat müyesser olamayacak günler için iki satır mektubunuz olsun beni ihyaya kifayet eder. Cism ü canı sizin, fikr ü hayali sizde olan Ceylân'a şefkat ve merhametiniz sizin için merdane bir borçtur."

Şimdi şu mektubu dahi gördükten sonra romanımızda bu kısmın mebadisinde görülen musahabe esnasında Ceylân'ın cüret-i kahramananesine o zaman şaştığımız kadar artık şaşmaya lüzum görmeyiz, değil mi? Bu romanın kahramanı olan Ceylân işte kendi cinnetine kail oluyor. Mecnun kısmı mükellef değildir. Ne yapsa mâzurdur. Bahusus ki Ceylân kendi cinnetini lezzet-i mahza buluyor. Zevk-i mahz görüyor. Artık Nurullah'ın istiğnalarıyla bu kız mahrumiyete razı olabilir mi?

Sevgili Nurullah'ı ile bir kerecik olsun iki lokma taamı beraber tenavül etmesini musahabenin sonunda Nurullah'tan rica edip de Nurullah "olmaz!" diyemediği zaman Ceylân'ın ne kadar sevinmiş olduğunu o musahabe nihayetinde haber vermedik. Veremezdik ki verelim. Bunu ne yolda ihbar etmiş olsak yine karilerimize derecesini takdir ettiremezdik. Karilerimiz o dereceyi şu yukarıki mektubu okuduktan sonra kendi kendilerine takdir edeceklerdir. Hatta Ceylân'ın Nurullah'ı kucaklayarak nasıl tahassür ve iştiyakla öptüğünü ve hâlâ mahcubiyet altından kurtulamamış olan o delikanlının şu an ve halde bile hâlâ kendisini kurtarmaya nasıl çalıştığını ve fakat ne kadar âcizane ve mağlubane bir gayretsizlikle çalıştığını karilerimiz nazar-ı tahayyülde kendi kendilerine bulacaklardır. Hoş, hikayemizin mabadi de bu ilk visali velev ki pek çok nevakısla olsun tasvir edecektir ya!

Ceylân ile Nurullah'ın bundan evvelki kısmımızda münderic olan musahabeleri Kâzım beyin hânesinde vukua gelmişti. O gün bir Salı günüydü. Vakit dahi ikindiden sonra Kâzım bey ile zevcesi Sezayıldil hanım Üsküdar'da gayet aziz dostlarından birisinin kına gecesine davetliydiler. Bu düğün hakikaten kibardan bir paşanın büyük bir düğünüydü ki hem erkeklerin hem kadınların kına gecesi bu kalâbalığa mütehammil olan konakta aynı gecede icra olunurdu. Muzika-i Hümayun'un alaturka takımından mükemmel bir saz takımı davet edilmiş olduğu gibi eski kadın çengileri bekayasından sekiz oyuncu buldurulup yeniden yaptırılan elbesileriyle gerek erkekler, gerek kadınlar tarafında icra-i hüner edeceklerdi.

Salı'dan Cumartesi'ye kadar hânesinden gaybubet Sezayıdil hanım için güç idiyse de Salı günü gidip Çarşamba sabahı avdetle yüz yazısına dahi Perşembe günü öğle vaktinde gitmesi ve Cuma günü paçadan sonra avdete gayret eylemesi suretiyle bu müddet-i gaybubet taksir edilmiş [kısaltılmış] oldu. Kâzım bey ise Salı günü gidip Çarşamba günü avdet ederek Ceylân'a refakat edecekti.

Vakıa Ceylân dahi düğüne davet olunduysa da oradaki diğer kızlara galebe edecek kadar tuvaleti mükemmel olmadığından bayat tuvaletle mümkün değil gidemeyeceğini anasına babasına katiyen bildirdi. Sebeb-i sahih acaba tuvalet noksanı mıydı? Buna inanmazsınız, değil mi? Hakkınız var. Ceylân kendi hânesinde böyle bir tenhahlığı ne zamandan beri arzu ediyordu. Nuri'si, sevgili Nuri'si için arzu ediyordu. Vals dersinden sonra böyle bir tehi ve تنها hânedeki maşuk-u dil ü canı olan Nurullah ile baş başa bir sohbeti artık lâ-büd [kaçınılmaz] ve lâ-cerem [kesin] görerek onu bu arzudan men edecek hiçbir kuvvet tasavvur olunamazdı.

Kâzım beyin hânesi alafranga idare olunur bir hâne olduğunu bilirsiniz ya! Hattâ harem ve selamlık farkı da yok. Kiryaku isminde elli yaşında kart bir Rum uşak hem ahçı hem uşak hizmetini görür. Kiryaku'nun Despina isminde ellibeş yaşındaki bir hemşiresi de yukarı hizmetinde bulunur.

Anası, babası hânedeki gaybubet ettikleri bir zamanda Nurullah ile mülakat için Ceylân'ın ne Kiryaku'dan ne de Despina'dan hiçbir endişe ve ihtirazı olamaz. Çocukluktan beri devam edegelen münasebetler üzerine validesi yanında dahi

her zaman mülâki olup durduğu bir delikanlı validesinin gıyabında neden mülâkat edemesin? Despina ve Kiryaku nazarında Nurullah bey Ceylân hanımın nişanlısı addolunuyor. Rumların usul-ı muaşeretince nişanlı demek âdetâ nikâhlı demek kadar hüküm götürür. Delikanlı nişanlısının evine sellemehüsselâm girer çıkar, devam eder. Bazı familyalar nezdinde gece yattığı bile vaki olur. Binaenaleyh Ceylân'ın Nurullah beyle buluşup görüşmesi zaten Despina ile Kiryaku'nun nazar-ı istiğrablarını celb edecek ahval-i fevkalâdeden addolunmaz ki Ceylân'ca mucib-i ihtiraz olacak bir cihet görülsün.

Siz Rumların şu âdetini beğenmediniz. Değil mi? Onu Rumların kendileri de beğenmezler. Bu namzetliğin ciddiyet ve ehemmiyetini artırmak için nişan halkasını bir papazın takması ve bu resmî yarım nikah mertebesine isal için dualar edilmesi gibi güzel tedbirler bulunmuş ise de bu işin esasındaki yolsuzluğu mene yine imkân bulunmamıştır. Yekdiğerini beğenmiş, sevmiş olan bir çiftin bu kadar serbestane görüşebilmeleri zıfafi, hem de henüz nikâhı akd edilmemiş olan zıfafi bittabi tacil ederek düğünden birkaç ay sonra zevcenin ilk çocuğu dünyaya gelivermesine meydan açması pek çok vaki olur. Bunda ol kadar beis görülmeyebilir. Fakat bazan düğünden evvel dahi ilk yavru meydana geliverir. Bazen bu hadiseler düğüne dahi mani olur. Bundan o kadar facılar husule gelir ki birçok gözyaşları pahasına oturur.

Bugün kısm-ı evvelini gördüğümüz musahabe esnasında Despina kahve getirmek, kibrit getirmek gibi münasebetler üzerine bu gençlerin yanına birkaç defa girip çıkmıştı. Calib-i

nazar-ı iştibah olacak hiçbir hallerini görmemişti. Vakıa akşam taamını burada birlikte tenavül etmelerine Nurullah'ın rıza göstermesi üzerine Despina yanlarına girecek olsaydı nazar-ı taaccüp ve hayretini mucip olacak bir hali temaşa edecekti. Fakat o zaman dahi rastgele Despina gençlerin yanına girmedi.

Evet! O esnada Despina'nın temaşa edeceği levha pek acip ve garip bir levha olurdu. Genç ve güzel, gayet serbest bir kız. Genç ve güzel, gayet vekarlı âlicenap bir delikanlının boynuna sarılmış, her buse arasında bir veya birkaç kelime ile bahtiyarlığını beyan ve temin ediyor. Delikanlıyı hayret bürümüş. Ne kızı men edebiliyor, ne de mukabele-i bilmisilde bulunabiliyor. Kızda âteş-i aşk alevlenmiş, yüz göz ateş içinde. Delikanlı dahi o halde, şiddet-i hararetinden buram buram terliyor.

Şu levha şüphesiz üç, hattâ beş dakika devam etti. Evvela "üç" dediğimizin sebebi bu üçüncü dakika hitamında Nurullah beyin Ceylân'ı teskine cidden ihtimam etmeye başlaması kaziyesidir. İki dakika kadar dahi bu ihtimamda devam ederek nihayet:

-Aman Despina gelmesin!

ihdariyle teskine muvaffak olabildi. Bizim bildiğimiz matmazel Ceylân böyle Despina'nın gelmesi ihtimalinden korkacak, ürkecek mahlûklardan değil idiyse de şu levhayı teşkil ettiren galeyan-ı ihsas-ı âşıkane ile hemen de o mâlûmumuz olan Ceylân'lık halinden çıkmış olduğu için Nurullah bey bu teskine muvaffak oldu. Hemen Ceylân'ı bir koltuk sandalye

üzerine oturttu. Kendisi dahi bir iskemle alarak kızın yanına oturdu. Teskin ve temin maksadını itmam için:

-Sevgili Ceylân! Senin gibi bir mükemmel kız tarafından sevmek bahtiyarlığını takdir edemeyecek nankörlerden miyim? Niçin beni mıymıntılıkla itham ediyorsun? Değil, güzelim. Fakat bir Ceylan hanıma kavalyselik (refakat) mesuliyeti ne büyük olduğunu apaşıkare görüyorum da o mesuliyete göğüs vermek için muhtaç olduğum kuvvet-i ruhiyeyi topluyorum.

yollu söze başladı. Ceylân için teminatın bu derecesi dahi pek ziyade mucib-i itminan olduğundan:

-Teşekkür ederim, Nuri'ciğim! Hiçbir mesuliyetten korkma. Her mesuliyeti bana tahmil et, keşke bir Ceylân olacağıma bin Ceylân olsaydım da hepsini sana feda etseydim.

diye Nurullah beyin teminatına mukabil itminanını gösterdikçe Nurullah'ı dahi mutmain eyliyordu.

Bu âşık ve âşıkânın şu dem visallerini bir roman sahifesinde ve bahusus bizim şu eserimiz gibi mümkün mertebe ihtisar ciheti gözetilen bir roman sahifesinde bihakkın tasvire imkân yoktur. Bu saatki şu oda bir tiyatro saha-i temaşasında bulunmalıydı da onların şu tasvir ettikleri levha göz ile görülmeli ve ne kadar kuvvetli enzar ve evza ve etvar ile birbirlerine söyledikleri teminat sözleri kulakla işitilmeliydi ki vak'anın tesirâtı tamamıyla hükmünü gösterebilsin.

Tiyatronun bu kısmı, bu faslı on dakika kadar devam etti. Bu on dakika zarfında tarafeyneden [iki taraftan] teati olunan teminat sözleri iki tarafı da mutmain eyledi. Hattâ

Nurullah beydeki tavr-ı istiğna dahi bertaraf oldu. Evvelki cesaretsizlik geçti. Onun yerine bir vaziyet-i mücteri'ane [cüretli] peyda oldu. Bu defa dahi Nurullah Ceylân'ın ellerini elleri içine alıp öpüyordu. Birkaç defa buselerinin vaziyetini i'lâ edip husul-ü maksadını teshil için Ceylân dahi eğiliyordu. Nihayet her ikisi oturdukları yerden ayağa kalktılar. Bayağı tabîi denilebilecek bir hal ile oda içinde gezinerek istirahat-ı bâllerini [kalplerinin istirahatını] tamamen istirdad için başka vadilerden sözler açtılar.

Başka vadilerden!.. Büsbütün başka vadilerden olabilir mi? Ceylân için "feminizm"den başka vadi yoktur. "Başka" dediğimiz vadi teminat-ı âşıkâne vadisinden başka bir vadiydi. Yoksa o vadi herhalde feminizm vadisidir.

Ceylân feminizme ait mebahis ile şu mini mini ömrünün tek mil müddetinde münhasıran iştigal etmiş bulunduğu cihetle mebahis-i nisvan hususunda hakikaten bir bıdaa-i uzma [çok büyük bilgi] sahibi olmuştur. Kadınlar meyanında onunla mubahase edebilecek hiçbir kadın mutasavver olamaz ya. Erkekler meyanında da bu kudreti haiz adam biraz nadirce bulunur. Mubahasat vakıaları esnasında Nurullah bey hangi Avrupa muharririnin ismini dermeyan etmiş ise Ceylân o zatın eserini tedarik eylemiştir. Denilebilir ki Fransızca olarak mebahis-i nisvaniyeye dair yazılan şeylerin hemen kaffesini okumuştur. Her neyi okumuş ise onu bizim ahval-i Osmani-

ye'mize de tatbik eylemiştir. Binaenaleyh bizim gibi ahyanen bu mesele ile iştigal edenlerin hatırlarına gelen güyâ yeni bir mesele Ceylân'ın çoktan vakıf olarak hattâ Nurullah bey ile bilmubahase halletmiş olduğu mesailden madud kalır.

Bugün teminat-ı âşıkâneyi bilikmal ayağa kalkarak oda içinde gezinmeye başladıkları sırada Ceylân feminizmin 'ah-val-i Osmaniye'mize tatbiki emrinde [yolunda] güyâ kadınlarımızın lehinde olmak üzere istitar [örtünme] bahsinin şu cihetini ele alarak... daha doğrusu dile alarak dedi ki:

-İhticab ve istitardan Osmanlı kadınları bir cihetten kârlıdırlar. İnkişaf-ı nisvan âleminde bir kadının şaşaa-i nisvanıyesiyle enzar-ı rağbet ve hayreti celb edebilmesi için genç olması, güzel olması, tam elegant olarak tuvaletinin mükemmel olması, bahsedeceği şeylerde vukuf-u tām ile söz söyleyerek muhatabı olanları ve bilhassâ erkekleri melzum [mağlup] ve mebhut [şaşkın] etmeye muktedir olması lâzımdır. Zenginlik dahi bu levazımdan birisidir. Nisvaniyetin bu derecesine varmış kadınlar bizde binde kaç nisbetinde bulunur? Avrupa'da bile bu nisbet istiğrap olunacak kadar küçük olduğunu mütalâa eylediğim eserlerde anlıyorum. Bizde ise...

Bu noktada Nurullah Ceylân'ın sözünü kesti. Dedi ki:

-Asıl bir ciheti eksik bıraktınız. Mahafil-i Avrupaiyede parıl parıl parlayacak olan bir kadının bahusus sahib-i nüfuz bir kocaya veyahut babaya malik olması daha büyük bir lüzum ile lâzımdır.

-Öyle ya! Öyle!

-Şimdiye kadar bir münasebet düşürüp de size söyleye-

memiştim. Mösyö Thiers'e mi, Mösyö Grevy'ye mi, hâsılı cumhurreisi olan zevattan birisine bir fıkra isnad olunur. Reis-i hükümet olmak ikbali Casimir Perier gibi binnisbe genç addolunacak adamlara teveccüh edebilmek nevadirdendir. Bu makam ekseriyetle ihtiyarlara nasib olur. O halde "Madama la Présidente de la République" yani reise-i cumhuriyet hanım mutlaka artık muşmula addolunabilecek bir kocakarı olur.

Kocakarı ama reise-i cumhur! Askerden, sivilden terfi ve terakki ihtiyacında bulunanlar reisenin muşmula mı, üvez mi olduğuna bakar mı? Mülazemet-i rağbetkârâne müsa-
raatlarında [teşebbüs] birbirlerini çığnerler. Fıkra kendisine isnad olunan reis efendi bir gün alelgafle reise hanımın hususî odasına giriverir. Bir de ne görsün? Arslan gibi bir kaytan bıyık çelebi!

Hikâye bu pereseye gelince Ceylân hanım öyle bir kahkaha kopardı ki yirmi dakika, yarım saat evvelki teheyücat-ı âşikânesi ile hiç mütenasip düşmezdi. Her kelimesi bir kahkaha arasında dağılmak suretiyle:

-Ah, Nuri'ciğim, ha şöyle! İşte yine benim Nuri'ciğime benzedin.

diye bir daha muanakaya [boynuna sarılmak] saldırıyor. Bu defasında Nuri dahi hüsn-ü telâkki ile sözünde devam eyliyor. Diyor ki:

-Mösyö le prezidan gayet zeki ve zarif bir adam. Şu hali görünce iki kabahatlinin ikisini de öldürmek için silâh araştırmak telâşı bu pîr-i zarifte yok. Fakat şu canı ve caniye-nin cezay-ı sezalarını tayin gayret-i merdanesini de elden

bırakmıyor. İkisini de birden kulaklarından tutup aynalı dolabın endam aynası önüne getirir. Evvelâ delikanlıya hitaben: "Şu maymun suratlı karıyı görüyor musun? Dikkatli bakıyor musun? Bu karı gençliğinde bile yüzüne bakılacak matahlerden değildi. O zaman ben bir züğürt avukat olduğumdan dramomasına tamahen bunu tezvic etmiştim. Şimdiyse altmış yaşını geçti.

Sen bu kadar genç bir delikanlı olduğun halde bu maymuna âşık olduğunu iddia edemezsin ya! Bunun himayesi sayesinde terakki ümidiyle bu münasebet-i namerdanede bulundun, değil mi?" dedikten sonra karısına tevcih ve hitab ederek:

-Bunun böyle olduğunu sen de biliyorsun ya! Şu delikanlı sana âşık olmuştur diye inanmak derecelerinde ahmak değilsin ya! Oğlun olacak bir delikanlının metresi olmak senin için en büyük bir maskaralıktır. Tuh!

demiş ve büyük bir reverans ile ikisini de selamlayarak odadan çıkıp gitmiştir.

Kahkahaları sürebileceği kadar sürdükten sonra tadiline muvaffak olabilen Ceylân:

-Bir kadın için hakaretin bundan ziyadesi tasavvura sığar mı?

dedi. Ve meşgul olduğu meseleye avdetle sözünde devam eyledi:

-Bizde ise bir sosyete (cemiyette) parlayabilecek kadın bilküllü nevadirdendir. Olsa olsa gençliği ve güzelliğiyle enzar-ı rağbeti celb edebilir. Meziyat-ı saireyi araştır-

maya hiç gelmez. Ya bir sosyete de teşa'şu [parıldama] kabiliyetinden mahrum olan biçarelere ne diyelim? Avrupa'da bulunanlar ister istemez cemiyetlerde isbat-ı vücud edeceklerdir. Kendilerinde cazibe olmadığı halde meczubiyet ihtiyac-ı nisvanîyesinde bulunan o zavallılar erkeklerin artık şefkat ve merhametlerine müftekir [muhtaç] kalmak mecburiyeti altına girerler ki ihticab ve istitara mahkûm olan bizim kadınlarımız bari bu mecburiyetten azadedirler.

Nurullah bey etvar-ı feylesofanesiyle Ceylân'ın bu sözlerini tasdik ediyordu. Ceylân dahi o tavr-ı tastikden cüret ve cesaretini artırarak sözünde devam eyliyordu:

-Biz zamanlar Şark nisvanı kâmilten mestûr imişler. Rum, Ermeni, Yahudi nisvani dahi Müslüman kadınları gibi kendi harem dairelerinde mestûr olup sokağa çıktıkları zaman dahi örtüleriyle muhteciben çıkarlarmış.

-Hâlâ Anadolu ve Arabistan'ın bazı bilâd-ı dahiliyesinde böyledir.

-O zaman kadınlar daha mesut, daha bahtiyar imişler. Zira kocaları hariçte başka kadınları görmediklerinden kendi hanesindeki kadınla daha kanaatkârane iktifa edebilirler. Bu halde kadın kocasından emin olur. Ne kadınlar erkeklerle ve ne de erkekler kadınlarla münasebette bulunmayınca birbirine imrenmek beliiyesi de ortaya çıkamaz.

-Bak ne güzel söylüyorsunuz. Bu hal az çok zamanımızda dahi az çok böyledir. Vâkıa kadınların muhtecib olmaları Hıristiyan cemiyetlerinde erkekler o dediğiniz imrenmek beliiyesinden... veyahut saadetinden masun veya mah-

rum iseler de rical-i müslime için herhalde hanesindeki kadın ile iktifanın müreccah görülmesi hâlâ umumiyete karib bir hükümdedir.

Keşke bahis bu cihete dönmeseydi. Şu son sözler Ceylân hanımdaki felsefe-i serbazaneyi ihtarla yine o müddeiyat-ı mecnunaneye kadar yol açacak bir mukaddime hükmünü alabilirlerdi. Bereket versin ki Ceylân'ın bugünkü istidadı o kadar müfritane değildi. Şimdiye kadar görülen ifratları sevgili Nuri'sini kendi hahişine ram etmek ihtiyacıyla vukua gelmiş ve Nuri ise işte karşısında her emrine hazır ve âmade bir Nuri olmak istidadını almış bulunduğundan cin fikirli Ceylân için evvelki şiddetlere kadar varmak lâzım addolunmuyordu. Binaenaleyh!

-Hayır, Nuri'ciğim! Bu hükmü o kadar katî bir surette verme. Biz bugünkü günde bir intikal noktasında bulunuyoruz. Ecnebi sosyetelerinde erkekleri imrendirecek kadınlarla hembezm olup da hanesindeki kadınla iktifa edeceğini zannettirmek istediğin erkekte bu iktifanın ez-dil [gönülden] ü can mucib-i istminan olacak bir itminan olacağına beni değil a, hiçbir kadını ikna edemezsin. O sosyetelere alışmış olan erkekler oralardaki musahabattan pek büyük lezzet alırlar. Bunu neden biliyorum, bilir misiniz? Biz, kadınlar dahi bu lezzetin mukaddematını bir parçacık tattıktan sonra onu pek büyük buluyoruz da ondan biliyorum. Hattâ sana şunu da temin edeyim ki bu imreniş bir tahassüsat-ı hayvaniye imrenişi değildir. O tahassüsat-ı hayvaniye üçüncü, beşinci derecelerde kalır. Fakat beğenmek ve beğenilmek hevesi kadın için

de, erkek için de tabiidir. Evvelâ beğenmek ve beğenilmek hükmü hasıl olduktan sonra sevmek ve sevilme hükmü dahi hasıl olacak ve böyle birkaç mertebe geçildikten sonra tahassüsat-ı hayvaniye cihetine doğru da yol açacaktır. Vâkıa birkaç defa pek haklı bir surette demiş olduğun veçhile bu mesail gayet tehlikeli mesailden olduğu için siz erkekleri şu mebadi-i intikaliyede ziyadesiyle ürkütür, biz kadınları daha ziyade ürkütmesi lâzımdır. Ama bu ürküntü yine şu mebadi-i intikaliyeye mahsustur. Zaman geçe geçe alışgınlıklar dahi arttıkça bu ürküntünün de ortadan kalkacağına hiç şüphe etme.

demekle iktifa etmiştir.

Eğer Nurullah bey murad etseydi Ceylân'a bu son sözü ile iktifa ettirmeyebilirdi. Biraz önünü eşeleyip biraz da damarına basacak itirazatta bulunsaydı Ceylân bu defa dahi ateşlenerek saatlerce müddet bu musahabede devam eylerdi. Lâkin saat on bire yaklaşmış. Ceylân ise emsali nadirce bulunur bir artist(sanatkâr)dir. Şöyle baş başa bir visal âleminde değil a, valideler, ablalar, pederler yanında bile Ceylân'ın muzikasıyla, tegannisiyle Nurullah'ı gaşyetmiş olması defaatle vukua gelmiştir. Âşıkası olan kızın, asıl bu akşam, hünerlerini görmek emeli Nurullah'ın derûnunda uyanmaya başlamıştı. Onun için bil-iltizam mubahaseyi kısa kesti. Tamam dakika-i münasibeyi bularak:

-Ey, sevgili Ceylân! Bu akşam kulaklarımı teşnîf [küpe takma] etmeyecek misiniz?

dediği zaman Ceylân bu emri telâkkiye tehalük gösterip:

-Öyle ise haydi piyano odasına gidelim.

dedi. Nurullah bey:

-Hayır! Ben alaturka isterim. Hattâ yalnız saz değil ses de isterim. Bence piyano alaturka muzıkaya tastamam yakışmadığı gibi bizde piyano akompanıman yapıp şantör veyahut şantöz okumak yolu henüz açılmamış olduğundan okuyanın sesi piyanoya mağlup oluyor, kaybolup gidiyor.

deyince Ceylân derhal kabul ederek gerçekten bir ahu gibi ayak çabukluğuyla koştu gitti, bir ut alarak geldi.

Ut ahenk edilip de fasıl başladığı zaman bizim şu tiyat-ro saha-i temaşası da gerçekten bambaşka bir letafet kesbetti. Ceylân tam taksim değilse de bir gezinti, bir girinti ile yine Nurullah'ın güftelerinden birini okumaya başladı. Sazı zaten tesirli olduğu gibi sedası dahi onunla mütenasip bir tesire malik olduğundan şu edayı kim dinlese kemal-i letafetle müteessir olmaması kabil olmadıktan başka Nurullah bey için kendi güftelerini dinlemekte bir lezzet-i zaide tezevvuk dahi etmek emr-i tabiidir.

Taksimden sonra şarkılara girildi. Bezm için bir beste okunduktan sonra yeni şarkılar meyanında enafis-i âsardan madud olan birkaç tanesi daha okundu. Âmâk-ı derûnundan doğru kabarıp gelen birçok ihsasın Nurullah beyin ağzından fırlattığı ah!..lar Ceylân'ı bilkülliyeye teşvik ederek afacan kız şu

sanat-ı nefiseyi icrada hakikaten icaz derecelerine kadar varıyordu. Hele Nurullah'ın aferinlerinden bazılarını da takdirkârane buseler teşkil ettikçe Ceylân çıldırasıya bir şevkle çalıyor. Ve dinleyenleri yakacak bir ateşle okuyor.

Bu fasıl yarım saat kadar sürdü. Ceylân yoruldu. Udunu bir tarafa bıraktı. Nurullah şu andaki telezzüzatının sevkiyle ufacak bir musiki bahsi açtı. Musikinın bazı elhanında semaviyet derecesinde tesirler olduğunu ve binaenaleyh şu fasıl esnasında kâh kâh kendisini bu âlem-i pestîden kaybederek bir âlem-i ulvîye yükselmiş bulduğunu az sözler ile anlattı. Bir aralık Ceylân Nurullah'ın bu sözlerini keserek:

-Benim bir hünerim daha vardır ki sen hâlâ onu hiç görmedin.

deyince Nurullah uyanıp bir tavr-ı istifham ve istizah ile kızın yüzüne baktı. Ceylân:

-Raks!

deyince Nurullah hakikaten bilâ-ihhtiyar yerinden fırladı ve:

-Aman, Ceylân'cığım, ben onu ne kadar arzu ediyordum fakat başkaları yanında istemeye cesaret edemiyordum.

diye âşıkasını kucakladı. Fakat Nurullah nazarında bir müşkül vardı. Dedi ki:

-Raksınız!.. Ne büyük nimet. Fakat muzıkayı ne yapacağınız? Ben sizi raks ettirecek kadar hiçbir saz çalamam.

-Sedan ile de terennüm edemez misin?

-Onu becerebilirim.

-El çırparak usulü gösteremez misin?

-Eh! Onu da becerebilirim.

-Haydi bakalım. Yürük aksak usulüyle bir şarkı oku.

-Hangisini okuyayım?

-Canım, hangisi olursa olsun. "Selânik, kahpe Selânik"i olsun okuyamaz mısın?

Nurullah el çırpma suretiyle usul göstererek bu mu-
rakkas şarkıyı okumaya başladı. Ceylân şarkıyla beraber rak-
sa başlamadı. Nurullah'ın usulü pek ağır gidiyordu. Ceylân
bir orkestra başının elindeki değnekle sazandelere usul gös-
termesi gibi bir tavırla el işaretleri vererek usulü hızlan-
dırıyor. Hızlandırdıkça hızlandırıyor. Usule tamam istediği ka-
dar sürat verdirdikten sonra raksa başladı.

Aman yarabbi bu raks görülmeye şayan şeylerdendi.
Avrupalılar bizim Şark rakslarını beğenmezler. Vücudun bazı
akşamı tahrik edilmesine mugayir-ı edep mânâsı verirler. Biz
onların raksında bacak kaldırmak yolundaki evzaa bu mânâyı
vermek istemeyiz. Sanayi-i nefisenin her cihetinde olduğu gibi
raksta dahi muvafık-ı edep ve mugayir-i edep cihetler vardır.
Gayet kibarane oynanan bir kadril ile gayet serbazane oynan-
nan bir "kan kan" arasındaki fark hangi nazar-ı dikkate mes-
tur kalır? Vâkiâ bizim Şark rakslarında bir kadril bir lansiye
ağırlıkları yoktur. Şark raksları zaten bir dilberin tenasüb-ü
endami üzerine bazı harekât-ı matlube ilâve olunarak erbab-ı
temaşayı imrendirmek için yapılmıştır. Ama bunu böyle
telâkki ile beraber bu sanatta icra olunan hurdeler veleh ü
hayreti celb etmemek kabil değildir.

Hele bu akşam Ceylân'ı görmeliydi, Ceylân'ı! Vücudun-

da ne kadar mefâsıl varsa harekete gelmiş birbirini takip eden evza birer birer fotoğrafiye edilecek olsa her biri bir surette câlib-i nazar-hayret, birçok levhaları birden teşekkül ederdi.

"Evza" denilen şey bir insanın duruşlarıdır ki her birinin bir mânâsı vardır. Tehdid evzaı ile istirham evzaı arasındaki farklar en âdi gözlere bile batır. Halbuki insanın her ihtisasına göre bir vaziyeti olur. Bu evza tetkik edile edile sanayi-i nefiseden "pantomima" denilen sanat doğmuştur ki sanatkârlar bir kelime bile telâffuz etmeksizin sahne-i temaşada koca bir oyunu yalnız evza ile tecessüm ve tasvir ederler. Alaturka raks ise hep temaşa edene tatlı tatlı hisler ihsas edecek evzain mecmuu demektir. Temaşa-geran mermerden yapılmış olsalar raksın ihsasatıyla mütehassis olmamaları şayeste-i istibaddır.

Ceylân'ın raksına karşı Nurullah'ın veleh ü hayretini tasvir ve tayine en muciz-i beyan kalemlerin bile kudreti kifâyet edemez. Hattâ sık sık vâki oluyordu ki delikanlı okuyacağı şarkıyı ve tayin edeceği usulü şaşırarak Ceylân'ın raksını bozuyordu bile. Kız tarafından irae olunan gayet tatlı bir çin-i cebîn [kaş çatışı] üzerine hemen aklını başına alarak usulü düzeltiyordu.

Alaturka raks bir çeyrekten ziyade devam ettikten sonra Ceylân:

-Bir de ufacık bir balet yapalım mı?

dedi. Nurullah'ın izhar ettiği hayreti def için:

-Bu daha kolay "ta ta ta, ta ta ta" diye üç tempo göstereceksin, işte bundan ibaret!

diye delikanlıya vazifesini anlattıysa da şu aralık

Ceylân'ın sürekli bir kahkahası tempoyu da, raksı da tehir eyledi. Eğer kız:

-Yaşasın vals!

diye bir ihtar müsaraaat etmeseydi Nurullah Ceylân'ın hakikaten aklını bozduğuna zâhip olacaktı. Bu ihtar üzerine muzıkadaki üç temponun valste bir tempoya münkalib olması hakkındaki mahut ders delikanlının hatırına gelerek o dahi gülmeye başladı. Dıhk [gülüş] ve kahkahalar bittikten sonra şu "ta ta ta"lardan ibaret tempolar üzerine Ceylân bir de balet valsine başladı ki şiddet ve sürati kıza hemen hemen bir tayran hali veriyordu. Vücudunu ayaklarının parmakları üzerinde tutabilmesi Çerkes kızlarının raksına müşabih idiyse de onların raksiyle bir baletin raksı arasında bedavet ile medeniyet kadar fark olduğunu kimse inkâr edemez.

131

Bizim için burada düşünülecek bir cihet daha vardır. O ise gerek alaturka ve gerek alafranga şu raksları Ceylân her günkü elbisesiyle icra etmekte bulunmasıdır. Bu mahir rakka- se eğer oynayacağı oyunlara mütenasip olan kıyafetlere girip de oynamış olsaydı bu hünerdeki bıdaası bir kat daha mütezaid görünürdü.

Akşam oldu, avam tâbirince sular karardı. Raks bitti. Zira Ceylân yorulmuştu. Bundan sonra akşam taamı ile iş- tigale lüzum görüldü. Akşam işreti Nurullah'ın mutadı olmadı- ğından ona dair bir bahis bile sebk etmedi.

Bu hanenin muayyen bir yemek odası vardır. Sofra masası daima kurulu ve iskemleleri dizilidir. Yani bu hanede alafranga taam edilir. Bu akşam Despina iki kişilik olmak üzere hazırladığı sofraya saat yarım sularında bir çingırak çalarak Ceylân ile Nurullah beyi davet eyledi. Vâkıâ beklettirilmemesi lâzım gelecek başka hiçbir kimse yok idiyse de sofrada halkı beklettirmemek âdet-i hasenesinin bu hanede teessüs etmiş bulunması hasebiyle Ceylân hanım derhal misafirini alarak yemek odasına vardı. Bir çorba, bir rozbif taklidi et, bir sebze, ve bir tatlıdan ve peynir ve meyveden ibaret olan taam tenavül edilmeye başladı. Sofra üzerinde açık iki şişe dahi Aspaden birası bulunuyordu.

Nurullah ile Ceylân arasında yemek müddetince bîkûliye tabîi addolunan halin fevkinde hiçbir hal görülmedi. Kır-yaku ile Despina hizmet ediyorlar ve iki gencin ahval ve etvarını hiç de âdetin fevkinde bulmuyorlardı. Neden olacaklar? Sofrada nûş ettiği bir iki kadeh birayı Ceylân hanım pederi Kâzım bey huzurunda dahi içer. "Bir iki kadeh" dedik ama pek de doğru söylemiş olmadık. Hamleler iki değil üçe dahi vardılar. Fakat Ceylân mutadı veçhile kadehini ancak bir sülüs nisbetinde doldurduğundan bu üç hamle yalnız bir kadehe müsaavi olabilir. Nurullah ise birayı pek seviyor. Taamın sonunda kendi şişesini bitirmiş bulunuyor. Taamdan sonra dahi bir iki kadeh bira içmek Nurullah'ın mutadı olduğundan Ceylân'ın şişesi Despina vasıtasıyla evvelce bulundukları odaya naklettirildi. İki genç dahi yine o odaya gittiler.

Gerek sofrada ve gerek badettaam odada Nurullah ile

Ceylân'ı görseydiniz bu iki genci zevc ve zevce sanırdınız. Hattâ pek yeni müteehhil zevc ve zevce de değil. Alelâde bir zevc ve zevce. Bunun sebebi bugün saatlerce devam eden mülâkat ve musahabe her ikisini doyurmuş olması kazıyesidir.

İlk telâkkide erbab-ı mülâkat arasında mütelaşîyâne etvar görülebilir. Ama ilk musahabede görülen germi [hararet] musahabenin sonlarında görülmez. İki sözün arasında sükût zamanları uzanmaya başlar. Bu hal Ceylân ile Nurullah arasında dahi aynen vâki olmak tabiidir. Hattâ taamdan sonra Nurullah kendi tab'ında kesel [gevşeme] gibi bir şeyler hissetmeye de başladı. Tahattur edilmek lâzım geldiği üzere Ceylân hanıma vermiş olduğu vaad akşam taamını birlikte etmeye münhasır olduğundan yavaş yavaş âşıkâsına bilveda kendi hanesine çekilmek lüzumunu hissediyordu. Çünkü kesel yavaş yavaş arttıkça artıyor, delikanlı kendisinde bir yorgunluk hali buluyor, şöylece uzanıp istirahat lüzum görüyor, adetâ uykusu geliyordu. Taamı müteakip kaçmak nezakete muvafık düşmeyeceği için biraz daha sabırlı davranmaya lüzum gördü. Bereket versin ki Ceylân dahi pek az söylüyor, her zamanki mutadının hilâfına olarak söylemekten ziyade düşünüyor. Bazı dakikalarda güzel gözlerini Nuri'sinin gözleri içine dikip derin derin düşünüyor. Şu kadar ki gayet beşûş ve gayet mutmain bir tavırla düşünüyor. Öyle de olmak lâzım gelmez mi ya? Bugün icra eylediği roller az rol müdür? Saz çalması, şarkı okuması, alaturka ve alafranga raks etmesi hep biçare Nurullah'ın ihtiyar ve ârâmını [rahatını] selb etmek için kurulmuş tedbirlerdi. Bu tedabirin kâffesinde ümidinden ziyade

muvaffak olmuş bulunması Ceylân'da bir hoşnudî-i galibane peyda etmez mi?

Nurullah ne kadar cebr-i nefis ettiyse de tab'ına ârız olan gevşekliği bir türlü def edemedi. İçinden doğru kabarıp gelen esneyişler artık men olunamıyorlar. Gözleri yaşıyor, kâh kâh kapanıyor. Delikanlının uykusu geldi. İlk defa olmak üzere yerinden davranarak:

-Sevgili Ceylân! Müsaadeniz olursa...

dediği zaman Ceylân gayet latif bir inbisat ile:

-Sevgili Nuri! Pek acele ediyorsun. Sizin ev şurada, sokağın öteki ucunda.

diye mülâkatın biraz daha devamı için arzu gösteriyor ise de kendisi de görüp duruyor ki mülâkat devam edemeyecek. Sofradan kaldırıp getirmiş oldukları bira şişesi dahi boşalmış ise de Nurullah bir hesap edip hükmediyor ki kendisine ârız olan şu gevşeklik biranın ziyadeliğinden değildir. Vâkıâ işret mutadî değilse de iki şişe Aspaden birası kendisini sızdıramaz. Bugün Ceylân ile tul-i mülâkatından dolayı âsâbı yorulmuştur da bu gevşeklik, bu mahmurluk ondan dolayı gelmiştir.

Ceylân'ın ricası üzerine biraz daha tahammül etti. Lâkin bazan iki dakika kadar âdeta uykuya varıp Ceylân'ın hızlıca bir sözü üzerine uykudan uyanıyordu. Şu iki dakika zarfında ne olduğunu bilemiyordu. Uykuda olan adam etrafında ne olduğunu nasıl bilecek?

Gittikçe artan gevşekliğe artık tahammülü kalmayınca:

-Müsaade buyurun, Ceylân'ım, müsaade buyurunuz,

diye sendeleyerek ayağa kalkmak istediye de muvafak olamadı. Yarı kaim, yarı kaid bir halde beş, on saniye sendeledikten sonra oturduğu yere yığılıverdi. Bu hal üzerine itizar ve istiğfar için birkaç söz söylemeye davrandıysa da gözleri kapalı olduğu halde söylemeye çalıştığı sözler söz sayılamazlardı. Tamamiyle uykudaki bir adamın sayıklaması nev'inden birkaç hırıltı!

İş bu dereceyi bulduğu zaman Ceylân hanım biraz gerileyerek ve iki kollarını sinesi üzerinde çaprast eyleyerek Nurullah beyi acip ve garip bir tavırla temaşaya başladı. Biçare Nurullah derya-yı hâbda dakika be dakika taammuk ediyordu. Gerdanı üstünde başını tutabilmeye muktedir olmadığından başı koltuk sandalyasının arkılığı üzerine düşüvermiş. Bir aralık Ceylân'ın çehresinde bir tebessüm, hem de gayet gâlibane ve mutmainane bir tebessüm peyda oldu. O anda afacan kızın zihninden geçen şeyleri lisaniyle dahi söylemesi lâzım gelseydi.

-Ah, Nuri, ihtiyarın elinde oldukça sana malik olmak muhal idi. İhtiyarını selb etmeye mecburiyetimden dolayı acaba beni affedecek misin? Sana neler dedim, ne kadar mantıkî delail ve berahîn irad eyledimse kadehine sürdüğüm birkaç buğday afyon kadar tesiri olamadı. Mâzur gör, sevdiğim, aşk insanı çıldırttığı zaman ne yapmış olsa insan mâzur görülür.

demeliydi. Bu sözleri gerçi lisanı söylemiyor ise de hal ve tavrı bir fesahat-ı kâmile ile söylüyordu.

Aradan beş altı dakika ya geçti, ya geçmedi, biçare Nu-

rullah tamamiyle uykuya dalıp horultu değilse de ona yakın bir surette nefes alıyordu. Ceylân hanım Nuri'sine bir daha ve kemal-i iştihakla bakıp zihninde tasarladığı şeye karar-ı katî vermiş olan bir kimse tavrıyla odanın bir tarafındaki elektrik düğmesine parmağını bastı.

Kâzım bey familyası nezdinde verilmiş olan karar iktizasınca elektrik çingırağı "trrrr...." diye bir hamlede uzunca bir tırıltı çıkarırsa Despina'yı ve iki hamlede bir seda çıkarırsa Kiryaku'yu davet mânâsına delâlet eder. Bu akşam Ceylân hanım bir hamlede uzun bir tırıltı bastıktan iki dakika sonra iki hamlede bir çifte tırıltı daha yaptı. Bu işaretlerin mânâsı anlaşılabilirdi. İlk işaretle Despina küçük hanımın odasına teveccüh edip ikinci işaretle Kiryaku "Beni de çağırıyorlar." diye koştu. Öyle bir hareket ki odaya kardeş, kızkardeş beraber dahil oldular. Ceylân hanım parmağı ile Nurullah beyi gösterdiği zaman Despina heyecanlı bir telâşla:

-Aman, küçük hanım! Beyefendiye ne oldu?

diye Nurullah'ın üzerine yürüdü. Kiryaku ise ne olduğunu çoktan anlamış olduğundan:

-Ne olacak, galiba biralar çok geldi,

diye Ceylân'ın yüzüne baktı. Ceylân:

-Hayır! Bir buçuk şişe biradan ne olacak, fakat safrası mı döndü, ne oldu ben de bilmiyorum,

diye ne yapmak lâzım geleceğini bilemeyen bir adam

tavriyla bir Kiryaku'nun, bir de Despina'nın yüzüne bakıp kalıyordu.

Kiryaku Nurullah beyi kucaklayıp hanesine kadar götürmek tedbirini dermeyan etti. Hiç buna Ceylân razı olur mu? Razı olmayacağını sebebi karilerimiz bilirler. Halbuki bir sebebi daha vardı.

Nurullah bey bazı kere geceleri hanesinin haricinde geçirmeye de mezun olduğundan bugün hanesinden çıkarken gerçi akşam gelemeyeceği hakkında ablasına bir şey söylememiş ise de böyle saat bire kadar kaldıktan sonra şöyle sarhoş haliyle hanesine gitmesi zaten caiz olamazdı. Ama bu ralarını Kiryaku'ya, Despina'ya söyleyemeyeceğinden:

-Hayır, hayır! Olamaz. Zavallı çocuğu içirip içirip de evimizden kovmuşuz gibi bir hal olur,

deyince Despina küçük hanımı tasdik eyledi. O zaman Ceylân:

-Misafir odalarındaki yataklar hazır ve temizdir ya?

sualini irad edip de Despina'dan tasdik cevabını alınca:

-Öyleyse Nuri beyi o yataklardan birisine götürünüz.

Soyunuz, bir gecelik giydirip yatağa yatırınız. Sularını filan, her şeyini tamam koyunuz,

dedi ve kendisi de yerine yatmak ihtiyacını beyan ederek çıktı, kendi odasına gitti.

Hikâyenin bu derecesine kadar Kiryaku ve Despina'nın nazarında gayr-i mütad hiçbir şey görülmedi. Neden görülecek? Küçük hanımın yatak odasıyla misafir odaları arasında evvelâ bir kat var, yani misafir odası hanenin birinci ve

Ceylân'ın odası üçüncü kattadır. Saniyen Ceylân'ın odası hanenin bir zâviyesinde ve misafir odası zaviye-i mukabilindedir. Salisen misafir odasından bir oda aşırı Despina'nın odası vardır ki misafire mahsus olan iki odaya sığmayacak kadar misafir gelirse üçüncü oda olmak üzere Despina'nın odası dahi bittahliye misafirlere kûşad edilir. Zaten bu hanede erkek misafir gelmedik hafta geçmez ki.

Ceylân doğruca odasına çıkarak yatak tehyiatı [hazırlığı] ile iştigal ededursun Kiryaku ile Despina Nurullah beyi kemal-i ihtimamla tutup kucaklarcasına bir vaziyet ile kaldırdılar, ikinci kattan birinci kata indirdiler. Sarhoşun haberi bile olmadı. Karyola üzerine uzatıp birer birer elbisesini çıkarmaya başladıkları zaman bir lâhza uyanır gibi olarak bir şeyler mırıldandıysa da Kiryaku ile Despina bu mırıltılardan hiçbir şey anlayamadılar. Nurullah'ın elbisesini kâmilten çıkardıktan sonra sakız gibi bir keten gecelik gömleği giydirdiler. Yatağa yatırıp üstünü örttüler. İçecek su ve lavabo takımı velhasıl kâffe-i levazım-ı beytutet [bütün geceleme levazımı] zaten müheyya idi. Gece kandilini yakarak kapıyı kapayıp çıktılar. Kiryaku oda kapısını dışarıdan kilitlemek istediye de Despina:

-Adamcağızı hapsedecek değiliz a. Kapıyı yalnız kapa, kâfidir.

diye men eyledi.

Nurullah'ı yatırdıktan sonra Despina bir baş Ceylân hanımın odasına çıktı ki kız dahi soyunmuş ve geceliğini giymiş olduğu halde yatağa girmek üzereydi. Nurullah beyin hali hakkında sual ve istizah ve cevap suretinde birkaç söz teati

olunduyrsa da bu sözler hiçbir hükme müncer olamadılar. Nihayet Despina bermûtağ "Geceniz hayrolsun!" vedaıyla çıkıp giderken kapının kilidinde peyda olan gıcirtı iç taraftan Ceylân'ın kapıyı kilitlediğini ilan eyledi.

Ceylân'ın bir odada yalnız yatmaktan korkup korkmayacağı şayet karilerimizin hatırına gelse bile Despina'nın hatırına gelemez. Ceylân'ın korku ne olduğunu bilmediğı Despina'nın zaten mâlûmudur. Karilerimize mâlûm olmasa bile Despina'ya mâlûmdur ki Ceylân'ın odasında gümüş gibi nikel li bir revolveriyle kabzası firuze işlemeli bir hançeri dahi vardır. Hiç Ceylân korku ne olduğunu bilir mi? Paris'in silâhlı kızlarından birisi!

Despina aşağı kattaki her hizmetini bitirip de kendi odasına çekileceğı zaman Nurullah beyin kapısını yavaşça açıp ne olduğunu anlamak için baktı. Hiçbir şey olmamış. Delikanlı sellemehüsselâm yatağı serilip horul horul uyumaktadır. Despina odanın içine girdi, delikanlının ta yanına kadar sokuldu. Uyku halinde kendisini derin derin düşünerek temaşa ediyordu. Âdetin fevkinde addolunacak hiçbir şey göremedi. Bir delikanlı biraz ziyadece içmiş, biraz erkence yatıp uyumuş vesselam. Bu hükümle Despina dahi odasına çekilip yatarak biraz zaman sonra koca ev bir sükûn ve sükût-i amîke daldı gitti.

Bu gece tabesabah bu hânenin sükût ve sükûnunu ihlâl

edecek hiçbir vak'a, hiçbir hal vukua gelmemiş olmalıdır ki sabahleyin bermutad herkesten evvel Despina uyanmış olduğu zaman akşam bıraktığı sükût ve sükûnu yine o halde buldu. Hattâ misafir Nurullah beyi uyandırıp rahatsız etmemek için kendi harekât-ı subhgâhisini gayet aheste ve sâkitane icraya dahi lüzum görmüştü. Ama ne kadar olsa atâlet halinde bulunan bir hânenin sükûtiyle faaliyete girdiği zamanki hali arasında bir fark vardır. Binaenaleyh Nurullah bey Despina'nın kaldırdığı, koyduğu, yerleştirdiği kap kakak tangirtilerinden kadının uyanmış olduğunu anlayarak yatağından kalkıp da etrafına bakındığı zaman gördüğü elektrik çingırağı düğmesine bastı. Ne yolda işaret verir olsa hangi hizmetçinin geleceğinden haberi yok ya, rasgele bir kere çingırağa bastı. Üç dört dakika sora Despina kapıyı araladı. "Sabahlar hayrolsun, beyim" vazifesini badelifa:

-Kahve, Kirya Despina, kahve!

emrini alınca kadın çekilip kahve mangalına doğru yürüdü. Büyük bir fincan dolduracak sabah kahvesini bir yandan pişirmekle beraber diğer taraftan da büyücek bir dilim ekmeği mangal üstünde kızartıp bir tabağa koyduğu bir parça peynir ve sekiz on tane zeytinle beraber cümlesini bir tepsi üzerine yerleştirdi. Alıp Nurullah beyin odasına götürdü.

Despina odaya girdiği ve etrafını gözden geçirdiği zaman cüzi bir hayretle mütehayyir oldu. Nurullah bey ya bu sabah pek erken uyanmış veyahut gece bir aralık uyanarak epeyce bir zaman uykusuz kalmış olmalı ki bu odadan Despina'nın akşam bırakmış olduğu hal-i intizam muhtel olmuştur.

Nurullah bey akşam yattığı gibi bu sabah kalkmış olsaydı odanın içi oldukça tarümar denilebilecek kadar o akşamki intizamı kaybetmiş olmayacaktı. Neyse! Despina umur görmüş bir pişkin kadın olduğundan ve bu odalarda pek çok sarhoş misafir savmış bulunduğundan şu intizamsızlığa aldırmayıp lavabonun bir kenarına kahve tepsisini koydu ise de Nurullah beyin hal ve tavrına dikkat ettiği zaman onu da hoş bulmadı. Bu çocuk hasta! Akşamki sarhoşluk halini henüz tamamıyla izale edememiş. Ekseriyetle yüzü gülmekte olan bu lâtif delikanlı bu sabah gereği gibi abus! Hastalıktan yeni kalkmış gibi bir hal! Despina bu hale hiçbir mânâ veremeyerek odadan çıktıktan bir çeyrek saat kadar sonra çingirak tekrar çalındı. Bu defa Despina biraz telâşla odaya varıp Nurullah beyin ekmeği ve zeytini ve peyniri kâmilten yemiş ve kahveyi içmiş olduğunu gördü.

Fakat yatak pek karmakarışık! Despina gibi feleğin çemberinden geçmiş olan bir kadının nazar-ı dikkatinden uzak kalmayacak derecelerde bir karışıklık! Daha acibi şunda ki bu yatağın bir kere düzeni bozulduktan sonra tekrar tanzimine çalışıldığı halde acemilik hasebiyle muvaffak olunamamış olduğu da bir sahib-i maharetin gözlerine batarcasına apaşıkâre görülüp duruyor.

Despina'nın bu dikkatine Nurullah bey dahi dikkat ediyor. Gözlerini patlatırcasına açarak dikkat ediyor. Karıda mânidar bir tebessüm bulabilir miyim diye ziyade cehd ediyor. Öyle bir şey bulamıyorsa da oda içindeki intizamsızlığa nazar-ı hayretle baktığını görüyor, anlıyor. Despina'yı bir is-

tintak etmeye pek ziyade lüzum hissediyorsa da istintaka hangi taraftan başlayacağını bir türlü kestiremiyor. Bir aralık:

-Kokana Despina! Odamı, yatağımı biraz ziyade karıştırmış, bozmuşum, değil mi? Affet, kokona'm! sarhoşluk hali bu! Her zaman başıma gelmezse de nasılsa bu akşam!..

diye bir söz açtı. Fakat Despina her zamanki saffetini ihlâl etmeksizin:

-A! Ne ziyanı var, a beyim? Biz böyle şeylere alışkınız. Ne sarhoş misafirler gelir ki...

sözleriyle mukabele ederek delikanlıyı temin etmek istiyordu. Fakat Nurullah hâlâ emniyet edemiyor, hâlâ müteselli olamıyor. Çıkarıp Despina'ya bir lira vererek:

-Bunu hanımlar duymayacak, Kırya Despina! Kimse duymayacak. Derhal odayı yeniden düzelteceksin. Anladın mı?

tenbihâtını tekrara başladı. Despina böyle bir bahşişe hiç lüzum olmayacağından bahisle beraber lirayı prostelasının [önlüğünün] cebine indirmekte tehhür dahi etmeyecek:

-Kim duyacak, a beyim? Zati ne kadcılık bir iş ki? Ben odayı şimdi yukarıdan aşağıya düzeltirim. Kimsenin haberi bile olmaz. Hem hanımlar buralara kadar gelmezler ki! Buraları benim dairem sayılır,

izahatıyla Nurullah beye itminan verebildi.

Ama işin yalnız bu cihetine itminan verebilmiş olduğu besbelliydi. Zira delikanlı hâlâ pek dalgın bir halde olup elbiselerini telebbüs etmeye başladığı halde sanki Despina'dan

utanıyormuş gibi bir havf ve acz ile kadının yüzüne bakamıyordu. Giyindiği sırada akşamki hal üzerine Despina'dan bazı şeyler soracak oldu. Kadıncağz hiçbir şeyden haberdar değil ki malumat verebilsin. Ceylân hanım kendilerini çağırıldığı zaman Nurullah beyi koltuk sandalyası üzerinde uyuyor bulmuşlar. İşte bu kadar. Ondan sonra kaldırmışlar. Yatağına yatırmışlar. Despina bundan başka hiçbir şey bilmiyor.

Nurullah bey Ceylân hanımın kalkıp kalkmamış olduğunu sordu. Despina:

-O! Küçük hanım erken kalkacaklardan değildir. Her sabah geç kalkar. Uyanmış olsa çingirak çalıp beni çağırırdı, cevabını verince Nurullah bey bu cevaptan memnun olmuş gibi göründü. Telebbüs işi bitmiş olduğundan:

-Bana izin, Despina! Küçük hanımefendiye selâmımı tebliğ et. Bana ettiği ikramdan dolayı teşekkür ve kendisine verdiğim zahmetten dolayı affını rica ederim,

diye çıktı gitti. Despina Nurullah beyin arkasından bakıp tebaüdünü [uzaklaşmasını] temaşa ettiği sırada kendi kendisine dedi ki:

-Ne iyi çocuk! Ne uslu akıllı delikanlı! Bizim küçük hanım pek talihli bir kız. Ama zannımda hatâ etmezsem bu delikanlı o kadar talihli bir adam değil. Çünkü çocuk ağırbaşlı bir filozof. Bizim küçük hanım ise pek hafif, pek hoppa, pek çılgın bir zırzop.

Bu misafirlikten iki gün sonra Nurullah bey Ceylân hanımdan bir mektup aldı. Ceylân'ın bu mektubu âsâr-ı acîbe ve garibedendir. Bunu aynen derc etmek dahi bizim için vazîfedendir:

"Sevgili Nuriciğim!

"Şu mektubun muhtevi olacağı şeyleri sana şifahen söylemekliğim lâzım geleydi kat'iiyen muktedir olamayacağım der-kâr idi. Bende serbesti-i fikir ve lisanı artırdıkça artırmış olduğun halde ve binaenaleyh zihnime, ağzıma ne gelirse sana söyleyebilmekteyken şu mektup muhteviyatını şifahen söyleyebilmeye mümkün değil kudret bulamazdım. Kendi kendimize bir mariage libre akt etmiş olduğumuzdan şu anda ben sana zevce olmuşumdur. Bununla beraber bilemem bana ne oldu ki senin yanındaki bütün cür'etlerim kırılmış olduğundan yalnız hayalinle bile korkumdan pür helecan kesiliyorum. Bu havfımın birçok esbabından birisi de şayet beni cüret-i vakıamdan dolayı affetmek istemediğin ihtimalidir."

"Cism ü cânımın mâliki Nuri! Ettiğim cüretin derece-i mecnûnânesini takdirden âciz değilim. Benim ettiğim işi bir familya kızı değil a esafil-i inasın en bedbaht bir karısı bile gözüne kestiremez. Fakat bu işte mesuliyet doğrudan doğruya bana, yalnız bana raci olmak revay-ı hak mıdır? Senden başka kim olabilirdi ki benim cüretimi bu derecelere kadar vardırabilsin? Münasebetimizin peyda olması üzerinden birkaç gün müruruyla bu hal vukua gelmiş olsaydı mesuliyeti belki de yalnız bana irca edilebilirdi. Birdenbire şuuruma hâlel gelmiş de bu cüreti edivermiş sayılırdım. Lâkin senelerce

devam etmiş olan münasebetimiz esnasında sen bir fetanet-i sihirbazane ile beni teshir ettin. Aklımı fikrimi kendi hayalinle nasb ve hasreyledin. Sen beni filhakika ipnotize gibi bir hale koydun. Nazarımda bütün cihan senden ibaret kesildi. Benim için dünya ve mafiha [bundan böyle] sen oldun, kaldın. Sen, ben idim. Binaenaleyh senin koynuna, kucağına atılmak benim için kendi koynuma, kucağıma atılmak oldu. Fakat zannetme ki bu halin mesuliyetini sana atf ile kendi beraatimi ispat etmek istiyorum. Hayır, hâşâ! Ne oldu ise ben yaptım. Sen ne yaptınsa hep ben yaptım. Sen, ben yekdiğerimizde mündemic, yekdiğerimize müdgam olmuş bulunduğumuzdan "sen" dersem "ben" demektir. Hepsini ben yaptım. Fakat Nuri'ciğim için yaptım. Nuri'ye yalnız yaptığım şeyler lâayık olmakla kalmaz. Sana şifahen dahi demiş olduğum veçhile bir Ceylân değil bin Ceylân olsam da bunların bini de sana benim yaptığımı yapsa daha ziyadesine bile lâayıksın, Nuri'ciğim."

"Nısf-ül-leylden sonra odamdan kalkıp aşağı kata indiğim zaman ne helecanlı haldeydim bilsen. Despina'nın odası önünden geçerken acaba kadın kapıyı açıverecek mi diye tir tir titriyordum. Despina kim oluyormuş. O anda validem, پدرim karşıma çıkıp da men edecek olsalar göğüslerinden itip yoluma devam edeceğim. Ama o bendeki hal-i cinnet o kapının önünde böyle düşündürmüyordu. Despina'nın hayalini görsem helâk olacağım zannediyordum. Helâk olacağımdan gam yemem. Hedef-i maksuduma vusulden helâk beni men edecek diye korkuyordum. Senin odanın kapısı önüne geldiğim zaman o kapının açık bulunduğuna emindim. Kim kapayacak?

Sen içeride kendinden geçmişsin. Kapıyı kapamak ihtimamı mahvolmuş. Despina dışarıdan kapamış olsa bile anahtar kapının üzerinde olacak. Kemal-i cesaretle kapıyı açtım”

”Odadan içeriye girdiğim zaman acaba kaç saat seni temaşa-i hayretle hayran kaldım? Kaç saat mi? Kaç gün! Kaç yıl! Ben o halde saatlerin, dakikaların güzzeranını tasavvur edebilecek bir halde mi idim? Nihayet?!”

”Ah!” Gönlümün sultanı Nuri’ciğim! Nihayetini sen sormazsın, değil mi? Ben de söyleyemem. Gönlüme kalsa bunu vird-i zebân [diline dolamak] etmeliyim. Badema ömrüm âhir oluncaya kadar bu hikâyeden başka söz söylememeliyim. Zaten zihnimde, hayalimde bundan başka bir şey yok ki! Ömrümün son saatine kadar bundan başka bir şey olmayacak ki! Fakat söyleyemeyeceğim. Ben bu sırra mahrem ferd-i âferide [yeryüzünde kimse] göremiyorum. Hattâ üzerinde kalemimi gezdirdiğim şu kâğıdı bile!”

”Vukua gelen bu hal senin nazarında bir facia olup da bunu benim hakkımda bir tecavüz ve taarruz addediyorsan ben onu sana bahş ettim. Bundan dolayı seni affettim... Ne diyorum Allah’ı seversen, nasıl af? Nasıl bahş? Hakkımda mahz-ı nimet olan bu neticeden dolayı ez-dil ü can teşekkür edeceğime affetmek istiyorum. Bu belâhatimden dolayı sen beni affet. Nuri’ciğim! Hem bu belâhatimden hem de şayet benim cüretim sana karşı bir cinayet ise bu cinayetten dolayı beni affet! Cihanda hiçbir kimse yoktur ki kendisi için bir saadet tahayyül etmesin. Ben şu yaşıma kadar senden başka saadet tahayyül etmedim. Ettiğim cürete her kim ne derse desin. Ben

bu cüreti saadetimi arayarak ettim ve buldum. Onun için hiç nedametim yoktur. Kocakarılının tabirince şu benim başıma gelmiş olan hal bu âlemde benden başka hiçbir kimsenin başına gelmemiş olsa belki beni muaheze için hak bulunabilirdi. Benim gibi daha bin kimsenin başına gelmiştir. Hattâ benim gibi onlar senelerce müddet hülyasını çekerek ve işin her cihetini düşünerek başlarına bu hali getirmiş değildirler. Onların en çoğu budalacasına kurban olmuşlardır. Ben budalacasına hareket etmedim. Kendimi kurban da etmedim. Aramızdaki münasebete vakıf olanlar bilakis seni kendime kurban etmiş olduğuma hüküm verirler. Sevgili kurban! Sen de bu fikirdeysen beni affet. Seni benim gördüğüm gözle gören, seni benim tefekkür ve tasavvur ettiğim zihinle tasavvur eden bir kadın, sen kurbanı çiğ çiğ yemeye saldırmamış olursa gözü seni görmemiştir. Kördür. Zihni seni düşünmemiştir. Beyinsizdir. Nuri'ciğim! Kendini bana kurban olmuş görüyor-san bence o liyakati, sence o kabahati kendine bul, beni affet."

"İşte kâğıt bitti. Benim söyleyeceklerim bitmek tükenmek bilmez ki. Haydi onu da velev ki şimdilik olsun bitmiş farz edelim de şu sual ile hitam-ı kelâm eyleyelim:

"İkinci mülâkatımız ne zaman olacak?"

Biçare Nurullah bey şu mektubu okurken onu akli başında bir adamın yazmış olmasına ihtimal veremeye vere-

meve okudu. Deli saçması değil, bir daha hem de kemal-i dikkat ve itina ile okudu. Hayır! hayır! Deli saçması değil. Fakat akıllı sözü hiç değil.

Zaten kendisi de akıl ve cünûndan hangi tarafta bulunduğunu hükmedemiyor ya. Kâzım beyin misafir odasında geçirmiş olduğu gecenin bir bahtiyari-i mahzdan ibaret bulunduğu inkâra bir türlü mecal bulamıyor. Ama şu bir mukaddimedir. Bunun netayicini uzaktan uzağa tasavvur ve tahayyüle bile cesaret alamıyor. Bu bir sır imiş. O sırra ferd-i aferîde mahrem olamayacakmış. Zavallı kızcağız! Hiçbir turab-ı nisyana defn ile mahvedilebilecek sır mı olur? Mecnuna bakınız, mecnuna! Mektubunun hâtimesinde ikinci mülâkatın ne zaman olacağını da soruyor. Acaba kelimeleri yazarken şu sırra ferd-i aferidenin mahrem olamayacağı hatırında bulunarak mı bunları yazmış?

Ceylân'ın bu sualine biri diğerini nâkız iki cevap birden Nurullah'ın zihnine hücum ediyor. İkinci mülakat ne zaman mı olacak? Ebeden! [hiçbir zaman]. Şimdi! İşte Nurullah'ın bu hali hemen hemen Ceylân'ın haline müsavi. İkinci mülâkat mı? Birincinin vukuuna lânetler lâzım geldiği halde bu mülâkatın te-kerrürünü arzu etmek kâr-ı akıl mıdır? O birinci mülâkat Nurullah'ın da ömrünün şu anına kadar tasavvur ve tahayyülüne bile yaklaşmamış olduğu bir bahtiyari-i âlelâl iken onun ikincisi için bir an bile tehire cevaz gösterilebilir mi?

Bu günden sonra Nurullah'ın maişet-i muntazamasına halel geldi. Bir zamana kadar ne derslerini bildi, ne vazifelerini. Gezdiği yerlerde dalgın dalgın geziyor, görüştüğü adamlar-

la dalgın dalgın görüşüyordu. Ablası ile pederi bu tahavvüle pek de o kadar dikkat edemediler. Nurullah bunlarla zaten pek az görüşür. Her zaman münasebeti olan ehlibba asıl Nurullah'ın bu haline dikkat ediyorlardı. Maarif-i şettaya ve bilhassa felsefiyata ait mubahasatında gayet şiddetli bir münazır olan Nurullah'ın şu dalgınlığından dolayı hiçbir mubahaseye girişmeye heves bile etmediğini görünce ahbab ve ihvanı müteheyyir kalıyorlardı. İçlerinden birisi:

-Ben anladım, Nurullah zaten müvesvis bir adamdır. Geçen gün ...Mektebi talebesinden altı efendiyi birden nefy etmediler mi? Nurullah bu halden pek müteessir olmuştu. Zaten de korkak oğlan hepimizden emniyeti kaldırmış olmalıdır. "Selametil-insan fi hıfzul-lisan" düsturunu beynine hakketmiş olmalıdır,

149

deyince diğer ahvalden haberdar olmayan arkadaşları bu tevcihi kabul etmişlerdir.

Aradan günler geçti, haftalar dahi geçti. Ceylân'ın sual ettiği ikinci mülâkat vukua gelmedi. Ona bedel gerek Kâşif efendinin ve gerek Kâzım beyin hanelerinde tesadüf nev'inden olarak öteden beri vukua gelen mülâkatlar gibi birkaç mülâkat vâki oldu. Gariptir ki nefsine meram anlatmakta Ceylân Nurullah beye tefevvuk ediyor. Arada bir macera cereyan etmemiş gibi davranıyor. Her zamanki mülâkatta komşu ağabey ile ne yolda muamele ediyor idiye yine o yolda muamelede bulunuyor. Fakat biçare Nurullah bu halde değil. O zavallının nutku tutuluyor. Hicabından gözlerini kaldırıp hiçbirinin yüzüne bakamıyor. Mülakatı mümkün mertebe kısa

kesmeye çalışıyor. Bir özür, bir bahane bularak yanlarından çıkıyor. Kaçıp gidiyor.

Şüphe etmemelidir ki ilk mülâkatın vukuundan hiçbir kimse haberdar olmamıştır. Kâşif efendi ile Zeliha hanımın asla haberdar olamayacakları apâşikâr bir şeydir. Nurullah hane-i pederden ilk defa olarak gaybubet etmiş değil ki o geceyi nerede geçirdiği merak edilsin. Kâzım bey ile Sezayîdil hanım eğer Ceylân'ın hal ve tavrında bir tagayyür görmüş olsalardı belki bir iştibaha düşerlerdi. Ceylân ise aynı aynına her zamanki Ceylân! Yaptığı işten dolayı vicdanen asla müteessir değil ki dâi-i iştibah bir hali ve tavrı görülebilsin. Bu sırdan haberdar olabilmesi lâzım gelen bir kimse tasavvur olunabilir ise o da Despina olmak lâzım gelir. Halbuki Despina o vak'ayı tamamıyla unutmuş, yalnız prostelanın cebine attığı lirayı unutmuyor.

Günler değil, aradan haftalar geçmiş olduğu halde ikinci mülakat husule gelmeyip yalnız eski mülâkat-i âdiyelerden birkaçı daha vukua gelmiş olduğunu haber vermek suretiyle silsile-i hikâyemizde noksan bırakmamış olmadık. Bir noksanımız var ki onu da burada itmam etmeliyiz:

Mülâkat-ı cismaniye birden ibaret kalmışsa da mülâkat-ı ruhiye demek olan muhabere Ceylân'ın yukarıya aynen derc olunan mektubundan ibaret kalmadı. Nurullah bey bu mektuba cevap vermediyse de Ceylân tarafından ikincisi geldiği

zaman cevap yazmamaklık edemedi. Zira ikinci mektubu daha âkilâne yazılmış buldu. Ceylân bunda badema maişetlerine bir nizam ve intizam vermek ve şu genç ömürlerinden istifadeyi kaçırmamak lüzumunu bayağı mukniane bir surette dermeyan ediyordu.

Nurullah yazdığı cevapta bizim memleketimiz için usul-i maişet-i İslâmiye ve Osmaniye'ye böyle taban tabana zıt olan bir maişet-i bâtılaya nizam ve intizam konulamayacağını ve bu tehlikeli yolda devam ile göz göre göre kendilerini tehlikeye atmak akıl ve hikmetle tevfiik kabul ettirilemeyeceğini anlatıyordu. Ceylân buna da cevap yazdı. Aman ve metres suret-i maişeti, usul-i maişet-i Osmaniye ve İslâmiye ile vâkıâ tevfiik kabul ettirilemezse de bu maişet yalnız maişet-i avam olup havas âleminin maişeti böyle olmadığını ispat için birtakım hanımların, beylerin münasebat-ı âşıkânesini sayıp döktü ki âlemin esrar ve hafayasına şu genç kızın, şu çocuğun nasıl olup da bu kadar vukuf peyda etmiş bulunmasına Nurullah bey ziyade şaşıp kaldı.

Ama Ceylân'ın bu mektubuyla da mülzem olmadı. Cesur Ceylân'ın fedakârî-i âşıkânede bu derecelere varması herhalde kendisi için pek büyük bir tehlike olup vâkıa her tehlikeyi göze aldirmek cesaretinde ise de bu cesaretin pek nabe-mahal bir cesaret olduğunu ve âlemin lisan-ı terziline düşmek asla hoşâ gidemeyeceğini anlattıktan maada kendisi bir erkek olduğu halde bile erkekliği şanı için de bu "İskandallara" (terzilat-ı umumiye) takat getiremeyeceğini katiyyen bildirip:

"Ben henüz mesleği taayyün etmemiş bir adamım. Bir

baltaya sap olmak için henüz taslanmamışım bile. Her ikimiz baba eline bakıp dururken bir cinnet-i âşıkâne ile istikbalin de mahvedilmesine ben rıza gösteremem."

hükmünü pek ciddî bir tavırla ortaya koydu ki hiçbir şeyden yılmak şanından olmayan Ceylân dahi bu söz üzerine düşünmeye başladı.

Nasıl düşünmeyecek? Vüs'at-ı zekâsına hudut tayini mümkün olmamakla beraber Ceylân Nurullah üzerindeki tesir-at-ı heva ve garamı artırarak yakın bir zamanda nikâhlarını aktettirmeyi üssülesas-ı ümit ittihaz etmiş ise de işte Nurullah bey bir baltaya sap olmaksızın hiçbir şey yapamayacağını anlatıp duruyor. Denilebilir ki ilk defa olmak üzere kesr-i cesaret edecek tehdidi Ceylân hanım Nuri'sinin bu âkilâne sözlerinde buldu.

Bu suretle mektuplaşmakta devam olunuyordu. Ceylân'ın sorduğu ikinci mülakat henüz vukua gelemedi. Fakat mülâkat-ı adiyenin bazılarında dahi Fransızca olarak bu mesele meydan-ı mubahaseye konularak o ilk mülâkatın vukuu bile ne kadar gâfilane bir muamele olduğunu Nurullah bey Ceylân hanıma pek hakîmane bir surette şerh ve izah eyledi. Ceylân mukabele için bütün kudret-i mantığıyesini ortaya döküyor ise de muanedenin [inadın] mükabereye [kibirilenme], mükaberenin de safsataya vardığı setrolunamıyordu. O mülakat vuku buldu da sanki ne kazanıldı. Böyle şeylerin teşdid-i tahassürden başka ne semeresi olabilir? Ama gençlik lezaizinden istifade edelim imiş. Makul ve emin bir surette edilmeyecek olan telezüzler bilahare insanı pek ziyade telh-gam [kederli] ederler.

İlk mülâkatın üzerinden tamam beş hafta mürur eyledi. Muhaberat-ı cariye Ceylân'ın nazar-ı dikkatini her tarafa doğru sevk ederek hazır Nurullah beyle biraderane ve refika-ne münasebatından telezzüz ve istifade edegeldiği halde bu temiz ve pak münasebatı taharrusat-ı visalcuyane ile dūçar-ı iğlâk etmiş olduğuna nedamete de başladı. "Başladı" değil! Eğer kendi vicdanına karşı dahi muanedesi olmasaydı o hiss-i nedametın ruhu içindeki muahazatına tamamiyle mağlup olacağına şüphe yoktur. Fakat vicdanı kendisini her taraftan sıkıştırıp âciz bıraktıkça:

-Pek iyi ettim! Alaturka sosyete beni kendi hududundan harice tard edecek olursa Avrupa sosyetesı beni reddetmez. Kaçar gider, aktris olurum!

diye daha şeni, daha müthiş cüretlerle kendi vicdanını kendi tehdide kadar varıyordu. Bereket versin ki Nurullah'ın muhakemat-ı felsefıyesi Ceylân'ı bilkülliye meyûs etmiyordu. Ceylân mıymıntılık ve miskinlikle itham eylediği Nurullah'ın pek ağır giden şu mülâhazat-ı felsefıyesi neticesinde kendi nikâhlarını kıydırarak bu buhrana hatime çekeceğini bilâ şüphe ve lâreyb ümid ediyor, bekliyordu. Katiyen mey'ûs ol-saydı kendi vicdanına karşı ettiği tehdidi ikaa kadar vara-cağına şüphe etmemelidir.

Bir nimet eldeyken insan onun kadrini takdir edemez. Her şeyden taharri-i hakikat ile zihnine idman vermiş olan

fikr-i hikmet erbabı için söylemiyoruz. Alelumum ahval-i beşeriye için diyoruz ki insan elde olan nimetin kadrini takdir hususunda acib bir acz içinde bulunur. O nimetten daha bâlâ-terini ele geçirmek gayretiyle kendisini "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olur" hükmüne duçar eyler. "Zaman olur ki hayali cihan değer" deyen şair dahi mutlaka bu hakikati tecrübe edenlerden olmalıdır. Bu hakikat şu romanımızda Ceylân nezdinde de tahakkuka başlamıştır. Yalnız Ceylân nezdinde de değil. Nurullah nezdinde dahi tahakkuka başlamış, hattâ tahakkuk etmiştir.

Bu iki gencin eski münasebetleri ne güzel, ne tatlı bir münasebetti! Kendilerini görenek belâhatinden [bönlüğünden] gereği gibi kurtarmış iki familyaya mensup iki genç. İkisi de cehalet ve nazariyatça sadelik menzilesinden kendilerini kurtarmışlar. Malûmatları vâsi, hikmetleri derin. Ama Ceylân'ın bazı ahvali perde-birunluğa kadar varıyormuş. Çocukluğuna da hamlolunabilir. Nurullah akli başında bir adam ya! Yaşları kemâle gelip de ilcaat-ı tabîiye [doğal zorunluluklar] bunları birbirine daha başka türlü heveslendirmeye başladığı zaman münasebetleri daha tatlılaşması zarurîdir. Ceylân bu nimet-i ünsiyetin, binde, on binde, hattâ memleketimizce yüz binde bir kıza nasip olamayacak olan bu müsaade-i ahraranenin kıymetini bilerek onun netayicini kendi muhadderiyet-i İslâmiye ve Osmaniye'sine muvafık bir yolda bekleyeceğine, hiçbir kimse nezdinde, hattâ bilâhare, kendi indinde bile mucib-i tahsin ve aferin olamayacak bir tarik-i hevilnaktan bekler de aklınca hem de bulur ise bulduğu şeyin bir butlandan [hatâ]

ibaret olduğu kendi nazarında dahi tahakkuk ederek o nimet-i gaibe ve zayiaya kan ağlamaz mı?

İlk mülâkat üzerinden beş hafta geçti dedik. Daha onun vukuundan birkaç hafta evvelinden beri Nurullah ile aralarında mevcut olan münasebet-i refikâne şeklini değiştirmişti. Değiştirdiği için de evvelki saffetin lezzeti kalmayarak hâlâ "musahabe" dedikleri mükâlemeleri bir "mücadele", bir "münazaa" şeklini almıştı. Her mülâkatta bunlar birbirinden ayrıldıkları zaman evvelkiler gibi ayrılmaya ayrılmaya, ayrılmayıp belki bir an evvel o meydan-ı mücadeleden kurtulmuş olmak azmiyle ayrılmaya başlamışlardı. Metanet-i efkârı olur olmaz tezelzülât ile münderis olmak şanından olmayan Nurullah meram anlamak bilmeyen şu deli kızıdan bir dakika evvel kurtulmaya lüzum ve ihtiyaç hisseylediği gibi Ceylân dahi şu mankafa herifi bu defasında zebun edebilmekten bilmeyusiye diğer bir defasında mağlup edebilmek ümidiyle meydan-ı musahabeden çekilmeye can atıyordu. Hele o mel'un birinci mülâkatın vukuundan sonra münasebetlerindeki şu tatsızlığı, şu acılığı da artırdıkça artıracak ahval çoğaldıkça çoğalıyor ve işte bunun için eski münasebetlerini bir nimet-i zayia olarak her ikisi arıyordu.

Bu halden dolayı mesuliyeti Nurullah beye yükletmek muvafık-ı insaf değildir. Değil mi? Zaten Ceylân bu mesuliyeti sevgili Nuri'sine tahmil etmek hiss-i nâdimânesinde değildir ki! Biz dahi bu halden dolayı Nurullah biçaresini mesul tutmayı muvafık-ı insaf bulamayız. Gençlik, güzellik, şuhluk, şeydalık ile o genç adamın aklını başından almak az gelmiş ve

muzıka raks ile meclûbiyetini artırmak dahi yetişmemiş gibi bir de bira kadehinin içine ergin afyon sürerek hiss-i hayatından dahi tecrit eyledikten sonra ona cinayet icra ettirmek nev'inden de değil, belki onun aleyhinde cinayet ika etmekten ibaret bir halden dolayı delikanlı nasıl muaheze olunabilir?

İşte mülâkat ve muhabereler teakup ve devam ettikçe bu hakayık noktaları birer birer Ceylân'ın insaf-ı ruhîsi önünde tecelli eylediğinden aklen, hikmeten, müstahak-ı merhamet görülmeyen bu afacan kız insafen merhamete şayan görülecek bir hale gelmiştir.

Halbuki hal-i felâket-i iştimal bundan da ibaret kalmamıştır.

III İHTİYARÎ BİR FİRAK

/// **A**yşe Ceylân hanımın öteden beri nasıl çılgıncasına bir fikr-i müfrite dūçar bulunduğunu görmekteyken mahut birinci mülâkatın vukuiyle üzerinden beş hafta kadar zaman mürurundan sonra tab'ına ve fikrine ârız olan itidale Nurullah bey şaşmakta olduğu gibi aralıkta bir kere aklını daha ziyadece başına aldığı zamanlar Ceylân'ın kendisi de şaşmakta idi. İlk münasebet-i refikâne ve biraderaneyi ilelebed bozup mahvederek onun yerine çıkar veyahut çıkmaz olacağını henüz kendisi de tayinden aciz olacağı yeni bir yol açmış olduğuna bin pişman olup kâh o münasebet-i sabıkayı ne akla uyup da bozduğuna ve kâh şimdi şu pişmanlık ve ondan neşet eden meyusiyet nereden geldiğine bir mânâ veremiyordu.

Ahval-i ruhiyece bu tahavvül, bu tebeddül pek mühim mesailden olup bu meselenin halli için icap eden malumat-ı esasiyeyi kütüb-i tıbbiyede bulamadığımız gibi bazı ezkiya-yı etıbbamızla sebk etmiş olan musahabelerimiz dahi bu pek nazik, pek mühim meselenin halli için bize bir salim yol

gösterememiştir. Bu mesele ahval-i nisaiyeye vâkîf olan kadınlardan başka hiçbir müşavirle hallolunamaz.

Efendim, o ilk mülâkatın vukuiyle Ceylân hanım bir aralık pervasızlığı, perde-bîrunluğu bîlkülliye artırmayı müteakip, yani mülâkattan on beş, yirmi gün sonra ahval-i umumiye-i sıhhiyesinde bir tagayyür hissetmişse de o kadar hırçın olan bir tab-ı âteşinin öyle olur olmaz tagayyürlere ehemmiyet vermeyeceği der-kârdır. Evvela midesinde bir hazımsızlık پیدا oldu. Bittabi bunu bir iştahsızlık takip eyledi. Güyâ gece tamamıyla uyuyamamış, uykuya doyamamış. Sık sık esner, lüzumsuz lüzumsuz esner. Gün geçtikçe bir iç sıkıntısı da bu ahvale munzam olur.

İlk haftalarda mülâkatın ikincisi için Nurullah beye tezkere tezkere üzerine yağdırır. Her birinde diğerindeki sözlerden ziyade tezyîfkârane, hattâ tehdîdkârane sözlerle ikinci mülâkatı isticâl eylerken dördüncü haftadan sonra bu teklifte o kadar ısrar göstermeye de lüzum görmemeye başladı. O birinci mülâkattan bîlkülliye pişman olarak değil! Ama onu evvelki kadar şiddet-i mecnunane ile takip ederek de değil. Vuku bulmuş olmasıyla vuku bulmuş olmaması arasını muvazene eylediği zaman keşke vuku bulmamış olmasını tercihde buluyor ise de madem ki vuku bulmuştur, artık menzîl-i matluba temami-i vusul için sebatkârane ikdamdan da geri durulmaması lüzumuna kanî!

Fakat ahval-i umumiye-i sıhhiyesindeki tagayyür her gün bir başka suretle artıyor. Bugün eski haline bir göz kararı, yarın bir mide bulanması da munzam oluyor. Hâlâ ha-

linden kimseye şikâyet etmiyor. Fakat sıhhatindeki tagayyür arttıkça artıyor. Burnuna uzaktan uzağa bazı kokular geliyor. Yemek kokuları gibi bir şey. "Gibi" değil! Âdetâ yemek kokuları. Hem de ne fena yemek kokuları! Acaba bu yemekler kimlerin mutfaklarında pişiyor? Hiç böyle fena kokan yemekler yenir mi?

Bir gün yakında bir komşunun mutfağından o kadar fena yemek kokuları geldi ki Ceylân hanımdaki mide bulantısını bir kat daha artırdı. Midesinden doğru kabarıp gelen gaşeyânı bir türlü men edemedi. Bu hal mahut mülâkatın beşinci haftasında vâki olmuştur. Peder ve validesinin pek kıymetlisi olan Ceylân'ın bu veçhile ihtilâl-i sıhhati pederinden ziyade validesinin merakını mucib olarak sevgili kerimesinin hal ve hatırını sormaya müsaraat gösterdi, midesine dokunacak ne yemiş ki böyle...

Ceylân mide bozacak hiçbir şey yememiş olduğunu bitemin epeyce bir vakitten beri sıhhatinin tamamıyla yerinde olmadığını validesine anlatmaya başladı:

-Anneciğim! Bu hastalık bende bir dermansızlıkla baş gösterdi. Bir iç sıkıntısı, bir miskinlik, yediğimi hazmedemez oldum. Canım hiçbir şey istemez oldu. Hangi taamı görsem canım istemiyor. Bir titsinlik geliyor ki yemek değil a görmek bile istemiyorum. Kokusundan bile iğreniyorum. İşte bugün gönlümü bulandıran şey dahi ta şu uzak komşudan rüzgârın getirdiği bir yemek kokusu oldu.

Sezayıdil hanım bu hikâyeyi âdi bir hastanın tazallümü hal yolundaki hikâyesi gibi bir tavr-ı terahhum ile dinleme-

ye başlamış olduğu halde hikâye ilerledikçe hanımın hali, tavrı da başkalaşıyordu. Hikâyenin yarısından sonra âdetâ günahını papaza itiraf eden günahkârı papaz nasıl bir hal ve tavırla dinlerse Sezayıdil dahi kızını öyle bir tavırla dinliyor. Bir günahkârın suret-i hikâye-i hali ama o günahkâr kendi günahından haberdar değil! Günah, kabahat, cürüm, hata denilen şey hatırına bile gelmiyor.

Ceylân hanım hikâyesini bitirdiği halde Sezayıdil hanıma bir durgunluk geldi. Teselli yollu olsun bir şey söylemiyor. Ne düşündüğünü Ceylân sormaya lüzum gördü. Validesi gayet kederli bir tavırla:

-Ne düşündüğümü nasıl söyleyim, a kızım? Benim düşündüklerim sahih olmak lâzım gelirse...

-Ey? Sahih olmak lâzım gelirse?

-Of, Ceylân, söyleyemeyeceğim... Hayır, hayır! Ben divane olmuşum. Hiç öyle şey mi olur?

-Nasıl şey mi olur, anneciğim?

Validesinin bozgunluğu Ceylân'da da bir şaşkınlık meydana etmeye başlamıştı. Şeytanlara ders-i mel'anet tedrisine muktedir olan bu afacan kız validesinde gördüğü bozgunluktan, telâştan bazı şüphelere düştüyse de o şüphe ettiği şeylere vücut verememekte validesine de takaddüm eyliyordu.

Ana kız bir hayli zaman birbirinin yüzüne bakışakaldıktan sonra Sezayıdil hanım yutkunarak, öksürerek, kâh kâh hafakandan boğuluyormuş gibi hallere girerek dedi ki:

-Ceylân! Bu senin dediğin şeylere bakarsak... Şey demek oluyor. Bunlar bir kadın için gebelik alâmeti sayılırlar.

-Gebelik alâmeti mi?

Ceylân bu sözü âdetâ bir nevi çılgılık suretinde söyledi. Validesi kızının çılgılığından ürkerek:

-Canım, dur korkma. Birdenbire korkup da kendine bir fenalık...

diye Ceylân'ı tesliyeteye lüzum görüyor idiyse de insanın derûnunu alaim-i veçhinden okumaya muktedir bir fizyonomist (insanın ahval-i derûnunu suretindeki alaimden anlayan müdekkik), bir psikolog (ahval-i ruhiye müdekkiki) Ceylân'ın bu çılgılığı içinde sevince benzer avazeler, bu çılgılık esnasındaki evza-i mütelâşiyanesi içinde sevince benzer çırpıntılar bulabilirlerdi.

Ana ile kız badi-i emirde gayet muhterizane bir muhavereye başladılar. Sezayıldil hanım kızına sorduğu sualleri pek korkarak soruyor, Ceylân dahi verdiği cevapları güyâ gayet korkarak ve utanarak veriyordu. O serbaz Ceylân'ı şimdi validesinin karşısında görmüş olsaydınız hal-i sabaveti içinde olanca masumiyeti henüz berbad olmamış afif bir muğfel zannederdiniz. Fakat ne zannederseniz ediniz Ceylân her şeyi validesine itiraf ediyor. O itiraf sözlerini birer birer işittikçe zavallı Sezayıldil hanım ne hallere giriyor. Kendisi dahi tamamiyle alafranga-meşrep bir eski perendebaz ama bir genç kızın bu derecelere kadar cüretine müddet-i ömründe bir an bile imkân tasavvur etmemiş olduğundan her itiraf biçare

kadıncağıza bir gülle gibi isabet ediyor. Ceylân'ın pişgâh-ı hitabında kıvrım kıvrım kıvrılıyor. Sanki asıl mücrim kendisiymiş de Ceylân kendisini istintak ediyormuş gibi sıkılıyor. Helâkini arzu edeceği geliyor.

İstintak ve itirafın hitamında nihayet Ceylân:

-Ne yapayım, anneciğim? Nuri'yi başka türlü yola getirmeye imkân bulamadım ki! Hangi taraftan hücum ettimse karşımda bir kalé duvarı gibi bir metanet buldum.

dediği zaman validesi o bir dakika evvelki makhuriyet tavrını tebdil ederek:

-A bedbaht! Tasavvur ettiğin şeyi mevki-i icraya koymazdan evvel bir kere bana da niçin söylemedin?

diye tavr-ı terahhumu tavr-ı tekdire tahvil etmeye kalkıştıysa da Ceylân:

-Söylemiş ya söylememiş olsaıdım ikisi hep bir yere çıkardı. Ya muvafakat edecektin, ya etmeyecektin. Değil mi? Muvafakat etmeyecek olsaydın ben yine kararımı icra ederdim. Zira bundan başka çarem kalmamıştı. Gönlüme meram anlatamazdım.

yolundaki mukabelesini her zamanki cüretli tavırları gibi bir tavırla söyleyince validesi biraz yelkenleri indirerek:

-Hayır, a kızım. Sözümü anlamıyorsun. Bari Nuri'den nikâh için kuvvetli bir söz, bir vaad aldında mı?..

dedi. Ceylân dedi ki:

-Ne söz aldım, ne vaad! Nuri'yi birasına afyon katarak uyutmadıktan sonra burada alıkoymaya bile muktedir olmazsam söz almaya, vaad almaya nasıl muktedir olabilirim?

Fakat Nuri şan-ı merdîyi ihlâl etmez. Vakıâ işte bir ayı geçtiği halde henüz ümit verecek hiçbir şey demedi ama beni şu halde âleme kepaze ederek terk edip gitmez ya?

Bu son söz Ceylân'la validesini düşündürmeye başladı. Kadıncağız düşünüyor ama bir şeye karar veremiyor ki! Kızı- na bundan başka bir ümidi olup olmadığını soruyor. Başka bir ümidi olduğuna dair bir cevap olmak şöyle dursun, bu kadar mektuplar yazmış ve ara mülâkatlarında şifahen dahi yalvarmış olduğu hâlde Nurullah beyi ikinci bir mülâkata irza edememiş olduğunu meydana koyunca Sezayı-dil hanımda mukaddematı peyda olmaya başlayan cüz'î ve hükümsüz ümitler dahi mahvolup gidiyor.

Ana ile kız arasında şu muhavere biraz daha uzadı ise de bizim için ehemmiyet götürecek yeni bir şey meydana çıkarmadı. Hep evvelce söylenen sözler tekrar olunuyordu. Şu kadar ki muhavere uzadıkça mebadisinde bu küstahlığın Nurullah bey tarafından bir nikâh akdiyle tamir olunabileceği hakkında peyda edilebilen zayıf ümitler dahi bilkülliye dūçar-ı zaaf olup gidiyorlardı.

Birkaç defa sözün munkati olması üzerine Sezayıldil hanım kızının yanından ayrılmak için davranmış ve her defasında davranışından cayarak yine oturmuştur. Fakat ne davrandığı zaman hangi iş için nereye gideceğini düşünerek davranmıştır, ne de oturduğu zaman ne sebep ve ümitle oturduğunu bilerek oturmuştur. Ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırıp kalmış olan bu zavallı valide nihayet bir daha davrandı ve bu defa davranışında artık oturmayıp çıktı gitti.

Bu itiraf-ı cürüm istintakında Ceylân'ın hali asıl nazar-ı dikkati celb edecek bir haldir. Evvelce dahi dediğimiz veçhile validesi karşında kâh kâh görülen telaşları içinde bile ye'isden ziyade sevince hamlolunabilecek vaz'lar, sesler, sözler görülüyor. Hele bazı kere dahi ettiği küstahlıktan hiç de pişman değilmiş gibi gösterişler yapıyor ki validesini bilkülliye meyus eden şey de işte bu hallerdir. Ama hakikat-ı hal aranırsa Ceylân'ın bu ettiği işten pişman olmasından, bin pişman olmasından başka bir şey bulunamaz.

Ceylân hal-i hamlini validesi tarafından sebebiyet gösterilen şu muhavereye gelinceye kadar bilmiyordu. Bilseydi o validesine sayıp döktüğü alaim-i na-mizaciyi kendisi takdir ederek:

-Ben gebeyim! İşte bunlar hal-i hamlden neşet eden şeylerdir.

derdi. Yalnız bu kadarıyla da kalmazdı. Hal-i hamlin ef'al-i fizyolojiyesi kendisinin ahval-i psikolojiyesine ettiği tesiri de anlardı. Vâkıâ kütüb-i tıbbiyede bile henüz bast ve temhid ve izah ve tafsil edilmemiş olan bu hali bir körpe kızın takdir edememesine şaşılmaz. Bu hal, kadınlar, bəhusus beş altı çocuk doğurmakla beraber bunları ineklerin doğurmaları gibi doğurmayıp ahval-i hamle dikkat etmiş ve hakayıkına vukuf kesb eylemiş olan kadınlar nezdinde dikkat olunmuş, anlaşılmış ahvaldendir.

Kadınlar anladıkları bu halleri izahat-ı fenniyesiyle anlatamazlarsa da onların tahkikat-ı zatiye ve tetkikât-ı şahsiyeleri fennen bir daha tetkik ve tettebbu edilince şu hal zahir

olur ki: bir kadının erkeğe en ziyade hevesi beyza-ı müvel-
lidenin telekkuh istidadını itmam etmiş olduğu zamanlarda
görülür. Ameliye-i telkih icra edilip de çocuk rüşeym halini
kesb edince şu ameliye-i fizyolojiye kadında erkeğe olan inhi-
mak-i tam-ı nisvaniyeyi tadil ediyor. Vâkıâ genç ve tecrübe-
siz kadınlar bu tadilin pek de farkında olmuyorlarsa da biraz
yaşlıca ve sahib-i dikkat ve tecrübe olan kadınlar bunun
pekâlâ farkında oluyorlar. Hele üç dört aydan sonra cenin
tamamıyla teşekkül ettiği zaman her kadın kendisinde bu inhi-
maksızlığı buluyorsa da insanlığa mahsus olan alışkanlık hay-
vaniyetin bu hal-i tabiîyesine galebe etmiş olduğundan o
fıkdan-ı inhimakı erkeğinden gizliyor. Fakat daha sonraları
erkeğin rağbetine mücerret bir vazifeye katlanmak suretinde
tahammül eyliyor. Nisvanın bu halini apâşikâre görmek için
kadının kırk beş, elliyi, hasılı istidad-ı zatiyesinin tayin etmiş
olduğu seneyi geçerek füyuz-ı nisvaniyesi bütün bütün kesil-
diği zaman erkeğe olan rağbetsizliğini düşünmelidir. Cenab-ı
sani-i âzâm iki nev'in birbirine olan inhimake, keyfiyetini bi-
hakkın tarif kabul edemeyen o lezzeti derc etmişse bunu bir
lehv ü lu'b suretinde yapıvermemiştir. O bir çift insana teey-
yüd-i nev'iyyet için gördüreceği azîm bir iş vardır da o vazife-
yi ifaya kendilerini mecbur etmek için bu zevki o fiil-i fizyoloji-
ye derc eylemiş. O vazifenin ifasına lüzum kalmadığı zaman-
larda o lezzetin bekâsına da lüzum kalmaz. İşte hal-i haml bu
lüzumun muvakkaten kalmamış olduğu bir zamandır ama bu
adem-i lüzum yalnız kadına göre olup, erkek bu halden
müstesnadır. Müstesna olduğu içindir ki nev'i beşer bittabi

kesiretüzzevcat olan hayvanlardandır. Güvercinlerde olduğu gibi insanlar dahi vahidetüzzevce olsalardı kadının haml ü nifas [loğusalık] ve rızağ [emzirme] halleriyle erkeğin dahi hemhal olması lazım gelirdi. Zira güvercin, bülbül vesair zevce-i vahide sahibi olan hayvanlardan dişilerin kuluçkalık haline erkekler dahi tamamıyla müşterek olurlar.

Asıl erbabı taraflarından başkaca ve uzun uzadıya muhtac-ı tetkik olan bu mesele-i fenniye şu romanımızın zeminini için lüzumu derecesinde tettebbu edilmiş sayılabilir. İmdi biz şu tettebbu ile biliktifa [yetinerek] demek isteriz ki, eğer ilk mülâkatta Ceylân hamile kalmamış olsaydı o şiddet-i mecnunesi üzerine ne Nurullah'ın sözlerine, ne kendi vicdanının muahazatına kulak bile vermeyerek mülâkatların ikincisini, üçüncüsünü ve hattâ daha ziyadesini talep ve ilhah ü ibramda [yalvarıp istemekte] derecât-ı cinnetin sonuna kadar varırdı. İhtimal ki bu şiddetle irtikâb-ı cürüm ve cinayet bile Ceylân'ın gözünde küçüldü. Ancak rüşeymin teşekküle başlaması bu kızdaki ahval-i fizyolojiye-i nisvaniyenin -kendiliğince haberdar bile olmadığı halde- itidalini icab eylediği için iş velevki şimdilik olsun o şiddet-i mecnunane derecelerinin biraz aşağı mertebelerinde kaldı.

Hele validesi ile olan hasbıhal hitama erip de validesi çıkıp gittikten sonra Ceylân'ın, artık cüret ve cesareti gereği gibi kırılmış olan Ceylân'ın hali kendisince dahi ciddî bir mülâhazaya şayan görülecek bir hal oldu, kaldı. Lâkin ne kadar mülâhaza olunursa olunsun Nurullah'ın mürüvvet-i merdanesine müftekir [bağlı] kalmaktan başka Ceylân için nokta-i ümid bulunamıyordu.

Ahval-i içtimaiyeye ehemmiyet verebilecek kadar uyanmış olan kadınlar, kızlar Ceylân'ın şu hali üzerine ne kadar derin düşünseler becadır. "Düşünebilseler" değil! Vâkıâ düşünebilmek iktidarı pek büyük bir iktidar olup erkeklerin bile hepsinde bulunamaz. Kadınlarımızda ise bittabi daha az bulunur. Lâkin bu misillu ince mebahisde insan iktidarını da zorlamalıdır. Mutlaka düşünmelidir ki: Ceylân bu hareket-i mecnunaneyi amden ve kasten ve Nurullah gibi gerçekten dost olan bir refikin nasayihine rağmen ika etmiş olduğu halde bu derecelerde nadim, pişman olur ve o nedametle bu kadar ye'is getirirse ya maazallahuteâlâ bir muğfil-i mel'un, bir duhter-i masumda bu hal-i ye'is-i iştimali ika etmiş olduğu zamanki nedamet, pişmanlık, mey'usiyet ne derecelere varır? Dua edelim ki cenab-ı Hak erkeği de, kadını da böyle bir hatadan muhafaza buyursun. Akıl ve iz'anını muhafaza buyursun da onların delâlet ve irşadiyle erkek kadın herkes masun kalsın.

İlk mülâkatın beşinci haftasında vuku-ı hamli ispat edecek en büyük alâmetin henüz nazar-ı dikkati celb edememiş olması Ceylân'ın, feminizm gibi en muğlak bir meselede sahibiyed-i tûlâ [derin bilgi sahibi] bir feylesof kesilmiş olan Ceylân'ın nazar-ı dikkatini celb edememiş olması şayeste-i hayrettir. Kendisi gibi vücutca sahih ve salim, bünyece kavi ve metin olan bir kızda kronometrik bir intizamdan ayrılmayan ahval-i şehriye [aybaşı] bu defa sekiz on gün tehhür etmişti de

o afacan kız bundan hiçbir mânâ çıkaramamıştı. Yukarıda hülâsaten yazdığımız ilk muhavereden sonra vukubulan muhavereleri esnasında validesi bunu sorduğu zaman bile Ceylân birdenbire sualin ehemmiyet-i mahsusasını anlayamamış olarak "Bundan ne çıkar?" yollu bir kayıtsızlıkla cevap verince validesi:

-Bundan ne mi çıkar? Zekâveti, feraseti kimseye vermediğin halde bu kadar bir şeyi de anlayamadın, ha? Bir kadınla bir erkek arasında hiçbir fark olmadığına, olamayacağına dair ettiğin dâvâları, okuduğun frenk kitapları sana bunu söylemediler mi, a kutsuz? Erkek ile kadın arasında başka hiçbir fark olmasa bu fark kâfidir.

diye kızının bu husustaki cehlini yüzüne çarparcasına bir tavr-ı tekdir ile mukabele etti.

Hakikat, feminizm davaları içinde pek çok haklı şeyler mevcut olduğu kabil-i red ve inkâr olamamakla beraber ne ukûle, ne şerayi'e tevfiik kabul edemeyen birçok batılları bulunduğu dahi kabil-i red ve inkâr olamaz. Erkek ve kadının te-savi-i tammı dâvâsı tarih-i tabîiye mugayirdir. Tab'an zevce-i vahide sahibi olan hayvanattan yumurta üzerine yatmak ve yavruyu çıkardıktan sonra iaşesine hizmet etmek gibi ahvalde erkek ve dişi müsavi iseler de yumurtayı telkih eylemekte erkeği dişisine müsavi olmak şöyle dursun müşabih bile değildir. Medeniyet-i hazırada kadınların pek çok hukuku izaa [kayıp] edilmekte bulunduğunu biz dahi teslim ederiz. Fakat feminizm hayalâtının tamamıyla vücut bulması suretiyle husule gelecek olan bir medeniyet-i müstakbeleyi şimdiden, şöyle

uzaktan uzağa nazar-ı tahayyülden geçirdikçe bu medeniyetin şimdiki medeniyetten daha pek çok ziyade acabetler, garabetler göstereceğini hükme kadar varmaktayız. O halde erkeğin kadına mağlup ve zebun kalacağı bile cümle-i hayalâtımızdan ba'id olmayıp fakat müsavat-ı kâmileleri halinde dahi ahval-i medeniye o kadar hercümerc olmuş bulunacaktır ki bu intizamsızlık karşısında hayvanat-ı adiyenin muaşeret-i tabîiye-i zevciyesi bile ukalâyı imrendirecektir.

Avrupa gazetelerini sırasıyla okumakta devam edenler her türlü münasebete dair gördükleri havadisi hakikî bir fikr-i hikmetle tetkik ve muhakeme etmelidirler. Her biri erbab-ı mütalâayı hayretten hayrete ilka eden o haller şimdiki şu zaman için hadisat-ı fevkaladeden addolunarak insanları duçar-ı hayret ediyorlar ya? Müstakbelen bu haller ahval-i adiyeye hükmünü alırlarsa ahval-i umumiye-i beşeriye ve medeniyenin ne suret kesb edeceğini şimdiden görmek mümkün olur. Maazallahuteala öyle bir hale karşı hayvanattaki maişet-i tabîiye hakikaten bakıyye-i akla malik olanları imrendirecek bir şey hükmünü alır.

Neyse; işin buralarını feminizm tarikinde mertebe-i gülüvve [saldırı mertebelerine] varanların düşüncelerine bırakalım da biz hikâyemizde devam edelim:

İşin üzerinden iki üç hafta daha mürur ettikten sonra Ceylân'da alâim-i haml o kadar zâhir oldu ki bir menkûha için şan ve şeref olarak cihana ilanıyla iftihar edilen bu hal bir gayri menkuha için bittabi rezailin eşna'ı [en şenii] hükmünü alarak örtbas edilmek lâzım gelmekle beraber örtülüp

basılamayacak bir suret peyda eyledi. Despina dahi bu sırra mahrem edilmek lâzım geldi. Hayvan Despina:

-A! Böyle şeyler olabilir, dünya yıkılmadı ya?

mukadademat-ı tesliyetkâranesiyle birtakım mel'unane çareler anlatmaya başladı. Gariptir ki Sezayıdil hanımın hal ve tavrı bu yoldaki nasayih-i mel'unaneyi nefret-i lâıykasıyle telâkki ettiğini pek de göstermiyor. Hani ya bir zaman gelip de Despina bu nasihatlerde derece-i ısrara varacak olsa valide hanım yola gelebilecek gibi evza ve etvarda bulunuyor. Yalnız Ceylân Despina'nın sözlerini büyük bir teessürle telâkki ederek:

-Iskat, ha? Allah göstermesin. O ne büyük cinayettir? Frenk kitaplarında bile bu vahşiliğin aleyhine muhakematla sahifeler doldurulmuştur.

diyor da validesi kızının bu mütalâasına da iştirak etmeyerek:

-Seni böyle berbat eden o frenk kitapları değil midir?

tekdirini de Ceylân'ın yüzüne çarpıyor. Alınız size ana ile kız arasında bir kavga! Ceylân:

-Bu hal benden başka bin kızın daha başına gelmiş, onlar dahi frenk kitaplarıyla mı ıdlâl olunmuşlar?

diyor. Sezayıdil hanım:

-Bir delikanlıyı uyutup ...şeytanetini hangi kız düşünmüş? Bunu olsa olsa frenk kitaplarından akıl alan matmazeller düşünebilirler.

diye hiddetin derecesini artırdıkça artırıyor. Anayla kızın arasını bulmak gayreti Despina'ya kalıyor. Henüz ye'is

ve füturu mucib bir hal olmadığından bahisle Ceylân'ı kolundan tutarak anasının yanından ayırıyor. Mazallah bir rezalet ki bundan filhakika savn-ı samedani'ye dehalet lâzım geliyor.

Anayla kız arasındaki şu kavgaya dikkat etmişseniz anlamışsınızdır ki: Ceylân Avrupaca bu gibi ahvalin hakayıkına vâkıf olamamıştır. Bu adem-i vukufunu da en büyük bah-tiyarlıklardan addedersiniz. Avrupa'da böyle cinayetkârane bir muvasala [birleşme] mahsulü olan bîgünah çocuklar hakkındaki muamele Despina'nın tavsiye eylediği muameleye pek muvafıktır. Umumî viladehanelere müracaat eden matmazeller ahad-ı nasdan olan kızlar olup bunlar şerik-i töhmetleri olan erkeklerle irtikâp ettikleri muamele-i gayri meşruayı işte "ahrarane izdivaç" tabir eyledikleri yolda tevcih ve te'vil ederek mahsul-i muhabbetlerini yok etmeye mecburiyet görmezler. Fakat az çok sıraya gelen familyalardan olan kızlar için ya ıskat veyahut bâdet-tevlid idam pek ziyade hükmünü icra eden bir âdet-i kabîhe olup bundan dolayı mahkemelere vürud eden dâvâlar nadir addolunmak ihtimalin kat kat haricindedir. Bereket versin ki Ceylân Avrupa âdât-ı kabîhesinin bu ci-hetine henüz malûmatını itmam etmemiş olduğu için Despina ve validesinin o yoldaki mukaddime-i teşvikatını reddetmiştir.

Hal-i haml ikinci mahı tekmil ettiği halde ne ara mülakatlarında ne de teati olunan tezkerelerde Ceylân Nurullah beye bu hali haber vermemiştir. Bu münasebetlerle teati olu-

nan fikirler yalnız akd-i nikâha dair olup Ceylân bir çift zevce ve zevce teşkil ettikleri zaman ne güzel ittihad-ı dil ve canla ne tatlı bir maişetten mes'ud ve bahtiyar olacaklarını tasvirle iktifa eylemektedir. Nurullah ise bu ağızlara gülemiyor ise de Ceylân'ı kat'iyen mey'us edecek bir sözde de bulunmuyor. Mekteb-i hukukun son senesini de ikmal etmiş ise de tez imtihanları bir sene sürecektir, o imtihanlar bittikten sonra dahi bir iş, bir memuriyet hazır ve âmâde değil a?

Gitgide hasbıhalin bu suretlerine Sezayıldil hanım dahi ufaktan ufağa iştirake başladı. Halihazırda gerek Ceylân'ın, gerek Nurullah beyin aç ve çıplak kaldıkları yok ya! Zaten ilerdeki zevce ve zevce arasındaki mülâkatlar bile!.. vukua geliyor. Aralarındaki rabıtayı bir nikâh-ı şer'î ile tahkim edivermek iki familyanın ikisi için dahi mucib-i külfet bir şey değil. Düğün dernek ne lâzım? Alafranga bir izdivaç her külfetten âzadedir. Nurullah bey muvafakat edecek olsa Kâzım beyin asla muhalefet etmeyeceği muhakkaktır. Kâşif efendi ile Zeliha hanıma gelince bunların dahi rızalarını istihsal bir emr-i muhal sayılmaz.

Sezayıldil hanımın şu akilane ve çaresâzane mütalâatı haddizatında reddolunabilecek mütalâattan değilse de Nurullah beyin mütalâatı başka. Delikanlı kendi mütalâatını kimseye söylemiyor. Söylenecik gibi şeyler değil ki söyleyebilsin. Vâkıâ Nurullah bey dahi görenek kuyudundan kendini tahlis etmiş serbest fikirli bir adamdır. Hattâ feminizmin dahi birçok cihetlerini o fikr-i ahraranesine kabul ettirmiştir. Kadın ile erkeğin nev'i vahitten ibaret olması ve aralarında hiçbir fark bu-

lunmaması derecesindeki ifrata henüz varmamış ise de bunların birbirinden bütün bütün başka birer mahlûk oldukları fikrini dahi çoktan reddetmiştir. Nurullah bey Ayasofya müderrislerinden Hafız Mehmet efendinin dersine devam ettiği müddet zarfında yalnız nahiv ve mantık ve meâni ve bedi ve beyanı tevsî ve tamîk ile kalmamıştır. Muallim ile müteallim aralarında bittabi büyük bir muhabbet peyda olarak Hafız Mehmed efendi ile sık sık vukua gelen musahabatını hep ahkâm-ı şerîyye hakkında tetkikat suretine koyduğundan hikmet-i İslâmiyece büyük büyük netayice vasıl olmuştur. Bu netayici Avrupa kitaplarından vuku bulan tettebbuatıyla merc ederek zihninde feminizmin suret-i İslâmiye'si dahi tasvir ve teşkil etmiş olduğundan bu mesele-i azîme-i medeniyenin Avrupalıcası bizim için ne kadar müthiş ve mühlik olacağını çoktan kestirmiştir. Ceylân ile aralarında sebk eden mubahassatta ikisinin fikrini tevhide mâni olan hal dahi işte Nurullah'ın Müslümanca bir feminizm fikrinde olduğu halde Ceylân'ın Avrupalıca bir feminizm fikir ve gayretinde bulunması kaziyesidir. Şimdiye kadar meselenin kenarından köşesinden edilen mebahisde Ceylân'a kendi fikrini kabul ettirememiş olduğu halde izdivaç gibi bir mesele-i hayatiye hakkındaki fikrini kabul ettirebilmek me'mul mudur ki söyleyebilsin? Bahusus ki izdivaç hususundaki efkârı Ceylân'ın efkârına taban tabana zıt ve muhaliftir.

Nurullah düşünüyor ki Ceylân henüz kızken bu kadar çılgın bir ceylandır. Bir delikanlıyla bir kız arasında hiçbir fark bulamıyor. Yarın bir zevc ile zevce arasında bir fark bula-

bilecek mi? İhtimal ki fark bulabilsin, ihtimal ki o farkı bularak tasavvur ve hayale sığmayacak kadar iyi bir zevce çıksın. Zira bu sınıf mahlûklar hal i vasatide kalamayıp ya bir uçta ya öteki uçta bulunurlar. Uçtan uca, bir müntehadan diğer müntehadaya sıçrarlar. Fakat ya Ceylân zevce ile zevce arasında da bir fark bulamazsa? Ya "erkek için istediği gibi gönül eğlen-dirmek mutad olduğu halde kadın için neden mutad olmasın?" derse? Bu hal Ceylân'ın mehazı [kaynağı], mahal-i temeşşuku olan Avrupa'da nevadirden midir? Avrupa'da kesret-i zevcat yokmuş. Dinen ve kanunen herkes zevce-i vahide ile iktifaya mecburmuş. Güzel ama hal ve iktidarı müsait olan kibar ve hatta orta kibar âleminde zevce-i vahide ile iktifa eden kimmiş? O kadar tiyatro aktrislerini, o kadar "demi monden" dedikleri fevahişi kimler idare ediyorlarmış? "Midinedte" denilen ve dikişçi ve yapma çiçekçi gibi amele kızlardan müteşekkil olan bir alay kızların az çok gizli veyahut az çok âşikâr şerik-i hayatları kimlermiş?

Bir de bunun mukabilini düşünelim, kocaları bunlardan ibaret bulunan kadınların mahremiyetleri âlemlerine de girelim. Bunların hangisini gerçekten zevce-i vahid ile müktefi bulabiliriz? *Paris'te Bir Türk* romanımızda bu hallere dair birçok esrardan bahsetmiştik. O roman ki Elsine-i Şarkıyye Mektebinde tedris olunduğu zaman muallim:

-Bunu yazan Osmanlı, Paris'i iyi görmüş, tanımış,

demişti de o derste hazır bulunan meşhur *Diyojen* ve *Hayal* gazeteleri sahibi Teodor Kasab Efendi muharririn Memalik-i Osmaniye'den harice çıkmamış olduğunu dermeyen

ettiği zaman ne muallimi ne şakirdleri inandıramayıp iş Paris'de Osmanlı ve İstanbul'da Fransa sefaretlerine kadar intikal eylemişti. Fakat *Paris'te Bir Türk* romanı yazıldığı zamanla bizim bu romanımızın vukua geldiği zaman arasında yirmi beş sene mürur etmiştir. Bu romanın vukua geldiği zamanla şimdiki zamanımız arasında da otuz dört sene geçmiştir.

O bir rub-ı asır zarfında Avrupa ve bilhassa Fransa ve orada da bhusus Paris şehri ne kadar terakki etmiştir!.. Bu zamanlar Paris'de kadından tabib ve avukat henüz hayalat-ı müsteb'adeden ibaret sayılacak bir hal ve surette mevcuttu. Kadın arabacılar hayalat-ı müsteb'adede dahi dahil değildi. Bilahare her şey terakki ettiği gibi feminizm dahi terakki ede ede bir dereceyi buldu ki elyevm "mariage libre" metalibi meydana çıktı.

Evet, Paris'te bir bölük halk mariage libre'e taraftar olabilirler. Bu fikirlerin mukaddematı birçok zamandan beri onlar nezdinde mevcut olduğu gibi netayicinin dahi meydana çıkmaya başlamış olması onlar için büsbütün garaib-i hayretbahşâdan ibaret sayılamaz. Bir kadınla bir erkek istedikleri anda birleşip istedikleri anda ayrılabilirler. Diğerleriyle yine böyle kolayınca birleşip ayrılabilmekteki muhtariyetlerini muhafaza ederler, ama aralarında muhalefetler vukua gelebilecekmiş, o dâvâlarını da bıçakla, kurşunla fasl ü hasm etmek yolu bunlar için açıktır. Fakat bizim ahvalimiz hiç olmazsa şimdiki şu halimiz onların ahvaline makîs olabilir mi? Binaenaleyh bir Nurullah bey nâbemevsim olarak feminizmin son derecesine sıçrayıvermiş olan bir Ceylân ile akd-i nikâha cesaret bulabilir mi?

İnsanın nîk ü bed ahlâkı, mertebe-i insaniyesi hal-i sükûn ve sükûnette tayin olunamaz. Arbede-i hayat içinde onun meziyat-ı mahsusası kendisini göstermelidir ki o adama bir mertebe tayini mümkün olabilsin. Bizim Ceylân, fikrindeki olan taşkınlığın eserini şöyle bir cüret-i mücrimane ile ortaya koymuş bulunmasaydı gayet şen, şatır, biraz da açık saçık bir kız olmak üzere hükmedilir kalırdı. Nurullah dahi böyledir.

Ceylân ile münasebet-i refikanesi devam ettiği müddet zarfında bu delikanlıda şayeste-i muaheze hiçbir hal göremeyiz. O münasebetin "biraderane" olmayıp da yalnız refikane mertebesinde kalmasını bile şayeste-i muaheze göremeyiz. Olsa olsa görenek haricinde bir hareket-i hürriyetcuyanedan addetmeyi doğru görürüz. Hattâ böyle bir münasebeti bir bâkireyle değil bir kadınla akdetmesinde dahi göreneğin, bilkûliye haricine çıkmış ve gayr-i kabil-i tecviz derecelere varılmış hükmünü dahi bulamayız.

Hele mahut ilk mülâkatın vukua gelmesinden sonra Nurullah bizim nazarımızda büsbütün başka bir hal ve suret kesbetmiştir. Düşünürüz ki Nurullah'ın yerinde başka bir delikanlı bulunsaydı o ilk mülâkatın açtığı yolu kendi gençliği için bir tarîk-i istifade hükmüne koyardı. O yolu Ceylân açmış olduğu için onu kendisine bir tarik-i istifade olarak küşad edilmiş saymakta da mâzur görülmek ihtimali mevcuttur. Hattâ başka bir delikanlı olsaydı o yolu Ceylân'ın küşad etmesini de

beklemeyerek kendisi nice iğfalat-ı gafil-firibane ile küşad etmeğe kadar bile varırdı. Nurullah ise böyle bir hareket-i civananede bulunmadı. Kendisi iğfal edilmiş olduğunu anlayarak, takdir ederek, başkasının hatay-ı gafilanesini kendisi tasbih etmeye lüzum gördü. Zamane gençleri içinde insafın, perhizkârlığın bu derecesi takdir ve tahsin edilmezse haksızlık edilmiş olur.

Burada bir şey hatıra gelir, düşünülür ki: Hatâ kendisinde vaki olmayıp da başkası tarafından vukua getirilmiş olmakla beraber bu hatanın tamamıyla tashihi için Ceylân'ın istediği ve validesinin dahi bittedric tervic eylediği nikâhı akdetmesi mürüvvet-i merdaneye daha ziyade muvafık düşmez miydi?

Birçoklarımızca ihtimal ki bu muvafakat tasdik ve teslim olunur. Hattâ bu fikir Nurullah beye dahi uğramıştı; ama zevciyet hususundaki bu ehemmiyet-i medeniye, bir kudsiyet-i insaniye ve İslâmiye hal-i hazırda mutasavver olmasa bile müstakbel için mutasavver ve belki de mümkün olan bir tehlike-i azimeden dolayı bu fikri, bu fikr-i merdane ve civanmerdaneyi reddettirmiştir.

Anayla kız, Sezayıldil ile Ceylân aradan zaman geçip de Nurullah beyi izdivaca takrib edemeyeceklerini anlayınca o zamana kadar mektum tuttukları esrardan delikanlıyı da haberdar etmeye lüzum gördüler. Cenin üç aylığı da geçmeye başlamıştı. Nurullah bey bu haberi ilk aldığı zaman sanki derûnunda bir tonilato su fokur fokur kaynamakta bulunan büyük bir kazan içine düşüvermiş gibi bir hale dūçar oldu.

Hakikat! Vücudu serapa ateş kesildi. Bütün mesammatından fışkıran terler iç çamaşırlarını sırsıklam ettiler. Bir yerde oturamayıp her hangi noktada bulunsa vücuduna ateşler değdiriyorlarmış gibi bir cay-ı selâmet ararcasına şuraya buraya ilticaya koşuyordu. Bu hal epeyce bir zaman devam etti. Bir aralık bir masa yanındaki iskemleye oturup başcağınızı iki elleri içine alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Ne acip şey! Bu haber üzerine Nurullah'ın dūçar olduğu teessür-i meyusaneden yüz binde birisi bile Ceylân'da vaki olmamıştır. Şu noktada Ceylân'ın bir sözü tamamıyla doğru çıkmıştı: Kabahatli kız Nurullah oldu. Onu iğfal eden delikanlı hâlâ Ceylân'dır.

Yeni müteehhil bir erkek zevce-i pak ve masumesinin hamline ilk vâkıf olduğu zaman ne kadar sevinir! Çocuğu daha doğmaksızın kendisini baba olmuş bulur. Sokakta giderken gūya kendisinin rütbe-i übüvvete nailiyetini halk biliyormuş da bir tavr-ı tebrik ile kendisine bakıyorlarmış gibi tatlı tatlı duyguları men edemez. Şüphe etmeyiniz ki Nurullah dahi bu istidad-ı pederanede bulunan erkeklerdendir. Fakat hayf! Sad hezeran hayf ki işte neslinin ilki rahm-i maderde ispat-ı vücud etmiş olduğu şu zamanda memnuniyete bedel meyus oluyor. Bayram edeceğine matem tutuyor. Niçin? Bu sualin, cevabını vermek için nikâhın kudsiyetini tamamen nazar-ı hüsn-i kabul almak lâzım gelir. Nikâhları yok da onun için!

İnsan kısmı hayvanat-ı adiyeye gibi çiftleşemez, efendim. Hayvanat-ı sairede analık babalık hissi evlâdın kendi kendisini idare edebilecekleri zamana kadar devam eder. Hayvanatın

birçok envaında babalık hissi hiç de mevcut olmayıp analık hissi ancak rızağın [emzirme] hitamına kadar daim olabilir. Ondan sonra ana baba ile oğul ve kız bilkülliye yekdiğerinin yabancılarıdır. Bu halde evlâd-ı tabîye müstahak-ı terahhum bir biçare olmak üzere telâkki olunabilir. Ama bir ciğerpare! Bir makam-ı übüvvetin varisi! Bir nam-ı ailenin haiz ve hamili! diye telâkki olunamaz. Kaziyenin bu ciheti Ayrupa'ca dahi uzun uzadıya düşünülüyor, evlâdı babalarına nisbet etmekten vazgeçilerek analarına nisbet etmeye kadar düşüncelere varılıyor. Fakat bulunan neticeler kimseye kanaatbahş olamıyor. İşte bu işlaktır ki biçare Nurullah'ı bugün güldüreceğine ağlatıyor.

Nurullah bey, şüphesiz yarım saatten ziyade bir zamanı şu hal-i buhranda geçirdikten sonra yapacağı şeye zihninde karar vermiş bir adam hareketiyle yazihanelik hizmetini gören bir masaya doğru yürüdü. Bir elini kaleme ve diğer elini zarif bir mahfaza içinde muntazaman istif edilmiş olan kağıtlara uzattı. Anlaşıldı ki bir mektup yazacaktır. Fayat yine o dakikalar zarfında bu azminden caygınlık gösterdi. Ellerini çekti. Bir hayli daha düşündükten sonra hanesinden dahi çıktı gitti.

Bugün delikanlının nerelere gittiğini hiç sormayın. Onu hemen kendisi de bilmez. Neler düşündüğünü siz kendisinden iyi bilirsiniz. Şayet nelere karar verdiğini bilmiyor iseniz onu da biz haber verelim. Hiçbir şeye karar veremiyordu. Karar vermeye yaklaştığı şey bir mektup yazmaktan ibaretken o karardan dahi vazgeçtiğini gördünüz.

Bu akşam Nurullah bey geceyi en teklifsiz dostlarından ve Mekteb-i Sultanî arkadaşlarından Salih Ziya beyin hanesinde geçirdi. O delikanlı ile hasbıhal etmek için onun hanesine gitmişti. Garabete bakınız ki sergüzeşt-i halinin hikâyesi, yani bu hikâyenin ilk kelimeleri "dokuz boğum" dedikleri boğazının dokuzuncu boğumuna gelmiş ve dudakları arasına varmış olduğu halde o kelimeleri dudaklarından düşürüvermeye muktedir olamamıştı. Eğer o zamana kadar Ceylân ile münasebeti hakkında refikine az çok bir haber vermiş olsaydı şimdi kendisinde bu iktidarsızlığı görmezdi. Ama henüz hiçbir haber vermemiş olduğu Salih Ziya beye bu hikâyeyi anlatacak olursa uzun, pek uzun süreceği ve bu kadar uzun sürdüğü halde dahi işin her noktasını tasvir edememiş olacağı için hikâye-i hale cüret bulamadı. Yarım yamalak bir anlayış üzerine arkadaşı kendisini düçar-ı hatâ edecek reylerde bulunursa?

İşte Nurullah bundan korktuğu için dereden tepeden bahislerden sonra arkadaşına büsbütün başka bir bahis açtı.

Büsbütün başka olarak açtığı bahis neydi? Tahmin edebilir misiniz? Tahminden âciz kalsanız becadır. Bir teehhül bahsi! Çarçabuk haber verelim ki Ceylân hanımı maksud edinenek bir teehhül değil! Nurullah:

-Ziya! Bu akşam sana niçin geldim bilir misin? diye arkadaşının sêm-i dikkatini davet eyledikten sonra:

-Hamdolsun Mekteb-i Hukuku bitirdik. Tez imtihanları

da benim için hiç nev'indendir. Bir meslek sahibi olduktan sonra düşünülecek şeyi şimdiden düşünmek abes sayılır ama ben onu şimdiden düşünmeye başladım.

mukaddimesini serdeder etmez Salih Ziya derhal intikal etti. Dedi ki:

-Korkarım evlenmek hayaline düştün.

-Hiç korkma, o hayale düştüm.

Arkadaşı Nurullah'ın bu hayaline biraz güldükten ve Nurullah tarafından bunun gülecek bir şey olmadığını ispat yolunda verilen izahatı dinledikten sonra dedi ki:

-Ey! Bari peylediğin bir kız var mı?

-Yok! Olsaydı seninle müzakereye gelir miydin?

-İdealin yani hayalinde tasavvur ettiği kız nasıl olacak, bakalım? Mutlaka efkâr-ı atika içinde uyuşmuş kalmış çürüklerden birisi olmayacak, değil mi?

-Ha! Bak sana fikrimin doğrusunu söyleyeyim. Öyle efkâr-ı cedide içinde "zıp" diye sıyrılıp fırlamış olanı da tahayyül etmiyorum.

-Orta halli bir şey, ha?

-Gerek terbiye-i medeniyece, gerek maişet-i beldece orta halli bir şey.

-Meselâ bildiğimiz, tanıdığımız kızlardan hangisi gibi?

-Benim bildiğim, tanıdığım kızlar, kadınlar yok ki.

-Amma yaptın, ha, Nuri!

Şu son kelime biçare Nurullah'ın zihnini yine altüst etti. Mâlum ya bu hitap Ceylân'ın hitabıdır. Fakat Salih Ziya ile aralarındaki sınıfdaşane külfetsizlik beynelihvan kendisine

yalnız "Nuri" diye hitap ettiriyordu. Bütün cüret ve metanetini toplayarak şu perişanlığı def ile biraz da mütebessim bir tavırla dedi ki:

-Canım tanıdığımız kadınları tezevvüç nokta-i nazarından bittelâkki tanımış değiliz ki.

-Anladım! Anladım! Şöyle okumuş, yazmış olsun. Biraz da muzıkaya âşına bulunsun. Efkâr-ı atıkadan çıkmış ise de efkâr-ı cedideye henüz girmemiş bulunsun. Biraz da Fransızca bilsin, değil mi?

-Buna yakın bir şey, hattâ Fransızca'yı tarh ve tenzil edersen isabet etmiş olursun.

-Neden? Seninle buna dair etmiş olduğumuz sözlerde sen Osmanlı kızlarının Fransızca öğrenmelerine lüzum görüyordun. Bizde asalet ve necabet hiçbir kimseye cemiyet-i medeniye ve Osmaniyece çalışmadan yaşayabilmek hakk-ı ırsîsini iras etmediğinden ve "demokrasi" usulünce her kabiliyetli gençler meratib-i âliyye namzet bulunduklarından, bir gün olup da büyük bir makama gelinerek sofrâ ve mensubatıyla münasebet peyda edilecek olursa evdeki kadının Fransızcaya âşına olmasında menafi-i Osmaniyece tesirler görüleceğini söylüyordun.

-Hâlâ o fikirdeyim. Zevce-i müstakbelemin Fransızca bilmesini muzır görmüyorum.

Salih Ziya son lakırdılarını söyler ve Nurullah'ın cevabını dinlerken aralıkta bir dalgınlık hali gösteriyordu. Son sözü takip eden kısaca bir sükût müddetinde daha derince düşünme düşünme Nurullah beye:

-Müteveffa Miralay Gazanfer bey ailesini tanıyor musunuz?

deyip de Nurullah beyin:

-Hayır! İlk işittiğim bir isim,

cevabını alınca evza ve etvarına bir ehemmiyet-i mahsusa vererek dedi ki:

-Madem ki teehhül hevesine düştün, madem ki her hali orta bir kız arıyorsun, sana Gazanfer beyzade Ahdiye hanım en münasip bir zevce olur. Gidip hocası Abdullatif efendiyi görmelisin.

-Dur bakalım, daha yavuklum hakkında hiçbir haber almaksızın hocası Abdullah... Abdülmuttalip... efendiye seğirtmek olur mu? Madem ki sen bu aileyi biliyorsun...

-Evet! Bildiğim kadarını sana söylemek lâzım gelir,

diye Dilşinas hanım ve kızı Ahdiye hakkında bildiklerini söylemeye başladı ki söylediği şeyler zaten bizim de bildiklerimizden ibarettir. Nihayet Salih Ziya bey iknaat-ı vakıasını tahkim için:

-Teehhül hevesi benim aklımdan bile geçmez ya! Fakat farz-ı muhal olarak bir dakika için bu heves beni istila edecek olsa zihnim dosdoğru Ahdiye'ye varıp orada saplanır kalır. Zira intihap olunacak kız hakkında ben dahi aynıyle senin fikrindeyim. Bilmem bilir misin? Kâzım beyzade bir Ceylân hanım vardır. Modern (yeni, bugünkü modaya mütenasip), şık, hafif, çalmadan oynar, söylemeden anlar, fino [cin gibi], süper fin... sen de anlıyorsun ya! İşte öyle! Öyle ama öyle bir kız benim işime gelmez. Demincek söylediğin söze nazaran senin de işine hiç gelmez.

Salih Ziya beyin şu son sözü üzerine zavallı Nurullah'ın ne hallere girdiğini düşünüyor musunuz? Girdiği halleri sınıfdaşına göstermemek için azm ü cezm ettiği halde yine saklamıyor. Salih Ziya arkadaşının halini apâşikâre görüyor ise de bu hali asıl mucib-i hakikisine haml etmeyerek şu tatlı hikâyeden telezzüz ve teessürüne hamlediyor. Halbuki o son söz ile Nurullah'ın halli için buraya gelmiş olduğu mesele-i asliyeyi de halletmiş olduğunu Salih Ziya bilmiyor. Bunu ancak Nurullah biliyor.

Musahabatın bakiyesi evlilik ve bekârlık âlemlerinin mukayesesine ait oldu. Nurullah evliliği ve Salih Ziya bekârlığı iltizam ederek her biri delail-i mukniasını irad eyliyor ise de hiçbirini diğerini ilzam edemiyor.

Nihayet yatmak zamanı geldi. Misafir bey kendisi için hazırlanmış olan yatağa yattı. Sahib-i hane bey dahi hareme girdi. Fakat biçâre Nurullah'ın gözlerine uyku girer mi?

Ceylân'ın şöhreti Salih Ziya'ya kadar vâsıl olmuş bulunmasına Nurullah hiç şaşmadı. Bu kadar fevkalâde bir kız dört duvar ve bir tavan muhiti içinde gizli kapaklı kalabilir mi? Ceylân derecesine varmış olanlar değil a, o derecenin pek madununda kalmış olanlar bile bir hicab-ı mec'uliyet ile muhtecib kalamazlar. Bilhassa delikanlılar nezdinde tanınırlar. Karda gezip izini belli etmemek erkeklere bile müyesser olmadıği halde kadınlara mı müyesser olur? Acaba muhadde-

rat-ı pāk damânımız bu ahvale vākıf mıdırılar? Değil iseler vukufta pek ziyade teehhür etmiş sayılırlar. Onlar matmah-ı enzar-ı ricaldirler. Her hal ve tavırlarına dikkat olunur. Bakışlarından, ayak atışlarından mânâlar istihrac olunur. Bu mânâların bazıları gönül eğlendirmekten başka hiçbir daiyede bulunmayan beyefendileri hoşlandırırlar ise de teehhül hevesinde olanları ürkütürler. Korkuturlar. Kendilerini bir belâ imiş gibi telakki ederek o belâyı göze aldirmakta cesaretlerini kırarlar.

Salih Ziya'nın Ceylân hakkında söylediği sözlerin Nurullah'a bir tesiri olmuş ise o da tezvicinden zaten rûgerdan olduğu bu kızı tezvic etmemek hakkındaki kararına bir katiyet verdirmek tesiri oldu. Ahdiye'nin red ve kabulü kadar hür değildi.

185

Ahdiye pāk ve mâsum bir bâkire, Ceylân ise yarı valide addolunacak bir hâmile! Ah, bu fark ne büyük bir farktır. Biçare Nurullah kendisini Ceylân'a bağlamamışsa da ondan daha ziyade biçare olduğuna şüphe edilemeyecek olan Ceylân kendisini Nurullah'a bağlamış. İşte bu muammayı halletmek müşkül.

Zavallı delikanlı gece geç vakte kadar uyuyamadı. Onun için ertesi sabah kapı güm güm vurulduğu halde uykudan pek güç uyanabildi. Salih Ziya'nın bir şeyden haberi yok ya! Hem kapıyı yumrukluyor, hem de:

-Öğle oldu, be Nuri! Bu ne kadar uyku!?

diye bağıyor. Nurullah yerinden fırladı. Kapıyı açtı. Ziya ise elindeki kahve tepsisiyle beraber girdi. İki arkadaş

karşılıklı kahve ve tütün içmeye başladılar. Ziya:

-Teehhüle zaten karar vermiş isen o kararı Ahdiye hakkında ika ettin mi?

sualini bilîrad Nurullah'tan:

-Henüz kat'iyen karar vermedim ise de kararın verebildiğim derecesi de kâfidir. Bu işle meşgul olacağım.

cevabını aldığı zaman bayağı memnun oldu. "Bayağı" değil hakikaten memnun oldu. Müteveffa Gâzanfer bey ailesi hakkında bu gece yeniden yeniye tahattur etmiş olduğu şeyleri de Nuri beye anlattı.

Nuri, Gâzanfer bey ailesi hakkında verilen haberleri, edilen tavsiyeleri bir sem-i kabule karib ehemmiyet-i mahsusa ile telâkki eyliyordu. Binaenaleyh şu sabah musahabesine dahi hitam verilerek iki delikanlı haneden çıktıkları ve birbirlerini bir samimiyet-i biraderane ile selâmlayarak ayrıldıkları zaman kendini yoklayan Nuri Ahdiye ile izdivaca dair gönlünde bir karar-ı katî buluyordu.

Gönlünde bu karar olduğu halde hanesine avdet eden Nurullah dün el uzatmışken alamamış olduğu kâğıt ve kalemi bugün bir cüret-i tamme ile aldı. Masanın yanına çektiği iskemleye oturup yazmaya başladı:

"Ceylân hanımefendi,

"Her erkek için bir bahtiyari-i tam, bir saadet-i mahzâ hükmünde olacağı asla söz götürmeyen pederlik şerefine beni bilâ-ihhtiyar nail etmiş olmaklığınız zihnimde büyük bir perişanlığı mucib olmuştu. Saatlerce mücadele-i nefsdan sonra bu perişanlığı def edebildim. Üzerinden birçok saatler daha geçti.

Bir de uyku ile kuva-yı zihniyeme istirahat verdikten sonra şu satırları tab'im gayet müsterih olarak yazmaya başladım.

"Kadın olsun, erkek olsun insanın birçok hukuk-ı medeniye ve insaniyesi vardır. Bunların bir kısmı erkek ve kadının yekdiğerine karşı olan hukukudur ki bir nev'in hukuku diğerk nev'i için vazifeler tayin eder. Eğer bir Mustafa'nın hukuku Fatma'da vazifeler tayin etmeyecek olur ise o Mustafa hukukundan tecrid edilmiş olur.

"İlk mülakât-ı gayr-i ihtiyariyemiz vukua gelinceye kadar aramızda hukuk ve vazifeye benzer hiçbir şey yoktu. Yalnız bir münasebet-i refikane hüküm sürüyordu. Siz kendiliğinizce benim üzerimde bir hakka malikiyet tasavvuruna düştünüz. O hakkınızla bende bir vazife teşkil etmeye kıyam eylediniz. Sizde olan ihtiyar bende dahi olsaydı bu hak ve vazife taayyün etmiş olurdu. Fakat böyle olmadı. Ben bana tahmil etmek istediğiniz vazifeden teberri edebilirim. Bu teberri benim için pek müsellemler bir hak olur. Ama bu hakkımın tamamından istifadeye kalkışmamayı erkeklik şanına muvafık buluyorum. Kısmen istifade arıyorum.

"Olanca insafınızı toplayarak düşününüz ki size aman olmaya cesaret bulamamış olan bir Nurullah koca olmaya hiç cesaret bulamaz. Güzelsiniz, zeki ve zarıfsınız, pürhüner ve maariftesiniz, zevciyetten başka her hususta bir erkeği teshire kâfi meziyet-ı nisvaniyeye tamamıyla maliksınız. Fakat size lâayk bir koca değil a, bir aman bile ben olamayacağımı görüyorum. Kendimde bu liyakatı bulmuş olsa idim şu meziyat-ı nisvaniyenizden hiç olmazsa aman sıfatıyla olsa istifadeye

can atmaz mıydım? Binaenaleyh koca sıfatıyla benim için zaten ve katiyen kapalı olan tarik-i istifadeyi ihtiyarım ile kendim kapıyorum. Şu azmim sizi ne kadar müteessir edeceğini bilirim. Fakat ilerisi çıkmayıp dönmeye muhtar kalacağımız bir yola daha yol başında ilk hatveyi bile atmamak lüzumuna ittiba ettiğim için beni mazur görünüz.

"Derecesi nazarı dikkatimde muayyen olan teessür-nüzü tahfif için yalnız şu ciheti buluyorum ki:

"Bir mülakat-ı gayr-ı ihtiyariyenin mahsuli olan masum herhalde benim neslimdir. Onun muhafazası hem hakkımdır, hem de vazifem! Size şimdiye kadar asla ümit vermemiş olduğum halde kendinizce hasıl etmiş olduğunuz ümidin inkıtaından mütehassıl bir teessür-i intikamcu-yane ile o masuma gadr etmemenizi insaniyet namına olarak sizden rica ederim. Valideniz ve Despina bu sırra vakıf ve mahrem ve binaenaleyh size muin oldukça indennas ve indeşşer ayıb sayılan bu hali setr edebiliriz. Müddet-i hamliniz ilerleyip de tevellüd zamanı takarrub eyledikte İstanbul'a civar bir köyde vaz-ı haml mümkündür. Müteakiben ben yavrumu alıp bakabilirim. Siz dahi bir şey olmamış gibi ihtiyarınızı muhafaza edebilirsiniz.

"Yok! Beni bir masumeyi iğfal ile itham etmek isterseniz bab-ı hükümet açıktır. Bir mahkeme-i adilenin vereceği hükm-i şeri ve kanuniye itaat her namuslu adam gibi benim de borcumdur.

"Aramızdaki münasebetin bir münasebet-i zevciyeye tahvül muhal ender muhal olmakla beraber senelerden beri mevcut olan münasebet-i muhibbanenin devam edebilmesi

yine yed-i ihtiyarinizdedir. Sizinle münasebatımda zevciyetten başka göze aldırılmayacak hiçbir şey göremem. Meziyet-i nisvaniyenizden istifade daiyesinde olsa idim siz teklif etmek-sizin ben istirham ederdim, değil mi? Madem ki iş öyle değildir sizin her kim ile ne yolda olursa olsun birleşmenizi asla ve kat'a kıskanmayacağımdan ve o kıskançlık ile sizi rahatsız etmeyeceğimden tamamı tamamına emin olabilirsiniz. Hani ya bazı musahabatımızda iki erkek birbiriyle safiyane dost olabildikleri gibi bir erkek ile bir kadın niçin böyle safiyane dost olamasınlar? demiyor mu idiniz. İşte o safiyane dostlukta devam etmek benim için pek mümkün ve hatta pek de tatlı olabilir.

"Safvet ve halisiyetle memlu bir kalbden çıkan şu sözleri sizin de safvet ve halisiyetle hüsn-i kabul buyurmanızı rica ederim efendim."

Nurullah bu mektubu bir kalemde yazdıktan sonra bir daha okumadı. Şayed bazı teessürat ile tadil veya teşdidine lüzum görürüm korkusuyla ilk kalemde çıkan şu sureti muhafazaya lüzum gördü. Mektubu hemen katlayıp zarflayarak ve üzerini yazarak her zaman Ceylân'a gönderdiği vasıta ile irsal eyledi. Ceylân ile her türlü münasebeti böyle bir daha avdet etmemek üzere kat etmiş olduğu için kendini "kurtulmuş bir adam" buluyor idiyse de çocuk için ettiği teklife muvafakat olunup olunmayacağı meselesi rahat vicdanını teşviş eyliyordu.

Şu mektup işini bitirdikten sonra Nurullah her günkü meşguliyetiyle meşgul olmak için hanesinden çıktı ise de o iş-tigalat-ı yevmiye için gönlünde bir hahiş bulamadı. Gönlü kendisini Abdüllâtif efendi tarafına cezb ve celb eyliyordu. Keş-kekçilerbaşı'na doğru bilâihtiyar yürüdü. Bakkaldan mahalle kahvesinden Abdüllâtif efendiyi sordu. Semtinde maruf olduğu için o lâtif ihtiyarı bulmakta hiçbir suubet çekmedi.

Gündüz olmak hasebiyle pek تنها olan mahalle kahvesinde birleştiler. Hiçbir şeyden haberdâr olmayan muallim efendiyi:

-Zâtıalinizi bir emr-i hayra delalet için taciz ettim. Taht-ı talim ve terbiyenizde bulunan Ahdiye hanım bint-i Gazanfer beyin desti izdivacına talip olduğumdan bu babta vesatet-i پدرanenizi rica etmeye geldim.

diye maksudundan haberdar ettiği zaman biçare ihtiyar şaşırıp kalarak karşısındaki delikanlıyı başdan ayağa ve ayaktan başa doğru süzmeye başladı. Abdüllâtif efendi pek sadedil bir adam görünür ise de efkâr-ı münevvere erbabı için öyle görünür. Nasıl ki efkâr-ı münevvere erbabı dahi işbu Abdüllâtif efendi gibi adamlara pek hafif meşreb, pek hoppa görünürler. Hakikât-i halde ise Abdüllâtif efendi kendi âlem-i maişeti olan daracık bir sadelik âleminde maişet-i sadesi için lâzım gelen tecrübeleri itmam etmiş ve sade bir ailenin esbab-ı bahtiyarisi, esbab-ı bedbahtisinden nasıl temyiz edeceğini pekâlâ anlamış bir adamdır. Bir yandan Nurullah beyi şu tet-

kikat-ı hariciyesinde devam ile beraber diğer taraftan dahi ilk mukabelesi olmak üzere:

-Aman beyefendi oğlum. Böyle şeyler kadınlar vasıtasıyla olur.

demeye başladı ise de Nurullah gayet edibane ve namuskârane bir tavır ile teminat-ı لازمeyi vermekde teahhür etmedi. Dedi ki:

-Efendi peder! Oralarını ben de bilmez değilim. Benim de valide makamında bir ablam var. Babam var, nasıl bir adam olduğumu öğrenmek için tahkikata ihtiyaç görülecek değil mi? Evvelâ nasıl bir adam olduğumu ben tarif edeyim de tahkikatınız dahi benim tarifimi tasdik eder ise ve herhalde cenab-ı Hak kısmet etmiş ise maksudumuza vasil oluruz.

Bu mukaddime üzerine Nurullah bey kendisini tarife başladı. Tâbi tarifâtı tervic-i meram yolundaydı. Lâkin hiçbir yalan söylemedi. Mübalâğa bile etmedi. Henüz bir memuriyeti, bir geliri yok ise de babasının biricik oğlu için bir iş başına geçinceye kadar muavenetine itimat edileceğini söyledi. Muallim Abdüllâtif efendi Nurullah beyin şekil ve şemalini tetkikte hâlâ devam etmekte olup zahir-i halinde delikanlıdan nefretine delâlet edecek hiçbir şey görünmüyor ise de Ahdiye hanım ile hiçbir karabeti ve muallimliğinden başka hiçbir münasebeti olmadığını tekrar ederek ve kendi tarafından gerek tasdiklen ve gerek reddeden söylenecek sözlerin hiçbir hükmü olmayacağı mukaddimesini tekrar tekrar bast ve temhid eyleyerek delikanlının henüz bir iş bir maaş sahibi olmaması meselesini:

-Hak Teâlâ Kuran-ı Keriminde tehhül hususunda "Eğer fakir iseniz Allah sizi iğna eder" buyuruyor; talib olduğunuz muhaddenin hal ve vakti yolundadır. Kocasının iâşesine ihtiyacı yoktur.

diye müşkili hal etmekle beraber öyle bir tavr-ı acib ile düşünüyordu ki böyle aykırıdan vuku bulan bir hareket-i izdivac-cuyaneye şaşıp kaldığı da bu halinden anlaşılıyor idi. Ah-diye hanımın validesi Dilşinas hanım ile bir kere görüşüp hal ve şanı şundan ibaret bulunan bir delikanlıyı damadlığa kabul edebiliş edemeyeceği anlaşıldıktan sonra kadınlar tarafından mutad olan işlere teşebbüs edilmek kararı bu musahabenin neticesinde istihsal olunarak Nurullah bey şimdiden bir teşekkür makamına kaim olmak üzere lâtif ihtiyarın elini öptü. Ayrıldılar.

Tettebbu-ı sima hususunda acizlerden madud olmayan Nurullah bey ihtiyardan ayrıldığı zaman derununda bir ümid-i muvaffakiyet bulunuyor idi. Emin idi ki Apdullâtif efendi kendisinden hoşlanmıştı. Vâkiâ kendi hakkındaki tarifati doğru çıkmak şartıyla hoşlanmıştı. Ama herhalde hoşlanmıştı ya. Şu ilk hoşlanışdan Nurullah için bir ümid husulü dahi tabiidir.

İşte şu mahalle kahvesinden bu ümid ile çıkdıktan sonra günün bir kısmı geçmiş demek olduğundan başka bir yere gidemeyip fakat günün kısm-ı ahirini dahi hocası Hafız Mehmet efendi nezdinde geçirmek için Ayasofya'ya kadar gitti. Lâkin müderris efendiyi makamında bulamadı. İkinci ezanı okunduğu zaman namaz kılmak niyetiyle abdest alıp Ayasofya camiine girdi. Asırlardan beri İslâm ve Hıristiyan ce-

maatleri tarafından Huda-yı lemyezelin tezkâr-ı namını istima edegelmış olan o azim kubbe altında o lâtif direkler arasında bahusus henüz cemaatten kimse olmadığı cihetle tek ve تنها bir halde geçirdiği dakikalar Nurullah beyi türlü türlü hislerle ihsas eyliyordu. Hangi tarafa teveccüh etse alelusul namazda bulunmadığı halde bile gönlünden hazret-i rabbülalemine sec-deler ederek tatlı tatlı ferahlara nail oluyordu.

Namazın ilk işareti olan "Salli!.." nidası Nurullah beyi şu tatlı ihtisasattan bir dakika için ayırdı. Minarelerde okunan ezan-ı Muhammedi savt-ı samedanisi kendisine kadar vasıl olamıyor idiyse de birer ikişer cemaat toplanmaya başlı-yordu. Ramazan-ı Şerif eyyamında camiişerifi hıncahınç dol-duran cemaate nisbetle bugünkü cemaat laşey [yok] hük-münde kalır ise de Nurullah bey namazda zihni cemaat ile filân ile meşgul olacak adamlardan olmayıp huzur-ı rabbilale-minde kendisini ruberu, tek ve تنها bulacak âbidîn-i muhlise-den bulmakda olmasıyle bugün şu ikinci namazını tarif ve tavsifi gayr-i kâbil bir zevk-i ruhani, bir lezzet-i maneviye ile eda eyledi. Badessalat her günlük mutadı veçhile pederi hane-sine gelip ablasına, babasına hiçbir şey sezdirmeksizin aşıya-ne-i pederdeki maişe-i mutadesiyle zaman geçirdi.

Ertesi gün kayıt ve tahrir e şayan hiçbir vakîâ görül-medi. O günü Nurullah bey her zamanki meşguliyeti ile geçir-di. Hattâ daha ertesi günü bile. O daha ertesi günü akşam

olup da hanesine geldiği zaman Ceylân'dan gelmiş bir mektup buldu. Hemen kendi odasına çekilip bir dest-i raşedar ile mektubu açtı, okudu:

"Nurullah beyefendi!

"Evelki gün gönderdiğiniz mektubu okudum. 'Kemal-i metanetle' diyemem. Bunu desem bile yalan söylemiş olacağım bedihi ve aşikârdır. Büyük, pek büyük bir teessür ile okudum. Teessürüm teheyyüç derecesine de vardı. Duçar olduğum beliiye-i uzmaya karşı tabımda metanet bulamadım. Hüngür hüngür ağladım.

"Bu teessüratımı arz etmekten maksadım merhametinizi tahrik değildir. Sizin ne kadar metin olduğunuzu tanımışımdır. Şimdiye kadar gevşetememiş olduğum metanetinize galebe ümid-i tıflanesiyle o ilk ve son mülakâtımızı bittertip başımı ateşe yakmış idim. Bu mülakâttan ve sadrımda taharrüke başlayan masumun hilkâtinden sonra kazanamamış olduğum merhametinizi böyle bir mektup ile kazanabilmek ümidine düşecek kadar safderun değilim.

"Vukua gelen musibetten dolayı sizi mesul tutacağıma ve rezaletimizi mahkemelere kadar götüreceğime ihtimal vermeyiniz. Bu musibet emrinde sizin hiçbir dahliniz, binaenaleyh hiçbir mesuliyetiniz yoktur. Her şeyi yapan benim; her mesuliyet bana aid. Ben o mesuliyetin yüküne nasıl ister isem o surette mütehammil olurum. Sizden ümidimi kesmek benim için hayattan ümidimi kesmiş olmak demek olacağını pekâlâ anlıyorsunuz. Hayattan ümidini kesmiş olan bir biçâreye lisan-ı muahezeyi uzatmak hiçbir kimsenin mürüvvetine yakışamaz.

"Sadrımdaki mahlûk için henüz hiçbir hakka mâlik değilsiniz. O hak, o vazife ondan mütevellit mesuliyet dahi bana aittir. Âlem-i vücutta ispat-ı mevcudiyet ettikten sonra iş başkalaşır. Çocuğunuzu tanıyıp kabul edecek olur iseniz validesini velev ki pek muvakkat bir zaman için olsun tanıyıp kabul etmeye mecbur olursunuz. Ve illâ menkuheniz olmayan bir kadının doğurduğu çocuk üzerinde hakk-ı übüvvet dâvâ edemezsiniz.

"Yalnız muhibbane bir surette münasebetimizin devamı hakkında verdiğiniz ümitlere teşekkür ederim. Tarafınızdan bu kadarcık bir mürüvvet benim gibi bir mücrim, bir cani için yine büyük mürüvvettir. Hüdaya emanet olunuz beyim."

Nurullah beyin bu mektubu yalnız bir defa okumak ile iktifa edemeyeceği aşikârdır. Evet, ikinci ve hatta üçüncü defa olarak dahi okudu. Hem de iki gün evvel gelen mektubu okuduğu zamanki teessürat-ı facia ile okumadı. Hiç muntazır olmadığı bu tarz cevabı okuyor ise de sevinmek mi, kahırlanmak mı lâzım geleceğini tayin edemeyerek okudu. Mutadı olduğu veçhile kalkıp oda içinde gezinmeye başladı. Gezindikçe tasavvuratının ufku tevessü ediyordu. Bir sigara içti.

Ceylân'ın mektubunda büyük bir eser-i cüret buldu. Hayatından ümidini kesmiş olan bir meysus muaheze olunamazmış! Doğru! Fakat sakın çılgın kız bu ümitsizlik ile nefsine bir suikast etmesin! Henüz batn-ı maderdeki çocuk üzerinde bir hakkı yokmuş. Doğru! Hattâ doğduktan sonra bile redâ' müddetince ve daha ilerilere doğru yine hakkı olamaz, menkûhesi olmayan bir kadının çocuğuna müdahale edemezmiş;

bu da doğru! Hepsi doğru! Yanlış neresinde?! Yanlış yok. O halde ne yapmalı? Hiçbir şey!..

Nurullah bey bu hükmü kendisince muvafık-ı mantık olarak verdi ise de verdiği hükme kendisi de kanaat edemiyor. Onun tahmin ve intizarına göre Ceylân kendisine böyle yazmayacaktı. Yanacaktı, yakılacaktı; fakat işte yanmıyor, yakılmıyor. Çılgın kız bir metanet gösteriyor ki o metanete karşı Nurullah kendisini âdetâ mağlûp, aciz buluyor.

Bu gece Nurullah'ın gözlerine uyku girmemiş dersek mübalağaya haml edilmemelidir. Düşünüyor, fikrinin ne kadar uzaklara sevki mümkün ise sevk ediyor. Fakat şu ilk muhakeme ve kararı hududundan yine harice çıkamıyor. Sabah olup da derununda hab u rahat bulamadığı yatağından çıktığı zaman Nurullah'ın çehresi bir hasta çehresine benzemişti. Ömrünün hiçbir dakikasında başına böyle bir hal gelmemişti. Hemşiresi bu hale dikkat ettiğinde:

-Ne o, kardeşim? Hasta mısın, nesin?

diye bir sual iradına mecbur oldu. Nurullah bir yalan kıvıramadı. Vücudunda hiçbir fenalık hissetmediği için hastalığına ihtimal verememekle iktifa eyledi. Her günkû gibi elbisesini telebbüse gayret ederek meşguliyet-i yevmiyesiyle iş-tigal için hanesinden çıktı. Sokaklardaki müşahadat zihnini mümkün mertebe dağıtarak midesindeki açlığı hissetmeye başladı. Bir lokantaya girdi. Salih Ziya'yı orada bulmaz mı?! Bu tesadüfe ziyadesiyle memnun oldu. Sınıfdaşı yanındaki boş iskemleyi Nurullah için düzelterek arkadaşı oraya oturduğu zaman:

-Ey! Ahdiye'ye karar verildi mi?

sualini irada müsaraat eyledi. Nurullah'dan:

-Yalnız karar vermek değil, işi teşebbüs derecesine vardırdım.

cevabını aldığı zaman memnuniyetini derece-i hakikiyesinden bir kat daha ziyade gösterdi. Vuku bulan istizahatı üzerine Nurullah hoca Abdüllâtîf efendi ile vukua gelen mülâkatını uzun uzadıya ona anlattı. Salih Ziya dedi ki:

-Ümidlerin pek kuvvetli olmalıdır. Kayınvalideniz Dilşinas hanım öyle okumuş, yazmış, teceddüdât-ı fikriyeye muvaffak olmuş kadınlardan değil ise de gayet akıllı, hazmli [doğru karar veren], ihtiyatlı bir ev kadını, bir iyi validedir. Senin ahvalini tetkik edip mahiyet-i sahihiyeni anladıktan sonra kızını sana tezvice razı olacağı bence şüphe götürür mevaddan değildir.

İki arkadaşın sofrâ başındaki bakiyye-i musahabatı gayet feylesofane bir zemin üzerinde cereyan eyledi. Salih Ziya bey tehhül ve tezevvücün hilafındadır; fakat bir lüzum-ı sahih sabit olup da insan evlenecek olur yani evlenmeye mecburiyet-i sahihe görür ise mutlaka Ahdiye gibi kadın kadıncık bir kız bulup almak fikrinde bulunuyor. Nurullah ise bilâkis insan ne zaman tehhüle iktidar kesb eder ise tehhül etmelidir efkârında bulunuyor. İntihap olunacak kız hakkında o dahi arkadaşının reyine iştirak ediyor. Şu iki gencin musahabesini kız babası bir adam işitse idi kızlarına ne yolda bir terbiye vermek emrinde pek büyük irşadlara nail olur idi. Zira delikanlıların her ikisi Ceylân yolunda serbest ve daha doğrusu

serbaz bir kızıdan ne kadar korkuyorlar ise öyle, bundan seksen sekiz sene evvelki terbiye dahilinde perverişyab olmuş bulunan kızlara dahi o nisbette rağbetsizlik göstererek bütün müddet-i ömründe insana refakat edecek olan bir kadının kendisine söylenen sözü anlar ve kendisi dahi söyleyeceği sözü anlatacak kadar olsun ders görmüş bulunmasına lüzum-ı kâti gösteriyorlar idi.

Badettaam hal-i tabiyesine gereği gibi avdet etmiş olan Nurullah uyku ihtiyacını da hissetmeye başladı. Bu uykusuzluk ile hiçbir iş göremeyeceğini anlayarak bir yerde uyumak istedi ise de nereye gitsin? Gidecek hiçbir yeri yok. Güpegündüz dostu Salih Ziya'ya gidip uyuyamaz ya? Esbab-ı mucibesini anlatsa belki mümkün olur. Ama o esbabı anlatmak da istemiyor.

Kalktı hanesine geldi. Ablası Zeliha hanımın Sezayıldıl hanıma, Ceylân'ın validesi nezdine gitmiş olması dünkü ve bugünkü ahval için epeyce ehemmiyet götürür bir keyfiyet idi ise de uykuya fırsat vermiş olması ehemmiyeti buna galebe ettiğinden elbisesi üzerinde olduğu halde yatağına uzandı. Nurullah'ı akşam taamina güç kaldırabildiler, yüzünü gözünü yıkayarak sofraya vardı ise de Salih Ziya ile birlikte tenavül etmiş olduğu kuşluk taamını henüz hazmedememiş olduğundan, gerek mâhmurane hali ve gerek iştihasızlığı babasının da ablasının da meraklarını celb eyledi. Sordular. Dün gece Arabi

dersiyle ziyadece iştigal ettiği için uyuyamamış olduğu yalanını bulabildi. Ablasının bu yalanı nasıl telâkki etmiş olduğunu bilmeye Nurullah bey pek ziyade muhtaç idi. Sezayîdil hanım yahut Ceylân, musibet-i vakıaya dair acaba Zeliha'ya bir şeyler söylemişler mi?

Ablasının en küçük tavırlarına en mânâsız sözlerine kadar bir ehemmiyet-i mahsusa ile dikkat ettiği halde Nurullah bey mucib-i iştibah olacak hiçbir hal, hiçbir kelime bulamadı. Acaba Ceylân ile Sezayîdil vakâ-i müthişeden filhakika hiçbir şey çıtlatmamışlar mı? Bu kadar metanet gösterebilmişler mi? Yoksa bu metanet ablası Zeliha'da mı görülüyor? Esrar-ı müthişeye vakıf da kendisine mi belli etmiyor?

Bu gece dahi şu merak biçâre Nurullah'ı gereği gibi rahatsız etti ise de Ceylân'ın mektubunu bir daha okudukta kendi kendisine:

-Acaib bir çocuk kadar olsun metanetim yok mu? Her mesuliyet ona raci olduğu, her felâket, her musibet o biçâreyi vurmuş bulunduğu halde o bu kadar metanetli davransın da ben hiçbir şeyden mesul olmadığım halde neden duçâr-ı fütur olayım?

dedi ve şu şeciane sözlerin hükmüne kendisi dahi o kadar kanaat gösterdi ki mutadî veçhile eline bir kitap alarak yatağa girdiği zaman uykuya dalmakta tehhür etmedi.

Ertesi sabah Nurullah kendisini her zamanki hal-i tabîyesinde buldu. Ceylân'ın mektubunu masa üstünde gördüğü zaman bir daha okumak lüzumunu hissetmeyerek onu aldı, kızın diğer mektuplarının mevzu olduğu bezden mamul zarf içine koydu.

Bugün Nurullah beyin zamanı sair günler gibi geçti. Akşam hanesine geldikte talik kırması bir yazı ile yazılmış bir mazruf buldu. Açtı, okudu. Tabii en evvel imzaya bakıp "Eddai Abdüllâtif" kelimelerini görünce biraz telâş ve tehalük ile okudu. Muallim efendi ertesi gün öğleden evvelce mahut mahalle kahvesinde buluşmayı teklif ediyor.

Mektupta ümid verecek bir kelime yok. Selb-i ümid edecek bir kelime de yok. Fakat mektubun gelişi herhalde ümid-bahşa addolundu. Kat-ı ümid ettirecek bir hal olsa mektup gelmez. Cevab-ı reddi almak için kendisi gidip aramaya muhtaç olur.

Bu tahmin Nurullah bey için mucib-i itminan oldu. Ertesi gün öğle ezanından on dakika kadar evvel Keşkekçiler-başı'ndaki mahalle kahvesine vardığı zaman Abdüllâtif efendiyi orada buldu. Badesselâm elini öptü. Yanına oturdu.

Kahveci ağa:

-Sade mi, şekerli mi?

sual-i mutadına "Şekerli!" cevabını aldıktan sonra Abdüllâtif efendi gayed tatlı bir tebessüm-i pederane ile dedi ki:

-Beyefendi oğlum! Tahkik-i ahvalinize henüz başlamadık. Kendi halinize dair vermiş olduğunuz malûmatı sahih olarak bittelâkki Dilşinas hanımefendi kızım ile görüştüm. Sizden aldığım haberleri eksiksiz, ziyadesiz kendisine tebliğ ettim. Şekil ve şemailinizi sordu. Onu da tasvir edebildiğim kadar anlattım. Nihayet kendi gönlümün ihtisasını da sordu. Ahdiye hanım benim kendi kızım olsa Nurullah beye vermek için gönlümde bir meyelân hasıl olup olmadığını, veyahut olup olmayacağını sordu.

Söz buraya gelince Nurullah beyin hali başkalaştı. Pîr-i latifin neticeyi bir an evvel tebliğ etmesi için derununda büyük bir isticlal buluyor idi. Abdüllâtif efendi zaten her cümleler arasında onbeşer yirmişer saniye tevakkuflar ile ağır ağır söz söylediğinden yine o suretle sözünde devam etti. Dedi ki:

-Ahdiye hanım zaten kendi kızım demek olduğundan ben kızımı size vermeye gönlümde bir meyil bulduğumu söyledim. Düşünmek için benden yirmi dört saat mühlet talep eyledi. Bu yirmi dört saatin inkızasından sonra hanımefendi ile mülâkât eylediğim zaman benim meyl-i derunuma iştirak eylediği ve kızını istimzaç ettikte hem babası ve hem muallimi olmaklığım cihetiyle benim münasib gördüğüm şeye kendisi de itiraz etmeyeceği yolunda cevap aldığını söyledi.

201

Koca ihtiyar sözü neticeye vardıracağı zaman Nurullah bey epeyce bir tehalük ile kalktı. İhtiyarın elini bir daha öpdü. Abdüllâtif efendi delikanlının bu evza-ı ferzendanesinden hoşlandığını gözlerinde lemean eden nurlar ile tavrında peyda olan beşuşane tebessümler ile apaşıkâre göstererek dedi ki:

-Şimdi beyefendi oğlum, iş kadınlara kaldı. Hemşire hanımefendi kızım ne zaman ister ise kadınlarca mutad olan görücülük vazifesini ifaya gelebilirler. Ben dahi diğer taraftan... eğer lüzum görür isem... tahkik-i ahvalinizde devam etmek hakkını muhafaza ediyorum.

Nurullah bey ve Abdüllâtif efendi şu mülâkattan tabîî pek beşuşane bir halde ayrıldılar ise de Nurullah'ın beşâseti altında derin bir düşünce dahi var idi. "Hemşireniz hanım-efendi görücülük vazifesini ifaya gelebilirler." sözü Nurullah'ı düşündürmez mi? Zeliha'ya damdan düşer gibi "Kalk, filân yere git, orada bir kız vardır, gör." diyebilecek mi? İşte bugün dahi zavallı Nurullah işinden gücünden kalarak orada bir hal ile akşamı etti. Sofrada hiçbir şey söylemedi. Badettaam babası gazeteleri ile kitapları ile iştigal için odasına çekildiği zaman Nurullah mutadının hilâfına olarak hemşiresinin yanına vardı. Evet. Bu hal mutadının hilâfı idi. Kendisi hemşiresinin odasına gitmek itiyatında bulunmayıp mülâkat edecekleri zaman hemşiresi kendi odasına gelir idi.

202

Fakat tuhaf şey! Nurullah'ın hemşiresi odasına gitmesi Zeliha'da hiçbir şaşkınlığı, zerre kadar bile bir telâşı mucip olmadı. Bilhakis kadıncağz biraderini epeyce beşuşane, mütebessim bir yüz ile karşıladı. Hele Nurullah:

-Ablacığım! Şöyle bir saatte senin odana gelip seni rahatsız eden kardeşin Nurullah sana "Abla ben teehhül edeceğim" der ise çıldırdığına hüküm verir misin?

deyip de hemşiresinden:

-Neye böyle bir hüküm vereyim? Bunu pek tabîî bulurum.

cevabını aldığı zaman asıl şaşkınlık Nurullah'ta görüldü. Acaba Zeliha hanım kendisinin asıl meramını anladı da mı böyle söylüyor? Yani senelerden beri münasebette bulunduğu Ceylân'ın tezevvücünü mü pek tabii buldu? Şimdi işin bu ciheti muhtaç-ı tavazzuh idi. Binaenaleyh Nurullah:

-Teehhül ama senin hatırına gelen surette bir teehhül değil.

deyip de hemşiresinden:

-Neden benim hatırıma gelen surette bir teehhül olmasın?

cevabını aldığı zaman muhtac-ı tavazzuh olan mesele henüz tavazzuh edememişti. Bu anda bir korku, bir mahcubiyet Nurullah'ın dilini bağlıyordu. O bağı çözmeye bez-i mecut [gayret sarf] ederek:

-Hani ya şu... demek istiyorum ki... Ablacığım teehhül ama Ceylân hanım ile değil!

diyebildiği zaman Zeliha hanımın:

-Biliyorum ya işte! Elbette Ceylân ile değil. Başkasıyla! Fakat o başkasını bilmiyorum.

diye izah-ı meram etmesi Nurullah'ın hayretini mertebeye-i gayeye vardırdı. Birkaç dakika muhavere münkati oldu. Ablası bir tavr-ı istizah ile kardeşinin yüzüne bakıp duruyor. Nurullah davranıyor, kıvranıyor ama sanki alacağı kızın ismini, semtini filân unutmuş da derhâtır etmeye çalışıyormuş gibi zihninden bir şeyler aranıyordu.

Mülâkatın bu kadarı ikisi de ayakta oldukları halde cereyan etti. Bu hal-i tahayyür nihayetinde Nurullah ablasının elinden tutarak ve dest-i mader makamında olan bu eli öperek Zeliha'yı bir tarafa oturttu, ve artık muhtaç olduğu cüret ve cesareti toplamış olduğu cihetle bizim bildiğimiz vukuatı tamamıyla ve hattâ biraz da fazla izahat ile Zeliha'ya anlattı.

Zeliha hanım iki çeşm-i dikkatini Nurullah'ın gözleri

içine dikmiş olduğu halde kelime-i vahide, harf-i vahid söylemeksizin kardeşini dinliyordu. Nurullah söyleyeceklerini söyledikten sonra Zeliha hanım nevbet-i kelâmı aldı. Dedi ki:

-Ceylân ile olan macerayı tamamıyla biliyorum. Bunun mukaddematı böyle bir netice-i faciayı bize zaten beklettiriyordu. Hürriyet-i nisvanmış, alafrangaymış, bunlar bizim Türk ve Müslüman havsalarına henüz sığar şeyler değildir. Biz gençliğimizde Ceylân'daki serbestinin onbinde birini gösterecek olsak bizden eskiler nazarında bir rezalet diye telakki olurdu. Şimdi bizde bu telâkki Ceylân gibi turfandalar hakkında vakidir. İhtimal bir zaman gelir ki serbestliğin bu derecesi de ahval-i adiyeye-i umumiyyeden addolunur. Zira...

Burada Nurullah ablasının sözünü keserek:

-204 "Umumiyyeden" deme! Henüz Avrupa'da bile ahvalin bu türlü "taammüm" etmemiştir. Pek çoğalmıştır ama "taammüm" etmemiştir. Bizde ise henüz pek nadirdir.

-Senin bazı kere dediğin gibi pek de "madum" hükümünde olan nevadirden değildir. Ne ise oraları bize lâzım değil. Allah cümlemizi islâh eylesin. Ne diyordum? Bu netice bizce zaten muntazardı. Sezayıldil hanım ahval-i ahireyi tamamıyla bana hikâye eyledi.

Nurullah ablasının ellerini sımsıkı tutarak:

-Allah aşkına ablacığım! Ne yolda hikâye eyledi? Beni itham ederek, bana lânetler okuyarak, değil mi?

-Hayır Nurullah! Seni hiç itham etmiyor. Sana lânet filân hiçbir şey okumuyor. Asıl kabahati terakkiyat-ı nisvanîyemizin makûsiyetine buluyor. Ceylân'ı her ikimiz cûnun ile

mahkûm ediyoruz. Fakat zannetme ki bu şımarıklıkda Ceylân bir danecikdir. Ondaki cinnet-i mutlaka bertaraf edilecek olursa terakkiyat-ı nisvaniyeyi o yolda arayan kızlar, hattâ kadınlar nevadirden de değildirler. Sözün doğrusu kadınlarımız harem tarafında bilkülliyeye metruken yalnız başlarına yaşamaktan usanmaya başlamışlardır. Biz bile bu usanca tamamıyla bigâne değiliz. Fakat başkaları bizden pek çok ziyade bir kuvvet ile, bir dâvâ, bir iddia ile bu matluptadırlar. Zaman pek çok gizli şeyleri hâmindir. Birkaç sene sonra ortaya neler çıkacağını kimse bilemez. "Bilemez" ama az çok dikkatli olanlar "tahmin" edebilirler; doğruya en yakın bir tahmin! Bak asıl sadetten uzaklanıyoruz. Lâkin bunları bilmelisin. Ceylân'a "mecnun" dedik, bunda şüphe etmemeli. Fakat Ceylân'ın cinneti bu hal-i rezalet-ı iştimali bir cesaret-i küstahane ile irtikab etmiş bulunmasındadır. Ya horozdan kaçarcasına bir mahfuziyet altında görünerek kendisini böyle bir hale düçâr etmiş bulunsaydı? O zaman "mecnun" demeyecektik. Şerik-i kabahati bir çapkın olsaydı "muğfel" hatta "mazlum" diyecektik. Şeriki bir Nurullah olsaydı "muhtî" diyecektik. Ceylân'ın hali şu âlem-i medeniyette ilk defa olarak vâki olmuyor. Binaenaleyh bu kızın cinneti bu irtikabtaki küstahane bir cesaretidir. Bundan dolayı kabahat kimlerde olduğunu da arayalım mı?

-Hayır! Ona hacet yok. Kabahat içinde bulunduğu muhittedir. Bir kere bir eski perendebazın kızı. Frenkçe olsa bir tiyatro aktrisinin kızı derdim.

-Yok! Sezayıldi'i o kadar itham etme. O da hoppacadır, zırzopdur. Ama namusu cihetinden hiçbir diyecek bulunamaz.

-İtham etmiyorum. Sonra o babasının dairesi, oradaki elli altmış cariyeler. Dört beş Fransız karısı. Biraz da kendimi itham edeyim. Bir de Nurullah ki bir çocukta gördüğü zekayı fevkalâdeye hayran olarak âkil, kâmil bir kadın ile ancak edilebilecek musahabatta o çocuğu kendisine muhatab etmiştir. Fakat bu gidişle biz Ceylân'ı tebriye ederek niçin onu tezevvüc etmeyeceğimizi sormaya kadar varacak mıyız?

-Hayır! Validesi bile bu fikirde değildir. Hattâ ara yerde, şöyle bir kaza vukua gelmemiş olsa idi bile Sezayıdil hanım Ceylân'ın dirlik düzenlik temin edebilecek bir zevce olamayacağına kâni idi. Ne ise bunlar şimdi hep meza ma meza [geçmişe mazi] hükmüne girdiler. Onlar kendi dertlerinin çaresini kendileri görmek mecburiyetinde kaldılar. Senin işine gelince: İstersen yarından tezi yok Dilşinas hanımın hanesine giderim. Ahdiye hanımı görürüm.

-Evet, geciktirmeye gelmez.

-Oralarını biz, kadınlar daha iyi biliriz. Sen merak etme!

İftirakın son fetvasını Zeliha hanım dahi bu surette vermiş olduğuna göre, Kâzım bey hanesine Sezayıdil ve Ceylân hanımların ahvaline son bir nazar-ı ıstıla daha atfına sıra gelmiştir. Değil mi?

Bu nazarımız o kadar mümtet olmaya ihtiyaç messetmeyecektir. Zaten Kâzım bey ailesinin ahval-i ruhiyesi Zeliha hanımın Nurullah beye olan ifadatıyla hemen de lüzumu dere-

cesinde tavzih etmiş demektir. Bu meselede Nurullah aleyhinde söylenecek bir söz, verilecek bir hüküm olsaydı ablası bilâtereddüt velâ terahhum... Evet! ve lâ-terahhum o sözü söyler, o hükmü verirdi. Zira hususiyat-ı hallerince Zeliha kardeşinden ziyade Sezayıdil hanımın taraftarıdır. Binaenaleyh Nurullah'tan ziyade Ceylân'ın gayretini gütmesi lâzım gelir. Fakat vuku-ı hal o kadar şeni, o kadar mecnunanedir ki artık hiçbir gûna taraftarlığın, hiçbir gayret güdüşün hükmü nafiz olamıyor.

Bütün bu şenayiin mesuliyet-i maddiye ve maneviyesi Ceylân üzerine yükletilmiş. O da bu mesuliyetlerin kâffesini kabul ediyor. Bu işte müttehim, mahkûm aranıyor ise kendisinden ibaret olmak lâzım geleceğini kendisi de söylüyor. Yalnız şimdiye kadar babasına, Kâzım beye hiçbir şey söylenmemiş. Bir fayda memul değil ki söylensin. Rezaletin dairesi tevsî edilmiş olmaktan başka ne faydası olacak? Nurullah'ın babası Kâşif efendiye de hiçbir şey söylenmemiş. Yine aynı sebepten dolayı söylenmemiş. Bu iş yalnız Zeliha ve Sezayıdil hanımlar ile hizmetçi Despina arasında kalıp, hattâ Despina'nın kardeşinden bile mektum tutuluyor. Bu mektumiyetin ne zamana kadar devam edebileceğini hiç sormayınız. Bir sır iki adamı tecavüz ederse şayi sayılacağı sözü beyhude söylenmiş adi sözlerden değildir. Meşgul olduğumuz keyfiyet-i facianın sırrı ise elhaletühazihi beş kişiye kadar şayi olmuştur. Binaenaleyh iltizam olunan mektumiyet ile "şuyû" arasında âdeta bir had kalmamış demektir.

Kâzım bey ile Kâşif efendinin habersizlikleri meselenin

bu cihetinde ufacak bir komedi teşkil etti. Şüphe yok ki Frenklerin "trajikomik" dedikleri hem gülünecek, hem acınacak bir komedi, bir beliyeye-i mudhike! Sezayîdil hanım kocasına Nurullah beyin teehhül etmek üzere bulunduğunu haber verdiği zaman delikanlının kendi kızı ile teehhül edeceğine hiç şüphesi olmayan biçare pederin yüreği hoplamış ve parlak bir beşâset ile şu beşareti hüsn-i telâkki etmiş idi. Bir de Nurullah'ın teehhülü Ceylân ile değil, başka bir kız ile olduğunu anlayınca o sevinç makusen mütenasip bir kahra tahavvül eyledi. Sezayîdil kocasının bu ye'sini tadil için:

-Hep öyle bekliyor idik ama beklediğimiz gibi çıkmadı. Meğer Nurullah bey ile Ceylân arasındaki münasebet hakikaten refikâne, biraderane bir münasebetten ibaret imiş. Nurullah "Ömrümüzün ahirine kadar Ceylân hanım kardeşimdir" diyor. Ceylân da ona "ağabeyim" diyor. Yekdiğeriyle izdivacı ikisi de istemiyorlar. Artık "kısmet böyle imiş" diyeceğiz.

dediği zaman Kâzım bey bu sözlere bir diyecek bulamadı ise de zevcesinin şu teminatı üzerine kanaat-ı kâmile ile değil, kanaat-ı cüziye ile bile kâni olamadı. Fakat kanaat etmesin de ne yapsın? Kâşif efendi ise Kâzım beyden daha ziyade safderun olduğundan kendisine yine hemen aynı surette edilen tevile hakikaten inandı. Bu adam malûm olan merdumgirizliği ile beraber hakikaten fikirce pek çok terakki etmiş ve birçok desatir-i ahrarane ile kendisini siyaseten itikaden, âdeten bayağılık derecelerinden kurtarıp derecat-ı âliyeye vardırmış olduğundan Nurullah beyin Ceylân ile ömürlerinin sonuna kadar bir münasebet-i refikane ve biraderaneyi muhafa-

za edegitmek gayretine güldü ise de bundaki çocukcasına cidiyete inanarak; şaşarak güldü.

Zeliha hanım görücülük vazifesini ifaya mübaşeret ile beraber vakayiin suret-i ceryanından muhibbesi Sezayıdil hanımı dahi haberdar eyliyordu. Demek oluyor ki Ceylân'dan da hiçbir şey ketm ü ihfa edilmiyordu. Neden edilsin? Ceylân hadisesi bu iki kadın arasındaki münasebeti zerre kadar ihlâl etmemiş ki!

Hattâ ilk görücülüğe gittiği zaman Sezayıdil'i dahi beraber götürmüş idi. Sırr-ı mektumdan Dilşinas hanımın haberi yok ki. Bu işte kendisine rakib addolunacak bir ailenin müdahalesinden bir ürküntüye duçar olsun. Ceylân bile gidip rakibesini görmek istemiş ve ahvalden hiçbir şey sezdirmeyeceğine inandırmak için dermeyan etmediği teminat kalmamış ise de iki kadın, Zeliha ve Sezayıdil yalnız bunu tecviz edemeyerek Ceylân'ın verdiği teminatın hiçbirisine havale-i sem'i kabul etmemişlerdir.

Biz inanabilirdik ki Ceylân rakibesini gördüğü zaman bile halinden hiçbir şey hissetdirmeyebilsin. Zira vukuatın suret-i ceryanına dikkat ettikçe bu kızın metanetini o kadar ziyade buluyoruz ki hiçbir kadın için tahammülü hayale sığdıramayan fecayie karşı Ceylân'ın gösterdiği sabır ve sükûnu da bir nev'i cinnete hamletmekten başka yol bulamıyoruz. Fakat Sezayıdil ile Zeliha hanımın Ceylân'a emniyet edememeleri pek hurde-endişane, pek âkilâne bir hareket olduğuna şüphe edilemez. Zira Ceylân teminat vakıasına rağmen bu işte bir bozgunluk çıkarıverecek olur ise ketm ü ihfası için bu

kadar metanetle çalışdıkları rezaleti ayyuklara kadar öyle bir suret-i faciada çıkarmış olurlardı ki facianın bu türlüüne tiyatro saha-i temaşaları da dar gelirdi.

İşte şu suretler ile Zeliha hanım Nurullah tarafından tahmil olunan vazife-i maderaneyi hakikaten hüsn-i ifa ile Nurullah beyle Kâşif efendinin Ahdiye hanım bint-i Gazanfer bey ile nikâhları bir yevmi sa'dde [mutlu] ve bir cemaat-ı hususiye nezdinde akdolundu. Kâzım bey ile Kâşif efendi dahi bu resimde hazır bulundular. Yalnız Sezayıldil hanım hazır bulunmayıp, Zeliha hanım vazifesinin bu cihetini yalnız ifa eyledi.

IV H A F İ Y E

/// Düşâr olmuş bulunduğu ahval-i faciaya mukabil Ceylân'ın gösterdiği metaneti şimdiye kadar pek fevkalâde bulduk. Öyle değil mi? Halbuki bu kızın hakayık-ı ruhiyesini güzelce tahkik etmiş olsak bu metaneti yalnız fevkalâde değil belki de fevkatabiye bulabilirdik.

211

O menhus ilk mülakat üzerine vukua gelen hallerin mesuliyet-i maddiye ve maneviyesini Ceylân kendisi kabul etmiş. Öyle değil miydi? Bu doğrudur. Fakat bu kabul ile iktifa etmiş veyahut edecek farz olunursa işte bu doğru değildir. Ve olmaz: Mesel olarak derler ki, "Kanı kan ile yıkamazlar, kanı su ile yıkarlar." Muslihlerin ağzına tamamıyla yakışık alacak bir sözdür. Mer'îyül-icra tutulması temenni olunacak bir düstur, bir kanundur. Bu kanuna her tarafca riayet edilecek olsa ne polise lüzum kalırdı, ne jandarmaya; ne müstantike lüzum kalırdı, ne mahkemeye; ne prangalara lüzum kalırdı, ne dar-âğaçlarına. Fakat bu söz muslihlerin ağzına lâyük bir sözdür. Erbab-ı intikam için değil.

Erbab-ı intikam için kanı kandan başka hiçbir şey ile yıkamak mümkün olamaz. Bittâbi evvelbeevvel hasmının kanı ile!

Bir cinayet min gayr-i taammüd ika edilebilir. Tehevvür suretiyle ika edilebilir. Ama bir intikam böyle alınmaz. Taammüd ile alınır. Müntakim kendi intikamını almak için pek ziyade tedbirli davranır. Eğer böyle davranmaz ise düçâr olmuş bulunduğu bir beladan dolayı intikam alayım derken kendisini ikinci bir belaya duçar etmek muhakkaktır.

Evet müntakim mutlaka intikamını alacaktır. Hasmını af için kütüb-i ahlakiyenin değil a kütüb-i semaviyenin vesa-yası bile fûrusiyet-i tab-ı beşer üzerinde tesir-i tam hasıl edemez. Tam değil, hiçbir şey tesir hasıl edemez. Müntakim eğer intikamından vazgeçecek olursa beceremeyeceği, aciz kalacağı için vazgeçer. Kudret-i intikam kendi elinde olup daha hasmını ezdil ü can af edebilecek kadar ahlâkça büyüklük hakikaten nevadirdendir. Nevadirden olduğu için bu ahlâk-ı âliye eshabı büyük adamlardan sayılır. Onların büyüklüklerine cihan hayran kalır.

Nev'i beşerin bu sınıf-ı mümtazından maada kısm-ı azamı böyle değildir. İntikamından vazgeçmez. Ahzinden aciz kaldığı zaman dahi vazgeçmez. Kanı kan ile yıkayacaktır. Eğer müstelzim-i intikam olan beliyye bu kadar büyük belâya-yı müthişeden ise onu hasmının kanıyla yıkamaktan kat-ı ümit eylediği zaman kendi kanı ile yıkamak derecesine kadar varır. Avrupa gazetelerinin hemen her günkü nüshalarında bir hattâ birden ziyade intiharlar vukuu yazılmakta olup bunlar bir

nazar-ı dikkat, bir fikr-i hikmet ile tetkik ve tahkik edilecek olursa görülür ki bir büyük kısmı mücerret intikam yolunda vukua gelmektedir. Bir biçâre kızı iğfal etmişler, Avrupa'da bunlar aglebiyet-i azimeyle kendi intikamlarını kendileri almakda iseler de intikamdan aciz kalanları da nadir kalmıyor. Bunlar ne yolda ahz-ı intikam eyliyor? Ya kafasına bir kurşun sıkarak, ya envai yüzlere varan zehirlerden birini içerek, ve yahut kendisini nehre atarak. Buna "kanı kan ile yıkamak"tan başka ne mana verilir?

Muhakemeye şu nokta-i nazardan girdiğimiz halde Ceylân'ı tekrar pişgâh-ı tetkik ve tettebbua çekelim. Müthiş kız bir mektubunda "Sizden ümidimi kesmek benim için hayattan ümidimi kesmiş olmak demek olacağını pekâlâ anlarsınız. Hayattan ümidini kesmiş olan bir biçâreye lisan-ı muahezeyi uzatmak hiçbir kimsenin mürüvvetine yakışamaz." demiş idi. İşte sözün en doğrusu bu sözdür.

Nurullah'dan ümidini kesmek hayattan ümidini kesmek olması şu cihetten doğrudur ki, Ceylân bu delikanlı yüzünden kendisi için bir hayat tasavvur ve tayin etmiş idi. O hayat mübeddel-i memat oldu. Ceylân'ın mânen hayatına kastedildi, öldürüldü. Bu hal şayeste-i intikam olacak ahvalden değildir? Bir nazar-ı insafa göre kendini öldüren Nurullah değildir. O halde intikamını Nurullah'a kast ile almak doğru olamaz. Hayatından kat-ı ümit eden bir meyus için aradığı intikamı yine kenî hayatına kast ile almak lâzım gelir.

Acaba Ceylân'da bu insaf var mıdır? Eğer var olsa idi şimdiye kadar muktezasını ifa etmeliydi. Kendi canına kast ile

meseleyi halledip bitirmeliydi? Böyle olmadı. Bilâkis yaptığı işin mesuliyet-i maddiye ve maneviyesine kendisi katlanmak istidadını gösterdi. Nurullah'ın Ahdiye ile nikâhında bulunmaya kadar müsaade istedi. Vermediler. Pek isabet ettiler. Zira tahammülün bu derecesi tabiat-ı beşeriyenin fevkine çıkıyor idi.

Elhasıl işin üzerinden bir hayli zaman mürur eyledikten sonra Ceylân'ın intikam yolunda hiçbir hareket etmemesi ve beliyeye-i uzmayı şey-i gayr-ı mezkûr suretine koyup nisyan-ı mensiya hükmüne düşâr etmeye çalışması kendi validesiyle Zeliha hanımın bile inanmamış oldukları bir hal iken karilerimizin buna inanabilmeleri kabil midir?

Şu mülahazat-ı mütekaddime bu kabiliyeti ref ve izale eder. Hikâyemizin ileriye doğru meydana koyacağı vukuat validesiyle Zeliha hanımdaki emniyetsizliğin isabetsizliğini daha şimdiden ispat ederler. Hiç şüphe edilemez ki Ceylân bir müntakimdir. Ya suret-i intikamına şimdiye kadar karar vermemiş veyahut karar vermiş olduğu halde icrasına fırsat bulamamakta bulunmuştur. Nurullah bey ile münasebeti eski münasebet-i refikâne ve biraderâne suretinde devam edemedi. Hatta günler geçtikçe aralarında hiçbir münasebet kalmadı. Kâşif efendinin hanesinde Nurullah beye karşı asla müstetir [örtülü] ve muhtecib olmayan Ceylân şimdi o haneye pek seyrek olarak gidiyor. Hem de Nurullah'ın hanesinde bulunmayacağını tahmin ettiği zamanlarda gidiyor. Şayet hilaf-ı âde Nurullah kendi hanesinde bulunacak olsa ona eteğini bile göstermiyor. Delikanlının bıyıkları ucunu bile görmüyor. Nurullah ise Kâzım beyin hanesine hiç gitmiyor.

Dilşinas hanımın hanesinde nikâh kıyıldıktan sonra düğün levazımı ile iştigale başlandı. Damat tarafından yalnız bir yüzgörümlüğü ile iktifa olunarak ağırlık mağırlık istenmedi. Ahdiye'nin cihazının zaten yarıdan ziyadesi müheyya olup hanesinin mefruşatı ise yüzlerinin tazelenmesinden ve bazı perdelerin yenilenmesinden ibaret bir ihtiyaç gösteriyor idi. Nurullah bey bu haneye içgüveyisi gideceğinden o dahi kendi hanesinde kitaplarını vesair eşyasını düzeltmek ve zevcesinin hanesine götüreceği eşyayı ayırmak ile iştigal eyliyordu.

Bu misillü izdivaçlarda Nurullah'ın zevcesi hanesine ilk götüreceği eşya esvap ve çamaşırdan ibaret kalmak tabiidir. Kitap ve evrak gibi şeyler düğünden sonra götürülecektir ki bunları da vakti geldiği anda nakledebilmek için hazırlamaya lüzum görülmüştür. Kendi kütüp ve evrakından birtakımı babasının odasında ve babasının kütüp ve evrakından birtakımı kendi odasında bulunduğundan her iki tarafa ait olan bu şeyler ayrılmak ve yerlerine götürülmek lüzumu dahi bu işe ilâve olunmaktadır.

Nurullah beyin bu ihtiyatkârlığı bundan onbeş sene evvelki hale, yani istibdadın o zamanki derecesine göre bir ihtiyatkârlık idi. Ondan sonra seneden seneye, aydan aya, günden güne artan tazyikat *Mülteka* gibi kütüb-i kadimenin bile imhalarına lüzum gösterecek derecelerini bulmuş olmasına mukabil ihtiyatın bu derecesini kâfi görebilir miydi? Mübalağaya haml buyrulmasın, okunan Arabî ed'iyenin mânâsını

anlayanlar meyanında Kunut duasını ve Kur'an-ı Kerimin bazı ayat-ı celilesini muzır görenler bile var idi. *Cevdet Tarihi* ve merhum-ı müşarüleyhin *Kısas-ı Enbiya'sı* da kütüb-i muzır-radan idi. Binaenaleyh şu kitap ve kağıt düzeltmesi işini Nurullah bey eğer sinin-i istibdadın sonlarında görmüş olsaydı hanesinde bir cüz, bir varak bile bulundurmayı muzır ve mühlik görür idi.

Nurullah bey siyasiyat ile iştigali sevmediği cihetle kitapları kağıtları içinde siyasiyata müteallık âsâr hemen hiç yoktur. Bu merak pederinde mevcut ise de onun mahiyeti de âsâr-ı siyasiyenin kıymet-i edebiyesine münhasır olup, yoksa bir fikr-i siyasiye ittiba suretinde bir merak onda da yoktur. O zamanların ahval-i siyasiyesine göre Kâşif efendiyi idare-i zamaniyeye ıttıla meselesi asla heveslendirmez. Neden heveslensin? Öyle bir zamanın en büyük mukbilleri bile ikballerinin zevkini süremiyorlar. Saraylar gibi büyük büyük konaklar, yalılar. Köşkler yaptırdıkları halde içinde oturamıyorlar. Bunların kâffesi menfidirler [sürgün]. Nişantaşı gibi bazı mıntıkalara nefyolunmuşlardır. Onların kâffesi mahpusturlar.

O cennet gibi konaklarından harice çıkamayarak ve hariçten gönüllerinin istedikleri ahababı celb eyleyemeyerek hafiye, celiye bin enzar-ı tarassut altında hemen hemen ihtilat-tan memnu gibi bir mahpusiyet-i daime halindedirler. Nice me-zalim ve itisaf semeresi olan servet ve sâ mânlarıyle iftihar ve itminan hislerinden bile mahrumdurlar. İnşagerdeleri olan eb-niyeyi bile ne surette kazandıklarını söyleyemeyecekleri bir servet ile yaptırarak yalnız bu hal ile halkın enzâr-ı tel'inine

batıp durmakta iken o servetin kısm-ı mahfî ve mektumunu nasıl ortaya koyabilirler? Bir ruhsat-ı mahsusa olmaksızın her gün gidip gelmekte oldukları yolu tebdile bile muktedir olamazlar. Nerede kaldı ki eyyam-ı tatiliyede canlarının istedikleri yerlere gidip gezebilsinler, kendileri bunca servet ve nimete müstağrak olmuş bulundukları halde henüz gözleri doymayıp daha hangi taraflardan ne yolda itisafat ile neler kapabileceklerini düşünmek ile daima dilhun olageldikleri gibi kendilerinin kazandırdıkları vesait-i habise dahi doymak bilmeyerek gittikçe artan bir tamah ile efendilerini tazyik edip duruyorlar. Başbelâsı olmak üzere yalnız bunların vücudu kafi görülmez mi?

İşte şu müşahedat ve mülâhazat Kâşif efendiyi ikbal aramak heveslerinden men ettiği gibi bu ahval-i elimeyi nazar-ı hamiyetle görüp ref-i mevcudiyetleri imkânını aramakla meşgul olan fırka-i salihaya dahi iştirak edemiyor.

Hiçbir ümidi yok ki iştirak edebilsin. Edna bir şüphe ile kendisi dahi bir tarafa atılarak bunca ahlara, eninlere bir de kendisinin ah ü enini munzam olmasında hiçbir menfaat bulamıyor. Binaenaleyh başının selâmetini kendi evceğizi içinde bulup fakat cemiyat-ı beşeriyeden hiçbirisinde ve hiçbir zaman görülmemiş olan bu ahval-i facianın beğenilecek hiçbir yerini bulamayarak ömrünün sonuna kadar kendi haline katlanmak suretiyle hanesi içinde çürümeye nefsini mahkûm eylemiştir.

Bu hale dair aralıkta bir oğlu ile musahabata da girişiyor:

-Aman oğlum ne ablana ne bana acıma! Kendine acı, gençlik ve vatanperverlik hasebiyle göze aldıracağın fedakârlıktan vatan için hiçbir menfaat ve selâmet bekleme. Hakikaten hamiyetin var ise kendini koru, teakub-ı vukuata hanenin içinde muntazır ol. İhtimal bir gün gelir ki Nurullah gibi gençlere hattâ Kâşif gibi ihtiyarlara da hizmet-i vatan için lüzum görülür. O zaman geldiğinde bizi menfalarda bulacağına İstanbul'da bulsun. Vatanperverliğe daha ziyade muvafık olan hareket budur.

mukaddematıyla bütün tahayyülât-ı siyasiyesini söylüyor idi. Nurullah dahi hakikaten bu fikirde bulunduğu için پدرine teminat-ı lâzımeği itadan geri durmuyor idi.

Şu izahatı vermekten maksadımız anlatmaktır ki gerek babanın ve gerek oğlun kütüp ve evrakı içinde bilâhare başlarına belâ olacak gibi şeyler hemen de hiç yok idi. Zira bunlar o zamana kadar haneler basıldığına ve kütüp ve evrak kaldırıldığına dair birçok vukuat dahi işitmiş olduklarından bu cihetçe dahi müteyakkız bulunuyorlar idi. Binaenalâzâlık Nurullah bey kitaplarını yerleştirdiği ve evrakını düzelttiği esnada yalnız kendi evrakı meyanında değil babasının evrakı meyanında mahza kıymet-i edebiyeleri için bulunabilen bazı şeyleri dahi yırtmış ve ateşte yakmıştır.

Şu iki fıkra-i sabıkanın mütalaalarından kari ve kariyelerimize malûm olmuştur ki bir taraftan düğün hazırlıkları iler-

lemekte iken diğerk taraftan Ceylân dahi fikr-i intikama vüsat vermekte idi. Gelinin, Ahdiye hanımın izale-i vücudundan başlayarak Nurullah beyin izale-i vücuduna kadar bir parlak intikamın her cihetini düşünmekte iken biraz sonra bu düşüncüklerini yine kendisi beğenmeyerek kararını geriye almak-taydı. Meselâ Ahdiye hanımın izalesine katiyen karar verdik-ten sonra fikr-i intikamındaki şu şidde-i vahşiyane itidal kesb ettikten sonra:

-O biçâre öksüz kızcağızın ne kabahati var ki? Nuri'yi benim elimden o almamıştır ki! Hikâyemizden haberdar ol-saydı mutlaka bu izdivaca razı olmaz idi. Keşke vaktiyle düşü-nerek şunlara hiç olmaz ise imzasız... Hayır! Hattâ imzalı bir tezkere ile vukuatı haber verseydim. Pazarlık mutlaka bozulur idi.

219

diye o kararı terkettiği gibi biraz sonra fikrine bir inkılâp daha gelerek:

-Bu pazarlık bozulsa bile bana ne faydası olacak? Nuri Ahdiye ile olmazsa bir başkasıyla yine izdivaç edebilir.

diye fikrini bütün bütün tebdil eyliyordu. Nurullah'ın izale-i vücudu için verdiği karar-ı kat'iyi de yine buna yakın hesaplar ile tebdil ve terk ediyordu. Nuri'nin vücudunu kal-dırmak pek kolay bir şey. Kendi hanesinde kendi odasına veh-leten hücum ederek delikanlının göğsüne bir bıçak sokmaktan kolay ne var? O halde hem Nuri bir daha iadesi kabil olma-mak üzere izaa edilmiş olacak ve hem de kendi yakası kanu-nun demir pençe-i adaletine geçecek. Bu tertiplerin hiçbirisini beğenemiyordu.

Düğün tedarikâtı hitama erdi. İcabeden yerlere okuyucular gittiler. "Okumak" kelime-i Türkiyesinin "davet" mânâsı için şu düğün davetçiliğinden başka mahall-i istimal kalmamıştır. Fakat kadınlarımız bu "okuyuculuk" kelimesini istimal ederler de bunun Türkçe mânâsı "davetçilik" demek olduğunu hatırlarına bile getiremezler. Düğüne edilen davet çarşamba akşamı kına gecesine, perşembe günü yüzyazısına ve cuma günü dahi paçaya davet olunmak suretindeydi. Alelusul Sezayıdil hanım dahi davet olunmuş ve Ceylân'ın bu düğüne gidemeyeceği muhakkakattan bulunmuş ise de Ceylân zahir halinde ne kıskançlık ne husumet hiçbir eser-i teessür göstermediği halde içinden:

-Cuma günü paça ha? İşte bu paça olmayacak. Kaymağı kimse yiyemeyecek!

diyor ve bu sözlerin mütekellimi gibi muhatabı da kendisi olarak söylediği söze tamamıyla inandığından kalben daha şimdiden bir mahzuziyet-i müntekimane hissediyordu.

Dilşinas hanımın kına gecesini romanımızın birinci kısmında gördük. Zeliha hanım dahi oraya davetliydi. Bu akşam bazı arkadaşlar Nurullah beyi de bir musahabeye davet etmiş bulunduklarından Kâşif efendi hanesinin hemen boş olması Ceylân'ın öteden beri hesap ettiği fırsatı hasıl eyledi. Müntakim kız daha o gün gündüzden kendi babasının kitap odasına girerek birtakım kütüp ve resail ve evrakı büyücek bir torbaya yerleştirmişti. Bu kitapların, bu resail ve evrakın ne mahiyette şeyler olduğunu anladınız ya? O zamanlara göre kâmilten muzır görülen şeyler. Evvelâ Kemal bey merhumun

âsârı ki bire kadar kâffesi âsâr-ı muzır-ra ve memnuadan! Saniyen Ziya Paşa'nın *Girit Zafernâmesi*, *Hârâbat*'ı filânı. *Hârâbat*, Arabi, Farisi, Türkî âsâr-ı eslâftan ibaret bir mecmua olmak hasebiyle Ziya Paşa'nın eseri addolunamaz ve onun yalnız bir mukaddimesi olup bunda da politikaya dair bir kelime bile bulunamaz ise de memnuiyeti için Ziya Paşa namına mensubiyeti kâfi değil midir? Tâ, Şinasi zamanında toplanmış olan *Tasvir-i Efkar* koleksiyonundan alınız da Kemal ve rüfekasının Avrupa'da neşr ettikleri *Muhbir* ve *Hürriyet* koleksiyonlarına varıncaya kadar hep torbaya girdiler. Bilâhara Ahmet Rıza Bey'in, Murat Bey'in, vs. Jön Türklerin Avrupa'da, Mısır'da neşr ettikleri gazeteler dahi torbaya girdiler.

Bu torbanın muhteviyatından başka Ceylân'ın öteden beri hazırlamakta olduğu yedi sekiz mektup dahi ayrıca bir paket olarak koynunda idi. Bu mektuplar taşradan Nurullah beye gelmiş olmak üzere kendisi tarafından tertip olunmuş ve bazı komşu çocuklarına veyahut bazı hücre yerlerde dükkanları olan fakir arzuhalcılara tebyiz ettirilmiş idi. Muhtevi oldukları şeyler nelere dair olduklarını sormak icap etmez ya? O besbelli hep politika fesatlarına dair. Hattâ bazıları da güyâ Nurullah bey tarafından evvelce yazılmış olan mektuplara cevap yolunda kaleme alınmışlar.

Ceylân bunları bu surette tehyie eyledikten sonra torbayı Kiryaku'ya yükletip Kâşif efendinin hanesine naklettirdi. Orada kütüphanenin alt dolaplarına suret-i muntazamada yerleştirip koynundaki mekatip zarfını da şöyle kolayca

görülebilecek bir vaziyette oraya koydu. Bu işi görüp de kendi hanesine avdet için ayağa kalktığı zaman oda içinde etrafına bakınarak:

-Cuma günü de paça! ha? İşte bu paça olmayacak diye o kadar mutmainane bir surette güldü ki her zaman zeki çehresine o kadar ziynet veren bu tebessümü şimdi görseydiniz dehşetinden ürkerdiniz.

Hanesine avdeti müteakip Ceylân Kiryaku'ya bir mazruf mektup daha verdi. Onu da semte en yakın bir hanede sakın olan Feyzullah beyin hanesine gönderdi. Kiryaku'ya:

-Hanenin kapısını çaldığın zaman ilk her kim çıkarsa bu mektubu eline tutuşturursun. Sen de hemen dönersin. Kim gönderdiğini soracak olurlarsa bilmediğini söylersin. Herhalde onlar mektubu okumazdan evvel sen bırakır gelirsin. Anladın mı, bu mektup Kâzım beyin uşağı Kiryaku tarafından geldiğini hiçbir kimse bilmeyecek. Sonra senin de bittiğin gün, benim de!

tembihatını tekrar tekrar tefhim eyledi ki Kiryaku zaten hanenin emektarı olup bu yoldaki umur-ı mühimmenin acemi si olmadığından bu vazifeyi hüsn-i ifa edeceğine hiç şüpheniz olmasın.

Şimdi anlaşıldı ya? Dilşinas hanımın hanesinde kına gecesi yapılıyor iken Ceylân asıl kendi odasında düğün, bayram yapmakta olup, biçâre Nurullah ise gittiği haneden kendi ha-

nesine gelip odasında yattığı halde bu odada kendi mahvının esbabı mükemmelen tehyie edilmiş olmasından hiçbir haberi yok idi. Yarınki perşembe günü kendisi için husulü artık mer-tebe-i tahakkuka varmış olan mesudiyeti bu gece hulya ederek pek tatlı bir uykuya varmıştır.

Ertesi gün Keşkekçilerbaşı'ndaki düğün evinin yüz-yazısı münasebetiyle neler olduğunu biliyoruz.

O akşam damadın zuhur etmemesi üzerine Kâşif efendi-nin de oraya gelip Dilşinas hanım ile hasbıhal ettikleri esnada Kâzım beyin hanesinde de Sezayıldil ve Ceylân ile Kâzım bey arasında bir hasbıhal vukua geliyordu. Bu hasbıhale Ceylân kendi başına gelenleri babasına anlatmaktan başladı. Biçâre Kâzım bey alafrangameşrep bir adam olmakla beraber kızın-dan işittiği şeyleri hangi havsalasına sığdırabileceğini bileme-yerek çıldırasıya hayretlere duçar oluyor idiyse de Ceylân:

-Metanet babacığım metanet! Hikâyenin asıl mucib-i hayret olacak yerine henüz gelmedik. Annem başıma gelen bu halleri size vaktiyle haber vermiş olsaydı şimdi bu uzun hikâyeyi benim nakil etmeme lüzum kalmaz idi.

sözleriyle babasının nazar-ı dikkat ve ehemmiyetini bundan sonra olacak işler tarafına celb eyliyor idi. Diyordu ki:

-Kabahatlerin hepsi bana ait olmakla beraber benim halimde bulunan bir kızın ağlamaktan başka medar-ı tesliyet bulamaması ve intikâmsız bu belâyâ katlanması kâbil olamaz. O intikâmı Ceylân veyahut Nurullah beyi öldürmek suretiyle almayı da düşündüm. Lâkin o zaman rezalet ayyuka çıkacak,

sizin namusunuz dahi berbat olacak. Ben ise sessiz sedasız bir intikâm tertip ettim ki kimsenin hayatına kasd olunmadığı halde sizin namusunuz dahi mahfuz kalacak.

Söz bu sureti bulunca Kâzım'ın da, Sezayıdil'in de gözleri çeşmhanelerinden fırlayıp o sessiz sedasız intikâmın neden ibaret olduğunu anlamaya sabırsızlık gösteriyorlardı. Ceylân dedi ki:

-Tahminlerim doğru çıkar ise bu akşam Nuri bey tevkif olunur.

Sezayıdil -Ne diyorsun Allahı seversen?

Ceylân -Bu akşam Nurullah beyefendi tevkif olunur diyorum. Anlatamadım mı? Eğer daha evvel tevkif olunmamış ise...

Kâzım -Allah Allah, neler işitiyorum.

Ceylân -Daha neler işiteceksin. Kezalik bu akşam da Kâşif efendinin hanesi basılarak Nurullah'ın evrak -ı muzırrası zabtolunacak.

Kâzım -Benim bildiğime kalırsa Nurullah'da evrak ve âsâr -ı muzırta yoktur.

Ceylân -Benim muhakkıkan bildiğime göre dolap dolusu evrak -ı muzırta vardır.

Sezayıdil -Bunun kat'iiyen ihtimali yoktur.

Ceylân -Ya ben kendi elimle koymuş, yerleştirmiş isem?

Kâzım -Bu ne Allahı seversen. Bir tiyatroda dram mı temaşa ediyoruz.

Ceylân -Ne taaccüp ediyorsunuz? Dram temaşa ediyorsunuz zahir! Tiyatroda temaşa edilen dramlar yalancıkdan

şeylerdir. Şimdi şurada dramın gerçeğini temaşa ediyorsunuz.

Sezayidil -Kız sen evrak ve âsâr-ı muzırrayı nereden buldun da götürdün koydun. A! Korkarım...

Ceylân -Hiç korkma.

Sezayidil -Sen bugün babanın odasında bir şeyler karıştırıyordun.

Kâzım beyin rengi attı. Ceylân söz arasındaki silsileyi hiç bozmayıp bir cesaret-i mecnunane ve küstahane ile sözünde devam eyledi:

-Evet. Babamın kitap odasında ne kadar âsâr ve evrak-ı muzırta var idiyse hepsini oraya nakil ettim. Çünkü ben zaten bu âsâr-ı muzırmanın evimizde bulunmasını istemiyordum.

Kâzım biraz hiddetlendi. Bir tavr-ı tekdir ile:

-Senin ne vazifen? Sen benim işlerime ne karışıyorsun?

dedi ise de hiç Ceylân bu tekdirler ile mülzem olur mu? Babasının yüzüne öyle bir bakış ile baktı ve öyle bir gülüş ile güldü ki Kâzım bey bundan âdetâ ürktü. Ceylân dedi ki:

-Ne vazifem mi? Neden mi karışıyorum? Yarın sizi de Hind'e Yemen'e sürecektir olurlar ise bizim halimiz ne olur? Evin içinde dinamit cephanesi saklar gibi o tehlikeli şeyleri saklamakta ne mânâ var? Ocakları söndürülmüş hâne ne kadar istersin? Eşten dosttan bir eski entari, hattâ bir lokma ekmek dilenmek derecelerine gelmiş ne kadar aile istersin? Bizim de o hale girmekliğimize siz razı olabilirsiniz biz razı olamayız.

-Kızım sen kendi başını belâyâ soktuğun gibi benim

başımı da mı belâya sokmak istiyorsun?

Ceylân -Bilâkis! Belayı üstümüzden atarak onun yerine mükafatlara nail olmak istiyorum. Ben doğmazdan evvel ... kahyası imişsiniz. Bundan sonra dahi eğer kovmazlar ise ömrünüz olduğu kadar o işten başka bir makama geçemeyeceksiniz. Ben bir tertip kurdum ki hem Nurullah'tan intikamımı alayım, hem sizi bu âsâr-ı muzır-ra tehlikesinden kurtarayım, hem de bu yoldaki hidemat-ı sadıkaneleriyle nail-i mükafat ve nimet olanlar gibi biz de refaha nail olalım.

Kâzım bey hâlâ bir şey anlamıyordu. Alık gibi şaşkın şaşkın bir tavır ile kızının yüzüne bakıyor idi. Ceylân ise müthiş bir tavr-ı küstahane ile sözünde devam ediyor idi:

-Ne kadar muzır kitap, risale, gazete koleksiyonu perakende gazete, el yazısı âsâr-ı edebiyeye-i siyasiye var ise cümlesini Nuri'nin odasına götürdüm. Sizin yazınızı tamamıyla taklit ederek bir de jurnal yazıp Feyzullah beyefendi hazretlerine irsal ettim.

Kâzım -Ne yaptın? Ne yaptın?

Ceylân -Serhafiye Feyzullah efendi hazretlerine gönderdim.

Kâzım -Canım sen gerçekten çıldırdın mı? Başımızı ateşlere...

Ceylân -Hiç çıldırmadım. Başımızı devletlere, saadetlere nail edecek bir tedbirde bulundum. Journale de sizin imzanızı koydum.

Ey artık bunun üzerine Kâzım beyin havfı hiddete ve hiddeti de azim bir hayrete karışarak o anda nüzul isabet et-

mediğine şaşılacak bir hale geldi. Biçâre Sezayıdil, kocasının bu halinden dolayı azim telaşa düçâr oldu. Fakat Ceylân'da hiçbir fütur görülmüyor. Babasının şu haline biraz acıyarak bir iki dakika kadar biçâre adamcağıza gözlerini diktikten sonra yine söze bıraktığı yerden başladı:

-Korkmayınız beybabacığım, hiçbir tehlike yoktur. Havf ile telaşla tehlikeyi siz kendiniz davet eder iseniz o zaman mesuliyet sizde kalır. İmza ettiğiniz jurnal yalan değil ki. Nurullah'ın hanesini aradıkları zaman boşa çıkılmayacak ki.

Kâzım -Canım zavallı delikanlıya yazık olmayacak mı?

Ceylân -O benim intikamım. O mürüvvetsizi öldür-seydim mi yazık olmayacak idi, o zaman beni de prangaya atsa-lar mı idi daha iyi olacak idi? Yoksa yeis ve nevmidi ile ve başka türlü intikamın yolunu bulamamak ile kendime kıymış olsa idim mi iyi olacak idi?

Sezayıdil -Aman yarabbi, esmayı üzerimize sıçratıp da...

Ceylân -Bak bu pek mümkündür. Birtakım zünun-ı batıla ile havf ve telaşa kapılacak olur iseniz esmayı üstünüze sıçratmış olursunuz. Benim tertibim veçhile hareket eder iseniz ben Nurullah'tan haklı olduğum intikamımı en ehven bir surette almış olurum. Siz dahi bu hizmet-i sadıkanenizin mükafatına nail olursunuz.

Kâzım -Hangi hizmet-i sadıkanenin a kız? Hafiyeliğin mükafatını mı?

Ceylân -Hafiyelik! Fesat aleyhine hafiyelik bir sadakattır. Fesat münteşir olup da ortalık hercümerc olursa bunu

mu sadakat sayacağız? Bak polis lisanında bu yoldaki hizmet erbabına "esdikadan" diyorlar.

Kâzım -Biz şimdiye kadar bu yollara alışkın mıyız?

Ceylân-Evrak ve âsâr-ı muzır rayı evimize doldurmaya alışmak bundan daha kolay mı idi? Bundan daha az tehlikesiz mi idi?

Bu tarafta şu muhavere-i acibe ve garibe akşamın saat birinden sonraya doğru devam ededursun diğer tarafta tamam bu saatte Kâşif efendinin hanesine polis nail olmuş idi. Biçâre Kâşif efendi Dilşinas hanım tarafından edilen davet üzerine güya oğlunun güveyi taam ve namazında bulunmak için çıkmış olduğu cihetle hanesinde mevcud olmadığı bir zamanda hanesi basılmış idi. Zeliha hanım dahi düğünde idi. Evdeki bir hemücük uşak ile bir ihtiyar Arap cariyeden Nurullah beyin odasını öğrenerek doğruca oraya gittiler. Pek çok aranmaya taranmaya da lüzum görmeksizin kütüp ve resaili de, zarf içindeki mektupları da buldular. Başka yerde kitap ve kağıt bulunup bulunmadığını Arap cariyeden sorarak cariyeler kendilerini büyük efendinin odasına da götürdü ise de oradaki kütüp ve resaili yokladıklarında memnuattan hiçbir şey bulamadıkları cihetle cümlesini alâ hâlihi terk eylediler.

Polisin işbu taharriyatı birbuçuk iki saat kadar devam etmiş idi ki işin son dakikalarında Nurullah bey zabtiye nezaretine giderek oğlunu aradığı halde meysen avdet eylemiş idi. Hanesine muvasalat ettiği zaman polisin nüzulü haberini alarak hele oğlunun odasından birtakım kitaplar, kağıtlar kaldırılıp götürüldüğü haberini de alınca başlarına gelen

belânın büyüklüğü o zaman olanca dehşetiyle nazar-ı havf ve haşyeti önünde tecessüm ederek:

-Eyvah! Demek oluyor ki Nurullah'ta âsâr-ı muzır ve memnua da var imiş. Ah! A çocuk, sana bin kere nasihat vermiş idim ki...

diye zavallı ihtiyar ağlamaklı olmuştur.

Biçâre Nurullah'a gelince: Berber dükkânında tevkif olunduğu zaman doğruca bab-ı zaptiyeye götürülerek üstü-başı yoklandıktan ve silâh filân bulunmadığı için yalnız fazla parası alındıktan sonra mer'iyülhatır dairesi denilen ve güyâ mücrimin-i adiyeye yerlerinden daha mümtaz ve muteber olan dairede bir küçük odaya konmuş idi. Gerek yolda araba içinde ve gerek bu odaya konulduğu esnada:

-Canım arkadaş! Beni ne gibi bir töhmetle tevkif ediyorsunuz?

sualine manidar tebessümlerle:

-O! Bu suali biz size sormalıyız. Elbette siz kendinizi bizden iyi bilirsiniz.

cevab-ı müstağniyanesini alınca:

-Vah arkadaşlar, ben kendimde tevkif ve hapsolacak bir hal göremiyorum.

demiş ise de polisler tebessümü dıhk derecesine vararak:

-Hepsi de tıpkı sizin dediğiniz gibi diyorlar, şimdiye kadar yüzlercesini gördük.

cevabıyla biçâreyi susdurmuşlardır. O gün akşama kadar Nurullah beye hiçbir kimse tarafından hiçbir sual sorul-

madı. Sabahtan beri hiçbir şey yememiş olduğu için midesi bomboş ise de canı hiçbir şey istemiyor ki! Akşamdan sonra açlık artık bütün bütün canına kâr ettiğinden kapı haricinde bekleyen jandarmaya:

-Birader! Acaba biraz yiyecek tedariki mümkün müdür? diye sorup da heriften:

-Parasıyla olduktan sonra her şey mümkündür.

cevabını alınca çıkarıp eline bir çeyrek verdi. Bir sardalya salatası sipariş eyledi. Sirkeli olmasını ve sirkesi bolca konulmasını tenbih etti ki halâ hiçbir şey istemeyen canına belki şu ekşili salatayı kabul ettirmek ümidinde idi. Salata gelince yemeye başladı. Bir de öte tarafta güveyi yemeği hazırlanmış olduğunu derhatır edince artık bütün metanetini kaybederek sakinane bir surette gözlerinden yaş boşanmaya başladı. Bu aralık jandarma neferi elinde bir yastık ve bir de yorgan olduğu halde odaya girip odanın bir tarafını işgal eden minderin köşe tarafına yastığı koydu. Biraz aşağısına da yorganı örtünebilmek üzere katlayarak güyâ bir yatağın ayakucuna koyuyormuş gibi koydu. Ahdiye hanımın yatak odasına mukabil bir yatak ki bunu temaşa eden Nurullah'ın gözyaşları arttıkça artmamak kâbil olabilir mi?

Nurullah başına gelen bu belânın nereden geldiğini düşünüyor, pek çok düşünüyor ama bir türlü bulamıyor. Kendisine Ceylân'dan veyahut onun anasından babasından başka müntakim olabilecek hiçbir hasım yok. Fakat bunlar tarafından niyet-i intikama dair zerre kadar bir emare görülmemiş olduğundan bu iş onların işi olabileceğine mümkün değil ihti-

mal veremiyor. Bunlardan başka da hiçbir kimse hatırına gelmiyor.

Bu akşam dahi mevkufa hiçbir şey soran olmadı. Gece-
nin saatleri birer birer geçiyor. Ömürden mürur eden bu saat-
leri dışarıda merdiven başındaki eski bir çalar saat tadat edi-
yor. Ve ettiriyor. Fakat Nurullah'ın gözlerine uyku takarrüp
etmiyor. Nasıl takarrüp edebilsin ki zihni müsterih olsa bile
yatak namını gasp etmiş olan o minder üstüne göz attıkça mi-
desi bulanıyor. Bütün ömrünü naz ve naim içinde geçirmiş
olduğu gibi bilhassa bu geceyi ömründe hiçbir geceye makis
olamayacak bir nimet-i uzma halinde geçirmeye namzet olan
zavallı Nurullah şu minder üzerinde nasıl yatabilir?

Mahaza gecenin nısfından sonra artık baygınlık nev'in-
den bir hal biçâreyi o minder üstüne yatırdı. Mendilini çıkarıp
mahud yastığa örtü olmak üzere serdi ise de yorgan için
hiçbir çare bulamayarak onu bir tekmeyle minderin öteki
ucuna attı. Yalnız potinlerini ve fesini çıkarıp bâki esvabı
üzerinde olduğu halde uzanmış idi. Gözyaşlarına boğulur-
casına bir hayli mücahedeye daha cebr-i nefis etmekte bulun-
duğu esnada kendini kayb eyledi.

Sanki uyudu. Bu hal keşke gerçekten bir baygınlık olsa
idi! Bari hiçbir ızdırap duymaz idi. Halbuki bu bir kâbus idi.
Hattâ kâbustan da besbeter idi. Aman yarabbi, ne korkulu
rüyalar görüyor idi. Kaçmak istiyor, koşamıyor. Arkasından
yetiştiriyorlar. Öldürecekler. Keşke öldürseler de kurtulsa ama
öldüremiyorlar da! Her bir kaç dakika bir kere yerinden
fırılıyor, fakat o baygınlık derecesindeki hal ile âdeta ihtizar

halinde bulunan hasta gibi yine kendisinden geçiyor.

Ertesi sabah babası tekrar gelip oğlunu aramış ise de Nurullah'ın haberi yok. Kimse gelmemiş, kendisini aramamış zannıyla müteessir olmuyor. O biliyor ki babası, hattâ Abdüllâtif efendi ve Kâzım bey bile gelip aradılar. Hele Kâzım bey ki fikr-i ahraraneye inhimakından dolayı böyle bir mağdur bilküllüye yabancısı bile olsa gider, arar, vazife-i hamiyeti ifa eyler. Vâkıâ Ceylân maddesinden müteessir olmaması kabil olamaz ise de, hamiyetli adamların halleri başkadır. Bir biçârenin kaza nev'inden bir musibete uğramasıyla intikam etmezler. Nurullah bunların hepsini düşünüyor. Hepsi gelmişler ise de kendisiyle görüştürmezler, bunu da biliyor.

Eğer kendi aleyhine verilmiş olan jurnal doğrudan doğruya "Kâzım" imzasıyla verilmiş olduğunu bilse kimbilir ne kadar şaşacak, ne kadar müteessir olacak. İntikamda bu derece-i şiddete kadar vardığı için değil! Öyle hürriyetperest olan bir adamın bu hafiyelik alçaklığına tenezzül eylediği için şaşacak. Kendisiyle kaç defa mübahase etmiş. Kendi babası Kâşif efendi mesail-i ahraranede ne kadar muhteriz ise Kâzım beyi bilakis o nisbette mütecasir bulmuş. Kâzım kadar bir hürriyetperest dahi casus olur ise, aman yarabbi, artık casus olmadık kim kalır?

Mülâhazası şu sureti bulduğu zaman Nurullah biçâresi Kâzım beyin hanesinde ana baba ile kız arasındaki muhavereyi işitmiş olsa idi kimbilir daha ne hallere girer idi. İhtimal ki sadmenin bu derecesine tahammül edemeyerek helâk olur gider idi.

Bu muhaverede Sezayıldil hanımın mütelaşiyane ve hai-

fane sözlerine ne kocası ne kızı hiçbir ehemmiyet vermeyip, asıl cidal baba ile kız arasında cereyan ediyor idi. Kâzım bey Nurullah'ın hüsn-i zannına hakikaten lâayık bir adam idi. Lâkin "idi", şu an için bu liyakât hükmü maziye intikal etmiş sayılmak lâzım gelir.

Evet, hamiyeti bir hamiyet-i ciddiye olsa ve uluvv-i cenabı da o hamiyete lâayık bulunsa hemen zaptiye nezaretine koşarak her hakikati meydana koymak lâzım gelir. "Romantik" usulünde hikâyeler tertib eden bir muharririn intihabgerdesi olacak kahraman asıl böyle olur. Kahramanlıkta beşeriyetin fevkine kadar çıkar. Zaten beşeriyetin fevkine çıkmadıkça kahramanlık olamaz. Masumiyet melekiet derecelerine yaklaşır. Fakat sanatını mümkün mertebe tabiiyet dairesi dahilinde icra eden bir romancı için tabiat ve hakikat âleminde değil a, hayal âleminde bile böyle bir kahraman pek nadir bulunur. Madum nev'inden bir nedret! Herhalde bizim Kâzım efendi romantik bir romanda tahayyül olunabilecek bu alülâl kahramanlardan olmadığını kendisi de gördü. Sabahlara doğru uykuyu rahatı kaybeylediğı bu gece şu düşar olmuş bulundukları belâyayı birer birer nazar-ı tetkikten geçirerek ve hangi tarik-i tedbire başvuracak olsa vasıl olacağı müntehaları yegân yegan tettebbu ve muhakeme eyleyerek zihninde bir nokta-i karar bulabildi. O nokta dahi zuhurata muntazıran sükût noktası.

Haydi kalksın, derhal zaptiye nezaretine koşsun. Her hakikatı meydana koysun. Evvel be evvel menhus kızının rezaleti meydana çıkacak. Bir babayı hayatından bizar etmek

234

için yalnız bu belâ kâfi değil midir? Badehu Nurullah beyin hanesinde zuhur edecek ve etmiş olan âsâr-ı muzırرا kendi hanesinde müctemi idi de oradan delikanlının odasına nakil olunmuş idi. Vâkıâ meratib-i aliye de bulunan hafiye gürûhu için bu gibi âsâr-ı muzırراı kendileri tedarik ve cümle mahf edecekleri biçârelerin hanelerine hattâ ceplerine koymak dahi bu nazik sanatın bir cihet-i hakikiye-i mühimmesini teşkil ediyor ise de kendisi meratib-i aliye değil a, henüz meratib-i safilede bir hafiye olmak üzere dahi tanınmış değildir. İşte Ceylân'ın esmayı kendi üzerlerine sıçratacaklarını dermeyen eylemiş olduğu nokta dahi bu noktadır.

Ertesi sabah yani cuma günü, biçâre Kaşif efendi bedbaht oğlu hakkında bir akıl danışmak, bir tedbir kurmak için Kâzım beyin hanesine gittikte beyi uykuda buldu. Kendisini Ceylân istikbal ederek sebep-i ziyaretini anladığı zaman:

-Beyefendi amcacığım! Cümlemizin müşterek olduğumuz şu felâketin tesiri ile beybabam sabaha kadar uyuyamamış idi. Validem de! Ben de! Şimdi uyandırsam bile o sersem kafa ile...

Kâşif efendi kızın lakırdısını keserek:

-Anladım hanım kızım, anladım! Adamcağızı rahatsız etmeyelim. Zaten danışsam da bana ne akıl verecek? Şaşkınlığımdan, ne yaptığımı bilmeyerek geldim, taciz ettim.

diye avdete mecbur oldu. Ceylân:

-Acele ediyorsunuz efendi amcacığım. Oturunuz. Size bir kahve takdim edeyim.

diye bir eser-i nezaket gösterdi ise de Kâşif efendi:

-Gidecek yerlerim, görecek işlerim var kızım. Teşekkürler ederim.

diye kahve için de kalmayıp çıktı gitti.

Aman yarabbi bu kızdaki metanet hakikaten akıllara hayret verecek dereceyi de geçiyor. Bacak kadar bir afacan karşısındaki kır sakallı, felâketzede bir babayı şu sözleri söyler iken güyâ kendisi de hakikaten müteessir imiş gibi söylüyor. İntikam hususundaki muvaffakiyetine derûnundan sevindiği ve kadınların tâbirince yüreği yağ, kaymak bağladığı halde o kâzibâne teellümünü o kadar güzel uyduruyor ki tiyatrolarda en büyük hüner ile maruf olan sanatkârlarda taklidin tahkike bu kadar tağyiri ümit olunamaz.

Evet Ceylân şu intikam hususundaki muvaffakiyetinden dolayı pek ziyade mahzuz idi. Yalnız babası tarafından biraz endişesi var idi. Vâkıâ Kâzım beyin tereddütlerini izale için neler söylemek, ihafe ve itmain her türlüşünü temin için ne kadar melanette bulunmak lâzım ise hiçbir noksanını bırakmamış ise de babasından henüz mucip-i itminan olabilecek kat'i bir söz alamamış idi.

Öğleye yakın bir zamanda babası Kâzım bey uykudan uyandığı zaman Ceylân öyle hatırlara gelebileceği veçhile hemen babasının yanına koşuvermedi. Beyefendinin kahvesi falanı gitti. Ceylân babası kendisini çağırmasına muntazır bulunuyor idi. Tahmini doğru çıktı. Yarım saat sonra Kâzım bey kızının odasına geldi. Zevcesini de oraya çağırıp familya arasında iltizam olunacak tarik-i tedbiri müzakereye başladılar. Kâzım söze:

-Ceylân! Sen kendin için bir belâ, bir musibet olmak üzere yetişmiş bir kız çıktın! Dur hemen üstüme saldırma. Dinle! Keşke seni o... daireye hiç yaklaştırmasaydım! Allah bizim belâmızı o mel'un alafranga yüzünden vermek için çeşm-i basiretimizi bağlamış da... Kızım orada alafranga bir terbiye alıyor diye beni sevindirmiş, Şimdi de işte böyle kan ağlatıyor. Evet kendin için bir belâ, bir musibet olmak üzere yetişmiş bir kız çıktın? Fakat o musibet yalnız kendinde kalmadı. Keşke yalnız kendinde kalsa idi. O faciayı oynadığın gecenin ferdasında, yahut Nurullah'tan bihakkın cevab-ı red aldığın anda kendini gebertse idin de kendi musibetin yalnız kendinde kalsaydı. Cezay-ı amelini bulmuş olur idin. Lâkin şimdi belâ ve musibet taammüm etti. Bizi de mahfettin, Kâşif efendi ailesini de, biçâre Dilşinas ailesini de! Cihet cihet cani bir mel'unsun!

mukaddimesiyle giriştiği zaman Ceylân derhal mukabele için birkaç defa yerinden fırlamış idiyse de babasının bir tavr-ı tehditkârane ile meninden ziyade şu sözlerin bir mukaddime, bir medhal olduğunu derhatır ederek asıl neticeye muntazır olmaya lüzum görmüş idi de onun için sükûtu ihtiyar etmiş idi. Kâzım ise kızının bu sükûtunu yılgınlığa haml ederek söyledikçe cesaretini artırıyor idi. Binaenaleyh, mukaddimesini bitirdikten ve onun haricinde birkaç defa daha Ceylân'a lânetler okuduktan sonra şu düçâr oldukları belâdan üç familyanın bari birisini, kendi ailesini kurtarmak yine akıl kârı sayılacağını dilinin dönebildiği kadar hakîmâne cümleler ile beyan edince Ceylân bir hiss-i galibane ve muzafferane ile derin derin nefesler almaya başladı.

Kendi ailesini bu musibet facianın her türlü serpintisinden, sirayetinden kurtarmak için de bu sırrı kimseye faş etmemek, ketm ü ihfay-ı musibete son dereceye kadar cehd ü ihtimam göstermek lâzım geleceğini Kâzım bey söylediği zaman artık Ceylân'ın itminan ve memnuniyeti son derecelere vardı ise de babasının bu kararını takviye için bile sözü uzatmak istemedi. Pederinin o hakîmane, nasıhane sözleri mukabilinde o kadar mütenassıh, o kadar müteessir, o derecelerde mağlub, makhur görünüyor ki şu anda mahvını temenni eylemekte bulunduğuna inanmak lâzım geliyor. Ah muktedir olabilse de gözlerinden birkaç damla yaş da akıtabilse, o zaman şu neda metinin'ciddiyetine herkesi tamamıyla inandırabilirdi.

Mel'un kız... Evet, ciddi söylüyoruz. Mel'un kız ağzından bir kelime bile çıkarmaksızın o sükût-ı manidar ile o tavr-ı nadimanesi ile babasında öyle bir tesir hasıl edebildi ki adamcağız bir çeyrek saat evvel in'idamını temenni ettiği kızına şimdi teselliler, ümitler vermeye de lüzum gördü. Ceylân'ın musahabe mebadisini bir cüret-i amiyane ile saldırılarına mukabil şimdi şu hal-i makhuriyetini biçâre Kâzım bey kendi sözlerinin hüsn-i tesirine haml ederek bu kadar müteessir olan bir çocuğun daha ziyade üstüne varılmayı da mürüvvet-i pederaneye muvafık bulamıyor idi.

Mahaza her şeye yine Ceylân'ın istediği gibi karar verilmiş olduğundan kızın derunundaki sevinçler asıl ihsas-ı gali-baneden idiler. Her şeyi örtbas etmek için bugünkü günde hiçbir hareketde bulunulmayacak. Kendi imzasıyla verilmiş olan jurnal üzerine şayet bir sual vaki olur ise imzasını inkar

etmeyecek, böyle davranıldığı halde de şu meselede esmayı üzerlerine sıçratmamış olacaklar.

Bu işde Kiryaku değil ise de, Despina'nın mahremiyetinden emin olmak lâzım geliyor idi. Kiryaku'nun hemen de hiçbir şeyden haberi yok idi. Yalnız Ceylân hanımın nişanlısından hamile kaldığını biliyor ki Rumlarda böyle nişanlısından hamile kalan kızlar hiç de nadir değildirler. Hoş Despina'nın da pek çok şeyi bildiği yok a? Onun Kiryaku'dan ziyade bildiği ve ona -ketm ü ihfa tavsiyeleriyle- bildirdiği bir şey var ise Ceylân hanım Nurullah beyin kendisini aldatarak Ahdiye ile izdivaca kalkışması. Ahdiye'yi de aldatmak demek olduğunu Ceylân Ahdiye'nin validesine bildirmiş ve bundan Nurullah dahi haberdar olunca koltuk resmine gitmemiş ise de Ceylân zaptiye kapısına da bir şikâyetname göndermiş olduğu için Nurullah bey hapse atılmış. İşte Despina'nın bildiği de bu kadar. Hem bu haberleri de Ceylân'dan almış. Artık asıl yerinden, Ceylân'dan aldığı haberler yalan olamaz ya?

Cuma günü de Nurullah'a hiçbir şey soran olmadı. Cumaertesi günü bab-ı zabtiyeden biçareyi büyük hapishaneye naklettiler. Orada politika müttehimlerine mahsus olan dairede bir odaya koyup ihtilattan men eylediler. Cebinde bıraktıkları birkaç çeyreği harçlık ettikten sonra mevkıflar üzerinde bırakılması mugayir-i usul olan beş lira ile birkaç yüz kuruş çil ve on kadar da mecidiye paradan bittedric sarf etme-

sine müsaade verildi. Vah biçâre Nurullah! Tahattur buyuruyor ya? Bu paraları koltuk resminde gelinin başına serpmek ve ferday-ı zifafa ifası mutad olan bahşişleri vermek için tedarik eylemiş idi.

Pazar günü dahi Nurullah'a kimse bir şey sormadı. Anlaşıyor ya? Müsadere edilen âsâr-ı muzır-ra muayene olunuyor. Böyle hiçbir taraftan bir şey sorulmaması biçâre masumu çıldırasıya meraklara düşar ediyor. Ama kimin umurunda? İster ise varsın çıldırsın. Zaten ihtilâttan memnu olanların koridorlarında jandarma neferinden başka kimse yok ki! Neferrat neden haberdar olabilirler ki. Hattâ biçârenin haline acımak bile bunlarda yok. İlk, ikinci mevkuf değil ki, merak et-sinler de halini tefahhus eylesinler. Kimbilir kaç yüzüncü mevkuf!

Ta pazartesi günü Nurullah'ı bir müstantikin huzuruna çıkardılar. Bir müstantik iki kâtib. Bir jandarma da ayakta. Koltuk resmini icraya hazırlanmış olduğu halde tevkif edildiğini bilerek haline acıdığı için midir, nedir? Müstantik efendi Nurullah'a rıfka, mülayemete delâlet eder bir suret ve ses ile ismini filânı alelusul sorduktan sonra asıl maksuda şüru' ederek:

-Nurullah beyefendi! Odanızda zuhur eden âsâr-ı muzır-ra ve memnua maatteessüf Jön Türk fesadına iştirakinizi ma-aziyadeten isbat edeceğinden işin buralarına dair olan vazifemiz ne bizi, ne sizi yormayacaktır. Fakat dolabınızda zuhur eden bazı mektuplardaki imzalar üzerine sizden biraz izahat isteyeceğiz. Evvelâ şu Abdurrahman Naci kimdir?

sualini irad edince Nurulah beyi müthiş bir beht ü hayret bürüdü. Delikanlının bu hayretine müstantik efendinin ne mânâ vereceği besbellidir, değil mi? Külliye inkâra muktedir olamayacak ya! Ne kadar dolambaç gösterse elbette şu Abdurrahman Naci isminin müsammasını tayin edecek. Halbuki biçâre Nurullah ne bu, ne de buna benzer bir isim tanıdıktan maada odasında âsâr-ı muzırza zuhur etmiş olmasına da bir mânâ veremiyor idi. Viddanca masumiyetinin verdiği kuvvet ile hayretini def ederek:

-Müstantik efendi hazretleri Cuma günü koltuk resmini icraya hazırlanmakta iken tevkif olunduğumu bilirsiniz.

deyip de müstantik tarafından:

-Evet! Hasbel-insaniye pek büyük teessüf etmiş olduğumuza inanmanızı rica ederim.

cevabını aldıktan ve bu eser-i nezakete teşekkür ettikten sonra dedi ki:

-Menkûhamın evine nakl-i hane edeceğim için kitaplarımı, evrakımı tanzim etmiş idim. Âsâr-ı muzırza dediğiniz şeylere zaten kıl kadar rağbetim olmadığı cihetle bu tanzim esnasında bir daha gözden geçirdiğim kütüp ve evrak meyanında öyle bir şey bulunmadığına kanaatimi tekrar etmiş idim. Benim odamda âsâr-ı muzırza ve memnua bulunmuş olmasına hiçbir veçhile imkân tasavvur edemiyorum.

-Hayır beyim! İşin bu cihetinde asla inad ve inkâr etmeyiniz. Beyhude yorgunluk olur. Polisin odanızdan buraya getirmiş olduğu şeyleri birer birer görebilirsiniz, dedim ya! Bu cihet katiyen ve katibeten kabil-i inkâr değildir. Fakat şu Ab-

durrahman Naci kim olduğunu lütfen beyan ediniz.

-Bilmiyorum, efendim, Allah hakkı için bilmiyorum.

-Bu adam burada mıdır, Avrupa'da mıdır?

-Dünyada en mukaddes her ne mutasavver ise onun namına yemin ederim ki bilmiyorum.

Müstantik eline bir kâğıt daha alarak:

-Ya bu Süleyman Bahaeddin?

diye sordu. Nurullah yine aynı cevabı verdi.

-Bilmiyorum, efendim! Allah aşkına olsun inkâr ediyorum zannetmeyiniz hakikaten bilmiyorum.

-Ay efendim bu kâğıt evvelce sizin yazmış olduğunuz bir mektuba cevaptır. İnsan mektuplaştığı zâtın kim olduğunu bilmez mi?!

-Benim mektuplaştığım zevat içinde Süleyman Bahaeddin namında hiçbir kimse yoktur.

Müstantik efendi bir kâğıt daha alarak:

-İşte bir de Osman Kemal var?!

-Fesühhanallah! Birabbilkâbe ilk defa olarak şimdi şurada sizden işittiğim bir isim.

-Bu kadar kâti inkârlar bir müstantiki mutmain edemeyeceğini elbette bilirsiniz. Bu kâğıtların sizin odanızda bulunduğu zabıtaca muhakkâkat-ı kâtiyeden olmasıyle "Odamda bulunmamıştır." diyebilmenize imkân yoktur. İşin bu ciheti size itiraf ettirilmek bizce lâzım değildir. Fakat tahkikatımızı tevsi ve tamik için mektuplardaki imzalar kimlerin imzası olduğunu sual ediyoruz. Verdiğiniz cevaplar müstantike kanaat veremeyeceği gibi müddeiumumiye ve mahkeme-i cinayete

de kanaatbahş olamayacağını elbette takdir edersiniz.

-Tamamıyla takdir ederim efendim. Verdiğim cevaplar evvelâ "cevap" değildir. Bunu takdir etmemek kâbil midir? Fakat yeminden başka bürhanım yok ki irad edeyim, bilmiyorum. Bu isimde adamlar tanımıyorum.

Müstantik biraz derince düşündükten sonra dedi ki:

-Nurullah beyefendi! Memurin-i tahkikiyemiz hakkında bir iftira-yı mahz olarak bazıları diyorlar ki, güyâ hafiyelerimiz şunun bunun paltolarının ceplerine yavaşça evrak-ı muzırza sokuşturup badehu tevkif ediyorlarmış. Bir hane basıldığı zaman dahi beraberinde götürdükleri matbuat-ı muzırrayı orada bulmuş olmak üzere getiriyorlar imiş. Böyle bir fikir ve itikat sizde de var mıdır?

-Hayır efendim! Bende böyle bir fikir ve itikat olamaz. Zabitanın memurin-i hafiye ve celiyyesiyle hiçbir münasebetim yoktur ki intikam arzusuyla bana böyle bir muameleyi reva görsünler.

İstintak bu yolda biraz daha uzadı. Fakat serrişte [ipucu] ittihaz edilecek hiçbir haber alınamadı. Nurullah bey yine tevkifhanesine gönderildi.

Biçâre delikanlı müstantik huzurunda bu suretle istintak olduğu gün Ceylân'ın babası Kâzım bey dahi Feyzullah efendi hazretleri dedikleri serhafiye tarafından davet edilmiş bulunmasıyle Kâzım bey hanesine pek de uzak olmayan

konağına davet edilmiş ve efendi hazretleriyle mülâkat etmek-
de bulunmuş idi. Feyzullah efendi tarafından:

-Kâzım beyefendi hazretleri! Zâtıâlinizle şimdiye kadar
bir münasebet-i karibede bulunamamış idiysek de, esdikadan
bir zat-ı muhterem olduğunuz bendenizce zaten şüphesiz idi.
Bu defaki hizmetiniz o sadakat-ı mecbulenizi meydana koydu.
Teşekkür ve tebrik ederim. İnşallâh saye-i şahanede mükafat-ı
lâyikasını dahi kariben görürsünüz.

yollu taltifata nail olunca adamcağızın içinden geçen
şeyleri ne biz sormalı idik, ne de kendisi tarif etmeli idi. Ama
şu vukuatın hâkîsi sıfatıyla şu kadar olsun söylemeye mecbu-
ruz ki: Bu anda Kâzım bey o menhus kızı Ceylân'a kalben bin
lânetler okumakla beraber zahiren bu iltifatları gayet müte-
bessim ve beşuş bir tavırla telâkki ediyor, münasebet düşün-
düşmesin kandilli temenna ile teşekkürâta müsaraat gösteri-
yor idi. Nasıl göstermesin ki Feyzullah efendi "atufetlû"dur.
Bir büyük dairenin mektupcusudur. Ama mahal-i memuriyeti-
ne ayda üç defa gittiği yoktur. O daire mektupculuğunun ten-
sik-i maaşat kararnamesince maaşı beş bin kuruş iken bütçe
açığına mahsuben zam edile edile onsekiz bin kuruşa kadar
vardırılmıştır. "Masarîf" namıyla Bab-ı Zaptiyyeden ve kendi
daire-i mensubesinden ve saireden, vesaireden çektiği para-
ların hesabını ancak kiramen kâtibîn bilirler. Bundan beş altı
sene evvel rûsûmat nezaretinde beş-altı yüz kuruş maaşlı bir
memur olup hanesinin kirasını vermekten aciz kalacak bir za-
ruret-i maişet içinde iken beş altı sene zarfında şu sakın
olduğu konağı mubayaa ve tamir için dört bin liradan ziyade

para sarfettikten maada mefruşat ve tezyinat-ı beytiyeye ve atlara, arabalara onun birkaç mislini daha sarfetmiştir. Nakid mevcudunun miktarını kimsenin bildiği yoktur. O kadar sahib-i müfuzdur ki hiçbir arızası tesirsiz kalmaz. Böyle hiçden bir şahsın müteayyin olmak mertebesine çıkardığı bendeganı da az değildir. Bu adamın karşısında biçâre Kâzım bey mükâfat-ı mev'udeyi ümidden ziyade hışım ve gazabına uğrayabilmek havfiyle bihakkin titremekte iken bilâkis iltifatlarına nail olur da teşekkürat-ı mütetabıaya müsaraat etmez olur mu?

Badel-iltifât devam eden musahabede Feyzullah efendi hazretleri sıfat-ı sadakattan uzun uzadıya bahse girdi. Yavaş yavaş itidal-i demini tekrar hasıl etmiş olan Kâzım bey gayet zarifane mukabeleler ile şu mazhar olduğu mukaddematı teveccühü kuvvetlendirdikce kuvvetlendiriyordu. Mâlum a! Kâzım bey ahabını kendisinden hoşnut ve memnun eder, bezm-ârâ adamlardandır. Feyzullah efendi hazretleri vazife-i sadakat ne olduğunu Kâzım beyin vicdanında..! Tahkimen birtakım tafsilata giriştiği sırada Genç Türkleri dahi bahse kattı. Bunlar o kadar fena adamlar ki onlara buğz etmek sadakat ve insaniyet vazifelerinin en mühimmi sayılır. Bu fesatpişeler herkesin evladını başdan çıkarıp kanunun pençe-i mücazatına çarptırıyorlar. Memleketi bunların şûrurundan muhafaza etmek maddi, manevî müstelzim-i mükâfattır.

Kâzım bey bu telkinatı can kulağıyla dinledikten ve Feyzullah efendi tarafından hizmet için birçok teşvikâta ve mükâfat için birçok teminata daha nail olduktan sonra son teşekkür makamında eteğini de öperek hanesine geldi.

Feyzullah efendi konağından çağrıldığı zaman hanesinde şiddetli bir merak içinde bırakmış olduğu zevcesi Sezayıdil hanım yine aynı merak içinde olarak kocasını karşıladı. Ve bir tavr-ı istizahla Kâzım beyin yüzüne bakıp da:

-Artık sorma Sezayıdil, Ceylân'ın dediği çıktı. Esmayı üstümüze sıçratmaktan kurtulduk ama bellibaşlı bir hafiye olduk.

cevabını aldığı zaman kadıncağız hakikaten sevindi kocasının bellibaşlı bir hafiye olduğunu söylemesinden müteessir bile olmayarak:

-Hafiye mafiye; âlemin yaptığı bir iş. Bize dokunmasınlar da ne olursa olsun.

dedi. Kâzım bey karısının bu sözü üzerine birkaç defa burnundan soluyarak başını da salladı ise de şu mülâkat üzerine Ceylân çıkageldiği zaman yoldaki teessüratını o menhus kıza göstermemek için cebr-i nefse lüzum gördü.

Oynayacağı oyunları hüsn-i tertibde nadirülemsal bir fitnekâr olan Ceylân babasının yanına öyle bir tavr-ı inkiyad ve ihtiram ile geldi ki birkaç gün evvel başlamış olduğu bu oyunda gittikçe artan maharet ve muvaffakiyetle babası nazarında yeni mevkiini gereği gibi kuvvetlendirmiştir. Zavallı Kâzım kendi kendisine:

-“Bin nasihatten bir musibet evladır.” derler. Meğer doğru imiş. Bizim afacan kız bu belâlara sebep olduktan sonra o istidad-ı menhusun derece-i melânetini anlayarak aklını başına almaya başladı.

diyerek kızını dahi bu ıslah-ı ahval mesaisinde muame-

le-i mülâyimane ile takviye ve teyide lüzum görüyor idi. Şu esmayı üstlerine sıçratmak tehlikesinden kurtuldukları için familyaca sevinmeye başladılar.

İnsan ne hüsn-i halden kabih hale, ne de kabih halden hüsn-i hale defaten intikal edemez. Salâh-ı hal erbabından olan bir kimse eşna kabayihî irtikab etmiş olsa bir zamana kadar yani şenayide devamla bittedric fenalığa gereği gibi tahavvülüne kadar yine salah cihetine karib olur. Baharın şifaya ve harifin sayfe karib olduğu gibi bunlar mensub oldukları fasla doğru ilerlemedikçe baharın dünkü günü yine kış ve harifin dünkü günü yine yaz sayıldığı gibi. Bizim Kâzım bey Feyzullah efendi hazretlerine kesb-i ubudiyet ettiği günden iki gün sonra biçâre Kâşif efendinin ziyaretini kabul etmiş idi. Dertli pederin yana yakıla ettiği hasbîhale o kadar teessürle hüsn-i mukabele eylediğini görse idiniz bir hafta evvel Jön Türklere şiddetle mensub olarak zavallı Nurullah'ı belâya uğratan âsâr-ı muzırırayı kendi hanesinde hıfz etmekte iken iki günden beri hafiyeliği âdeğâ resmen kabul etmiş bulunan Kâzım beyi hiç de Feyzullah efendi ile görüşmemiş, hiç de hal ve mesleğini değiştirmemiş zanneder idiniz. Hattâ yeni hafiye bir aralık şu meslek-i menhusadan iğrenmiş idi bile! Lâkin ah o esmayı üstüne sıçratmak havf-ı azimi ah! O korku hatırına gelince Kâşif efendiye karşı muamele-i münafıkanesinden hem utandı, hem de mağduriyetini derpiş ederek bu hareket-i

münafıkanesini maharet-i diplomasiyesine haml ile mutmain oldu.

Bu mülâkatın ferdası günü dahi gazeteler Kâzım beye rütbe-i ulâ sınıf-ı ulâ tevcih olunduğunu yazdılar. Feyzullah efendi hazretleri tarafından işbu tevcih-i vecihin tebrikini havi gelen tezkerenin zarfı içinden yirmi tane beşer yüzlük banka kaimesi dahi zuhur edince tevcih-i vecihin ehemmiyeti bir kat daha arttı. Teşekkürün etek öpmek için Kâzım bey soluğu Feyzullah efendinin konağında aldı. Artık bu suret-i arz-ı teşekkürü görmeli idi. Bu, hakikaten görülecek bir şey idi. Feyzullah efendi velinimet! Kendisi onun azad kabul etmez kölesi! Neler! Neler!.. Kaleme gelir şeyler değil!

Ey bu kadar teveccühe, atıfete mazhar olduktan sonra Kâzım bey için boş durmak olabilir mi? Hiç olmazsa haftada iki defa jurnal takdimi mukteza-yı ubudiyet ve sadakat değil midir? Fakat her zaman hapse atırılacak mazlumlar bulunamaz. Zaten gönlü henüz o kadar da kararmamıştır. İlk journaler bazı daire-i belediye memurlarının irtikabatından bazı polis komiserlerinin vazifeşikenane harekâtından bâhis oluyor idi. Feyzullah efendi gibi mertebesi yüksek bir hafiye reisinin bu gibi şeyler işine yaramaz ise de men'i tarafına da gidilmez. Gidilmiş olsa şu meslek-i sadakata yeni sülûk eden zevatın şevkine halel gelerek jurnal tanziminde rehavetlerini mucib olur. Mâhaza Kâzım beyin jurnalleri yavaş yavaş ehemmiyetlerini artırıyor idi. Filan yerde bulunduğu esnada falan ve filanın filanca makam aleyhinde şu yolda fazahat-ı lisaniye de bulunduklarına doğru tevsi-i vazife ediliyor idi.

Ehemmiyeti bu suretle artan jurnaller ondan daha evvelkiler gibi bütün bütün hasıraltı da edilmiyorlar idi. İçlerinden bir iki tanesi tesirat-ı lâzimesini gösterebildi. Fazahat-ı lisaniye!.. O!.. en büyük cinayat-ı siyasiyeden birisi. Aleyhine vâki olduğu makam ne kadar yükselir ise cinayetin derece-i vehameti de o kadar yükselir. Bazan zabıtaca bu cinayetin canileri bilâ-muhakeme ve lâ-hüküm nefy ve tebid edilir. Binaenaleyh Kâzım beyin bir jurnalinde haber verdiği üç adam tev-kif olunarak isnat olunan fazayih-i lisaniye sabit olamamakla beraber biraz zaman sonra af ve ıtlakları vaat olunarak Bursa'ya nefyolundular. Haklarında fazahat-ı lisaniye journali verilmiş olan adamlar için bundan büyük lütûf ve merhamet eseri olabilir mi? Bu merhamet eseri dahi Feyzullah efendi hazretleri tarafından ibraz olundu. Fakat şimdiden haber verelim ki aradan iki sene geçtiği halde biraz sonra af ve ıtlak vaa-dinden bir eser görülmeyince bu üç zatdan birisi Filibe'ye kaçtı ve ikisi kendi kendilerine İstanbul'a gelip yakaları bittekkar zabitanın eline geçti. İşte Feyzullah efendi hazretlerinin asıl merhamet ve mürüvveti bu adamlara karşı göz yumulmasını zabıtaya tavsiye suretinde göründü.

"Bir murdar hafiyede merhamet ve mürüvvet mi olur?" sual-i müteaccibanesini iratta istical buyurmayınız. Çoklarıyla görüşmüş olduğumuz için bunların ahvalini pek iyi bilenlerdiniz. Bunlar kendilerini iki sınıfa taksim ederler. Birinci sınıfı asıl en murdar hafiyelerdir ki gezip dolaştıkları yerlerde veya hut hazır bulundukları mahafilde bir zerre işitseler onu kubbe kadar büyültüp jurnal ederler. Hiçbir şey görüp işitmeseler

işkembe-i kübradan uydururlar. Masumlar aleyhine iftira bunlar için eser-i maharet sayılır. Yolda gördükleri bir adamın cebine veyahut ber-takrib hanesi içine evrak-ı muzır ve dinamit ve bomba gibi eşya-yı memnua koymak işte bunların hüneridir. Bazen hafiyelerin düçar-ı kahr ü tedmir olmaları da bu edebsizliklerinin meydan-ı vuzuha çıkmasındandır. Diğer sınıfı kendilerini asıl esdikadan addederler. Bu edebsiz takımından onlar dahi müteneffir görünürler. Fakat hangilerinin hakayık-ı hususiyesi tetkik olunsa birinci sınıfa az çok aidiyetleri yine tebeyyün eder.

İşte Feyzullah efendi bu ikinci sınıf hafiyelerden maduttur ki hüsn-i haline merhamet ve şefkatine şahid aransa yüzlercesi bulunur. Evvelâ aleyhlerinde jurnal verilmiş olan bazı kimseleri konağına celb ile verilmiş olan jurnalın muhteviyatı serapa yanlış olduğunu bildiği halde güyâ sahih imiş de kendisi merhameten affediyormuş gibi bazı tenbihat-ı hayırhahane ile biçareyi affeder. Bunun üzerine alınız "Feyzullah efendi hazretleri olmasa idi mahvolmuş gitmiş idim" sözlerine geniş bir yol!

Bazan aleyhlerine jurnal verilen biçareler tevkif olunduktan sonra jurnalın kizbi Feyzullah efendi hazretleri tarafından meydana çıkarılarak o biçare mağdur halâs edilir. Halbuki jurnal yaptıran yine kendisiydi. Bu tedbirden dahi Feyzullah efendi hazretleri "mağdur kurtarıcı" şöhretini artırır. Ah böyle bir kurtarıcılık biçare Nurullah beyin de imdadına yetişmiş olsa idi ama...

Hele Feyzullah efendi hazretleri pek fukaraperverdir.

Etraf ve civardaki erbab-ı ihtiyaca sadakası bir mecidiyeden aşağı düşmez. Alelâde bir liradır. Beş liraya kadar vardığı da olur. Bu sadakat ve atayaya nail olanlar bittâbiî efendi hazretlerinin meddahları olurlar.

Biçâre Nurullah onbeş gün kadar müstantik yüzü de görmedi. İhtilâttan memnuiyet hal-i mahbusiyet-i adiyeden kat kat müziç olduğuna şüphe etmemelidir. Kitab mütalâasına dahi müsaade olunmuyor. Yalnız gazete mütalâasına müsaade veriliyor ki "ve bu vesile ile dahi!.." nakaratı biçârenin sinirlerini titretiyor.

Hele Dilşinas hanım ve Ahdiye'yi hiç sormayınız. Günler geçtikçe onların yeisi artıyor. Kâşif efendi kendisi muhtacı tesliyet olduğu için o biçârelere hiçbir teselli veremiyor. Eğer harem tarafında kiracılar da olmasa ve bhusus Ahdiye'nin refikası Remziye hanım bulunmasa bu ana kız gerçekten çıldırarak sokaklara fırlayacaklar.

Nurullah beyin evrakı müddeiumumiliğe tevdi olunmuş, istintakının fezlekesinde bu adam ne kadar istintak edilse "bilmiyorum"dan başka cevap alınamayacağından ve halbuki odasından çıkan evrak cemiyet-i fesadiyeye mensubiyeti hususunda hiçbir şüpheyi mahal bırakmadığından bahisle bu münkir muannid hakkında daire-i istintakiyece başka bir şey yapılamayacağı bildirilmiş!

Müddeiumumi beyefendi umûr-ı memuresinde kusur etmemek gayretinde bulunur bir zat olduğundan bu istintak ve isticvabı kâfi görmeyip maznunun tahkik-i ahvaline lüzum görmüş, binaenaleyh zabıtaca Nurullah beyin kimlerle görüş-

düğü, düşüp kalktığı ve ne gibi meşguliyetler ile işgal edegel-
diği tahkik olunuyor. Bu tahkikat bir neticeye isal edilecek de
Nurullah bey muhakeme olunacak?!

Günler geçiyor, haftalar da geçiyor. Geçen zaman ay
hesabına kadar varıyor. Tahkikat henüz bitirilemiyor. Zavallı
Kâşif efendi gayreti elden bırakmıyor. Zabtiye nezaretini,
müstantiki, müddeiumumiye takibat-ı müsterhamanesiyle ta-
ciz derecelerine varıyor. Bunlar tarafından bazı kere nazikâne
bir surette def ediliyor ise de bazı kere dahi unf u şiddetle ko-
yuluyor. Lisan-ı istirhamı uzatıp Sadi'nin dediği veçhile kelb
üzerine salan kedi gibi bir gazaba düşer oluyor ise de bu
yolda bir adım daha ileriye gidecek olsa kendi başını da bir
belâyan sokacağı muhakkak olduğundan cenab-ı haktan sabır
ve metanet duasıyla boyuncağızını büküp kalıyor. Ama bu
halin tesiri şu teslimiyet-i mazlumaneden ibaret kalmıyor. Ha-
fiyelerin en alçak menzile-i medeniyesinden alınız da meratib-i
medeniyenin en yükseklerine varıncaya kadar lânethan olmak
Kâşif efendi için bir mecburiyet-i maneviye suretini alıyor. Ga-
ribdir ki bazan şu beddualar Kâzım beyin yanında edildikçe o
da amin diyor.

Tahavvülât-ı âlem ne acayip, ne gariptir. Öte tarafta
âdetâ şiddetlice bir Jön Türk olan Kâzım bey iktizay-ı hal ve
zamana tebean hafiye kesiliyor. Beri tarafta bir Kâşif efendi
Jön Türkten muhteriz ve kendi halinde yaşar bir adam iken
mecburen Jön Türk oluyor. Mesaib ve belâyâ esnasında bir
mağdur en büyük teselliyeti halinden tazallüm yolunda arar.
Derdini dökecek dert ortağı nerede bulunur, bulunsa bulunsa

Jön Türklüğe meyyal ve muhip olan ahrar-ı müstetire meyanında bulunur. Kâşif efendi bittâbi bunların içine karıştı. Hal-i mağduriyeti o ahrar için kendisine emniyeti mucip olduğundan onu da mahrem-i esrar ede ede mükemmel bir Jön Türk ettiler, bıraktılar.

Şu günlerin ahval-i vukuatından olmak üzere Kâzım bey hanesine atf-ı nazar edecek olursak bu aileyi hal ve şanlarından âdeta mutmain ve memnun buluruz. Evvelâ Kâzım bey yeni mesleğinden nefretini eksilte eksilte sıfıra kadar indirdikten sonra bu mesleğe muhabbetini yavaş yavaş artırmaya başlamıştır. Nasıl artırmasın ki. Feyzullah efendi hazretleri Kâzım'ın rişte-i ubudiyetini gittikçe kuvvetlendirecek fırsatlardan hiçbirisini fevt etmiyor. İltifatlara hadd ü gâye yok! Her sebzenin, her meyvenin en turfandaları olmak üzere kendi konağına yağdırılan hedâyâdan bir suret-i muntazamada Kâzım beyin hissesi de ayrılıyor. Bundan anlaşılıyor ki Feyzullah efendi hazretlerinin konağı Kâzım beyin mensup olduğu daire-i celileden ziyade mebzuliyet ve refah içindedir. Bilmem nereden tereyağlar geliyor, bilmem nereden en nefis zeytinyağları geliyor, sabunlar geliyor, pirinçler geliyor, koçlar geliyor. Gelmeyen yok ki!.. Bunların kâffesinden esdikay-ı ben-degânın hisseleri ayrılıyor. Öyle bir refâh, öyle bir saadet ki biraz açgözlüce olanlar için imrenmemek kâbil değil. Hem dikkat buyurulmalıdır ki Kâzım bey meslek-i cedidinde henüz taayyün ve iştihar etmedi. Biraz sonraları bu yoldaki hedâyânın kendi mertebe-i sadakatine mütenasib düşebilecek dereceleri kendi hakkında da tecelli edecektir. Hafiyelerin en aşağı

sınıfından bazı erazili biliriz ki hiçbir pare maaşı olmadığı halde birçok zevatı ve hattâ esnafı tehdidat-ı daimeleri altında bulundurarak gül gibi geçiniyorlar idi. Hele düçâr-ı tehdit olanlar Ermenilerden olursa var ya!..

Ahz ü itaca münasebetim olan bir ekmekçi Ermeniye bilirim ki iki sene kadar az bir zaman zarfında altmış liradan ziyade fidye-i necat vermeyince bir selâmet-i nisbiyeyi temin edememiştir.

İşte meslek-i cedidi bu suretle kendisini mutmain ettikçe etmekte bulunan Kâzım bey ahval-i cedidesinden dolayı pek mutmain görüldüğünden bu itminana zevcesi Sezayıdil hanım dahi tamamıyla iştirak eyliyor idi. Halbuki gerek zevcin ve gerek zevcenin itminanları Ceylân yüzünden hasıl oluyor idi. Ceylân hiç de evvelki Ceylân değildir. Ahvali tamamıyla değişmiş bir Ceylân'dır. Anası babası tarafından kendi ahval-i serbazanesine zerre kadar muhalefet görse köpek gibi saldıran Ceylân şimdi nerede?.. Kuzu gibi bir Ceylân kesilmiş. Bütün ahval-i masumanesiyle hakikaten bir Ceylân, bilhassa şu günlerde muzıkaya hasr-ı iştilal eylemiş. Hane tanzimine zaten merakı olup intizamı pek ziyade sevdiğinden bu meşguliyetten hâli kalan evkatını ya piyano başında oturmuş veya hut udunu kucaklamış halde geçiriyor.

Lâkin biz Ceylân'ı anasından babasından iyi tanıyoruz, değil mi? İblislere ders-i melânet vermeye muktedir olan bu afacan kızın tabiat ve istidadını Kâzım bey gibi bir baba ve bahusus Sezayıdil hanım gibi bir ana bihakkın takdire muktedir olamazlar. İhtimal ki onlar Ceylân'ın hamile olduğunu

unuttular bile. Biz unutabilir miyiz ya!? Müddet-i haml altıncı aya vardı. İşte muhakkakattan olarak bilmelidir ki Ceylân'ın islâh-ı nefis etmiş gibi görünmesi karnındaki bu beliyyeden dolayı idi. O beliyyeden kurtuluncaya kadar anasının babasının şefkatine muhtaç idi. Habis haml henüz daha bu kadar ilerlemeksizin ıskat ile o yükten kurtulmak cihetlerini pek çok düşündü ise de ıskat-ı cenindeki mehalik-i azime-i fizloyojiye-yi olur olmaz bir ebeden ziyade bildiğinden bir türlü cesaret alamadığı gibi mahsul-i cinayeti olan o masum yavrudan bilâhare yine tasni-i mefasid ve tervic-i meram yolunda istifade edebilmek ihtimaliyle onu muhafazaya lüzum görüyor idi.

Nurullah beyin kimlerle ihtilât edip o ihtilat ettiği adamların ne makule zevattan oldukları hakkında icra edilen tahkikattan da bir netice hasıl edilemedi. Bu tahkikatı icra edenler bir suret-i bitarafanede icra etmiyorlar ki. Bizim rical-i adliye-miz nezdinde yanlış bir fikir hükümfermadır. Bir adam her ne suretle olursa olsun maznun oldu mu onun behemehal ithamı arzu olunur. "Zimmetde asıl olan beraattir." düsturuna ittiba etmek istenilmez. Maznun hakkında beyan olunan fiil isbat edilmek lâzım gelmesinden ziyade maznunun o fiilden beraatini isbat etmesi taleb olunur. Binaenaleyh Nurullah beyin ihtilât ettiği adamlar hakkındaki tetkikat bunların hüsn-i hallerinden başka hiçbir şey göstermese bile müstantiki için bunun bir tesiri olmayıp "ahval-i zahireye nazaran aleyhlerinde bir

şey terettüp etmiyor ise de hasbel-hal kimseye itimat ve emniyet caiz olamayacağına mebni....." cümle-i hakimanesiyle âlemin hüsn-i halinden dahi ıstibah muhakkaktır. Hele biçâre maznunun odasında torba dolusu kütüb ve resail ve evrak-ı muzır-ra çıkarılmış olması bir cürm-i meşhud kuvvetini aldıktan sonra kimlerle ihtilât eylediği hakkındaki tahkikatın ne hükmü olabilir? Görüştüğü adamların kâffesi bilfarz sırma gümüş gibi pak olsalar bile onların beraatı maznunun beraatine dâl [işaret] olabilir mi?

İşte bu ahvale nazaran zavallı Nurullah hakkındaki tahkikat-ı evveliye itmam edilmiş oldu. Huzur-ı muhakemede güyâ bir mahkeme dahi sebk etti. "Bilmiyorum!" ve "tanımıyorum!"dan başka medar-ı müdafaası olmayan ve teyid-i müdafaâ için yeminden başka delili, bürhanı bulunmayan zavallı delikanlı bazı zevat-ı merahimsımat nezdinde ehaff-ı mücazattan sayılmak üzere onbeş sene müddetle Akka'da kalebend edilmeye mahkûm oldu.

Bu mahkûmiyet üzerine delikanlının Akkâ'ya izamı günü zavallı babası Kâşif efendinin, daha ziyade zavallı olan Dilşinas hanıma yazmış olduğu mektup hatırıımızdadır. Bazı cihetlerini ikmal lâzım gelir ise deriz ki:

Üç ay müddet birbirinin yüzlerini görmeyip merak-ı nevmidânenin dahi inzimamıyla hasret ve iştiyakları kalem ile tarif imkânının kat kat haricine çıkmış olan bu yürekler acısı baba ile oğulun evvel be evvel hapisanede mülâkatlarını gören sengdilan zabitan ve efrat bile hüngür hüngür ağlamaktan kendilerini men edemediler idi. Birisi "babacığım!" diğeri

"yavrucuğum!" diye kollarını açıp da kucaklaştıkları zaman sanki yekdiğerine indirac ve indimac etmişler gibi bilâhare koparılıp ayrılmalarına imkân kalmayacağı tasavvur edilen bir levha-i dilhıraş teşkil etmişlerdi. Gözlerinden akan yaşlar birisinin sakalında ve diğlerinin bıyıkları ucunda birer çağlayan teşkil etmişlerdi. Aralarında "babacığım!" ve "yavrum!"dan başka kelime teati olunmuyor. Kollarıyla birbirlerini sıkdıkları zaman o kollar, o eller bir daha çözülmeyecekler zannolunuyor. Şu hal bir çeyrek saatten ziyade devam etti. Yürekleri rik-kate gelen zabitler Fransız vapuruna kadar mahkûmu götürecek olan arabaya biçâre pederin dahi râkip olması müsaadesini diriğ edemediler.

Araba içinde birkaç lâkırdı teatisine kudret kesbettikleri zaman Nurullah evvelbeevvel ablasını sordu. Anası makamına kaim olan ablasını, zavallı babası Zeliha'ya dair ne haber verecek? "Gece gündüz ağlıyor"dan başka verilecek doğru bir haber var mıdır ki verebilsin?!

İkisi de başlarına bu belanın nereden geldiğini tayin edemiyorlar. Biçâre Nurullah kimsenin adavetini celbetmemiş ki bir düşmanın zalimane ve cellâdane bir gayret-i intikamına düşar olmuş bulunduğuna hükmetsin. Ceylân kimin hatırına gelir? O Ceylân ki Nurullah tarafından kat-ı ümide mecbur edildiği zaman mahkûmiyet vakiasına kanaat etmiş görünüyordu. Vele ki kanaat etmemiş olsun, vele ki Ceylân ne kadar afacan olursa olsun intikamını böyle zabıtaya kadar müracaatla ahz edebilmek derecesindeki muvaffakiyet olur olmaz erkeklerde bile görülmez. Zaten buraları baba ile

oğulun hatır ve hayaline bile gelmiyor ya!

Nihayet müstantikin dahi istintakında demiş olduğu veçhile işgüzârlık etmek isteyen bazı hafiyelerin memnu şeyleri bir kimsenin cebine veyahut hanesine bıraktıktan sonra tevkif ettiklerini veyahut ettirdiklerini bittahattur olsa olsa böyle bir muvaffakiyet teşnesi bir mel'una kurban olduklarını zihinlerinde bulabildiler.

Fransız vapurunun güvertesinde baba ile oğul biraz da müstakbeli düşünmek ve Ahdiye hanıma mukabil ne yolda hareket edileceği lüzumunu tayin etmek istediler. Ama zihinlerindeki perişanlık buna müsait olamadı. İdam olunmuyor ya, hamdolsun Yemen gibi Fizan gibi bir muhaberesi aylara muhtaç olan bir yere de gitmiyor. Evet hamdolsun. İnsan şöyle en büyük bir beliiyenin içinde bile hamd ü senaya şayan yerler arar. "Denize düşen yılana sarılır" derler. Bunun hükmünü tamim edince şu baba ile oğulun hamd ü senaları beyhude sayılmaz. Hamdolsun her hafta muhabere edilebilecek bir yere gidiyor. Vâkıâ muhabereleri emniyet altında cereyan edemez. Akkâ'da Nurullah'a gelen ve Nurullah tarafından giden mektuplar zabıta tarafından açılacaklardır. Onlar tarafından açılmasalar dahi postahanelerdeki "Chambre noire"lar açacaklardır. Bunu bir tecrübe-i zatiye üzerine söylüyoruz. Ahmed Midhat namına taşralardan gelen mektupların onda sekizi postahanelerdeki hücre-i mahsusada açılmış oldukları hâlde gelirler idi. Memuriyetle taşralarda bulunan oğlumuzun mektupları açıldıktan fazla bazıları alıkonulmak ve mürsel-i aleyhine hiç de vasıl olmamak nevadirden değil idi.

Ne Nurullah bey ve ne de babası Kâşif efendi Dilşinas ve Ahdiye hanımlar kendileri yüzünden bir zarar ve ziyan gelmesini tecviz edecek adamlardan olmadıkları cihetle bu ana ile kızın arzuları her neden ibaret olursa onu mutlaka yerine getirmek azm-i namuskâranesiyle işi atıye talik ettiler. Ve bütün güverte halkının gözlerinden eşk-i terahhum selleri isale edecek kadar suzişli bir veda ile baba oğul birbirinden ayrıldılar. Bu veda nasıl suzişli olmaz ki müddet-i ömürlerinde böyle bir firak acısını ilk defa olmak üzere duymakta idiler. Bu firak mazlumen ve mahkûmen vukua gelmeyip de bir büyük taşra memuriyetiyle mukbilen ve mesuden vukua gelmiş olsa bile burun buruna gelip öpüşen can ü ciğerlerin burunlarını sızlatmamak, gözlerini yaşartmamak kâbil olamaz.

258 "Gidip gelmemek, gelip bulmamak var." hükmü herkesin zihninden çıkmaz. Lisan ile söylenmez ise de hükmen zihin ve fikri işgal eder, durur.

Nurullah biçâresinin nefyinden sonra "Allah kavuştur-sun" âdetini dahi şuracıkda tahattura mecburuz. Zavallı Zeliha'ya "Allah kavuştur-sun" temennisini ilk kez arz eden Seza-yıdil ile Ceylân olduğunu ve bu temenni-i dostaneyi Kâşif efendiye ilk beyan eden Kâzım bey idiğini nasıl tahattur etmeyebiliriz. Hele biçâre Kâşif efendi ile Zeliha kendilerinden pek çok biçâre olan Dilşinas hanıma bu temenniye beyan ettikleri zaman husul-i ümmiyeyi istibâd ede ede beyan etmiş oldukları başkaca câ-i teemmüldür.

V MENFİ, MENFA

İstanbul'dan hiçbir yere gitmemiş ve İzmir'e kadar bile uzaklaşmamış olan Nurullah bey gibi bir delikanlı menfa-ya menkûben değil a, mukbilen ve memuren bile Akkâ'ya kadar bir seyahat edecek olsa kendisini envai müşkülata düşâr olmuş bulur. Şirket ve İdare-i Mahsusa vapurlarından başka vapur bilmeyen acemi bir adam büyük bir posta vapurunun güvertesinde kendisi için oturacak yer bulamaz. Deniz tutmak gibi müzic bir hastalığa karşı hiçbir metanet gösteremez. Hattâ varacağı limana varıp da karaya çıkmak zamanı gelince yüzlerce sandalcıların hücumlarına karşı şaşırır kalır. Karaya çıktıktan sonra kendisine bir ikâmetgah tedariki emrinde birçok güçlükler çeker.

Bu nokta-i nazarlardan bir güzelce düşünülecek olur ise Nurullah bey için şu ilk seyahati iki zaptiyenin taht-ı hıfzında olarak icra etmesi bir nekbetten ziyade nimet addolunmak lâzım gelir idi.

Üç ay kadar müddet-i mevkufiyeti zarfında hal ve şanınca beklenilmeyecek hiçbir şey görülmeyen ve terbiye ve

nezaketce zerre kadar kusuru görülmeyen Nurullah bey hapis-hane memurlarının âdetâ teveccühlerini kazanmış idi. "Bu menhusların bu teveccühlerinden ne çıkar?" diye mütees-sirane bir suale isticâl buyrulmasın. Bu âlem-i belâyâ ve me-saipte cellatların teveccühlerinden bile fayda me'muldür. İşte bu defa Nurullah beyin Akkâ'ya isaline memur olan Hasan çavuşa hapishane müdürü tarafından edilen tavsiye üzerine mahpusu ne veçhile taht-ı hıfza alacaklarını, maiyetindeki jân-darma neferiyle müzakere eylediği zaman: "Demire falana ihtiyac görülmez, kaçacak, bir fenalık yapacak adam değildir." diye onu da rahimane bir muameleye razı ettikten sonra Nurullah beye:

-Beyefendi! Sizin ne kadar namuslu bir adam olduğunuzu hapishanede öğrenmedik bir adam kalmadı. Onun için sizi menfi gibi, politika mahkûmu gibi götürmeyeceğim. Arkadaş gibi götüreceğim. Yalnız limanlara, iskelelere uğradığımız zaman baş kamarasının altında bulunacak, oradan dışarıya çıkmayacaksınız ama hakkınızdaki emniyetimizi ihlâl edecek zerre kadar bir davranışınızı görürsem yol heybesindeki kelepçeyi, zinciri kullanmaya mecbur olurum. Pazarlığımızı evvel edelim de sonra kavga etmeyelim.

demiş idi. Mahkûm sevkine memur olan jandarma çavuşundan bundan ziyade nezaket ve merhamet beklenebilir mi? Nurullah biçâresi:

-Aman birader! Ne teminat ister iseniz vermeye hazırım. Tek hakkımda dürüşthane muamele etmeyiniz, merhamet ediniz.

diye şeraiti kabule can atmıştır ki "veririm" dediği teminatın ne gibi bir şey olacağı sorulsa idi onu da tayinden, izhar-ı aczeder idi. Yeminden başka ne teminatı var? Allah ismine yemin! Zavallı çocuğun şu anda Allah'tan başka maddi, manevi müracaat edebileceği hiç bir şeyi yoktur. Fakat kendisi o kadar mümindir ki " " .onun için kâfi ve vafidir.

İstanbul'dan Akkâ'ya kadar bu veçhile mahfuzeden edilen bir seyahatte karilerimiz için mütalâaya şayan tafsilât aramak icabetmez. *Ahmed Metin* ve saire romanlardaki seyahatler gibi bir şey değil ki türlü malûmat-ı coğrafiye ve tarihiye ile hikâyatı tezyine çalışalım. Biz iştigal etsek etsek Nurullah'ın ahval-i ruhiyesiyle iştigal edeceğiz. O ise şimdiye kadar gördüğümüz sergüzeştleriyle bize zaten malûm olmuştur. Hulasatül-hulâsası o zamana kadar politika ile iştigal değil a, gölgesinden korkarak zamanını âdetâ merdümgirizane bir havf ve ihtiraz içinde geçiren bu delikanlı birdenbire düçar oluvermiş olduğu şu en büyük belânın nereden geldiğini dahi bilemeyerek düçar-ı hayret olmasından ve felâket vakıası üzerine bir hüküm verememesinden ibarettir.

Akkâ'ya vardıkları zaman, eğer Nurullah bey yalnız olsa hükümet konağına kadar müşkilât ile varacağı derkâr iken muhafazasına memur olan Hasan çavuşun delâletiyle bilâ-müşkilât mutasarrıf paşa hazretlerinin nezdine kadar vardılar. Gayet nazik olmakla beraber bu misillü politika mahkûmlarının aglebi ve hemen de kâffesi ne kadar masum oldukları halde ne gibi bir vehm-i müstebidaneden dolayı

mahkûm edildiklerini de nice emsaliyle öğrenmiş bir adam olduğundan Nurullah beyi rıfk ve mülâyemet ile kabul eyledi. İcabat-ı asrıyeden olarak bu misüllü kazalar daha pek çoklarının başına gelmekte olduğundan bahisle biraderane tesliyetlerini de diriğ etmedi. Hattâ kendisince âdet edinmiş olduğu veçhile uzak yoldan mahpusen gelmiş olan bu biçârenin bir haftadan ziyade zamandan beri sıcak yemek yüzü görmemiş olduğunu da bilerek uşağına derhal taam tedarikini emretti. Nurullah bey hasbetenlillâh bu kadar nezaket ve insaniyeti asla ümit etmediğinden mutasarrıf paşanın bu hüsn-i kabulünden dolayı kalben pek ziyade sevindi lisanen dahi büyük teşekkürler arz eyledi.

Bir yandan da Nurullah beyin muvakkat olması ihtimaliyle beraber hapishane dairesinde ikamet edeceği yer hazırlanıyor idi. Mahkûmiyetini haber aldığı zaman babasının vapura kadar göndermiş olduğu yataktakımı bir haftalık güverte yolculuğu esnasında hemen de artık yatılamayacak derecelerde kirlenmiş olduğundan kat-ı nazar esvap ve çamaşır ile beraber hapishaneye nakil olunarak derununda zaten iki hemhahlin sakın bulundukları bir odaya yerleştirildi. Daire-i hükümette taamını tenavül ederek ikametgâhına gönderileceği zaman mutasarrıf paşa:

-Nasiyenizdeki alâim hüsn-i halinize şehadet etmektedir. Sizin gibi felâketzedelere insancasına muamele hususundaki mecburiyeti de ben bilirim. Nizam dairesinden biraz harice kadar çıkarak şu âlâm ve ekdarınızı mümkün mertebe tahfif gayretinden ayrılmayacağıma emin olunuz.

tesellilerini tekrar ederek biçâreyi ikâmetgahına gönderdi.

Vardığı odada zaten iki kalebend mevcut olup Nurullah bey üçüncü olmuş ise de ufak bir koğuştak olunabilen bu odaya daha iki adam gelse bile yine izdiham vukuâ gelmeyecek kadar geniş bir odadır. Cenuba nazır iki penceresinden güneş girebilir. Bunlardan kapı açılır ise hava dahi cereyan eder. Eski mukimler kendi karyolaları için birer köşeyi işgal etmiş olduğundan yeni arkadaşın yatağını üçüncü köşeye serilmiş ve sandığı da yatağın başı ucuna konulmuş idi.

Bu kirli yatağı biraz daha düzeltip yatılabilecek bir hale koyduktan sonra Nurullah bey yatağı içine girdiği zaman hayali önüne yine Ahdiye hanımın gelin odası, gelin yatağı geldi, derununda nice acı duygular cûş etmeye başladılar ise de yeni gelen arkadaşta taltifat-ı hoş-amedide kusur etmemeye çalışır, iki eski mukimin sualleriyle Nurullah'ın bunlara vermeye mecbur olduğu cevaplar bu cûşışı tadile medar olabiliyor idi. Yol yorgunluğuna hürmet eden eski mukimler suallerini uzatmak istemediklerinden yeni mahkûm akşamdan sonra biraz erkence hab-ı istirahatate vardı.

Ertesi sabah eski mukimlerin muavenet-i fikriyeleriyle Nurullah bir karyola mübayaa ederek ve yatağının çarşaf-larını, örtülerini değiştirip yerlerine temizlerini koyarak kirlilerini buraya alışkın olan çamaşırcı bir Hıristiyan Arab karısına

verdi. Taam için dahi refiklerinin nasihatlerinden istifade eyledi.

Refiklerinin birisi an-asıl Mısırlı Rıfkı bey namında elli yaşında kadar tahmin olunur güzel yüzlü, sevimli çehreli bir efendidir ki Atalya'da rüsum-ı sitte yani düyun-ı umumiye memuriyetinde bulunarak konsoloslardan birinin vesatetiyle Avrupa'dan gelen Jön Türk matbuatını gerek Atalya dahilinde ve gerek bilâd-ı dahiliyede neşrettiğinden dolayı onbeş sene müddetle kalebentliğe mahkûm edilmiş ve her nasılsa pek tehlikeli bir müfsit!.. addolunarak Akkâ zabıtası tarafından gayet ihtimamkârane muhafaza edilmekte bulunmuştur. Hattâ iptida-yı vürudunda ceraim-i adiyeye mahkûmları yanına, zindana atılmış iken üç sene kadar müddet zarfında tehlikeli müfsitliğini teyidedecek bir su-i hali görülmediğinden bir aralık duçar olmuş bulunduğu humma-i tifoididen dolayı etıbbâ tavsiyesi ile bu odaya çıkarılmış ve afiyeti avdet ettiği halde de orada kalmıştır.

Diğeri Hafız Kadri efendi isminde genç bir tıbbiyeli olup bu dahi sınıfında evrak-ı muzırرا okunup dinlenir iken basılmış olan altı nefer talebe ile mahkûm olmuş ve diğerleri Rodos'a, Trablusgarb'a vesaireye dağıtıldıkları sırada Hafız Kadri efendinin kısmetine de Akkâ isabet eylemiştir.

Şu üç refikin hususiyat-ı ahvalini hayalimizde icmal edecek olur isek pek az bir zaman sonra bu odanın bir mektep, bir politika mektebi, hem de hürriyetperverler nazarında en memduh ve istibdadperestler nezdinde en mekruh bir politika mektebi kesildiğini daha şimdiden anlayıp hükmede-

biliriz. Hafız Kadri efendi de henüz hiçbir şey yok. Tıbbiye idadiyesinin en parlak bir mezunu olacağına şüphe edilemeyecek derecelerde zeki ise de siyasetçi değil a maişet-i adiyeye medeniyece bile henüz hiçbir tecrübesi sabık değil. Daha bembeyaz bir sahife ki oraya ne yazılacak ise bundan sonra yazılacak, hem çok şeyler yazılacak, hem bir daha silinmemek üzere yazılacak; zira bilhassa siyasiyatı pek ziyade sevdiğinden ve Mısırlı Rıfki Bey ise siyasiyat ormanının en yırtıcı kurtlarından olduğundan Hafız Kadri'nin bir sualine beş türlü cevaplar vererek levh-i hafızasını zaten doldurmaya başlamış ve işte bizim Nurullah dahi bu sınıfa dahil olmuştur.

Fakat Nurullah Hafız Kadri gibi henüz boş değil. Fransız ve Osmanlı edebiyatında gerçekten bir yed-i tulâsı var. Hukuk mektebini bitirmiş, ikincilik derecesinde ispat-ı ehliyet eylemiş. Hattâ siyasette dahi vâsî ve derin bir behre peyda etmiş. Lâkin bizim Osmanlı milletinin siyasiyat ile iştigal edebilecek derecede henüz maarif sahibi olmadığından meydan-ı siyasete nabe hengâm olarak girilmesini beğenmiyor da o meydana hiç iltifat etmiyor o meydandan kaçıyor, o meydana güreş eden pehlivanları görmek istemiyor.

Şu Akkâ kalesine düşdükten sonra bu ihtirazlara artık lüzum kalmadığını gördü. Öteden beri hiç ihtirazı olmaksızın meydan-ı siyasette yektaz [koşan biri] olsa idi encam-ı kârda başına ne gelebilecek idiye işte geldi. Bununla beraber Rıfki beyin nazariyat-ı ahraranesinden birçoğuna hâlâ muarız. Rıfki bey ise bu muarazadan pek mütelezziz. İşte muallim ile müteallim arasındaki bu muaraza ve cidaller şevk-i müdare-

se-i siyasiyenin ehemmiyetini artırdıkça artırıyor. Jön Türk-lüğe, o kadar muhteriz olan Nurullah öyle kavi ve muhkem bir Jön Türk olup gidiyor da kendisinin de haberi olmuyor. Aradan birkaç ay geçdikten sonra kendinin de haberi oldu. Hattâ muallim ve müteallim arasında bir makûsiyet görüldü.

Bu makûsiyet hakikaten istiğraba sayan şeylerdendir. Makûsiyet Rıfkı bey muallim iken müteallim ve Nurullah bey müteallim iken muallim makamını işğâl eylemeleri suretinde görüldü. Zira Rıfkı beyin Jön Türklüğü sırf insaf ve namus ve hamiyetinden ve bu üç hasîse-i ruhiyesinin icabat-ı tâbîîye-siyle ve hürriyet ve adalete çıldırasıya bir aşkından ibaret olup hürriyet ve kanun-ı esasiyenin şer-i şerife tamamî-i muvafakatini de lisan-ı Arabideki terakkıyat-ı edebiyesiyle kütüb-i fıkhiye sayesinde tettebbu etmiş ise de lisanımıza henüz tercüme ve nakledilememiş olan hukuk-ı insaniyye ve mebahis-i siyasiye ve medeniye hususunda pek sığ idi. Fransızca bilmiyor ki bu sığlığı bir derinliğe tahvil etsin. Bir de Nurullah bey bu mebahisi en âli derecelerine kadar serd ve ityana başlayınca bir gün Rıfkı bey:

-Ver üstad, ver elini, ver öpeyim! Seni buraya Allah gönderdi. Benim gibi bir kocamış herifi irşad için değil, şu genç kahramana terbiyesini itmam için!

diye kendisi Nurullah'ın elini öpmeye davrandığı gibi o dest-i üstadîyi Hafız Kadri'ye dahi öptürdü.

İşte bundan sonra mektebin ehemmiyeti arttı. Hafız Kadri bir yandan da Nurullah'dan Fransızca tederrüs ediyor. Daha tuhafını ister misiniz? Rıfkı beydeki tefevvuk-ı üstad-

neye yine hâlel gelmemek için Nurullah bey dahi ondan Mısır Arapçası, yani lisan-ı Arabın Mısır şivesince söylenmesinde mûmarese dersini alıyor. Bir faaliyet ki eğer bir menfada, bir menfi halde olmasa da bir suret-i ahraṛanede olsa zevkine doyulmayacak.

Bizim menfinin menfasındaki bidayet-i ahvalini ezmine-i atiyeye doğru biraz ziyadece uzattık ise de bizce hiç de fena etmedik. Nurullah beyin İstanbul'da münasebetinin suret-i devamına dair kariben vereceğimiz malûmatın hüsn-i telâk-kisine şu ahval-i ibtidaiyenin tasviri büyük yardım edecektir. Hattâ bu ahval-i ibtidaiye tasviratını itmam etmiş olmak için şunu da haber verelim ki: Mutasarrıf paşanın biri oniki diğeri ondört yaşlarında iki oğlu olup az zaman içinde Nurullah beyin hüsn-i ahlâkdan maada iktisabat-ı ilmiyesini de takdir etmiş olan paşa haftada üç gün çocuklarına Fransızca ders itasını Nurullah'tan rica etmiş ve bu ricasını haftada bir altın atıye ile de teyideylemiş olduğundan Nurullah bey haftada üç gün hükümet konağına giderek ikibuçuk saat zamanını paşanın oğullarıyla geçiriyor ki bu halin o gurbet elinde kendisi için büyük bir teferrüc ve teferruh olmasına o haftada üç gün et'ime-i nefise ekli saadeti de munzam oluyor.

Nurullah beyin Akkâ'da mebad-i ahval-i menfiyesini gördükten sonra nazar-ı tahkik ve tefahhusu İstanbul'a tahvil edelim:

Bu biçâre delikanlının tevkifi, istintakı, muhakemesi mahkûmiyeti kendi hanesi ile kayınavlide ve zevcesi hanesine ne yolda tesirâtı mucip olduğunu az çok haber vermiş olduğumuz halde Kâzım beyin hanesinde ve orada bizzat Ceylân üzerinde ne yolda icray-ı tesir etmiş olduğuna dair hemen hiçbir şey söylemedik. Zaten Kâzım bey için söyleyeceğimiz şeyler pek muhtasar olacaktır. Tafsile ihtiyaç yok ki tafsil edelim. Şundan ibaret kalacaktır ki: Kâzım bey bilâhare Nurullah beyin odasına naklonularak oradan da zabtiye tarafından çıkarılan kitaplara, risalelere, evraka malik bir Jön Türk olduğu müddetin son dakikasına kadar Nurullah'ın duçar olduğu musibete hakikaten acımış ve kendi imzasıyla verilen jurnale pek kızmış ve bahusus Ceylân'ın dediği gibi esmayı üstüne sıçratmak ihtimalinden pek ziyade korkmuş iken Feyzullah efendi hazretlerine intisab ettiği dakikadan bed ile bu tesirler, bu korkular azala azala az zamanda hiç kalmamış ve gitgide onların yerini istikbâl için büyük büyük ümitler işgale başlamıştır. Zevcesi Sezayıdil hanımın da aynıyle kocası halinde ve daima ona tâbi bulunduğunu ihtara bile muhtaç değildir.

Bu aile içinde romancının nazar-ı ehemmiyetini asıl celbeden Ceylân'ın eski afacanlıklara kat'iyen nihayet vermiş gibi görüldüğünü bir aralık haber vermiş idik. Şeytan kızın böyle islâh-ı nefis etmiş gibi görünmesinin bir büyük sebebi de Zeliha hanım ile devam eden münasebetleridir. Karındaşı hakkında verilen jurnalın hangi taraftan verildiğini ne Kâşif efendinin, ne de Zeliha hanımın haber alacakları yok ya!

Ceylân bundan tamamıyla emindir. Fakat kendisi Nurullah beye şan-ı nisvanisini tamamıyla feda etmiş olduğu halde!.. Nurullah'ın kendisine göstermiş olduğu bivefalıktan!.. Hattâ alçaklıktan!.. dolayı bittâbi ve fevkalâde meysus olan Ceylân zavallı delikanlının mevkufiyeti, mahkûmiyeti üzerine Nurullah'ın ablası ve kendisinin teyzesi!.. Evet Zeliha nezdinde o kadar müteessir görünüyor idi ki kendi musibetinin bin misline razı olarak fakat Nurullah'ın bu felâketi acısından bir türlü müteselli olamayacağını o kalbi pak, vicdanı pak Zeliha'ya her münasebetle temin ediyor idi. Bu koca oyunu ne için oynuyor idi? Bunu da biliyor musunuz? Bir zaman için Nurullah hakkındaki ümidini hâlâ muhafaza ettiği için değil! Nurullah'tan kat'iyen meysus olmuş bulunduğuna inanmalıdır. Fakat Nurullah ve Ahdiye'nin haberlerini alabilmek için bu melûnane oyunu tertib etmiş idi. Gerek delikanlının, gerek zevcesinin haberleri Zeliha'ya elbette vasıl olacak fakat kendisi hanım teyzesine tamamıyla mahrem olmaz ise bu haberler kendisine de nasıl intikal edecek?

İşte Ceylân bu tedbiri ile Ahdiye ve Dilşinas ve Nurullah'a dair son zamana kadar en üçük haberleri bile almış olduğu gibi bundan sonra hasıl olacak haberleri de almakta devam edegideceğine şüphe etmemelidir.

Nurullah Akkâ'ya sevkolunduktan sonra ilk haber onun tarafından gelen mektuplardan alındı. Pederine ve ablasına birer mektup yazdığı gibi bir tanesini de kayınvalidesine, fakat ondan bedel [onun eliyle] zevcesine göndermiş ise de mektupların birisinde verdiği izahatı diğerlerinde dahi tekrar

etmiş olmamak için "Bunların üçü haddizatlarında bir mektupdan ibarettir. Binaenaleyh her üçünü cümlenizin okumasını rica ederim." demiş olduğundan mektuplar hem Kâşif efendinin hem de Dilşinas hanımın hanelerinde okunmuştur.

Bu mektuplarda Nurullah bey İstanbul'dan Akkâ'ya kadar suret-i seyahatını ve orada mutasarrıf paşa hazretleri tarafından suret-i kabulünü hikâye ediyor. Fakat ihtisasatının fâci cihetlerini pek hafif geçiyor. Babasının, ablasının, kayınvalidesinin, zevcesinin yeis ve kederleri elvermiyor mu ki daha birçok havadis-i müeyyise ile biçarelerin hallerini besbeter eylesin? Mutasarrıf paşa tarafından verilen tesellileri, ümitleri bilâkis sahihinden ziyadece tevsî ediyor. Odasından bahsediyor. Şimdilik esbab-ı rahatı pek noksan ise de yakında onları da ikmal edince şu hal-i felâketde, gurbet diyarında ne kadar rahat edebilmek mümkün ise edeceğini dermeyen eyliyor.

Bu mektup hükümet tarafından görüldükten sonra kapatılıp gönderileceği malûmdur. Eğer bu hal şimdi tahattur edilecek olursa mutasarrıf paşanın tesellileri ve pederane muameleleri hakkında Nurullah beyin biraz ifratlıca sözleri yazmış olmasına taaccüp edilmez.

Yalnız babasına yazmış olduğu mektupta Dilşinas hanım ile kızına kendi yüzünden bir ziyan gelmesine asla razı olmayacağını tekrar ederek ilerde ahvalin ne suret göstereceğini bekleyecek kadar sabırları olmayıp da bir nikâh-ı şer'inin bağlamış olduğu bağı çözmek arzusunda bulunurlar ise bir hiss-i civanmerdane ile ona dahi razı ve hazır bulunduğunu beyan etmiş idi. Kâşif efendi Dilşinas hanımdan bir

mülâkat rica ederek mektubunu kendisi okudu. Yalnız şu bağı çözmek fıkrasını okumamış idi. Çünkü zavallı Ahdiye dahi hin-i kiraatte hazır bulunuyor idi. Kızcağız bir hizmet için bir aralık dışarıya çıktığı zaman Kâşif efendi fırsattan istifade ederek mektubun o fıkrasını da Dilşinas hanıma okudu.

-Ahdiye hanım kızım burada iken okumadım. İhtimal ki kendisini henüz bu meseleden haberdar etmek istemezsiniz diye. İhtimal ki siz dahi benim gibi bu işte isticale lüzum görmezsiniz diye. Zira biz sizinle canciğer olduk demektir. Ama bir düşman-ı bî-rahm bizim hakkımızda azraillik hizmetini görerek ciğerimizi koparmış, hayatımızı almış ise de bihamdillâh-i teâlâ iki taraf dahi insan-ı kâmil olduğumuzdan teenni ile hareketi tercih ederiz. Ben acele etmeyelim diyorum. Herhalde emin olunuz ki iş sizin istediğiniz gibi olacaktır. Bu işi siz nasıl bitirmek ister iseniz öylece bitirilecektir. Yüzümüzden duçar olduğunuz mesaîp elverip artmış olduğundan daha ziyade bir ziyanı bizden beklemeyiniz.

dedi. Bu sözlerden Dilşinas hanım o hal-i safvetiyle pek ziyade âsâr-ı hoşnudi gösterdi. Bu meseleyi birdenbire kızına açmayıp sabır edilmesini ve ilerde Cenabıhakkın neler göstereceğine intizar münasip olacağını söyledi.

Cenabıhakkın neler göstereceğine mi? Ceylân Kâşif efendiden Zeliha hanıma ve Zeliha hanımdan kendi validesine ve kendisine intikal eden bu sözü zahir halde büyük bir teesür ile ezdil ü can tasvip tavrıyla telâkki etmiş olduğu halde can ü dilden bu söze sürekli bir kahkaha-i müstehziyane ile gülüverdi. Ceylân gibi artık gönlü kararmış olan bir münkir

nazarında cenabıhakkın neler göstereceğini ümit ve intizardan büyük belâhat mı olur?

İstanbul'dan gelen cevaplar meyanında pederinin mektubu Dilşinas hanımın verdiği cevabı da Nurullah'a tebliğ ediyor idi. Nurullah bu cevaptan ne ümide düştü, ne de yeisini artırdı. Zira kendisi lûtf-ı hakdan ümit kesmek hususunda Ceylân'ın inkârına benzeyebilecek bir inkârda bulunmak hayal ve hatıra sığmayıp fakat babası ve kayınvalidesi gibi kopkolay ve çarçabuk ümitvar olacak sadedillerden dahi değildir.

Nurullah'dan ikinci haftasında gelen mektuplar daha ziyade teselli-bahş idiler. Üçüncü hafta, dördüncü hafta, hasılı her hafta gelen mektuplar artık yalnız Dilşinas hanımda değil Kâşif efendide peyda olmaya başlayan ümitleri bittedric artırıyorlar idi. Ne ümitleri? Hangi ümitleri? Halâs ümitlerini mi? Heyhat! Ahdiye hanımın validesiyle Akkâ'ya giderek zifaf-larının icrası ümitlerini mi? Ne uzak şey! Hapishane odasının beytüzzifaf olabileceği ne uzak şey!

Fakat ne kadar uzak olursa olsun bir ümit, ne kadar az olursa olsun bir ümit herhalde bir ümitdir. Yeise karşı bir varlıktır. Bu ümitlere Ceylân istihza kahkahaları ile güldüğü gibi Nurullah bile meyusane tebessümler ile mukabele ediyor. Ama Ceylân lûtf-ı hakkı katiyen inkarda bulunduğu halde Nurullah kudret-i ilâhiyenin aciz kalacağı hiçbir şey olamayacağı

imaniyle beraber meyasane tebessümler ile gülüyor. Nurullah bey İstanbul'dan aldığı cevaplarda Dilşinas hanım tarafından henüz bir karar haberini almıyor. Bağlanmış olan bağı ne çözmeye, ne de bağı olarak saklamaya dair hiçbir haber almıyor. Haberler hep sabr ve intizar haberlerinden ibaret.

Bir aralık Nurullah beyin mektupları daha ihtirazsızca, daha serbestane bir surette yazılmış gelmeye başladı. İstanbul'dakiler bunun sebebini henüz anlayamamaları dahi biz anlayabiliriz. Nurullah beyin mutasarrıf paşaya çocuklardan dolayı mülâzemeti ve ondan mütevellit olarak emniyeti artmasından dolayı mektuplarının artık hükümetce muayenesine lüzum görülmemesi bu halin sebebi idi. Mutasarrıf paşa gerçekten o kadar güzel kalpli bir adamdır ki Nurullah beyin hüsn-i haline emniyet edip de hakayık-ı sergüzeştini de öğrenmeye başladığı zaman yüzyazısı günü alınının yazısını görmüş okumuş bulunmasından pek ziyade teessürle hüngür hüngür ağlamıştır.

Aradan biraz vakit daha müruruyla oğullarının yalnız Fransızca değil ilm-i eşyada dahi bitterakki vapur makinesinin ve telgrafta elektrik ceryanının, saikanın filânın hakayıkından bahs ettiklerini görünce genç muallime âdetâ evlât muamelesi etmeye başlayarak hattâ bir gün:

-Nurullah bey! Sizi o kadar seviyorum ki müteehhil olmasanız dar-ı dünyada biricik kızımızı şu hal-i felâketinizde bile size tezvic edebilir idim. Lâkin bir ev yapmak için diğer yapılmışını yıkmak mürüvvet-i insaniyeye sığmaz.

sözlerini de ağzından kaçırmıştır. Akkâ'da ne havadis

olsa İstanbul'a yazmak Nurullah için tabîi olduğundan havadis-
sin bu türlüleri dahi İstanbul'a intikal ettikçe Dilşinas hanımın
ümitleri arttıkça artacağına şüphe edilemez. Nihayet deli-
kanlının bir mektubunda:

"Mutasarrıf paşa hazretleri beni kendisine gerçekten
evlât addediyor. Bu halde Ahdiye hanımı dahi kendi gelini bili-
yor. Hattâ burada ben orada siz razı olacak olsanız, Ahdiye
hanımı konağına kabul bile edecek. Lâkin benim böyle bir tek-
life dilim varabilir mi? Hudud-ı zatiyem bir menfi, bir kale-
bent, bir mahpus hududu olmaktan öteye geçemediği halde
böyle bir şeyi nasıl kabul edebilirim? Bahusus ki mahkeme
kadiya mülk olmaz derler. Yarın mutasarrıf paşa valilikle baş-
ka bir yere tahvil-i memuriyet edecek olursa Ahdiye hanımın
hali nasıl olur?"

fıkrası görülünce İstanbul'un ümitleri o kadar artmışdır
ki bu tahavvülâtın en bahtiyarane ciheti yeis ve füturları o za-
mana kadar bittedric azala azala işte ümit kapılarının bile
açılmakta olması cihetidir. Bu ümitler hakikaten İstanbul'ca
büyük bir ciddiyet peyda etmekte idi. Bu zamana kadar lûtf-i
ilâhiye istihza kahkahalarıyla gülüveren Ceylân bile kendisini
toplayarak için için cangahında bir ateşin yakıntısı gibi bir
şeyler duymaya başlamış idi.

Menfinin halini bu kadar ehven olmak üzere tasvir
edişimizi karilerimiz "romantik" hayalatına hamletmemelidir-
ler. Şu aralık istibdada karşı neşriyat-ı müntekimanemizde
menfaların, menfilerin hali pek yaman bir surette tasvir edil-
mekte bulunmuş ise de biz üç seneden ziyade imtidad eden

menfiyetimizin ilk yedi sekiz ayından maada pek de mütehalikâne tazallüm edilecek cihetlerini görmedik. Hele hiçbir zaman işkence, eza, cefâ, görmedik. Hakaret bile çekmedik. Kale içinde her tarafa zabtiye muhafazası altında olarak gidebilir idik. Gündüzleri hanemize, evlâd ü ıyalimiz nezdine bile gider idik. Fakat akşam yine hapis haneye avdet eder idik. Vâkıâ esaret ve mahpusiyyetin bu derecesi de pek ağır idi. Ağlaşdığımız zamanlar pek çok olur idi. Lâkin şu son zamanlarda bazı hem-hallerimiz haklarında reva görüldüğünü işittiğimiz tahammülgüzâr işkenceleri biz görmedik. Binaenaleyh Nurullah beyi tasvirde kendimizi model ittihaz etmekteyiz.

Akkâ'ya vürudu üzerinden henüz üç ay mürur etmemiş idi ki Nurullah bey âdetâ umumi bir teveccühe nail olmuş idi. İslâm, Hristiyan, yerli, yabancı kendisini sevdi. Yabancılar arasında Messagerie Maritime nam Fransız kumpanyasının acentası olan bir Fransız zaten sosyalistliği anarşistlik derecesine vardırırmış bir adam olup Akkâ'daki politika mücrimlerimin kâffesine meyil ve muhabbet etmiş olduğu gibi bilhas-sa Nurullah beye ezdil ü can bir muhabbet-i biraderane peyda etmiş idi. Fırsat düşüp de mülâkat eyledikleri zamanlar politikanın her cihetinden bahs eyledikleri sırada mösyö Caen, yani acenta Türkiye'nin haline acırcasına hasbîhallerde bulunur ve uçurumun ta kenarına kadar gelmiş olan bu memleketi kolundan tutup kurtarabilecek bir kuvvet var ise o da Jön Türklerden ibaret olduğunu söyler idi. Vakıâ Nurullah beyin kalbinde o zamana kadar bir umid-i muvaffakiyet henüz mevcut değildiyse de her sene bir başka türlüüne duçar

olduğumuz mesaipten uyanarak gözlerimizi açacağımıza bilâkis daha ziyade yumup uykumuzu derinleştirmekte olduğumuzu görünce mösyö Caen'in dediklerini tastik ile beraber:

-Biz bu menfalarda bir hal-i perakende ve perişandayız. Neşriyat-ı ahraranede görüyoruz ki Avrupa'da bir büyük cemiyet var imiş. O cemiyetin memalik-i Osmaniyenin her tarafında şubeleri var imiş. Büyük bir hareket-i inkilâbcuyaneye onlar tarafından kıyam edilir ise cümlemizin ezdil ü can iltihak edeceğimiz derkârdır.

yollu mukabeleler ile o hürriyetperest Fransızların ümidine kuvvet vermeye çalışmış idi. Bir gün yine esnay-ı mu-sahabede mösyö Caen:

-Mösyö Nurullah! İster misiniz ki sizi Mısır'a kadar kaçıırıvereyim?

demesin mi? Bu söz o kadar gayr-ı muntazır bir söz oldu ki Nurullah birdenbire Fransızın ne dediğini anlayamadı. Hayretle yüzüne bakakaldı. Caen sözünü tekrar ve tavzih edince delikanlı derin bir tefekküre vardı. Cevap için Caen'in gösterdiği istical üzerine dedi ki:

-Şimdi bir cevap veremem. Zira cihanda yalnız kendim için yaşamıyorum.

Bu defa dahi bizim menfi delikanlı bu sözün hükmü ne-relere kadar vardığını Fransız dostuna şerh ve izah eyledi. Herhalde kendi hakkında göstermiş olduğu şu gayret-i dostaneye teşekkürler ederek bu muavenetten istifade arayacağı zaman geldikde inayetine müracaat edeceğini bildirdi.

Şu son günlerde İstanbul'dan gelen mektuplarda selâmlardan, kelâmlardan sıhhatlerinin, afiyetlerinin pek yolunda gittiklerinden ve istikbâl için ümitlerinin arttıklarından, filânlardan sonra Zeliha hanımın mektubunda şu satırlar okunuyor idi.

"Sezayıdil hanım ile Ceylân hanım bundan ikibuçuk, üç hafta mukaddem Üsküdar'a iki üç saat mesafede kâin paşa köyüne gitmişler idi. Ceylân'ın müddeti yaklaştığı için eşden dosttan kimsenin haberi olmaksızın Ceylân'ı yükünden kurtarmak için bu tedbir kullanılmıştır. Kâzım bey dairesinden... hem de birisi eski dairesi ve diğeri Feyzullah efendi namında bir büyük adamın yeni dairesi olmak üzere iki dairesinden ayrılamayacağı için evinde kalıp ve Despina ile Kiryaku dahi efendiden ayrılmayıp Ceylân yalnız validesiyle Paşa köyüne gitmiş idi. Bu Paşa köyü, altıyüz haneli adeta kasaba kadar bir köy olup eski Rum ebelerinden birçoğu orada vardır. Bunlar Rumdurlar ama Rumca bilmezler. An-asıl bir paşanın çiftliği olup Bulgar amele ve yanaşmalara Rumlar kız verdikleri için Alemdağı'ndaki Ermeni köyünden birkaç kız ile izdivaç etmişler ve köy ahalisi bunlardan türemişlerdir ki Bulgar ve Ermeni kanlarından hasıl olan evlâdın lisanları da zaten analarının babalarının müştereken mütekellim oldukları Türkçe olmuştur."

"Kocasından yeni ayrılmış bir taze gelin olmak üzere Paşa köylüye prezente edilecek olan Ceylân orada kurtulduk-

tan sonra çocuğu tevdi edecek bir stnine dahi bulmak Paşa köyü için pek mümkün olacağı hesabedilmiştir. Böyle şeyler küçük yerlerde olsa her muhtaç olduğu şey bulunamayıp aha-lisinin de enzar-ı iştibahı davet edilmiş olur. Ama büyük köy-lerde hem her şey bulunur, hem de etraf ve civardan birkaç haneden maada kimse ehemmiyet vermeyerek esrar-ı vkl köyün büyüklüğü içinde kaybolur gider. Dün akşam Sezayıdil hanımdan aldığım bir mektupta "Ceyln'ın emanen ve salimen bir oğlan ocuk dünyaya getirmiş olduğu tebşir olunuyor. Her işleri arzuları veçhile yolunda gitmiş. Köylüden hiçbir kimse-nin iştibahını bile mucip olacak bir guna hadise tekevvün et-memiş," bir karı bir kocadan ibaret bir de stana ve babası bulmuşlar. Bu murzianın [emzikli kadının] çocuğu  hafta evvel vefat ederek onun yerine yeni doğanı büyük bir memnu-niyet ile kabul etmiş. Çocuğun adını da Ziyaullah koymuşlar. Tuhaf değil mi? Nurullah'ın oğlu Ziyaullah demek. Mlhaza yollu hiçbir söz yazmamayı azm ile başlamış olduğum şu mek-tupta işte bilihtiyar çocuğun ismi hakkında yine bir ml-haza yazdım. Yazdığımı çizmeye lüzum görmem. Sen ne yolda mlhaza etmek ister isen edersin. Ben bir şey diyemem."

Başka bir hal ve keyfiyet olsa idi ihtimal ki bizim ge menfi bu mektuptan herhangi bir surette olur ise olsun m-teessir olur idi. Halbuki Ceyln'ın hamlini mübeyyin olarak yazmış olduğu mektuptan mütehassıl teessratın yüzbinde bir kısmı bile bu mektubun kiraatinden hasıl olamadı. Sanki Ceyln namında bir müteehhil kadın var imiş de bir ocuk tev-lid eylemiş olduğunu işitmekten ibaret bir keyfiyet-i diye!

Zaten Nurullah bey Akkâ'da kendisini bütün bütün başka bir âlemde bulup o âlemin ahval-i guna-gunû ile o kadar iş-tigal ediyor idi ki İstanbul'a bir Ceylân hanım değil a, babasını, ablasını, zevcesini, kayınvalidesini bile geceleri yatağına girdikten sonra ancak düşünebiliyor ve bir de onların mektup-larını okuduğu veyahut onlara mektup yazdığı zaman o vakte kadarki teessüratı teceddüt ederek artık ağlayacak mı? Sızla-yacak mı? Bu ihtisasata ancak o zaman duçar oluyor idi. Bun-dan başka vakitlerde Mısırlı Rıfkı bey ve İstanbullu Hafız Kadri efendi ile kendi odalarındaki ders âlemleri İstanbul'daki ders âlemlerine de makîs olmayıp bu dersler arkadaşlarından ziyade kendi dil ve canını işgâl ediyorlar. Mutasarrıf paşanın oğullarının dersleri o kadar mühim değil ise de dekayık-ı ah-val-i siyasiyeye dair paşa ile ettiği musahabat o zeki paşanın enzar-ı hayretini açarak bu sohbetlere daldıkları zaman ikisi de cihani unutuyorlar idi. Hele Akkâ kalesi içinde gerek menfi-lerin ve gerek yerlilerin birçok mesail-i ilmiye ve diniye ve ede-biye ve felsefiyelerinin halli dahi bizim genç menfi için baş-kaca bir meşguliyet teşkil etmekte idi. Binaenaleyh ablasına yazdığı cevapta Ceylân ve yavrusu için hiçbir şey dememiş ve bu sükûta Ceylân muttali olduğu zaman bir vakitten beri Ah-diye ve validesinin arttıkça artan ve Ahdiye'yi Akkâ'ya götür-meye kadar yaklaşan ümitleri üzerine Ceylân cangâhında aheste aheste alevlenmeye başlayan naire-i haset ve adavet biraz daha şulesini artırmak zaruri hükmünü almıştır.

Ceylân'ın hali asıl bundan sonra acınacak bir suret peyda etmeye başladı. Zira kendisini sevgili Nuri'sine kepaze

edip bıraktığı halde nail olamadığı ümitler hamli üzerine takarrüb edemediği gibi vaz-ı hamli üzerine de takarrüb etmeyip bilâkis uzaklaştıkça uzaklaşmasına ve ta ye's-i kat-i hududuna varmasına mukabil o zamana kadar kimsenin bilmediğine kâni oldukları bu sırr-ı rezilâne dahi yavaş yavaş faş olmuş ve bazı mahafil-i nisvanda güyâ kızlara duyurmaksızın kadınlar arasında şurada müsterhamane, burada müstehziyane hasbı-hallere zemin teşkil etmeye başlamış idi. Şu fena kokuların meydana çıkması üzerine ehibbadan birçoklarının Kâzım bey ailesinden ayaklarını kesmeye mecburiyet hasıl edeceği der-kârdır. Hele bilhassa Dilşinas ve Ahdiye hanım ki Ceylân'ın hamli Nurullah beyden olduğunu henüz bilmedikleri ve kat'i-yen ümit dahi etmedikleri halde böyle meşkûkûl-iffet [iffeti kuş-kulu] bir haneye gidememekte kendilerini mazur görüyorlar idi.

Lâkin işin bundan daha fenası var idi. Feyzullah efendiye verilmiş olan jurnal Kâzım efendi tarafından verildiği dahi şurada burada inanılamaya inanılamaya söyleniyor ve bu sözler Kâşif efendi ile Zeliha hanıma kadar da geliyor idi. Onlar kemal-i safiyet-i kalp ile bu sözlere mutlaka inanamamakda ısrar ettiler ise de Nurullah beyin odasında âsâr-ı muzır-ra-i siyasiyeden hiçbir şey bulunmadığına katiyen emin oldukları halde torba dolusu âsâr-ı muzır-rayı oraya kimlerin getirmiş oldukları derince düşünölmek lâzım gelince söylenen sözlere inanmamakda ısrar dahi gösterildi. Zeliha hanım ile Kâşif efendi dahi Kâzım bey hanesinden bittâbi ayaklarını kesince bu aileyi teşkil eden baba, ana, kız üçü dahi o kadar

müteessir oldular ki başka ailelerin mecmuunun kat-ı münasebet etmesi bu derecelerde tesir gösterememiştir. Hele Ceylân! Hele Ceylân! Onun teessürleri yanında anasının, babasının teessürleri hiç menzilesinde kalır.

Ahval şu sureti bulunca Kâşif efendi ile Dilşinas hanımın münasebetlerine bittâbi daha ziyade kuvvet geldi. Hoca Abdüllâtif efendi dahi dahil olduğu halde bunlar o zamana kadar bittedric takviye edegeldikleri ümitlere bir netice veremeyi müzakereye başladılar.

Cenabı Hakkın neler göstereceğine intizar-ı karar ümitvaranesinde bulunanları istihza eden Ceylân gittikçe acınacak bir hale giriyor. "Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar." teselli-i teslimiyet-kâranesinde bulunanlara karşı hande-i münkiranede bulunduğu nadim oluyor iken Kâşif ve Abdüllâtif ve Dilşinas komisyonu böyle her şeyi meydana çıktıktan sonra bilhâssa Kâşif efendinin İstanbul'da bekasını tasvip edemiyor idi. Nurullah ile de muhabere olundu. Feyzullah efendi hazretleri!.. gibi bir serhafiyenin en benam muavinlerinden olan Kâzım'ın şerrinden emin olmak hakikaten safderunluk olacağına karar verildi. Cümlelerin ittifakıyla hanenin emr-i muhafazası Abdüllâtif efendinin tasvip edeceği adamlara tevdi olunmak üzere Kâşif efendi Zeliha ile birlikte bir gün İstanbul'dan gaybubet ediverdiler. Anlıyorsunuz ya Akkâ'ya gidiyorlar.

Kâşif'in bu iğtirabı meselesinde Ahdiye'nin Akkâ'ya nakli ümidi dahi mevcut olduğunu hatırdan çıkarmayalım. Biz çıkaracak bile olsak Ceylân çıkarır mı? O dahi anlıyor, biliyor idi ki babası ve ablası Akkâ'ya vardıkları zaman Dilşinas ve Ahdiye'nin de nakilleri meselesine bir suret verecekler ve hal ve vakitleri müsait olduğu için onlar orada kendi mahrumiyetine rağmen yine mesud ve bahtiyar olacaklar. Buna tahammül kâbil mi? Ya buna bir çare bulmalı, ya helâk olmalı!

Nurullah'ın Akkâ'ya vusulü üzerinden artık yedi ay geçmiş idi ki ablası ve babası bir Fransız vapuruyla oraya vasil oldular. Nurullah'ın dostu ve Messagerie Acentası Mösyö Caen tarafından İstanbul acentasına yazılan bir ricanâme ile zaten dostu olduğu Cambodge vapuru kumandanına edilen tavsiye üzerine Kâşif efendi ve Zeliha hanım bu yolculuğu o kadar refah ve rahat içinde icra etmişlerdir ki bu oğul bu kardeş Akkâ'da menfi değil mutasarrıf olsa izzet ve ikramın bundan ziyadesi tasavvur olunamaz. Nurullah artık evvelki gibi beceriksiz bir adam da değil. Gurbet ve felâket biçâreyi açtıkça açmış. Babası, ablası için tehyie eylediği hane işinde hemen kimsenin hattâ mutasarrıf paşanın bile muavenet ve müzaheretlerine arz-ı ihtiyaç etmemiş.

Bu işten en ziyade memnun olacak bir adam var ise mutasarrıf paşa olduğuna şüphe etmemelidir. Oğlu gibi sevdiği, kızını vermeye kadar güvendiği hattâ zevcesini kendisine gelin saydığı genç ve fazıl menfi şimdi validesini getirdiği gibi kariben zevce ve kayınvalidesini de getirip bahtiyar olacak. Vâkıâ menfilik ve mahpusluk hali hep üzerinde kalacak ise de

hükümeti bu derecelerde temin eden, bu kadar fazıl ve sahib-i namus bir adama bir mutasarrıf -mesuliyeti üzerine alarak pek büyük müsaadelerde bulunabilir.

Baba ile oğlun İstanbul'daki ayrılık musafahaları acı olduğu kadar Akkâ'da muvasalat musafahalarının tatlı olduğunu takdirden aciz kalmayız. Kaşif efendi şu epeyce uzun müddet-i ömründe üç beş defa seyahat etmiş olduğu cihetle İstanbul'ca "Taşra" denilen mahallerin acemisi değil ise de Zeliha hanım o taşrayı rüyada bile görmemiş olduğundan daha vapurdayken Akkâ kalesinin uzaktan görünüşü üzerine içi ürkmüş ve bu kalenin hapsettiği o Arabistan evlerinde nasıl oturulabileceğini zihninde tasavvur edememişti.

Hele Osmanlılıkları yani taşralarda gezip dolaşarak kazandıkları cihandidelikleri ile böbürlenlen bazı hanımların şu memalik-i cenubiyedeki iri örümceklere, akreplere, kertenkelelere, yılanlara, çıyanlara dair vaktiyle esnayı musahabede söylemiş oldukları sözleri şimdi şu Akkâ'nın karşısında tahattur ettiği zaman Zeliha'nın elleri ayakları buz kesilmiş idi. Lâkin sevgili kardeşine muvasalat sevinci biraz sonra bunların kâffesine galebe ederek Akkâ sanki maskat-ı re's [başkent] imiş gibi gözlerine güzel görünmeye başlamıştır.

Hafiyeliğin taammüme yüz tutmakla beraber jurnal edecek hiçbir şey bulamazlar ise yalandan, iftira nevinden de jurnal yaptıkları bir zamanda bulunulmasa idi mutasarrıf paşanın daha ilk akşamdan bed ile Nurullah'a hanesinde yatmak ruhsatını vereceğine şüphe yok idi. Lâkin:

-Oğlum! Ben söylemeksizin siz anlarsınız ki babanızın,

hemşirenizin vürudu üzerine buradaki hafiyelerin nazar-ı dikkatleri sizin üzerine açılmıştır. Onun için birkaç akşam yine Mısırlı Rıfkı beyin odasında ikâmet lâzımdır.

mülâhazasıyle itizar edince Nurullah'ın da mülâhazası böyle olması icabettiğinden akşamüstü hapishaneye çekilmek için peder ve hemşiresinden ruhsat aldığı zaman bu biçâreler bir oğlun, bir biraderin menfi ve mahbus olması ne demek olduğunu anladılar. Son dereceye kadar dilhun oldular. Hattâ o akşam baba kız hasbıhallerini bu beliyiye-i mahpusiyet üzerlerinde iken Ahdiye hanımı buraya getirmek mümkün olmayacak gibi göründüğünü söyleştiler.

İlk günlerde mahpusiyet halinin bunlar üzerinde hasıl ettiği tesiri tadil edecek şey en evvel mutasarrıf paşanın hareminden bed ile nâip efendi, mektupçu ve muhasebeci efendiler vesair memurîn haremlerinin hoş-âmediye şıtab etmeleri oldu. Taşralarda hal böyledir. Her nereden olur ise olsun yeni gelen aileleri böyle hüsn-i kabul ederler. Hele bilhassa doğrudan doğruya İstanbul'dan gelenleri kabul edişleri bilkülliyeye başka türlü olur. Lâkin orta yerde kumbara patlarcasına zuhur eden bir hal bu tadilâtı, madilâtı berbat ederek şu üç biçârenin üçünün de hallerini bilkükliye diğer-gün eyledi [değiştirdi].

-Kendi mahrumiyetine rağmen onlar orada yine mesud ve bahtiyar olacaklar. Buna tahammül kâbil mi. Ya buna bir çare bulmalı, ya helâk olmalı.

Bu sözü unuttunuz mu? Bunu Ceylân söylemiş idi, Ceylân! Esdikay-ı bendegândan Kâzım beyefendi hazretlerinin... Ne sandınız ya? Herif evvelâ ûlâ oldu. Kâzım beyefendi hazretlerinin kerime-i iffet!... vesimleri Ceylân hanım efendi söylemiş idi. Binaenaleyh Kâşif efendi ve Zeliha hanımın Akkâ'ya vürudlarının üçüncü günü atufetlû Feyzullah efendi hazretleri tarafından şifreli bir telgraf geldi. Bu zatın bütün vükelâca, valilerce, mutasarrıflarca, hattâ birçok mühim kaymakamlarca maruf olan ehemmiyeti gayr-ı mahdudesine nazaran onun tarafından gelen bir telgrafnamenin hükmü o zamanki telgrafname-i samîleri de geride bırakır idi.

Telgraf hal olundu! Efendi hazretleri buyuruyorlar ki:

"Cemiyet-i fesadiyeye ittıbaından dolayı onbeş sene kalebentliğe mahkûmen Akkâ'ya îzam edilmiş olan Nurullah nam kimseye ziyadesiyle müsaadekârane bir yolda meydan verildiği ve mahkûmun bu defa peder ve hemşiresi dahi o tarafa azimet etmiş olduktan fazla yakında menkûhesi olup kablez-zıfak Nurullah'ın tevkifinden dolayı burada kalmış olan kadının dahi oraya azimetıyla zıfafları derdest-i icra bulunduğu istihbar kılınmıştır. Bu misillu mahkumlar hakkında usul ve nizamın tecviz edemeyeceği bir yolda müsaadekârane hareket zatıalileri için mucib-i memduhiyet olmak şöyle dursun bilâkis müstelzim-i mesuliyet olacağından merkumun firarına meydan verilmemek ve hariç ile ihtilâtı bir suret-i katiyede men olunmak için esbab-ı lâzımenin istikmaliyle hakkınızda dâi-i mesuliyet olacak zerre kadar bir hale cesaret edilmemesi lüzumu katiyen beyan olunur."

Mutasarrıf paşa hazretleri şu telgrafnameyi aldığı zaman o kadar kahrlandı ki böyle bir mahkûmiyet kendi oğlu ve hattâ bizzat kendisi aleyhinde vukuâ gelmiş olsa idi, ancak bu kadar müteessir olabilir idi. Fakat çare yok memuriyet mağduriyeti ile bu telgrafın hallini bir tezkere ile beraber Nurullah beye gönderdi. Tezkeresinde birçok tesellilerden sonra böyle bir emrin daha şiddetlilerine duçar olmamak için kendisini ihtilâttan men etmek lüzumunu gayet müteessirane tâbiratla anlattı.

Bunu anlatmaya hacet var mı idi? Zavallı genç menfi yalnız telgrafnameyi görse idi bu lüzumu anlayacak idi. Nurullah bey bu felâket-i müteceddideden müteessir olmadı denilemez. İlk mahkûm olduğu gün kadar müteessir olmuş ise de pederiyle hemşiresinin ne kadar meysus olacaklarını hesap ettiği zaman kendi teessürünü unuttu. Cevaben mutasarrıf paşaya yazdığı birkaç satırda felâket-i vâkıayı zemin ve zamana muvaffak bir surette hemşiresiyle pederine anlatmasını rica etmiş idi. Böyle felâketler içinde bulunanlar için cihet cihet memnuniyet noktaları da olur ki insan onları düşündüğü zaman bu kadarcık şeylerden nasıl memnun olunduğuna şaşar. Nurullah bey bu haberi aldıkları zaman babasının, ablasının derece-i meysusiyetlerini görmeyeceği, çünkü ihtilattan memnuiyeti hasebiyle bu kara haberi onlara kendisi vermeyeceği için âdetâ sevindi.

Mutasarrıf paşa Kâşif efendiyi kendi nezdine celbedeceğine bilâkis kendisi onun hanesine gidip oğlu hakkındaki teveccühatından ve biçâre delikanlının alâm-ı igtirabını tahfif

için elinden gelen her şeyi yapacağından bahisle uzun uza-
dıya teminat-ı biraderaneyi müteakip felâket-i vakayı da an-
lattı. Bu felâket her cihetten mucib-i yeis olduğunu anlamakta
Kâşif efendi asla tehhür etmedi. Ahdiye'nin Akkâ'ya getiril-
mesine kadar her tasavvur mahv ü heba olup hattâ kendisi-
nin İstanbul'a avdeti demek Kâzım bey ile Ceylân'a yakayı
teslim demek olacağından bunun imkânı yok idi.

Mahaza hiç olmazsa günde bir defa olsun, hiç olmazsa
uzaktan olsun bedbaht oğlunu görebileceği ve çamaşırlarını
yıkamak ve yemeğini göndermek gibi muavenetlerin mahpu-
siyet ıstırahatını tahfif mümkün olacağı için müteselli oluyor
idi.

Nurullah'ın oda refikleriyle hasbıhalini bilmeye dahi
burada lüzum vardır. Mısırlı Rıfkı bey genç arkadaşının her
haline vâkıf olduğu için telgrafı okuduğu zaman istizahata
hiçbir lüzum görmemiş idi.

Aksaçlı kafasını iki avuçlarının içine alarak, iki üç daki-
ka kadar derin derin düşündükten sonra:

-İlk ele geçecek fırsat ile buradan firar etmek lâzım!

dedi. Nurullah bey bu re'yi kabul tarafında görüne-
meyerek:

-Amma yaptınız ha! Sizi burada bırakıp da kaçmak
nasıl kâbil olur. Üçümüz birden kaçmaya davransak firar
müşkilâtını artırmış olarak muvaffak olamayız.

dedi. Rıfkı bey Hafız Kadri ile beraber kendileri orada
kalarak yalnız Nurullah'ın firarı reyinde bulundular ise de Nu-
rullah bunu da kabul etmeyip:

-Benim firarım mutasarrıf paşa hazretlerini mesuliyet gibi bir mevki-i müşkile düşürür. Birkaç günlük mülakatımız üzerine sevindiğim valide ve hemşiremden tekrar müfarekâtım bittabi beni yeniden meys eder. Burada sizinle baba ve kardeş gibi alışmış olduğum halde firaren gideceğim yerde yeniden gurbet âlemine düşmüş olacağım.

dedi. Koca Rıfkı bu mülakat üzerine bir daha düşündü. Fakat genç bedbahtın reyini kabul edemedi. Dedi ki:

-İstanbul'daki düşmanlarınız sizi bu telgrafta görülen felâket kadar muzdarip etmekle de iktifa etmezler. Bundan sonra hiçbir iyi habere muntazır olamazsın. Söylediğin şeylerdeki makbuliyet ve makûliyetle rağmen buradan firar lâzımdır. Biz burada kalırız. Kısmet yardım ederse senin açacağın yoldan bilâhare biz dahi kaçarız.

Bu menhus telgrafın geldiği günün akşamı zavallı Kâşif efendi hapishaneye gelip bir polis ve bir hafiye hazır oldukları halde oda kapısından oğlu ile görüştü. Artık buna mülakat denilebilir mi? Bu mülakatın temasıyla Rıfkı bey ve Hafız Kadri efendi ve hattâ polis ve hafiye bile ağlamakta bulundukları halde buna "mülakat!" demek yerine "mücazat" demek daha münasip düşer. Göz görmeyince gönül katlanır. İki üç metre mesafeden birbiriyle görüştükleri halde kavuşup kucaklaşmamak âdetâ bir işkencedir. Babası oğluna, oğlu babasına teselliler veriyor. Halbuki her ikisi tesliyetnapezir bir

halde. Ya evdeki hemşire?! O! Bunu ne siz sorunuz, ne biz söyleyelim.

Şu felâket-i müteceddide üzerinden günler geçmeye başladı. Akşam sabah Nurullah'ın taamı babası hanesinden geliyor. Her miadında çamaşırları ve yatak çarşafı değiştiriliyor. Fakat bazen yemek tepsisindeki peşkir arasına ve bazen kirli çamaşır bohçasına Nurullah bey tarafından birer mazruf konulur. Bunların karşılıkları dahi yine bu tarık ile geliyor. Peder ve hemşiresinin Akkâ'ya vürudlarından tamam üç beş gün sonra idi ki Nurullah bey refiklerinin yanından mefkut oldu. Başka vakitte olsa mutasarrıf paşanın konağında olduğuna hüküm verilebilir idi. Halbuki onbeş günden beri hiçbir yere çıkamamış olan mahpusun bu akşamki fıkdanına Hafız Kadri efendi hiçbir mana veremiyor idi. Rıfkı bey ise hafif hafif geziniyor ve kible tarafına dönüp ellerini bargâh-ı icabete kaldırarak mırıldanmak nevinden bir dua okuyor ki eğer Hafız Kadri Arabca bilse de bu duanın manasını anlarsa idi tehlike içinde bulunan bir yolcunun mazhar-ı selâmet olması duası olduğunu anlar idi.

Her onbeş günde bir kere Messagerie vapuru Beriyyetüşşam seyahatli seferini yapar. Bundan onbeş gün evvel Akkâ'ya uğramış olan Messagerie vapuru Nurullah'ın peder ve hemşiresini getirmiş olduğu gibi, bu defa uğrayan vapur dahi Nurullah'ın kendisini götürüyor idi. Hapishaneden çıkıp kale kapısından geçerek bir sandala rakiben vapura kadar vardığı halde Nurullah'ı kimse tanıyamamış idi. İşin içerisinde kumpanya acentası mösyö Caen bulunduğu ve hapisha-

nenin muhafazasına memur olan jandarma mülâzımı yirmibeş napolyona satın alındığı halde firariyi kim görecek? Kim tanıyacak? Mülâzımın kendi odasında firarının çenesine takılan bir yapma sakal ile başına giydirilen bir kenarlı şapka onu kimsenin tanıyamayacağı bir hale koymuştur. Mösyö Caen ile kolkola yürüyüp gittikleri zaman enzar-ı adiyeye bile celbolunmamıştır. Jandarma mülâzımı mahpus Nurullah'ın geceyi mahpusanede geçirmemiş olduğunu ancak ertesi sabah alaybeyine jurnal edebilmiş idi. O dahi jurnalı mutasarrıf paşaya takdim eylediği zaman zavallı mutasarrıf Nurullah'ın firar edebileceğine asla ihtimal vermeyerek:

-Kaçabilecek adamlardan değildir. Serbest seyahat edecek olsa lalaya muhtaçtır. Dahil-i şehirde arayınız.

emrini verdi ise de Nurullah bey lalasını bulmuş ve onun sevk ve delâletiyle açık denize doğru açılmış gitmiş olduğundan şehir dahilindeki taharriyatın hiçbir faidesi olmamıştır.

Firariyi takipten evvel bu hadisenin Akkâ'ca bakiye-i tesiratını anlatmak için haber verelim ki Mösyö Caen tarafından Kâşif efendiye verilen izahat ve teminat firarının pederiyle hemşiresini tamamıyla müsterih eylemiştir. Biçâre mutasarrıf paşa ise bir hafta sonra azledilmiştir ki bu mazuliyetin birçok zamanlar imtidad edeceği ve ihtimal ki biçarenin bade ma bir memuriyet dahi bulamayacağı derkârdır. Nurullah'ın râkip olduğu Fransız vapuru İskenderiye'ye gidiyor idi. Delikanlı oraya vasil olduğu zaman karaya çıkmak emrinde hiçbir acemilikte bulunmadı. Kendisi artık Akkâ'ya vusulü zamanın-

daki tecrübesiz adam değil idi. Dünya umurunun girudarına gereği gibi alışmış bir adam olduğundan İskenderiye'de hali-ne münasip bir oteli pek çabuk tasarlayarak güyâ ötedenberi ikâmetgahı olan bir yere gidiyormuşcasına sellemehüsselâm girdi ve yerleşti. Orada eşekcilere varıncaya kadar kavi Fransızca bildiklerinden lisan hususunda hiçbir zahmeti yok idi. Halbuki şu bir seneye karib zamandan beri hapisshane Rıfki bey ile lâtife nevinden ettiği musahabat ile Mısır Arab-casına dahi gereği gibi alışkın olduğundan bu defa delikanlının İskenderiye'ye vürudu sanki ötedenberi ikâmet etmekte bulunduğu bir şehirden muvakkaten tebaud etmiş de şimdi avdet eylemiş hükmünü aldı.

Nurullah'ın firarı İstanbul'da ne yolda tesirat göstermiş olduğunu da biraz görmek, anlamak lâzım değil midir?

Bu firarı en evvel istihbar eden bittâbi atıfetlu Feyzullah efendi hazretleri olmuştur. Zira mutasarrıf paşa genç kalebendin bilküllüye hapsiyle ihtilâttan katiyen meni emrini o serhafiye almış olduğu cihetle firarını da doğrudan doğruya bâ-telgraf ona bildirmişti. Feyzullah efendi bu firardan o kadar müteessir olmadı. Zira delikanlı kendisi tarafından nef-yettirilmiş kendi kurbanı değil idi. Bu yoldaki zalemin doğrudan doğruya kendi kurbanları aleyhindeki şiddetleri daha başka olur. Nurullah ise yalnız Kâzım'ın mağduru olup, Akkâ'daki rahat ve saadet ümitleri meydana çıkması ve

ümitlerin esbab-ı husulüne tevessül edilmesi üzerine kızı Ceylân'ın teceddüt eden çeşm-i mecnunanesi üzerine zavallı çocuğun külliye ihtilâttan menini serhafiye hazretlerinden rica ve ricasında ısrar etmiş olması üzerine mahud telgraf çekilmiş idi.

Serhafiye hazretleri hatta mesele-i firarı Kâzım beye ihbarda dahi istical ve telâş göstermedi. Haber gönderip Kâzım'ı çağdırtmadı. Kâzım'ın bermutad kendini ziyarete geldiği gün Akkâ mutasarrıfının telgrafını sair birtakım kâğıtlar arasından güç hal ile bulup:

-Bak seninkiye! Herifi kaçırmaya sebep oldu! diye Kâzım'a verdi.

Kâzım telgrafı okuduğu zaman fevkâlade hiddetlenerek, bilhâssa "Kaçırmaya sen sebep oldun" mesuliyetini red için:

-Vay habıs vay! Fakat velinimet merhamet buyurunuz. Siz menba-ı merhamet ve şefkatsiniz. Hınzırın firarına neden kulunuz sebep olayım? Asıl mesuliyet mutasarrıf olacak haindedir!

diye pek büyük âsâr-ı telâş gösterdi. O kân-ı merhamet o menba-ı cud ü şefkat gülümsemeye başlayarak:

-Mutasarrıfa tahsin ve takdir alâmeti olarak bir nişan gönderecek değiliz a!? Elbette mesul olacak, zaten esdikay-ı bendegândan birisini taltif için bir mutasarrıflık açılmasına ihtiyacımız var idi. O çapkının firarına gelince: bunda o kadar telâş edilecek bir şey yok. Mısır'da zaten Jön Türk doludur.

diye Kâzım beyi teskine inayet buyurdular. Fakat Kâzım kolay kolay teskin edilebilir mi? Artık Kâşif efendi ile

oğlu bu hürriyetperverlikten dönme hafiyezin, bu zalim intikamperestin doğrudan doğruya hasm-ı canı olmuş kalmıştır. Hanesine gelip de Nurullah'ın keyfiyet-i firarını karısına, kızına haber verdiği zaman hâlâ hiddet ve gazabından tir tir titriyor idi.

Gariptir ki bu haber-i firar Sezayıldil ile Ceylân'ın her ikisine başka başka tesir eylemiştir. Sezayıldil'in ötedenberi Nurullah hakkında ihtisasatı unutulmadı ya? Gözleri bu delikanlının yüzünü görmekten, kulakları onun sesini işitmekten ne kadar hoşlanıyor idi! İkisi bir dam altında bulundukça Sezayıldil nazarında o yerin letâfeti başkalaşıyor idi. Âdetâ diyebiliriz ki bu delikanlı ile mülâkatlarında onun vücudundan tebahhur eden gayrikâbil-i tevsim bir buhar Sezayıldil'i âdetâ mest ediyor idi. Ancak bu güzide-i dil ü canına kendisinden ziyade kızı Ceylân lâıyk olduğu için onu kızına terketmiş, bu fedakârlığı göze almıştır. Hattâ delikanlının tevkifinden bed ile Akkâ'ya îzamına ve orada kocasının ilkaatıyla yeniden hapis ve ihtilâttan menine kadar duçar olduğu mesaibe dahi Sezayıldil hanım kalbinin en derin cihetinden acıyor idiyse de kendi ailesini buhran içinde bırakmış olan vakâyi içinde bu teessüratını kimseye sezdirememiştir. Binaenaleyh bu defa Nurullah'ın Mısır'a firarına kalben âdetâ memnun oldu. Fakat o memnuniyeti de kimseye sezdiremiyor idi.

Firar meselesinin Ceylân'a olan tesiri buna hiç benzeyemez. Babasının teessürüne de benzeyemez. Karnındaki yükden kurtulduktan sonra Ceylân bir tahavvüle daha uğramış idi. Intikam ateşi cangahında bittekrar iştiâl ederek kendi

hülyası olan saadet-i bahtiyaranesine mani olanların birer birer kanlarını içse yine o ateş-i cansûzu itfa edemez idi. Hattâ bu manilerin birisi dahi Paşa köyünde bıraktığı oğlu olduğunu sık sık tahattur ederek daha cenin halinde iken bu menhusu ıskat edivermemiş olduğuna şimdi teessüfler ediyor idi. Zannediyor idi ki eğer sevgili Nuri'sini afyon ile uyutarak o akşam hanesinde alıkoymamış ve bu piçin husulüne sebebiyet göstermemiş olsa idi er geç Nuri mutlaka kendisine ram olacak idi de araya bu hatâ girmiş olduğu için delikanlı kendisinden katiyen elini çekmiş ve Ahdiye hanım ile izdivaç eylemiştir.

Hamlini vazedinceye kadar Ahdiye hakkındaki gazab-ı müntekimanesi âsâr-ı zahirde görülmemekte iken hamlinden sonra Ahdiye ve babasının Nurullah aleyhindeki jurnali duyulduktan sonra Kâşif ve Zeliha haklarındaki adaveti de meydan-ı aleniyete çıkmış idi. O kadar ki biçâre Kâşif efendi İstanbul'da ikametini ayn-ı tehlike bularak Akkâ'ya oğlunun yanına nefsi-ni bilihtiyar nefyettirmiş iken bile bu hınzır kızın şiddetinden kurtulamamış ve işte mücerret onun ilka ve ilcasıyla oğlunun ihtilâttan bilküllüye meni emri sadır olmuştur.

Bu defa Nurullah'ın firarı Ceylân'ın gazab-ı müntekimanesini bir kat daha artırdı. Gâh, gâh Kâşif efendinin de hapsettirilmesini, gâh İstanbul'da Dilşinas ve Ahdiye hanımların da bir belâya uğratılmasını babasından talep ederek eğer bu dediği ve istediği şeyler yapılmaz ise evvelâ oğluna ve müteakiben kendi canına kıyacağını makam-ı tehditte katiyen dermeyan etmeye başladı.

Yapar mı? Yapar! O yolda terbiye almış ve zaten kanı ve

sureti de nasıl olduğu hükm edilememekte bulunmuş olan bir canavar, bir ifrit her şeyi yapar. Hiçbir dinin semtine uğramamış ve uluhiyetten hiçbir şemme almamış olan böyle bir mel'unu en büyük cinayetlerden men edecek ne gibi ihsas tasavvur olunabilir. Avrupa gazetelerinde her gün birkaç intihar havadisi okunmaktadır. Bunlar hep dinsizliğin netayic-i mukteziyatıdır. Kendi canına, hayatına kalmayan canavarların artık göze aldıramayacakları hangi cinayet kalır? Bereket versin ki babasına: "Seni de öldürürüm, anamı da" demek hatırına gelmedi. Bu dinsizler meyanında şimdilerde cinayetin bu türlüleri de görülmeye başlamıştır ki Avrupa gazetelerinde bunlara dair olan havadisi okur iken insanın iğrenerek ettiği teessürlerden gözleri kararıyor, içi bulanıyor.

Kâzım bey Ceylân'daki gayret-i intikamın bu suretteki galeyanından bihakkın duçâr-ı endişe olarak Kâşif efendi gibi beriyyüzzimme bir adamın hapsi kanunen mümkün olamayacağını beyan ettikçe Ceylân müstehziyane handeler ile:

-Kanunen! Maşallah! Maşallah! Bu kadar beriyyüz-zimme biçâreleri hapis ediyorsunuz, işkencelerde gebertiyorsunuz, zıندانlarda çürütüyorsunuz da Kâşif melununa gelince mi kanun mani oluyor!

diyor ki cevab-ı müskit bulub da vermek kâbil değil! Dilşinas ve Ahdiye gibi muhadderat-ı masumeye hiçbir şey yapılamayacağını kızına bildirdiği zaman dahi:

-Öyle ise bana müsaade ver, hattâ müsaade de değil, yalnız mani olma da eski muhaddere-i masume!..den intikamımı ben kendim alayım.

cevabını alıyor. Bu gibi hareket-ı mecnunanenin enzar-ı umumiyyeye karşı ne yaman bir rezalet teşkil edeceğini ihtar ettiği zaman dahi Ceylân'da enzar ve efkâr-ı umumiyyeden müthiş bir fütursuzluk görüyor.

Firar meselesinin Dilşinas hanım tarafına tesiri hemen de hükümsüz idi. Bunlar için İstanbul'dan mübaadet olduktan sonra Akkâ ile İskenderiye'nin hiçbir farkı olmayıp eğer mutlaka bir fark aranacak ise Nurullah bey Akkâ'da bir menfi, bir kalebend iken İskenderiye'de harekât ve sekenatında muhtar bir hür olacağı farkı meydana çıkar. Binaenaleyh muallim Abdüllâtîf efendinin de tasvibi ile bu ana kız hep akıbet-i emr için bir ümit muhafazasında devam eyliyorlar idi. Allahtan kesmedikleri bir ümit ki, bir vakit Ceylân hanım cenabları böyle bir ümide karşı istihza kahkahaları ile gülüyor idi.

İskenderiye şehrinin yeni mahalleleri ve bahusus Avrupalıların sakin oldukları yerler âdetâ bir Avrupa memleketidir. İstanbul'un تنها mahallelerine nisbetle Galata ve Beyoğlu gibi; fakat is'ar ve icarat cihetiyle daha farklı; ol kadar ki Arap mahallelerine yakın yerlerde yevmiye on kuruş ile temin olunan bir maişet bu mahallat-ı mütemeddine ve mamurede hemen on frank ile temin edilebilir. Bizim firari Nurullah bey zihninde istihzar etmekte bulunduğu şeyler için bu şehrin iki türlü mahalleleri arasında görülen şu büyük farkı düşünmekte iken İskenderiye'ye vürûdunun dördüncü günü henüz değiştir-

memiş olduğu ilk otelin kapıcısı bir vizite kağıdı getirdi. Onun üzerinde firari delikanlı "Abdülgaŧfar Sacit Vekilüddeavi" kelimelerini okudu.

Bu isim hiç işitmediğı, bilmediğı esamiden olmakla beraber henüz kimse ile muarefesi peyda olmamış olan bir memlekette şu suretle arandığına biraz memnun olarak birinci kattaki umumi salona kendisine muntazır olan misafirinin nezidine indi. Abdülgaŧfar Sacit orta boylu, kır bıyıklı, gereğı gibi şişman, şive-i lisanına göre Antep veyahut Maraşlı olduğu anlaşılır bir adam idi. Beşuş ve mütebessim bir tavır ile ellerini Nurullah'a uzatarak ve Türkçe olarak:

-Henüz yeni geldiğiniz cihetle sizi burada kimse tanımaz zan eder iseniz de bakınız işte tanıyorlar, arıyorlar bile.

mukaddimesiyle Akkâ zındanından bir Jön Türk'ün kaçıp İskenderiye'ye geldiğı ve şu otele nail olduğu ve ismi Nurullah Kâşif idiğı gazeteler tarafından yazılmağıle bu malûmat üzerine gelip kendisini aradığı anlaşıldı. İsminden dahi anlaşıldığı veçhile Abdülgaŧfar Sacit İskenderiye'de avukatlık ediyor imiş. Mevsime göre iktiza ettikçe el-Kahire'ye dahi nakl-i mekân eyliyor imiş. An-asıl İstanbul mekteb-i hukukunda ikmal-i tahsil ederek birazı politika bulaşıklığı ve birazı da taayyüş icbarı ile altı sene kadar mukaddem İskenderiye'ye gelmiş, işlerini epeyce yoluna koymuş ise de burada davâ ve kâleti edebilmek için ya İngilizce, ya Fransızca ve bahusus o zamanlara göre mutlaka Fransızca bilmek lâzım iken o lisana pek az vukufu var imiş. Umur-ı adliyede hiçbir işe yaramayacak kadar cüz'i bir vukuf! Eğer kendisi Fransızcasına itimat

ediyor da iştirak kabul eyler ise bir yazıhanede ikisi beraber çalışmak teklifinde bulunuyor.

Nurullah bey Abdülgaffar Sacit'i dinler iken düşünce düşünce dinliyor idi. Abdülgaffar sözünü bitirdiği zaman biraz daha düşünerek:

-İskenderiye'ye vürûdumu gazetelerden öğrenmişsiniz, fakat dâva vekili olduğumu nasıl öğrendiniz?

dediği zaman Abdülgaffar Sacit koynundan Fransızca bir gazete çıkarıp uzattı. Mavi kurşun kalemıyla işaret olunmuş bir fıkrayı okudu. Bu gazete *Phare d'Alexandrie* gazetesi olup fıkrası dahi Akkâ muhabir-i mahsusı tarafından yazılmış idi. Serapa kendi medayihine ve mekteb-i hukukdan ikincilikle çıkmış olmak ve Osmanlıca ve Fransızca kudret-i kalemiye sahibi bulunmak derecelerinde mümtaziyetine dair olup Nurullah'ın şüphesi kalmadı ki o muhabir-i mahsus Messagerie Maritime acentası Mösyö Caen'dır. Garibüddiyar bir adam böyle şeylerden memnun olmamak kâbil midir?

Abdülgaffar efendiye:

-Teklifinize teşekkürler ederim. Kendimi henüz tecrübe etmemişim. Birkaç gün birlikte çalışalım. Bıdaam neden ibaret olduğunu siz de biz de görüp anlarız.

dedi. Abdülgaffar Sacit Nurullah'ın şu rızasından pek memnun kaldı. Ertesi günden bed ile işe başladılar. Abdülgaffar'ın yazıhanesi gereği gibi muntazam olduğundan İskenderiye'ce hatırı sayılır bir adam olduğunu anlayan Nurullah bu iştiraktan hayli ümitvar oldu. Bir hafta kadar beraber çalıştılar. Genç avukatın ümitleri gittikçe arttığı gibi

Abdülgaffar Sacit dahi yeni şerikinin gerek ulûm-ı hukukiyece bidaasını bizzat ve gerek Fransızca iktidarını bilvasıta anlayarak hakkındaki ümit ve itimadını tezyit eyliyor idi.

İskenderiye'de oldukça refah ile beraber en ucuz maişetin ne surette mümkün olabileceği hususunda Abdülgaffar'ın nasihat ve delâletinden Nurullah bey pek büyük istifade etti. İştirakin ikinci haftası hitama reside olmaksızın yeni mahallatin eski mahallata en yakın bir kenarında kain büyük bir umumi hanenin dört odalı ve bir mutfaklı bir dairesini Nurullah bey isticarla beraber Akkâ'ya giden bir vapura Fransızca bir de mektup teslim eyledi.

Anladınız ya; bu mektup Messagerie Maritime acen-tasına gönderiliyor. Bunda Nurullah bey acenta tarafından şimdiye kadar görmüş olduğu iyiliklere ezdil ü can teşekkür ediyor. İskenderiye'de nasıl yerleştiğini bir suret-i mutmaina-nede anlatıyor. İlk düşecek fırsatta pederiyle hemşiresinin dahi İskenderiye'ye aşırılmasını rica eyliyor.

Bundan sonra Nurullah bey Abdülgaffar Sacit'in delale-tiyle müstamel eşya-yı beytiye satılan mağazaları dolaşmaya ve kendi apartmanı için münasip gördüğü eşyayı birer birer almaya başladı ki şu hür memleketteki ev hazırlığı Akkâ gibi esaret memleketi olan bir yerdeki aynı tehyiata hiç benzemiyordu. Büyük küçük her ne alsa çocuk gibi seviniyor idi.

Nurullah beyin İskenderiye'ye ilticası hakkında matbu-

at-ı Mısriye'ye derc olunan şeyler Messagerie Maritime kumpanyasının Akkâ acentası Mösyö Caen tarafından *Phare d'Alexandrie* gazetesine derc ettirilen fıkradan ibaret kalmadı. Fransızca, İngilizce, Rumca, İtalyanca neşr olunan sair gazeteler dahi birer ikişer derc ettikleri gibi bilhassa Arapça ve Türkçe neşr olunan birçok gazeteler dahi haftalarca müddet bu yeni mülteci ile meşgul oldular. Malûm a? Mısır haricden gelen mülteciler için suret-i mutlakada serbest bir memleket olup, her taraftan politika gurebası oraya müracaat ederler. Bizim Jön Türklerin mahall-i ilticası dahi orası idi. Halbuki Urâbi vakasından ve İngilizlerin Mısır'a girerek o Urâbi vakasını bertaraf etmesinden beri tekmil Mısır bir nevi politika mübarezegâhı olmuştur. Genç, ihtiyar gayret-i vataniye erbabı Mısır'ın dahi bir idare-i meşrûti altına alınmasını ve artık İngiliz işgaline nihayet verilmesini kendilerine üssülâmâl ittihaz etmişlerdir. Binaenaleyh haricden politikaya mensup bir adam Mısır'a geldiği zaman matbuat-ı mahalliye üzerinde münakis olan efkâr-ı siyasiyenin o adam ile iştigale başladığı ve gelen zatın derece-i ehemmiyet ve kıymetine göre bu iştigalin imti-dat eylediği görülür.

Matbuatın bir şey ile iştigalinde ifrat ve tefritten kurtulamadığı daima tezahür eder. O şeyi büyültmek istedi mi? Artık büyülttükçe büyültür. Derece-i ifrata vardırır. Küçültmek istediği zaman dahi küçülttükçe küçültür. Derece-i tefrite kadar indirir. Bizim İstanbul'da tanıdığımız Nurullah bey olsa idi bu defa Mısır matbuatı nezdinde ya hiçbir ehemmiyet almaz veyahut şu takdirat-ı tefritiyeye uğrayarak birkaç hafta

sonra kendisinden hiç bahs olunmaz idi. Ama Akkâ mahpesinde Mısırlı Rıfkı bey ile müzakeratından başlayarak kendi tebbuat-ı mahsusasıyle dahi gittikçe tevsi etmiş olduğu mebahis-i hürriye bizim kendi halinde sakin ve sakit Nurullah'ı başkalaştırmış olduğu gibi duçar olageldiği mazlumiyetler üzerine tabiî bir de hiss-i intikam uyanmış olduğundan Nurullah bey artık mükemmel ve bir mühim -o zamanın tabiratı resmiyesince- bir Jön Türk kesilmiştir.

Orada gerek Türk ve gerek Arap ahrarından pek çok zevat Nurullah'ın ziyaretine geldikleri gibi kendisi dahi bunların ziyaretine gidiyor ve musahabe nevinden yürüttüğü mebahis-i hürriye ve hukukiye esnasında fazl ü irfanına cümleyi meftun ediyor idi. Beynelislâm arttıkça artmakta bulunan işbu şöhret Avrupalılar mahafiline de aks ederek onlar meyanında da Nurullah'ın daire-i muarefesi tevsi ettikçe ediyor idi.

Bütün bu ahvalin Nurullah hakkında en mühim tesiri dâvâ vekâletine aid olan menafiinin artması cihetinde görülüyor idi. Cereyan-ı vukuatın zarfı olan zamanların biraz daha ötesini şimdiden araştırarak olur isek, İskenderiye'ye vusûlünden henüz altı ay mürur etmeksizin Nurullah bey o şehir-i cesimin, o bende-i ticaretin en meşhur dâva vekillerinden olup, Arapça ve Fransızca müdafaa-i adaletcuyânesine cümleyi hayran ediyor ve ona göre kazancını çoğaltıyor. Lâkin Abdülgaffar Sacit ile müşareket ve refakâtinde devam ediyor. Eğerki şimdiki Abdülgaffar Sacit âdetâ bir maiyet memuru hal ve derecesinde kalmış ise de Nurullah ona hâlâ amir

nazarıyla bakıyor. Ondan ayrılmak, ona nazar-ı istihfaf ile bakmak nankörlük olacağı gibi zaten sahib-i şöhrat bir avukat için bir değil birçok rüfekaya lüzum görüleceğinden Abdül-gaffar başka adamlara tercihan mevkiinde kalmak maslahaten dahi lâzımdır.

İşte bizim genç mültecinin Mısır'da şöhrati bir yandan bu veçhile artadursun diğer taraftan maişet-i beytiyesinin peyda ettiği yeni hal ve sureti de nazar-ı itiladan uzak tutmaya imkân yoktur. Zaten romanımızın asıl plânı da bu cihettir.

İskenderiye'de apartmanını isticar edip de tefrişine dahi başladığı esnada Akkâ'ya giden bir Fransız vapuruna bir mektup dahi tevdi etmiş olduğunu haber vermiş idik. Bu mektubun Mösyö Caen'e gideceğini haber vermeye hiç lüzum yoktur. Haber vermeye lüzum görülecek bir şey var ise o da mektup Mösyö Caen'e vasil olduğu zamanki saata kadar Kıbrıs'a gidecek bir vapurun Akkâ pişgahında bulunması kaziyesidir. Mösyö Caen mektubu alır almaz kale içine gidip Kâşif efendiyi buldu. Nurullah tarafından kendisine verilecek bir haberi olduğundan bahisle Kâşif efendiyi yanına alıp acentahaneye getirdi. Orada:

-Şimdi şu vapura binerek Kıbrıs'a gideceksiniz; ama vapurdan çıkmayacaksınız; yine o vapur ile Antalya'ya kadar seyahatinizi temdid ederek badehu aynı tarik ile avdet ve İskenderiye'ye muvasalat edeceksiniz.

dediği zaman Kâşif efendinin hayretle gözü açıldı. Böyle firar gibi bir surette Mısır'a azimete olan mecburiyetini sual edince Mösyö Caen:

-O mecburiyeti pek aramaya gelmez. Bildiklerimi sizin bilmenize lüzum yoktur. Ben Nurullah tarafından verilen bir emre epeyce günlerden beri muntazır idim. Sizi burada tevkif olunarak Nurullah'ın yerine atılmış göreceğime bir ecnebi vapuru üzerinde görmek istiyorum. Kızınız Madam Zeliha'yı hiç düşünmeyiniz.

dedi ve artık Kâşif efendinin muhavereyi uzatmasına meydan dahi bırakmayarak Akkâ pişgâhında bulunan vapura aşırıldı.

Konsolos vekili, vapur veya ticaret acentası gibi işler ile sevahilimizde ve devahilimizde meşgul olan Avrupalılar ne mütecessis, ne kadar vakıf adamlar olurlar! Vali, mutasarrıf, kaymakam gibi rüesay-ı hükümet ile dost olurlar. Ehl-i mahakim ile dost olurlar. Ahaliden haysiyet, hürmet sahibi kimler var ise dost olurlar. Avrupa gazetelerinden aldıkları malûmatı bunlara tebliğ edip bunlardan aldıkları malûmat-ı mahalliyeyi de "muhabir" sıfatıyla Avrupa gazetelerine yazarlar. Ne acayip şeydir ki Bartın gibi küçücük bir iskelemizde senevi milyonlarça yumurta ihrac olunduğu haberini bizden evvel İstanbul'da Fransız Ticaret Odası reisi Mösyö Giraud'dan almışsızdır.

İşret bizim Messagerie kumpanyasının Akkâ acentası Mösyö Caen dahi böyle sokulgan ve ahval-i mahalliyeden haberdar bir adam olup Akkâ telgrafhanesinin gerek Türkçe ge-

rek Fransızca memurlarıyla pek sıkı fıkı görüşmekte idi. İstanbul ile Akkâ arasında cereyan eden muhaberat-ı telgrafiye-ye tamamıyla vâkîf idi. Şu son günlerde İstanbul'dan gelen telgrafnamelerde Kâşif efendinin Akkâ'ca hususat-ı ahvalinden birçok şeyler sorulmakta olduğunu da haber almış ve bu suallerin tavır ve edalarında yakında bu namuslu ve masum adamın başına bir belâ getirileceğini anlamış idi de şunu Akkâ'dan aşırmaq için her nasıl olursa olsun bir fırsat aramakta bulunmuş idi. Nurullah'ın mektubu gelmesi üzerine aradığı fırsatı bulmuş oldu. Derhal adamcağızı vapura bindirdi.

Kâşif efendinin politika tараğında bezi olmadığı halde böyle başına bir belâ sardırılması teşebbüsünün nereden geldiğini bilmez değilsiniz ya? Serhafiye Feyzullah efendi hazretleri!.. tarafından! Ama doğrudan doğruya ondan değil! Kâzım beyin ilcaatıyla! Fakat doğrudan doğruya Kâzım beyin ilcaatıyla de değil! Asıl Ceylân hanım tarafından!

Ceylân gayret-i intikam ile cayır cayır yanarak ne tarafa saldıracağını bilemeyen bir divane kesilmiş idi. Lâkin Feyzullah efendi bilkülliyе hissi olarak bir masumeyi belâyа uğratamayacağından ufak bir vesile bulmak için Akkâ hükümetine gûnaşırı ve hattâ bazan her gün telgraf çekiyor ve Kâşif'in nasıl yaşadığını, kimler ile görüştüğünü, en ehemmiyetsiz tafsîlâtına, en hurda hususiyatına varıncaya kadar istizah eyliyor idi.

Mösyö Caen hakikaten pek reviiyetmendane hareket etmiştir. Zira Kâşif efendi râkip olduğu vapur ile Kıbrıs'tan Antalya'ya kadar varıp oradan henüz avdet etmekte olduğu

bir zamanda Akkâ hükümetine gelen bir telgrafnamede Kâşif'in tevkifi emrolunmuş idi. Sebeb-i tevkifi olarak dahi oğlu Nurullah'ı kaçırmak için İstanbul'dan terk-i diyar Akkâ'ya gitmiş olması kaziyesi gösterilmiş idi. Hattâ bu adam serbest bırakılacak olsa Akkâ'da daha ne kadar politika mah-kûmları var ise cümlesini de kaçıracağı ihtimali dermeyeran olu-narak onun tevkifi hikmet-i hükümete muvafık gösterilmiş idi.

Kâşif efendinin Akkâ'dan firarı Nurullah'ın firarına pek müşabih olduğu için bu firara kimlerin vesated ettikleri memul olduğuna dair çekdiği telgrafa gelen cevabda Message-rie Kumpanyası acentasının tavassut eylediği cevabını alması tabî idi. Zira Nurullah ile Caen arasındaki aleni dostluk Akkâ'da herkesin bildiği bir şey olup onun firarından sonra bu dostluğun pederi Kâşif efendiye intikâli dahi kimsenin meçhulü değil idi. Serhafiye Feyzullah efendi hazretleri bu cevabı aldığı zaman o kadar hiddetlendi ki eğer bu acenta bir ecnebi olmayıp da bir Osmanlı olsa idi ya Afrika-yı vustada Kongo'ya kadar gittiği veyahut denizin dibine indiği gün o gün olur idi. Fakat hayf! Sad hezar hayf ki herif Fransız olduğu için tırnak takmak, diş geçirmek mümkün değildir.

Kâşif efendi İskenderiye'ye vasıl olduktan iki hafta sonra kızı Zeliha hanım dahi bir Fransız vapurundan İskenderiye rıhtımı üzerine çıktı. Babası ve kardeşi tarafından istikbâl olundu. Akkâ'yı uzaktan gördüğü zaman tevahhuş etmiş olan Zeliha, İskenderiye karşısında bulunduğu zaman kalbinde böyle bir tevahhuştan eser görmeyip eğer düz olma-yıp da yokuşca olsa İstanbul limanından Beyoğlu'nu görü-

yorum diye tahayyül edecek idi. O zamana kadar tefrişatı gereği gibi ileriye götürülmüş olan apartmana vardıkları zaman:

-Şimdi burası bizim evimiz, ha? Burada artık hapishane korkusu yok, değil mi?

suallerine aldığı ecvibe-i tasdik üzerine nasıl sevineceğini bilemiyor idi. Akkâ şöyle dursun asıl memleketleri olan İstanbul'da bile kendi haneleri köşesinde bu kadar emin olmadıklarını bittedric öğrendikçe Zeliha'nın İstanbul'u göreceği bile gelmeyeceğine şimdiden emniyeti tezayüd eyliyor idi.

Babası, kardeşi yanında ve taarruzattan masun bir hane içinde istirahat-ı bâl ile yaşayacak olduktan sonra İstanbul'un nesini göreceği gelecek?... Hele Kâzım bey ve ailesi gibi yedi sekiz seneden beri kemal-i dosti ile yaşayagelmış oldukları adamlardan bile o kadar alçaklık görmüş olduktan sonra İstanbul'un tahassür edilecek ne zevki kalmış olabilir?

Aradan günler geçerek bir taraftan yol yorgunluğunu def ettikten ve diğer taraftan yeni memleketi ile istinas eyledikten sonra kardeşinin orada işlerini güçlerini ne güzel yoluna koymuş olduğunu dahi anlayan Zeliha için yalnız bir emeli kalmış ise o da Dilşinas ve Ahdiye hanımların dahi İskenderiye'ye gelerek İstanbul'da itmam edemedikleri düğünü orada itmam etmekten ibaret idi.

Nurullah'ın İskenderiye'de şöhreti arttıkça işleri çoğalıyor ve işleri çoğaldıkça şöhreti artıyor idi. Oraya vürûdünden bir sene sonra bu âlim ve fazıl ve zeki ve âkil delikanlının şöhreti âdetâ bir şöhret-i Avrupaiye derecesini buldu. Soğuk mevsimleri o sıcak memlekette geçirmeye gelen Avrupa kibarı-

nın birçoğu için Nurullah beyi görmek seyahatlerinin levazım-ı mütemmimesinden olmak hükmünü aldı. Nisvan-ı İslâmı merak eden Avrupalılar gelip bizim fazıldan aldıkları nice malumat-ı sahiha ve tafsilât-ı hakikiyeyi defterlerine kaydediyorlar, hakayık-ı İslâmiye'nin aynıyle hakayık-ı medeniye olduğunu işitmiş bulunanlar dahi böyle yapıyorlar; ve bilâhare bu mülâkatlar fenni ve hikemi ve edebi mecmualara dercolunuyorlar.

Hele siyasiyat ile iştigal edenler hükümet-i müstebidenin seyyiat-ı amaline dair Nurullah'tan o kadar mühim haberler alıyorlar ki diğer taraftan Avrupa'daki Jön Türklerin neşriyatını bunlar teyid ederek siyasi gazetelerde arşın boyu pürateş bendler neşr olunuyor. İstanbul'ca Yeni Osmanlıların hücumlarına göğüs vermeye mecbur olan memurîn-i hafiye ve celiye bu beliyata karşı neye uğradıklarını bilemiyorlar. Mısır'daki komiser Gazi Ahmet Muhtar Paşa hazretlerinden telgraflarla, mektuplarla istizahata müsaraat ederek aldıkları doğru cevapları da bu adamcağız etliye sütlüye karışmaz kendi halinde bir adam iken mücerret duçar edildiği mağduriyetlerden dolayı böyle en tehlikeli bir Jön Türk kesildiğini anlıyorlar. Ona göre hatalarını da görüyorlar.

İstibdad ve itisaflarıyle cihanın başına bela oldukları için herkesi Jön Türk olmaya mecbur etmek hatası ki bunu itiraf etseler memuriyetlerine lüzum kalmayacağını bildikleri için hatiat-ı melunanelerini ketme dahi gayret eyliyorlar.

Bu ahval üzerine İstanbul'dan dahi Nurullah beye birçok mektuplar gelmeye başlamış idi. Bunlarla onun

İstanbul ile başka muhaberesi de var. Ahdiye'nin muallimi Hoca Abdüllâtîf efendi ile bir muhabere dahi bu ailenin Mısır'a intikali maksadı üzerine cereyan ediyor, Dilşinas hanım bu iğtiraba pek de can atmıyor. Razi olmaya takarrüb etmiyor bile. Ama kızı Ahdiye, Nurullah'tan gelen mektuplarda İskenderiye'nin ne kadar mamur bir yer olduğu ve şimendiferle Mısır'ın her tarafına merbut bulunduğu ve bilkülliye ahrarane bir maişetle yaşandığı ve kibar aileleri meyanında âdetâ İstanbul hanımlarından addolunacak pek çok nazik ve terbiyeli hanımlar olup bilhassa İstanbul'dan gelen bazı menfiler ve muğteribler aileleriyle ne güzel geçindikleri hakkındaki malumat üzerine o memlekette yaşamayı ve sözün en doğrusu nikâhlısı olan delikanlının nezdinde bulunmayı pek ziyade arzu ettiğini bildiğinden muhalefet-i külliye de dahi bulunamıyor idi. İstanbul'da işlerini ne yolda gördüreceğini ziyadesiyle düşünüyor idi.

Arnavut bahçıvanlarının sadık adamlar olduklarından ve harem tarafındaki kiracıların âdetâ ev sahibi olmak hükmünü aldıklarından haneyi ve hane eşyasını bunlara havale etmek pek kolay idi. Ve akar nevinden birkaç hane ve dükkânı Aabdüllâtîf efendiye havale etmek yolu dahi bulundu. Nukud ve emval-i menkule için İskenderiye'nin İstanbul'dan daha muvafık olacağı kendisine ispat edildi. Eğer bu gurbet diyarında kaç sene kalınacağı bilinse Dilşinas daha kolaylıkla kacak, ama bu müddetin malum olmaması kadıncağızı asıl tereddütlere sevk eden şey hükmünü alıyor idi.

Aylarca devam eden muhaberatta Nurullah bey müşki-

lâtın kâffesini bir bir hal ettiği gibi nihayet Abdüllâtif efendiye yazdığı bir mektupta zevcesini celb etmekten maksadı onun servetinden istifade etmek olmadığını ve babasının bile muavenetine ihtiyacı kalmadığını ve Mısır'da içtima edecek olan ailesini müreffehen geçindirmeye bizzat muktedir olacağını etrafiyle anlattıktan sonra şayet kayınvalidesi Dilşinas hanım Mısır'a gelmekten imtinada devam edecek olursa kendisi için taht-ı taahhütte bulunan şerait-i merdane kurtulmuş sayılacağını ve binaenaleyh kısmetini başka bir taraftan aramak mecburiyetine düşeceğini gayet halisane ve mütevaziane bir yolda anlatınca kayınvalide hanımın imtinada devamına imkân kalmadı.

Anlaşıyor ya! Akkâ acentası Mösyö Caen'in son bir lütfûna daha ihtiyaç görüldü. Akkâ ve İstanbul acentalarıyla bilmuhabere Dilşinas hanım ile kızı ve bir hizmetçisi İskenderiye'ye müteheyyi-i azimet olan vapura ırkâb edildiler...

H A T İ M E

/// Dilşinas ve Ahdiye hanımların şu gördüğümüz veçhile Mısır'a azimetleri bu romanın Nurullah ve Ahdiye kısmına hatime çekmiş olduğu gibi Nurullah ve Ceylân kısmına dahi hatime çekmiştir. Ana ile kızın bu hazırlıklarından Ceylân haberdar olamamış idi. Haberdar olsaydı sonradan gördüğümüz cüret-i mecnunanesinden istidlâl edilebileceğine göre bu ana kıza ve bilhâssa Ahdiye'ye mutlaka bir fenalık edeceğine şüphe olunamaz idi. Bu ana ile kızın İstanbul'dan müfareketleri Fransız vapurunun Galata rıhtımından hareket etmesinden sonra anlaşıldı. O zamanlar rıhtım üzerinde "salon" namıyla bir polis dairesi bulunup gelen vapurlardan çıkan ve giden vapurlara giren yolcular alelesami gayet muntazam bir surette kaydolunurlar idi. İşbu kuyudun bir aynı zaptiye nezaretine gönderilir idi ki oradan dahi malûmat almak üzere serhafiye Feyzullah efendi hazretlerine takdim olunur idi. Feyzullah efendi bu jurnallerin tetkikine Kâzım beyi memur etmiş olduğundan esaminin en mühimleri hülâsa edilerek daha âli bir makama arz ediliyor idi. İşte "Asakir-i

şahane miralaylarından müteveffa Gazanfer beyin haremi Dilşinas ve kerimesi Ahdiye hanımlar" kaydını Kâzım bey şu salon jurnalinde görerek bunların Mısır'a gitmiş olduklarını anladı ve kızına dahi kendisi haber verdi.

Aman yarabbi! Bu haberi aldığı zaman Ceylân'ın halini görmeli idi. Ceylân değil, kudurmuş bir yabandomuzuna döndü. Gözleri parıl parıl parlayarak, burun kanatları kabarıp dudakları büzülerek:

-Mısır'a gittiler ha?.. Onlar bahtiyar olacaklar ha?.. Onlar bahtiyar olacaklar da ben hâlâ mı yaşıyorum!..

diye avazı çıktığı kadar haykırıyor! Gerçekten kudurmuş bir adam gibi dişleriyle kendi kollarını bileklerini ısıyor, et koparıp kan çıkarıyor.

Anası, babası ve Despina bu zincirlere vurmaya ıspat-ı liyakât eden mecnunu teskin için akıllarına ne gelirse yapıyorlar ama çare bulunamıyor. Komşudan bir tabip celb ettiler. Tabip birkaç defa miktar-ı azamide morfin zerk ettiği halde mütecennini teskin kâbil olamadığını görünce bu gibi ahvale karşı etibbanın son medarı olan bromürad de radyosin zerki-ne mecbur oldu. Bu ameliyatı müteakip Ceylân uyuşup kendisinden geçti. Bu suretle muvakkaten istirahat edebildi.

Aradan üç yahut dört gün mürûrundan sonra Türkçe gazetelerin birinde şu fıkra görüldü:

"Memurin-i zabita ser-amedanından saadetlü Kâzım beyefendi hazretlerinin kerime-i iffet-vesimeleri Ceylân hanımefendi elindeki lâmbayla hanesi derununda gezinir iken lâmba elinden düşüp kırılarak her tarafı saran alevler biçârenin elbi-

sesine dahi sirayet etmiş ve hanede olanlar koşup tahliyesine bezl-i mechud eylemiş ise de odasının döşemelerine kadar tevsi-i daire-i sirayet eden ateşin mucip olduğu şaşkınlıklar arasında biçâreyi kurtarmak kâbil olamayıp kömür kesilmiş ve hane bir ihtirak-ı muhakkaktan güç hal ile kurtarılmış idüğü samia-hıraş-ı ittilamız olmuştur. Muhterike-i mumailay-ha henüz onsekiz yaşına varmamış bir nevnihal-i bağ-ı hayat olup Türkçe behre-i edebiyesi vafir olduğu kadar Fransızcası dahi mükemmel ve musıkide yed-i tulâsı müsellemler bir nadire-i rüzgar olduğundan bu veçhile ziyâ cümleyi dağdar-ı teessüf etmiştir. Mevlâ-yı müteâl hazretleri peder ve maderine sabr-ı cemil ihsan buyursun, amin."

O zamanki gazetelerde bu gibi fıkaretin yalandan salim olması ümit olunabilir mi? Bu fıkrayı doğru yazmak lâzım gelse idi şöyle yazmalı idi.

"Serhafiye Feyzullah efendiye mensub olan Kâzım efendinin kızı feminizm daiyelerinin en muzır cihetlerinde tebah-hur ederek iğfaline çalıştığı bir delikanlı ile hülya ettiği izdivaca muvaffak olamadığından galebe-i yeis ile çıldırmış idi. Bir iki gün etıbbanın müdavât-ı şedidesine rağmen buhar-ı cinnet-te devam eyledikten sonra labis olduğu elbise üzerine beş altı kadeh petrol döküp tutuşturarak cayır cayır yanmış ve şuraya buraya koştukca haneyi dahi yakmaya ramak kalmış iken yetişilip mukaddemat-ı harik itfa edilmiştir. Mevlâ taksi-ratını affeylesin."

NETİCE

İ skenderiye'ye iltica etmiş olan Nurullah bey ailesi Jön Türklerden birçoğunun gurbet diyarında duçar oldukları sefaletten masun kalmakla beraber bunlardan bütün bütün bivaye ve biçare olanlara muavenete dahi muktedir olarak sekiz sene mesuden ve müreffehen ömür sürmüşlerdir.

Bu müddet zarfında bazen aile umurunun rüyeti için Dilşinas hanım birkaç defa İstanbul'a gelmiş ve Abdüllâtif efendinin zevcesi Zehira hanımda misafir kalmıştır.

Ahdiye hanıma gelince bu müddet zarfında birisi altı yaşına girmiş olan erkek ve birisi dört yaşını bitirmekte olan kız çocuklarının terbiyesiyle müştegil olarak diğer cihetten Mısır ailat-ı İslâmiyesi ve Nurullah beye dost olan Avrupalılar aileleriyle gayet samimi münasebat-ı dostane dairesindeki hüsn-âmizişleri ile pek mesud ve bahtiyar oluyor ve İstanbul'u hatırına bile getirmiyor idi.

Derken bin üç yüz yirmi dört sene-i maliyesi Temmuz'unun sekizinci günü Selânik ve Atina'dan gelip Mısır gazetelerine dercolunan Ajans telgrafnamelerinde Manastır'daki

Üçüncü Ordu'nun Kanun-ı Esasîyi ilan ettiği haberi gelince Nurullah bey beht ü hayretten buna ne mânâ vereceğini bilememiş ve Temmuz'un onbiri tarihiyle İstanbul'dan gelen telgrafnamelerle keyfiyet teyid olununca o hayret bir kat daha artmış idi.

Zevcesi Ahdiye hanım ile bu beşaret-i uzmayı ne yolda telâkki edeceklerini bilemeyen Nurullah tesadüfen Dilşinas hanımın şu aralık İstanbul'da bulunmasından bil-istifade ilân olunan aff-ı umumi üzerine İstanbul'a avdeti Ahdiye'ye teklif eylediği zaman:

-Canım beyim! İstanbul'a gidip de ne yapacağız? İşte şurada yerleşmiş kalmışız.

der ise şaşar mısınız? Sekiz yıldır o kadar mesudane yaşamaya alıştıkça alışmış ve bu müddet zarfında İstanbul'dan nefretini artırdıkça artırmış akıllı bir hanımdan şöyle bir cevap alınmasına hiç de şaşmayınız. Ancak ilân-ı hürriyet edilmesi üzerine İstanbul ahalisinin sevincinden çıldırmak derecelerine varan nümayiş-i ferah-bahşaları günde beş altı telgraf ile haber verilmeye başlayınca Nurullah bey aff-ı umuminin ilanatını bile beklemeye sabır edemeyerek kendisini bildi bileli bir kâbus-ı elim altında ezilmekte gördüğü vatanın bir de uyanmış, iade-i hayat etmiş olduğu bir halde görmek arzusunun bir türlü yenemedi. Ahdiye hanım dahi ırza edip İskenderiye'den İzmir tarikiyle doğruca İstanbul'a giden Hıdiv kumpanyasının Osmaniye vapuruna atladılar. Aff-ı umumi ilânını İzmir'de haber aldılar. İstanbul'da vatanperverane numayişlerin derece-i kusvaya vardığı günlerde Abdüllâtif efendinin

hanesine vasil oldular. Nurullah bey İstanbul'u uyku halinde bırakmış iken şimdi gördüğü uyanıklık haline karşı âdetâ alıklaşmış kalmış idi. İki yüz elli bin kişinin Cuma günü selâmlık resm-i alisinde isbat-ı vücud eylediklerini ve ahrara-ne alkışları ilâ-yı aleniyete vardırıdıkları Cuma günü o resm-i âli-i vatanperveranede mevcut idi. Havene-i din ve devletin bir yandan tebdil-i kıyafetle kaçtıklarını ve diğer taraftan halkın pençe-i intikamına düştüklerini hep gördü. Bunların türlü türlü karikatürlerle terzil edildiklerini hep temâşâ eyledi. Güzel çirkin ne kadar karikatür basılmış ise cümlesini bilmü-bayaa mükemmel bir koleksiyon yapmaya başladı.

İstanbul gazeteleri artık evvelki gibi yazılmıyorlar idi. O makalât-ı hürriyetperestaneye hayran kalıyor idi. Bereket ver-sin ki İstanbul'da kendisini kimse tanımıyor idi. Nasıl bir pişer ü seramedan-ı ahrar bilinse idi, kim bilir ne yolda alkışlar ile insanların tepelerinde gezerek, kimbilir ne kadar ihtiramkârane bir girüdar ile hırpalanacak idi.

İşte böyle kıyametten nişan veren İyd-i millî eyyamin-dan bir gün eline aldığı bir gazetede şu fıkrayı okudu:

"Hafiyelerin en müstekrehi, en melunu olan Feyzullah'deki hanesine kapanıp dışarıya çıkamadığı ahrar-ı ümmet tarafından bilistihbar hanesi basılmış ve dışarıya çıkarılıp iki ayağından ip ile bağlanarak bir buçuk kilometreye kadar sürüklenmiştir. Bu işkence esnasında elbisesi pare pare olduğundan tesadüf edilen bir bakkaldan bir iki çuval alınıp onunla vücudu setr edildikten sonra karakolha-nesine varıldıkta efrad-ı asakir tarafından kurtarılıp karakol-

da hapis edilmiştir."

Ertesi gün diğer bir gazetede dahi şu fıkra görülmüştür:

"Dün Kandilli Burnu'ndan bir adam kendisini denize atmış ve Beylerbeyi pişgâhında naaşı denizden çıkarılmıştır. Zabıta tarafından icra olunan tahkikata nazarın bu adan se-
ramedan-ı memurîn-i hafiyeden melun Feyzi'nin en büyük
vasıta-i icraiyesi Kâzım şakisi olup, sekiz sene mukaddem Nu-
rullah bey namında pek namuslu bir adamı zevcesinin koltuk
günü tevkif ettiren şerir-i lâindir. Dünyada kendi eliyle tahdit
etmiş olduğu cezasını ahrette hak teâlâ hazretleri bin kat daha
müzzad buyursun."

Openbare Bibliotheek Amsterdam

3 2000 00263615 9

ISBN

9 789753 290548

